

**BİR GÜVENLİK SORUNU OLARAK BİRLEŞMİŞ
MİLLETLER VE AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ
POLİTİKALARI VE TÜRKİYE'YE ETKİSİ: AFGAN
MÜLTECİ ÖRNEĞİ**

**2021
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

Berna Uğur TÜRKSOY

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali YETGİN**

**BİR GÜVENLİK SORUNU OLARAK BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE
AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖÇ POLİTİKALARI VE TÜRKİYE'YE ETKİSİ:
AFGAN MÜLTECİ ÖRNEĞİ**

Berna Uğur TÜRKSOY

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali YETGİN

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

EKİM 2021

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	12
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	12
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	12
EVREN VE ÖRNEKLEM (VARSA).....	13
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	13
1. BİRİNCİ BÖLÜM	14
1.1. Kavram ve Yaklaşım Olarak Göç: Göç Kavramının Tanımı, Göçün Türleri ve Göç Yaklaşımları.....	14
1.1.1. Göçmen Kavramı.....	16
1.1.1.1. Düzensiz Göçmen Kavramı.....	17
1.1.2. Sığınmacı Kavramı.....	19
1.1.3. Mülteci Kavramı.....	20
1.1.3.1. Şartlı Mülteci Kavramı.....	22
1.2. Tarihsel Süreçte Göç.....	23
1.3. Göç ile İlgili Kavramlar	28
1.3.1. Göç Kavramları.....	28
1.4. Göç Teorileri.....	34
1.4.1. Ravenstein'in Göç Kanunları.....	35
1.4.2. İtme Çekme Kuramı.....	37
1.4.3. Kesişen Fırsatlar Teorisi.....	39
1.4.4. W. Petersen'in Göç Tipolojisi.....	40
1.4.5. Dünya Sistemleri Kuramı	41

1.4.6. Yeni Ekonomi Kuramı	42
1.4.7. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı.....	44
1.4.8. Göç Sistemleri Kuramı.....	45
1.4.9. Neo-klasik Ekonominin Makro Kuramı	46
1.4.10. Neo-klasik Ekonominin Mikro Kuramı	47
1.5. Uluslararası Göçün Nedenleri.....	48
1.5.1. Uluslararası Göçün Nedenleri ve Yeni Kategorileri	49
1.6. Göçün Güvenlikleştirilmesi	52
1.6.1. Güvenlik Kavramı ve Kopenhag Okulu.....	52
1.6.2. Güvenlikleştirilme Olarak Göç	56
1.6.2.1. Avrupa Birliği'nin Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi.....	59
1.6.2.2. Güvenlikleştirme Bağlamında AB kurumlarının Göçe Bakış Açılıarı	63
1.6.2.3. AB Ülkelerinde Göçe İlişkin Güvenlikleştirme.....	67
1.6.3. Türkiye'de Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi	75
1.6.4. BM Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi.....	77
1.7. Uluslararası Hukukta Göç	81
1.7.1. BM'nin Göç ile İlgili Hukuki Mevzuatları.....	84
1.7.2. Avrupa Birliği'nde Göç ile İlgili Hukuki Mevzuatlar	95
1.7.3. Türkiye Cumhuriyeti'nde Göç ile İlgili Hukuki Mevzuatlar	98
2. İKİNCİ BÖLÜM.....	104
2.1. AFGANLARIN GÖÇÜ	104
2.1.1. Afganistan'ın Sosyokültürel Yapısı	106
2.1.2. Afganistan Siyasi Durumu.....	109
2.1.3. Afganistan'ın Ekonomik Durumu	116
2.2. Afganistan'da Göçün Nedenleri.....	121
2.2.1. Siyasi Nedenler.....	124
2.2.2. Ekonomik Nedenler	131
2.2.3. Terör	133
2.3. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi Uluslararası Örgütler ve Uluslararası Hukukta Afgan Göçmenler	141
2.4. Türkiye'de Bir Göç Sorunu Olarak Afganlar	148
3. BÖLÜM	154

SONUÇ	179
KAYNAKLAR.....	185

TEZ ONAY SAYFASI

Berna Uğur TÜRKSÖY tarafından hazırlanan “**BİR GÜVENLİK SORUNU OLARAK BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE AVRUPA BİRLİĞİ’NİN GÖÇ POLİTİKALARI VE TÜRKİYE’YE ETKİSİ: AFGAN MÜLTECİ ÖRNEĞİ**” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali YETGİN

Tez Danışmanı, Sosyal Bilimler MYO, Bölüm Başkanı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Uluslar Arası Politik Ekonomi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. Savunma sınavı tarihi 22.10.2021

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Ali ASKER (Karabük Üniversitesi)

Üye : Doç. Dr. Yavuz GÜLOĞLU (Kastamonu Üniversitesi)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi M. Ali YETGİN (Karabük Üniversitesi)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Berna UĞur TÜRKSOY

İmza :

ÖNSÖZ

Tez çalışmam sürecinde sabırla benden desteğini esirgemeyen aileme, danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Muhammed Ali YETGİN'e ve Prof. Dr. Ali ASKER hocama teşekkür ve saygılarımı sunarım.

ÖZ

İnsanların transit geçiş, daimî yerleşme ya da vatandaşlık alabilmek için hedef bir ülkeye yaptıkları uluslararası hareket göç olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası bir konu kapsamı içerisinde ele alınan göç, güvenlik, sosyal, siyasi veyahut ekonomik gibi çeşitli nedenlerden dolayı gerçekleşebilmektedir. Son yıllardan beridir, Suriye ve Afganistan gibi ülkelerden, iç karışıklıklar, rejimlerden kaynaklanan sorunlarından dolayı on binlerce insan yurtlarını terk etmiştir. Uluslararası bir göç hareketi, stratejik bir göç yönetimi ile ele alınmadığında, bu durum göçe maruz kalan ülke açısından çeşitli siyasi, demografik, kültürel ve iktisadi olumsuzluklara neden olabilecektir. Türkiye Avrupa ile Asya arasında köprü görevi göre jeostratejik yönü ile uluslararası göç hareketlerine yoğun bir şekilde maruz kalabilmektedir. Afganistan'daki iç karışıklıklar, Afgan göçünün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu çalışmanın amacı, stratejik bir göç yönetimi anlayışı ile Afgan göçünün kavramlar ve vaka yönü ile incelenmesidir. Araştırmanın yönteminde, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Afgan göçü yaklaşımlarının tespitinde betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. Yöntemde ayrıca, Afganistan'dan uluslararası göç hareketi ile Türkiye'ye göç etmiş olan bazı Afganlılar ile mülakat yöntemi kullanılmıştır. Mülakat için Karabük Valiliği, İl Göç İdaresi Müdürlüğünden resmi izin alınmış ve Karabük ilinde yaşayan Afgan aile ve bireyler ile görüşülmüştür. Araştırmanın bulguları olarak, mülakat ile elde edilen bilgiler, Afgan göçlerine karşın Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin göçün güvenleleştirilmesi açısından yaklaşımları ele alınmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuca göre, Afgan göçlerinin uluslararası hukuka göre düzensiz göçmen olarak tanımlandığı, ilgili uluslararası örgütlerin hukuki metinlerinin bu örgütler tarafından uygulanmasında yetersiz kaldıkları, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu düzensiz göç ile idari ve hukuki olarak bazı çalışmalar yürüttüğü görülmüştür. Afgan göçünün günümüzde halen güncelliğini koruyor olması sebebi ile çalışmanın literatüre ve araştırmacılara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göçün Güvenleleştirilmesi, Afgan Göçü

ABSTRACT

The international movement of people to a destination country to obtain transit, permanent settlement, or citizenship is defined as migration. Migration, which is handled within the scope of an international issue, can take place for various reasons such as security, social, political, or economic. In recent years, tens of thousands of people have left their homes in Syria and Afghanistan due to internal turmoil and problems stemming from the regimes. When an international migration movement is not handled with strategic migration management, this may cause various political, demographic, cultural, and economic problems for the country exposed to migration. As Turkey acts as a bridge between Europe and Asia, it can be heavily exposed to international migration movements with its geostrategic aspect. Internal turmoil in Afghanistan led to the emergence of Afghan immigration. This study examines Afghan migration with a strategic understanding of migration management, with concepts and case aspects. In the research method, descriptive analysis was applied to determine the Afghan migration approaches of the United Nations, the European Union, and the Republic of Turkey. In the process, interviewing some Afghans who immigrated to Turkey with the international migration movement from Afghanistan was used. For the interview, official permission was obtained from Karabük Governorship, Provincial Directorate of Migration Management. An interview was done by Afghan families and individuals living in Karabük. The research findings cover the information obtained through the interview, the approaches of the United Nations, the European Union, and the Republic of Turkey against the Afghan migrations in terms of securitization of migration. According to the results, Afghan migrations are defined as irregular immigrants according to international law. And, international organizations are insufficient in the implementation of these immigrant organizations. In addition, the Republic of Turkey carries out some administrative and legal studies with this irregular migration. It is thought that the study will contribute to the literature and researchers since the Afghan migration is still up-to-date today.

Keywords: Migration, Security of Migration, Afghan Migration

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Bir Güvenlik Sorunu Olarak Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Etkisi: Afgan Mülteci Örneği
Tezin Yazarı	Berna Uğur TÜRKSOY
Tezin Danışmanı	Dr. Öğretim Üyesi Muhammed Ali YETGİN
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	22.10.2021
Tezin Alanı	Uluslararası Politik Ekonomi
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	203
Anahtar Kelimeler	Göç, Göç Güvenleştirilmesi, Afgan Göç

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	MIGRATION POLICIES OF THE UNITED NATIONS AND THE EUROPEAN UNION AS A SECURITY PROBLEM AND ITS EFFECT ON TURKEY: THE CASE OF THE AFGAN REFUGEE
Author of the Thesis	Berna Uğur TÜRKSOY
Advisor of the Thesis	Assistant Prof. Dr. Muhammed Ali YETGİN
Status of the Thesis	Master Thesis
Date of the Thesis	22.10.2021
Field of the Thesis	International Political Economy
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	203
Keywords	Immigration, Immigration Security, Afghan Migration

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

UNHCR: Uluslararası Mülteci Örgütü

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

“Bir Güvenlik Sorunu Olarak Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Etkisi: Afgan Mülteci Örneği” başlıklı tez çalışması, uluslararası göç hareketliliğinde sayıları yüksek olmasına rağmen, uluslararası hukuk nezdinde ilgili kuruluşlarca bir politika üretilmeyen ve üretilmeye ihtiyaç duyulan Afgan göçmen konusunu ele almaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın amacı, Afganistan'da yaşanan terör kaynaklı ekonomik, siyasi ve sosyal krizlerin Afgan göçü olarak yansımalarının Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından göç güvenliğine dair politika ve yaklaşımlarının ortaya çıkarılmasıdır. Güncel bir konu olan Afgan göçünün tez çalışmasında ele alınmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada Afgan birey ve aileler ile gerçekleştirilen mülakatlar, göçü yaşayan Afgan toplumunun görüş ve yaklaşımlarını anlamak açısından da bilimsel özgün bir çalışma olarak yerini aldığı görülmektedir. Tez yakın zamandaki ABD'nin Afganistan'dan çekilme sonrasındaki göç nedenlerini de ele alma yönüyle ve yaşanan Afgan göçünün artmasının önüne geçilmesindeki çözüm önerileri ile de önem arz etmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yönteminde, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Afgan göçü yaklaşımlarının tespitinde betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. Yöntemde ayrıca, Afganistan'dan uluslararası göç hareketi ile Türkiye'ye göç etmiş olan bazı Afganlılar ile mülakat yöntemi kullanılmıştır. Mülakat için Karabük Valiliği, İl Göç İdaresi Müdürlüğünden resmi izin alınmış ve Karabük ilinde yaşayan Afgan aile ve bireyler ile görüşülmüştür.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Göç konusu yüzyıllardır var olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Son zamanlarda Afganistan'da yaşanan terör olaylarının şiddetlenmesi ve terörün Afgan halkında kapanmayacak yaralar açması durumu ülkeden göç etmeyi kaçınılmaz bir hale getirmiştir ve getirmeye de devam etmektedir. Ülkede var olan siyasi çıkmaz ve ekonomik sıkıntılar Afgan halkını göç etmeye iten en önemli faktörler olarak kendini göstermektedir. Bu kapsamda sayıları her geçen gün artan bir Afgan göçü gelecek

yıllardaki çözülmesi gereken en önemli problem olarak kendini göstermektedir. Uluslararası Örgütlerin göçün güvenlikleştirilmesi bağlamında Afgan Göçüne yaklaşımları nedir? Türkiye Cumhuriyeti'nin Afgan Göçü politika ve yaklaşımları nedir? Afganistan'dan göç ile gelen Afganlıların göç süreci, hedef ülkedeki süreçleri gibi bazı temel konulardaki algıları nelerdir? Soruları araştırmanın temel başlangıç noktasını oluşturmaktadır.

EVREN VE ÖRNEKLEM (VARSA)

Araştırmanın sınırlığını Afgan göçü ve bu göç ile ilgili Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yaklaşımları oluşturmaktadır. Bir diğer sınırlılık, mülakat yapılan Karabük ilinde bulunan Afganlılardır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Afgan göçü kapsamında ele alınan tez, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler 'in göç alanındaki çalışmaların karmaşık ve düzensiz olması yönünde güçlüklerle karşılaşmıştır. Göçü gerçekleştiren Afgan halkının ise yapılan mülakatlarda terör kaynaklı olarak göç ettiklerini beyan etmeleri ve gelmiş oldukları Türkiye'de de korku ile mücadele etmeleri karşılaşılan güçlükler arasında yer almıştır. Türkiye'nin göç alanındaki Suriye odaklı çalışmaları ve diğer göçmen halklar için herhangi bir çalışmanın olmaması da Afgan halkının göçünün Türkiye odağında karşılaşılan güçlükler arasında yerini almıştır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Kavram ve Yaklaşım Olarak Göç: Göç Kavramının Tanımı, Göçün Türleri ve Göç Yaklaşımları

Uluslararası bir boyut kazanan göç, gün geçtikçe ülkeler ve ülke politikaları nezdinde de önemli bir niteliğe sahip olması nedeniyle kavramsal olarak tanımlanmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Farklı araştırma dalları tarafından farklı bakış açıları kazandırılarak açıklanan göç, göçmen, mülteci, sığınmacı vb. gibi kavramlar yazın için büyük bir katkı sağlamıştır. Özellikle son zamanlarda yaşanan savaş, doğal afet ya da iklim değişiklikleri ile artış göstererek ülkeler için önem arz eden göç olgusu bölgesel bir sorun olmaktan çıkarak uluslararası bir boyutta incelenmeye başlanmıştır. Diğer yandan göç kavramı geçmişten bugüne hayatımızda var olan ancak günümüzde farklı bir çok ülkenin kendi geçmişlerini unutarak sert politikalar uyguladığı bir alan halini de almıştır. Bu bağlamda ilk aşamada göç kavramı açıklanacak olup sonrasında göç kavramının tarihsel sürecine ve göç kavramının türlerine değinilecektir. Sonrasında ise göç yaklaşımlarına açıklık getirilecektir.

Göç Kavramının Tanımı

Göç kavramı, yüzyıllardır var olan ve süregelen durumlar neticesinde toplulukların farklı nedenler ile buldukları yerden başka bir yere giderek yaşaması anlamına gelmektedir. Uluslararası göç terimleri sözlüğünde göç kavramı, kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi olarak ya da süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Cross, 2004, s. 37). Türk Dil Kurumu Sözlüğü 'ne göre ise göç kavramı, “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” olarak ifade edilmiştir (TDK, 2015). Göç kavramı başka bir yerde ise; bireyin büyüdüğü ve yaşadığı çevreden kendi isteğiyle ya da kendi isteği olmadan gitmek zorunda kalmasından ortaya çıkan bir süreç olarak açıklanmıştır (Ziya, 2012, s. 230). Bir başka göç kavramı ise, “kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere, tamamının ya da geçici bir süresinin bir iskân ünitesinden bir diğerine yerleşmek için yapılan coğrafi bir yerleşime doğru oluşan hareketler dizisi” olarak tanımlanmıştır (Akkayan, 1979, s. 21).

İnsanlığın var olduğu andan bu yana süregeldiği düşünülen göç kavramı, “demografik, ekonomik, siyasi, psikolojik, antropolojik ve sosyolojik” etkilerinin olması sebebiyle çok yönlü bir olay olarak açıklanmaktadır (Yalçın, 2004, s. 4). Diğer yandan göç kavramı kişilerin yaşamakta olduğu yerlerden alışmış oldukları sosyal yapılarından, var olan ve sahip oldukları ekonomik imkanlardan kısacası toplumsal yaşamın çoğu unsurundan uzaklaşarak veya zorunlu olarak uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarında hayatlarını idame etmesi olarak ifade edilebilmektedir (Toros, 2008, s. 9). Göç olgusu siyasi, ekonomik, toplumsal, ekolojik ve bireysel nedenlerden ötürü kısa süreli olabileceği gibi orta veya uzun süreli olarak geriye dönüş ya da kalıcı yerleşme amacı ile coğrafi olduğu kadar aynı zamanda içtimai olarak da bir yer değişikliği durumunu ortaya çıkarmaktadır (Yalçın, 2004, s. 13).

Göç, kişilerin isteği üzerine gönüllü olarak gerçekleşebileceği gibi, olumsuz olayların varlığı nedeniyle gönülsüz olarak istenmeyerek de gerçekleşebilmektedir. Göçün bu şekilde gerçekleşmesi de kavramın toplumsal, siyasi ve kültürel kapsamının yanı sıra bireysel bir süreç olduğunu açıklamaktadır (Erol, 2014, s. 49). Göç olgusu kişilerin kendi kararları ile hayatlarını daha iyi koşullarda ve güvenli bir ortamda geçirmesi amacıyla da gerçekleşebilmektedir. Bu durum göç olgusunun bireysel bir özellik taşıdığını kanıtlamaktadır. Göç eden kişiler yaşadıkları yerlerden ekonomik, siyasi, sosyolojik nedenlerden dolayı göç etmektedir.

İnsanlığın var olduğu zamandan bu yana yaşanan göçler mekânda eşitsiz biçimde dağıtılmış ekonomik olaylardan yararlanma isteğinin bir sonucu olabildiği gibi doğanın dayatmaları ya da devlet gibi sosyal bir gücün gündeme getirdiği sürgünler, iskanlar ve savaşlar sebebiyle de ortaya çıkabilmektedir (Kaygalak, 2009, s. 9). Ülkelerde var olan savaş ve kaos ortamı ile insanların yaşamının tehlikeye girmesi durumu göç etmenin temel nedenleri arasında yer almaktadır.

Ayrıca yapılan tanımlamalara ek olarak göç kavramının hukuksal boyutunun da açıklanması gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kanunlarında açık ve net olarak tanımlanan göç kavramı 04.04.2013’ te yayınlanan “6458 sayılı Yabancılara ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre” (YUKK);

“Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı ...” içine alarak tanımlanmıştır. (YUKK, 2013)

Yapılan tanımlamalardan anlaşılacağı üzere göç kavramı geçmişten bugüne var olan ve farklı koşullar neticesinde gerçekleşen bir durumu ifade etmektedir. İçerisinde hukuk, siyaset, ekonomi, sosyal yaşam gibi konuları barındıran eylemler bütünüdür. Kanunda bahsedildiği üzere YUKK Türkiye Cumhuriyeti topraklarında bulunan ve bulunduğu süre boyunca yaptıklarından sorumlu olan kişileri de göç kavramı içinde açıklamıştır.

Göç kavramını açıklayan unsurlar arasında, yer değiştirme, belirli bir mesafeyi kat etme, “geçicilik, kalıcılık, sosyal-kültürel hareketlilik” gibi boyutları ve sınırları muğlâk unsurların yer aldığı göze çarpmaktadır (Çağlar, 2018, s. 31). Diğer yandan göç kavramının süreklilik içinde olan bir durumu ifade ettiği de görülmektedir. Ayrıca içinde birden fazla disiplini içeriyor olması da göç kavramının yapısı itibariyle geniş bir yelpazeye sahip olduğunu göstermektedir. Göç kavramı içinde açıklanan disiplinler içinde uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, hukuk, ekonomi, tarih ve coğrafya gibi alanlar yer almaktadır. Her disiplin, farklı olarak yorum, kuram ve şekillerle kavrama açıklık getirmeyi tercih etmiştir. Tarih alanı göç olgusunu zamanlara ayırarak ve tarihte geçen savaş gibi olaylarla bağdaştırarak açıklamayı tercih ederken, coğrafya alanı göç olgusunu iklim, kuraklık gibi kavramlar ile açıklamayı tercih etmektedir. Siyaset bilimi ve hukuk alanı ise göç olgusunu politik bir açıdan ele alarak kavramın neden ve sonucuna ilişkin hukuksal normlar ortaya koymaya çalışmaktadır. Bu bağlamda göç kavramı coğrafi alanda sınırlar nezdinde bir açıklama getirirken, kavramın tarih alanında incelenmesi geçmişte yaşanan olaylarla bağdaştırılarak incelenmesine neden olmaktadır. Bu nedenle göç kavramının alanını büyütme ilişkili olduğu diğer disiplinlerin birlikte tanımlanmasını oldukça güçleştirmektedir (Akşit, 1998, s. 67).

1.1.1. Göçmen Kavramı

Genel olarak kişilerin ekonomik durumlarından kaynaklanan geçimsizlik gibi nedenlerle yapılan göçlerde kişilere yönelik olarak göçmen kavramı kullanılmaktadır. Nitekim Uluslararası Göç Örgütü'nün Göç Terimleri Sözlüğü'ne göre göçmen kavramı,

“Göç eden kişi olarak ve Uluslararası ölçekte, evrensel olarak kabul edilmiş bir ‘göçmen’ tanımı bulunmamaktadır. Göçmen terimi genellikle, bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar şekilde anlaşılmıştır. Dolayısıyla bu ifade, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve kendileri ve ailelerine ilişkin beklentilerini geliştirmek amacıyla başka bir ülkeye veya bölgeye hareket eden kişiler ve aile fertleri için geçerli kabul edilmiştir. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden

bir birey olarak tanımlar. Bu tanım kapsamında, turist veya işadami statüsüyle daha kısa sürelerde seyahat eden kişiler göçmen olarak değerlendirilmemektedir. Ancak yaygın kullanım, tarım ürünlerinin ekimi veya hasadı için kısa sürelerde seyahat eden mevsimsel tarım işçileri gibi kısa dönemli göçmenlerin bazı türlerini de kapsar” şeklinde tanımlanmaktadır (Cross, 2004, s. 36-37).

Buradan anlaşılacağı üzere göçmen kavramı buldukları ülkeye göre, gittikleri ülkede daha iyi koşullarda yaşayacağını düşünerek göçü gerçekleştiren kişiler için yapılan bir tanımlama olarak görülmektedir.

Göçmen kavramı Birleşmiş Milletler tarafından oldukça geniş bir yelpazede açıklanmıştır. Ayrıca kavramı açıklarken bir ülkede bir yıldan fazla kalma durumu sonucunda kişilerin göçmen statüsünde yer alacağını altının çizilmesi kavramın süre ile de ilişkili olduğunu göstermektedir. Göçmen kavramı sekiz ana bölüme ayrılmış, bunlar; “geçici göçmen işçiler, vasıflı ya da ticaretle uğraşan göçmenler, düzensiz göçmenler, mülteciler, sığınma arayanlar, zorunlu göçmenler, ailelerin birleşmesi yoluyla göçmen kapsamına girenler ve geri dönen göçmenler” şeklinde ifade edilmiştir (Castles, 2002). Diğer yandan göçmen, uluslararası hukuk belgelerinde sayılan siyasi olaylar sebebiyle değil de genel anlamda ekonomik nedenlerle yaşam standartlarını daha iyi seviyeye yükseltmek ve iyileştirmek için vatandaşı olduğu ülkeden daha iyi şartlarda olduğuna inandığı ülkeye göç eden kişi olarak açıklamıştır (Yılmaz, 2006, s. 294). Genel olarak ekonomik nedenlere bağlı olarak gerçekleştirilen göç olgusu, bireylerin durumları göz önünde bulundurularak, daha iyi yaşam koşullarına ulaşma gayesiyle kendi ülkesinden başka bir ülke ya da ülkelere göç eden kişiler için kullanılmaktadır (Deniz, 2009, s. 6). Göçmenlerin bu tür ekonomik farklılıklar tarafından geniş ölçüde motive edildiğine dair çok sayıda kanıt vardır. Örneğin, k ve Spilimbergo (1999), Meksika'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne belgelenmemiş göçün bir yordayıcısı olarak, ABD-Meksika ücret farkının çok çeşitli diğer bağımsız değişkenlerden daha iyi performans gösterdiğine dair kanıtlar aktarmaktadır.

1.1.1.1. Düzensiz Göçmen Kavramı

Göçmen kavramı genel itibariyle ekonomik nedenlere bağlı olarak gerçekleşmekte olsa da dünyada yaşanan hukuksal süreçler itibariyle her göç eden göçmen statüsünde yer alamamaktadır. Günümüzde farklı ülkelerde var olan savaş ve kaos ortamı nedeniyle de insanlar ülkelerini terk etmek durumunda kalmaktadır. Bu şekilde göç eden kişiler öncelikli amaçları güvenli bir ortama ulaşmak olduğu için kendi ülkelerinden kaçır vaziyette başka ülkelere zorunlu şekilde göç etmektedir. Durumun böyle gerçekleşmesi nedeniyle oluşan

göçler sonucunda kişiler farklı ülkelere kaçak, yasadışı yollarla gitmeyi tercih etmektedirler. Bu şekilde gerçekleşen göçler için göç eden kişilere uluslararası alanda ‘‘Düzensiz Göçmen’’ denilmektedir (Doğan, 2017, s. 318).

Düzensiz Göçmen kavramı ise; *‘‘Göç ettiği ülkeye o ülkenin yasalarını ihlal ederek giriş yapan, ülkede kalmak için yasal hakkı bulunmayan, ülkenin yasalarını ihlal ederek çıkış yapan kişiler için kullanılır. Bir göçmenin statüsü birkaç şekilde düzensiz hale gelebilir. Bu bazen dikkatsizlik nedeniyle yaşanabilirken; bazen keyfi ve adil olmayan nedenlerle de bir kişi düzensiz göçmen durumuna düşebilir. Tek bir yolculuk sırasında dahi, bir göçmen, hükümetlerin yürüttüğü politikalara veya vize düzenlemelerine göre düzensiz göçmen statüsüne girip çıkabilmektedir’’* (Vardar, 2015).

Düzensiz göçmen kavramının açıklamasından anlaşılacağı üzere kendi ülkelerinden farklı nedenlerle göç eden kişilerin gelmiş oldukları ülkede vize sürelerinin dolmuş olması durumu ya da ülkeye girişlerde yasal olmayan yolları tercih etmesi durumları söz konusu olmaktadır. Gelmiş oldukları ülkeye yasal olmayan yollar ile giriş yapan kişiler için düzensiz göçmen kavramı kullanılarak, ülke içindeki hukuki statülerden de yararlanmaları engellenmektedir. Uluslararası Göç Örgütü’ne (IOM) ait olan Göç terimleri sözlüğünde ‘Düzensiz Göçmen’ kavramı:

‘‘Yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi. Bu terim, diğerlerinin yanı sıra, bir transit veya ev sahibi ülkeye meşru yollarla giriş yapan, ancak izin verilen kalış süresini aşan veya akabinde yetki verilmeden çalışmaya başlayan kişileri içermektedir (aynı zamanda gizli/kayıt dışı göçmen ya da düzensiz bir durumda olan göçmen olarak anılmaktadır). Cezai bir anlam taşımaması ve göçmenlerin insanlığını göz ardı etmesi bakımından ‘yasadışı’ ifadesinden ziyade ‘düzensiz’ ifadesi tercih edilmektedir’’ şeklinde açıklanmaktadır (Cross, 2004, s. 27).

Düzensiz Göçmen kavramı toplum içinde kaçak ya da gizli olarak ülkeye giriş yapıp kalmayı ifade eden bir kavram olarak da ifade edilmektedir. Genel anlamda yasalar önünde kişinin giriş yaptığı ülkede belli haklardan mahrum kalmasını anlatmaktadır.

Kısaca; Düzensiz Göçmen, kişinin göç etmiş olduğu ülkede yasal yollarla giriş yapmasına rağmen kendisine verilen kalma süresini aşarak, yasaların izin vermemesine karşın çalışmaya başlaması ve kazanç elde etmesi olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle Düzensiz göçmenlere hem ülkede kalma süresini aşma nedeniyle hem de çalışma izni olmadan çalışarak kazanç elde etmeleri nedeniyle cezai işlem uygulanmaktadır.

1.1.2. Sığınmacı Kavramı

Göç olaylarının genel anlamda savaş, çatışma ve ülke içindeki siyasi olayların kanlı olaylara dönüşmesi nedeniyle kişilerin vatandaşı oldukları ülkelerden başka bir ülkeye giderek sığınmaları durumunda ortaya ‘Sığınmacı’ kavramı çıkmaktadır. Göç terimleri sözlüğüne göre sığınmacı kavramı:

“Zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler temelinde ülkede kalma izni verilmemişse, bu kişiler ülkede düzensiz veya kanuna aykırı bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler” şeklinde tanımlanmaktadır (Cross, 2004, s. 74).

Sığınmacı kavramı kişinin kendi ülkesindeki karışıklıklar neticesinde sıkıntı yaşaması ve zulüm ile belli bir zarar görekülük ülkesinden başka bir ülkeye gitmesi ile oluşmaktadır. Kişinin mutlak surette kendi ülkesinde zarar görmesi ve zulüm olaylarının yaşanması şarttır. Gelmiş olduğu ülkede mültecilik için başvuru yaparak sonucunu yine gelmiş olduğu ülkede beklemesi ile sığınmacı statüsünü elde etmektedir. Bu bağlamda kavram, ilk olarak gelinen ülkede yaşanılması güç olan zulüm ve büyük çaplı zararların olmasını öngörmektedir ve gerekçeleri sağlayanların mültecilik başvurusunu incelemeye almaktadır. Uluslararası Mülteci Örgütü ‘nün (UNHCR) sığınmacı kavramı için tanımı ise: kendi ülkesinde belli nedenlerden dolayı işkence görme korkusu içinde bulunan veya çatışma, kaos ve şiddet olayları sebebiyle hayatı tehlikede olan, bu nedenle de bir başka ülkeden mülteci statüsü isteyen kişi ya da kişiler şeklindedir (UNHCR, 1997, s.2).

Sığınmacı kavramı bir başka tanıma göre savaş ve çatışma gibi nedenlerden dolayı ülkesini terk eden ve henüz sığınma talebi, kaçtığı ülkenin yetkilileri tarafından soruşturma safhasında olan kişi olarak tanımlanmaktadır (Koç, 2001). Türk Dil Kurumu ise sığınmacı kavramını *“Başka bir ülkeye veya yere sığınmış olan kişi, sığınık, mülteci ya da yabancı bir ülkede iltica etmeden önce belirli bir süre kalan kimse”* şeklinde ifade etmiştir (TDK, 2015). Yapılan tanımlamada sığınmacı kavramına karşılık olarak mülteci kavramı verilmektedir. Ancak anlam olarak her iki kavram da farklı olarak yorumlanmaktadır. Bu yüzden kavramların sık sık karıştırıldığı görülmektedir. Devlet veya Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından mülteci statüsü alma başvuruları karara bağlanan kişiler için genellikle mülteci terimi kullanılırken mülteci statüsü almak için henüz başvuru

yapmamış veya başvurusu daha karara bağlanmamış ve bu yöndeki kararı bekleyenler için sığınmacı terimi kullanılmaktadır (Çöllü, 2018, s. 238).

1.1.3. Mülteci Kavramı

Mülteci kavramı temelde Arapça kökene sahip olan bir kelimedir. Bu kelimeye karşılık gelen anlam ise Türk Dil Kurumu Sözlüğü ‘ne göre sığınmacı kavramıdır. Ancak her iki kavramında farklılıklarından sığınmacı kavramında bahsedilmiştir.

Mülteci kavramı 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde; *“1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir.”* şeklinde tanımlanmaktadır (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği, 2017).

. Buradaki tanımdan anlaşılacağı üzere bir kişinin mülteci statüsünde yer alabilmesi için bir zaruriye nedeniyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalması gerekmektedir (Erdoğan, 2015, s. 44).

Mülteciler için genel bir anayasa anlamı taşıyan Cenevre Sözleşmesi kavramın tanımını yapmakla birlikte, mültecilerin göç ettikleri ülkelerde sahip oldukları haklara da sözleşmede yer vermiştir. Sözleşmenin düzenlemiş olduğu haklar: Mültecilerin statüsü, çalışma haklarına yönelik konular ve sosyal haklar içinde yer alan eğitim, sağlık, beslenme, konut ihtiyaçları gibi vs. haklardır.

Örgütler tarafından da mülteci kavramı tanımlanmaya çalışılmıştır. Kavramın örgütlerin anlaşma ve sözleşmelerinde yer alan mülteci tanımı Cenevre Sözleşmesi’nden daha kapsamlı şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Örneğin bölgesel anlamda önem taşıyan bir örgüt olan Afrika Birliği Örgütü’ne göre mülteci kavramı: *“Dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği veya vatandaşı olduğu kendi ülkesinin bir bölümünde ya da bütününde kamu düzenini ciddi bir biçimde tehdit eden olaylar yüzünden, ülkesi dışında başka bir yere sığınmak için yaşadığı yerden ayrılmak zorunda kalan her insanı kapsar”* şeklinde tanımlanmıştır (Barkın, 2014, s. 334).

Mülteci tanımı başka ülkelerin hukuksal belge ve metinlerinde de genel olarak savaş ve şiddet olayları neticesinde insan hayatının tehlikeye girerek sığındığı ülkedeki statüsü olarak kabul görmektedir. Bu anlamda önemli belgelerden olan *“1984 tarihli Cartagena*

Bildirisi'nde, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü kapsamına giren mülteciler yanında, ayrıca yaygın şiddet hareketleri, dış saldırı, iç çatışmalardan kaynaklanan olaylar, yaygın insan hakları ihlalleri, kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylar sonucunda yaşamı, güvenliği ve özgürlüğü tehdit altına giren ve bu nedenlerle ülkesini terk eden kişiler mülteci sayılmıştır” (Barkın, 2014, s. 335). Kişinin Mülteci kavramının içinde sadece zulüm ve kargaşa ortamı içinde bulunmasının yanı sıra doğuştan sahip olduğu yaşam hakkı, devletin vermiş olduğu hizmetlerden yararlanamama, kendi özgürlüğünü ciddi şekilde zedeleyen olaylara maruz kalması, haklarını elinde bulunduramaması gibi nedenlerin de geçerli olmasını sözleşme gerekli görmüştür.

Kavramın Türk hukuk sistemi içerisindeki yeri ise diğer kabul gören belgelere nazaran daha farklı bir yere sahiptir. 14 Eylül 1994'te kabul edilen “Türkiye'ye iltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” ’in 3. Maddesine göre “*Mülteci; Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı*” olarak tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 1994). Açıklanan tanımda yer alan “Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle” cümlesi Türkiye'nin kavrama coğrafi anlamda bir sınırlama koymasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin coğrafi olarak sınırlama kararı alması, Cenevre Sözleşmesi'ne koymuş olduğu çekinceler nedeniyle mülteci statüsüne girmeyen göçmenlerin sığınmacı statüsüne almak istemesi amacını içermektedir. Kısaca, kavram “Avrupa ülkeleri dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanınmamakta, sözleşme hükümlerine göre mülteci statüsü taşıyan kişiler sığınmacı olarak tanımlanmakta ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilene dek kendilerine geçici koruma sağlanmaktadır” olarak ifade edilmiştir (UNHCR B. , 2019).

Öte yandan Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) kabul etmiş olduğu mülteci tanımı ise: “*BMMYK'nın tüzüğündeki kriterlere uyan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca*

ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması fark etmeksizin, Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi” şeklindedir (Cross, 2004, s. 64-65). BMMYK'nın da mülteci tanımında 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolleri göz önünde bulundurularak, göç eden kişilerin savaştan, şahit olunan zulümden kaçmaları sonucunda gerekli şartları sağlayarak elde ettikleri bir statü olmuştur.

1.1.3.1. Şartlı Mülteci Kavramı

Günümüzde mülteci kavramının tanımında coğrafi sınırlamayı öne süren 29 ülkeden 25 ülke, öne sürmüş oldukları coğrafi sınırlamayı kaldırarak Avrupa dışından göç edenlere karşı sorumluluklarını genişletmeyi tercih etmişlerdir. Bugün itibariyle coğrafi sınırlamayı kaldırmayan sadece 4 ülke bulunmaktadır. Bunlar; Madagaskar, Kongo, Monako ve Türkiye'dir (Treaty Series, 2018, s. 3).

Durumun böyle olması nedeniyle Türkiye, Avrupa dışındaki ülkelerden göç etmiş kişiler için mülteci statüsü veremeyeceğinden, bu kişiler için şartlı mülteci kavramını kullanmaktadır. İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi'ne göre Şartlı Mülteci kavramı:

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir” şeklinde tanımlanmaktadır (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Gen. Müd., 2020).

Şartlı mülteci kavramı Türkiye tarafından sürekli bir çözüm yolunun bulunmasına ve uluslararası müdafaa gereksinimlerinin ortadan kalkmasına kadar YUKK ile tanınan hakları ve ikamet iznini vermektedir (Güler, 2018, s.81).

Buradan anlaşılacağı üzere şartlı mültecilik, geçici bir süreliğine kişilere verilen ve uygun şartların kişilere sağlanması ile ortadan kalkacak olan bir statüdür. Öte yandan mültecilik, şartlı mültecilik gibi statüleri sona erdirecek olan durumlar da vardır. Bu durumlar 1951 Sözleşmesi'nde 1/C maddesinde sıralanmıştır;

- “1) Vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden kendi isteği ile yeniden yararlanırsa*
- 2) Vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi isteği ile yeniden kazanırsa,*

3) Yeni bir vatandaşlık kazanmış ve vatandaşlığını aldığı ülkenin himayesinden yararlanıyorsa,

4) Kendi isteği ile terk ettiği ya da zulme uğrama korkusu ile dışında kaldığı ülkeye kendi isteği ile tekrar yerleşmek üzere dönmüş ise,

5) Mülteci statüsünün tanınmasıyla neden olan koşullar ortadan kalktığı için, vatandaşı olduğu ülkenin himayesini reddetme durumu kalmamışsa; şu kadar ki, işbu fıkra, vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden yararlanmayı reddetmek için evvelce yapılmış zulümden kaynaklanan haklı nedenler ileri sürebilen, (A) bölümünün 1. fıkrasında öngörülen bir mülteciye uygulanmayacaktır.

6) Vatansız olup da mülteci statüsü tanınmasına neden olan koşullar ortadan kalktığı için, daimî ikametinin bulunduğu ülkeye dönebilen bir kimse söz konusu olduğunda” (BMMYK, 1999, s. 1-2).

Buradan anlaşılacağı üzere şartlı mülteci ya da mülteci statülerini sona erdiren durumlar söz konusu olduğunda verilen özel haklar verilen kişi ya da kişilerden alınabilmektedir. Bu durum şartlar sağlandığında alınan statünün kişinin bu hakları suiistimal etmesinde sonlanacağını gösterdiği gibi, statünün sadece alırken şartları sağlamanın yeterli olmadığını, statüyü elde ettikten sonra da belli şartlara uygun yaşaması gerektiğini göstermektedir.

Mülteci ve Şartlı Mülteci kavramlarını sona erdiren olaylara bakıldığında genel itibariyle kişiye verilen hakların kötüye kullanılması sonucu ve geldiği ülkeye geri dönerek verilen haklarından vazgeçmesi ile kişiye verilen statü ortadan kalmaktadır.

1.2. Tarihsel Süreçte Göç

Dünyada göç durumunun yaşanmasında birden fazla neden bulunmaktadır. Ekonomik, sosyal, siyasal, eğitim sadece göç nedenleri içinde sayılan birkaç nedeni oluşturmaktadır. Göç olgusuna tarihsel süreç içinde bakılacak olursa dünyadaki ilk göç hareketinin Kavimler Göçü olduğu kabul edilmektedir. Kavimler Göçü, 4. yüzyılda gerçekleşen ve Çin'in baskıcı yönetiminden kaçmak için Hunların Karadeniz bölgesinin kuzey bölümüne yerleşmesiyle daha fazla buralarda yaşayamayan, çoğunluğu Cermen olan Vizigotlar, Ostrogotlar, Gepitler ve Vandalların batıya doğru göç ederek Avrupa Kıtası'na yayılmasıyla oluşan ve bugünkü Avrupa Devletleri'nin oluşmasına neden olan göç olarak tanımlanmaktadır (Kınık, 2010, s. 37). Gelişmiş sanayileşmiş devletlerin yaklaşık on sakininden birinin artık göçmen olmasıyla birlikte, uluslararası göç sosyal, ekonomik ve politik değişimin temel bir itici gücü haline gelmiştir (Cornelius ve Rosenblum, 2005). Yaşanan kavimler göçü neticesinde ilk kez dünyada kıtalar arasında göç gerçekleşmiştir.

Bunun sonucunda da Avrupa Kıtası oluşturularak yeni bir kıta ve o kıtada birçok ülke oluşmuştur. Göç, doğası gereği “intermestik” bir olgudur (Manning, 1977); buna göre, politika sonuçlarındaki çeşitliliği açıklamaya yönelik son bir yaklaşım seti, göç politikasının belirleyicileri olarak uluslararası faktörleri (tek başına veya iç politika ile birlikte) vurgulamaktadır (Hollifield, 2000).

16. ve 19. Yüzyıllarda Avrupa ülkelerinin sömürgecilik faaliyetleriyle oluşan kıtalar arası hareketlilikler uluslararası alanda gerçekleşen göçlerin ilk periyodunu oluşturmaktadır ve bu dönemde Avrupa kıtasından Afrika ve Asya’ya sonrasında da Amerika ve Avustralya’ya büyük ve kitlesel göçler olmuştur (Bahçeci, Uzun, 2017, s. 3). Yaşanan göçler ihtiyaçlar neticesinde gerçekleşmiştir. Bunun sonucunda Avrupa ülkeleri dış ve iç göç yaşamaya başlamıştır (Castles, Miller, 2008). Böylece göç süreçleri belli yerler arasında gerçekleşmekten çıkarak farklı bir boyut kazanmıştır.

Dünya üzerinde 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupalı ve Arap tüccarlar, Kuzey Afrika’dan birçok kişiyi köle olarak Avrupa ve özellikle Güney Amerika’ya satmışlardır ve Birinci Dünya Savaşı’na kadar devam eden sömürgecilik göçleri 19. yüzyılda daha büyük ve tersi yönde ilerleyerek genişlemiştir (Şener, 2017, s. 4). Birinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla göçler durma noktasına gelmiştir. Savaşın neden olduğu kargaşa ortamı insanları başka bir noktadan yine başka bir noktaya gitme noktasında hareketliliklerini zorlaştırmıştır. Yine de sınırlı şekillerde devam eden göç, Birinci Dünya Savaşı’nın sona ermesiyle hızlı bir şekilde mübadele göçlerine dönüşmüştür. Savaş sonunda yeni devletler kurulduğu gibi bazı devletler de yıkılmıştır. Bunun sonucunda yeni kurulan devletler, eski devletlerin halklarını kendi ülke sınırlarında istememeye başlaması durumundan ve yeni devletlerin etnik olarak eski ile tutuşması durumundan dolayı topluluklar için mübadele öngörülerek yeni yurt aramaları istenmiştir, bulamayanlar için ise yeni bir vatan arayışı ortaya çıkmıştır (Bahçeci, Uzun, 2017, s. 3). Bundan dolayı bu dönemde gerçekleşen göçler genel itibariyle etnik, kültürel, din temelli olaylara dayandırılabilir.

Öte yandan tarihte yaşanan büyük olaylar da göç konusundaki sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Örnek olarak, 1929 yılında gerçekleşen Büyük Buharla göç olayları dünyada durma noktasına gelmiştir (Massey, 2003). Göç sürecinde ortaya çıkan ekonomik durumların krizle tamamen zora girmesi göç etmek isteyen kişiler için engel teşkil etmiştir. Krizle ekonominin sıkıntıya girmesi kişilerin işsiz kalması ve krizin tüm dünyada hissedilmesi göç etmek isteyenleri en çok etkileyen olaylardan olmuştur. Fakat değişen

dünya ile göç hareketleri de değişiklik göstermiştir. Göç hareketlerinin daha minimal şekilde gerçekleşmesi 1960'lı yıllarda farklı bir boyut kazanmıştır. 1960'lara kadar uluslararası göçe konu olan dünya üzerindeki sınır ötesi hareketlerde en önemli özellik genel itibariyle küçük olarak gelişen göçler ve kabul eden ülkenin yasalarınca düzenlenen çoğunlukla da Avrupa'dan diğer kıtalara ya da Avrupalı ülkelerin kolonilerine doğru yön alarak giderken, 1960'lardan sonra bu durum değişerek toplulukların izinsiz ve kanun dışı hareketlerle kendi ülkelerinden vazgeçerek Batı'ya ve Avrupa'ya yöneldiği kabul edilmektedir (Şener, 2017, s. 4-5).

Tarihte dünya üzerinde bilinen ve önemli olarak nitelenen bir çok olay göç ile ilgili bir durumu beraberinde getirmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki etnik ve kültürel nedenlere dayanılarak yapılan göçler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında da sürmüştür. Bu nedenle de İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya konulan Romanya – Bulgaristan sınırında genel anlamda 100.000 Bulgar vatandaşı Bulgaristan'a ve 120.000 Romen olan kişi veya kişiler Romanya'ya göç etmiştir ve 1979 yılı aralık ayından sonra SSCB işgali nedeniyle yaklaşık 2,5 milyon Afganistan kökenli vatandaş ise Pakistan'a iltica etmiştir (Deniz, 2014, s. 181). Diğer yandan Filistin toprakları üzerinde İsrail'in kurulmak istenmesi ile de yeni bir göç dalgası yaşanmıştır. Bu nedenle yerinden edilen Filistin halkı Ürdün ülkesine göç etmiştir.

Her ne kadar İkinci Dünya Savaşı sonrasında iltica nedeniyle göçler yaşansa da ekonomik temelle olan göçler de yaşanmıştır. Özellikle savaş sonrasında ekonomisini toplamak ve diğer dünya ülkelerine yetişme amacı olan Almanya ve Fransa bu konuda başı çekmektedir. Bu nedenle Almanya 1954 yılından 1970'lere değin Yunanistan, İspanya, Portekiz ve Türkiye'den; Fransa ise Fas, Tunus ve Cezayir 'den insan gücü alımı gerçekleştirmiştir (Deniz, 2014, s. 181).

1947'den 1991 yılına kadar devam eden Soğuk savaş döneminde ise göç olgusu bireyler üzerinde farklı bir etkiye neden olmuştur. Genel itibariyle bireylerin istediği şekilde bir yerden bir yere uygulanan politikalar nedeniyle gidememesi durumu ortaya çıkmıştır. Özellikle Soğuk Savaş süresince Batılı demokrasiler, vatandaşlarının hareket etmelerine engel oldukları için ve Batı'ya göç etmelerine izin vermedikleri için Sovyet blokunu sert şekilde eleştirmiştir ve uluslararası göçün bir şekli olarak, komünist ülkelerden kaçmayı başarak gelen muhaliflere Batı'da kucak açmışlardır (Şener, 2017, s. 5). Fakat bu durum

sonrasında, yasadışı göçlerin ivme kazanması nedeniyle Batılı politikalarda ve bireylerde farklı bakış açılarına neden olmuştur.

Dünya üzerinde yaşanan göçler kadar Türkiye özelinde yaşanan göçler de önem arz etmektedir. Özellikle Türkiye'nin konumunun Asya, Avrupa ve Ortadoğu için köprü görevi görmesi farklı bir çok ırkın göç ederken Türkiye'yi tercih etmesinde temel neden olarak kabul edilmektedir. Cumhuriyet öncesi ve Cumhuriyet sonrasındaki önemli sayılan göçler ise şu şekildedir;

“1492 yılında on binlerce Yahudi'nin İspanya'dan gemilerle kurtarılarak Osmanlı İmparatorluğu topraklarına getirilmesi, 1672 Thököly Ayaklanmasının ardından matbaacılığın öncüsü İbrahim Müteferrika ile itfaiyeciliğin öncüsü Kont Ödön Seçenyi (Seçenyi Paşa)'nin ve 1699 yılında Macar Kralı Thököly Imre ve eşinin Osmanlı İmparatorluğuna iltica etmeleri, 1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın beraberindeki yaklaşık 2 bin kişilik grupla birlikte Osmanlı İmparatorluğuna sığınması, 1718 Pasarofça Antlaşması'nın ardından Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc'in Osmanlı İmparatorluğuna sığınması,

1830 Polonya İhtilali'nin liderlerinden bugünkü Polonezköy'ün kurucusu Prens Adam Czartorski'nin 1841 senesinde Osmanlı İmparatorluğu'na iltica etmesi,

1848 Macar Özgürlük savaşını kaybeden Prens Lajos Kossuth ve yaklaşık 3 bin Macarın 1849'da Osmanlı İmparatorluğu'na gelmeleri, Farklı istatistiki veriler bulunmakla birlikte, 1856-1864 senesinde ise Rus Ordusundan kaçan yaklaşık 1.500.000 Kafkas nüfusu Osmanlı İmparatorluğu topraklarına kabul edilerek, Balkanlar'a ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleştirilmiştir.1917 Bolşevik İhtilali'nin ardından Vrangel'in yaklaşık 135 bin kişiyle birlikte Osmanlı İmparatorluğundan koruma talep etmesi Cumhuriyet öncesinde gerçekleşen bireysel ve toplu göçlerken;

1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişinin,

1923-1945 yılları arasında Balkanlar'dan 800 bin kişinin,

1933-1945 yılları arasında Almanya'dan 800 kişinin, 1988 yılında Irak'tan 51.542 kişinin, 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişinin, 1991 yılında I. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan 467.489 kişinin,1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişinin, 1999 yılında Kosova'da meydana gelen olaylar sonrasında 17.746 kişinin, 2001 yılında Makedonya'dan 10.500 kişinin, Nisan 2011- Mart 2019 arasında Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık 3.6 milyon kişinin Türkiye'ye gelişi cumhuriyet sonrasında gerçekleşen göçlerdir” (Göç İdaresi Genel Müd., 2015).

Türkiye'nin göç tarihi de oldukça eskiye dayanmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun sahip olduğu ve benimsediği hoşgörü politikası ile farklı etnik kökene sahip bireyler ve topluluklar da 1400'lerden bu yana topraklarımıza göç etmişlerdir. Öte yandan günümüzde de Türkiye'nin transit bir ülke konumunda olması ve benimsediği politikalar neticesinde sürekli göç alan bir ülke olduğu bilinmektedir.

Tarihsel anlamda göçe neden olaylar arasında 1979 SSCB'nin Afganistan'ı işgali, 2001 ve 2003 yılları arasında yaşanan ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgali, yakın bir zamanda yaşanan 2011 Suriye İç savaşı örnek verilebilmektedir. Özellikle Afganistan 1979 yılında ülkesin SSCB'nin işgal etmesi ile büyük oranda komşu ülkelere göç vermiştir. Bu nedenle Afganistan ile uzun bir sınır hattına sahip olan Pakistan'da mülteci akını oluşmuş ve Pakistan'ın kuzey bölgelerinde küçük mülteci kentleri kurulmuştur (Oğuz, 1999, s. 171).

Irak'ın tarihsel anlamda göç tarihi oldukça geniştir. Ülkede yaşanan kargaşa ve Körfez krizi gibi durumların yaşanmasından dolayı sürekli göç veren bir ülke profiline sahip olmuştur. Bu bağlamda Irak'tan ilk göç hareketi, 1991 Körfez Krizi sonrasında yaklaşık 500.000 Iraklı'nın Türkiye'ye, 1.000.000 civarının da İran'a kaçarak sığındığı "büyük kaçış" olarak bilinen yoğun göç hareketidir (Danış, vd., 2010, s. 8). 2003 yılında Saddam Hüseyin'in iktidardan düşmesiyle, Irak göçü hız ve şekil değiştirerek, 2003'e kadar Irak'tan kaçarak göç edenlerin önemli bir bölümünü oluşturan Şii ve Kürt gruplar, kendileri için ekonomik ve politik anlamda kazanım vaat eden bölgelerde yeni bir gelecek umuduyla kalmayı tercih etseler de 2006 yılında durum tersi yönde ilerlemiştir (Danış, vd., 2010, s. 9-11). Özellikle 2006 yılının şubat ayında Samarra'daki bir Şii camisine yapılan saldırı ile pek çok Iraklı'nın ülkeden kaçmasına neden olarak şiddet olaylarını da arttırmıştır (Danış, vd., 2010, s. 11).

Arap ülkelerinde başlayan protestoların temelinde tek adam yönetimleri, temel hak ve özgürlüklerin yetersizliği ve sınırlamaları, özellikle "ifade özgürlüğü-, siyasi yozlaşmalar, kötü yaşam şartları, işsizlik, enflasyon" gibi konular ve bu konulara ilişkin istemlerin yer aldığı Arap Baharı 2010 yılında Tunus'ta başlamıştır (Bozkurt, 2018, s. 58). Arap Baharından en çok etkilenen ülke ise Suriye olmuştur. Suriyelilerin savaş nedeniyle "946 bini Lübnan'da, 670 bini Ürdün'de, 253 bini Irak'ta, 133 bini Mısır'da" barınmaktadır ve 6 milyon 600 bin sivil ülke içinde yerinden edilerek, Suriye'de 2 milyon 980 bin sivil ulaşılması zor bölgelerde ya da kuşatma altında yaşamını sürdürmektedir (Anadolu Ajansı, 2019). Bu kadar büyük göç vermesinden en çok etkilenen ise Türkiye olmuştur. Gelen Suriyelilerin sayısı Türkiye'deki geçici koruma yönetmeliği ile değerlendirilmiştir ve geçici korumaya kayıtlı Suriyeli sayısı 13 Ocak 2021 tarihi itibarıyla bir önceki aya göre 4 bin 187 kişi artarak toplam 3 milyon 645 bin 557 kişi olmuştur (Mülteciler Derneği, 2021).

1.3. Göç ile İlgili Kavramlar

Göç kavramının içinde barındırdığı birden fazla kavram bulunmaktadır. Her bir kavram göç adı altında açıklanmaktadır. Ancak kavramların özünde farklı anlamlar barındırdığı için her bir kavramın açıklanması gerekmektedir. Literatürde sıkça duyulan ama anlamından emin olunamayan kelimeler bu bölümde açıklanmaya çalışılacaktır. Kavramların açıklanmasında “Uluslararası Göç Örgütü” (IOM)’ nün hazırlamış olduğu Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü esas alınacaktır. Öte yandan göçün türleri olan mevsimlik göç, transit göç, zorunlu göç, serbest göç ve kitlesel göç de tanımlanacaktır.

1.3.1. Göç Kavramları

Aile göçü (family migration): “Aile birleşimini ve ailenin bütün olarak göç etmesini kapsayan genel kavram.”

Ana/birincil/esas başvuru sahibi (principal/primary/ main applicant): “Göç bağlamında, mülteci veya diğer göçmen statüsü için başvuru yapan kişi. Genel uluslararası uygulamalara göre, kişinin bakmakla yükümlü olduğu kişiler (genelde eşi ve reşit olmamış çocukları) ikincil başvuru sahibi olarak kabul edilmekte ve kendilerine ana başvuru sahibine verilen statünün aynısı verilmektedir.”

Anlaşma (agreement) : “İki ya da daha fazla taraf arasında hukuken bağlayıcı niteliği olması amaçlanan karşılıklı bir mutabakat (yazılı ya da yazılı olmayan).”

Antlaşma (treaty) : “Devletler arasında yazılı olarak akdedilen ve uluslararası hukuka tabi uluslararası bir anlaşma; bu anlaşma tek bir belge formunda olabileceği gibi, iki ya da daha fazla belge olarak belirlenebilir (Madde 2.1(a) Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi,1969).”

Antlaşmaya çekince koymak (reservation to a treaty) : “Bir Devlet tarafından ne şekilde ifade edilirse edilsin veya isimlendirilsin bir antlaşmayı imzalarken, onaylarken, kabul ederken, tasdik ederken veya antlaşmaya katılırken, antlaşmadaki belirli hükümlerin o Devlet açısından hukuki geçerliliğini kapsam dışı tutan veya değiştiren tek taraflı beyan’ (Antlaşmalar Hukukuna İlişkin Viyana Sözleşmesi, 2(1)(d) Maddesi, 1969).”

Az/düşük vasıflı ve yarı-vasıflı göçmen işçi (less/low skilled and semi skilled migrant worker) : “Az veya düşük vasıflı ve yarı-vasıflı göçmen işçinin uluslararası ölçekte kabul gören bir tanımı bulunmamaktadır ve geniş anlamda, yarı-vasıflı bir işçi,

azami/optimum verimlilikte çalışabilmesi için bir süre eğitim alması veya işe aşına olması gereken bir kişi olarak değerlendirilir.”

Başvuru (application) : “Göç bağlamında, bir kişi ya da kuruluş tarafından kamusal bir işlem yapılmasına yönelik olarak Devlete sunulan talep (genellikle yazılıdır).”

Başvuru sahibi (applicant) : “Göç bağlamında, mülteci statüsü, vize ya da çalışma izni verilmesi gibi kendisine kamusal ya da yasal bir işlem yapılmasını isteyen kişi.”

Beyin göçü (brain drain) : “Eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin menşe ülkelerinden diğer bir ülkeye, menşe ülkenin beceri kaynaklarında azalmayla sonuçlanacak şekilde göç etmesi.”

Bireysel göç (individual migration) : “Kişilerin bireysel olarak veya aileleriyle birlikte göç ettiği durumlar. Kitlesele programların aksine, bu gibi hareketler genelde kişinin kendisi tarafından finanse edilir veya bireyler, örgütler veya Devletlerin desteğiyle gerçekleşir.”

Çalışma izni (working permit) : “Bir Devletin yetkili bir mercii tarafından verilen, göçmen işçilerin ev sahibi ülkede çalışmasına geçerliliği süresince izin veren hukuki belge.”

Çevresel göçmen (environmental migrant) : “Çevresel göçmenler, ağırlıklı olarak ani ya da kademeli gelişen çevresel değişikliklerin yaşamlarını ya da yaşam koşullarını olumsuz etkilemesinden dolayı mutata evlerinden geçici veya kalıcı süreyle ayrılmak zorunda kalan ya da ayrılmayı tercih eden ve kendi ülkelerinde ya da yurtdışında dolaşan kişi veya gruplardır.”

Çok vasıflı/nitelikli göçmen (highly skilled/qualified migrant) : “Uluslararası ölçekte kabul gören bir tanımı olmamakla birlikte, genelde, birbiriyle örtüşen iki anlam kastedilir ve çok geniş anlamda, çok vasıflı göçmen yükseköğrenim görmüş bir kişidir.”

De facto mülteciler (de facto refugees) : “1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1967 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol kapsamında mülteci olarak tanınmayan ve vatandaşı oldukları ülkeye, vatandaşlıkları yoksa mutata ikamet ülkesine dönemeyen veya geçerli kabul edilen sebeplerle dönmek istemeyen kişiler.”

Diaspora (Diaspora) : “Genel anlamda diaspora, menşe ülkesinden ayrılmış olan ancak anavatanıyla bağları süren birey ve üyeleri veya ağ, dernek ve toplulukları ifade eder

ve bu kavram, daha ziyade geçici yurtdışında yerleşik toplulukları, geçici süreyle yurtdışında yerleşik göçmen işçileri, ev sahibi ülkenin vatandaşlığına sahip yabancı çalışanları, çift vatandaşlığı bulunan kişiler ve ikinci/üçüncü nesil göçmenleri kapsar.”

Düzenli göç (orderly migration) : “Menşe ülkeden çıkışı ve ev sahibi ülkeye seyahati, transit geçişi ve girişi düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun olarak insanların olağan ikamet yerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleri ve kısaca tanınan, izin verilen yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç.”

Düzensiz göç (irregular migration) : “Gönderen, transit ve kabul eden ülkelerin düzenleyici normlarının dışında gerçekleşen hareketlilikler olarak ifade edilmekte ve Hedef ülkeler açısından, göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapmak veya bir ülkede kalmak veya çalışmak anlamına gelmektedir.”

Ekonomik göçmen (economic migrant) : “Yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla kendi menşe ülkesinin dışına yerleşmek üzere mutlak ikamet yerini terk eden kişi ve bu terim, genelde göçmenleri zulümden kaçan mültecilerden ayırt etmek için kullanılırken, aynı zamanda, bir ülkeye yasal izni olmadan ve/ veya bona fide (iyi niyetli) bir gerekçesi bulunmadan sığınma usullerini kullanarak girmeye teşebbüs eden kişilere atıfta bulunmak için kullanılır.”

Entegrasyon (integration) : “Farklı ülkelerde ve bağlamlarda farklı kullanılan ve anlaşılan “entegrasyon” terimi, göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç olarak tanımlanabilir ve göçmenlerin ve ev sahibi toplumların haklarına ve yükümlülüklerine, farklı türde hizmetlere ve işgücü piyasasına erişime, göçmenleri ve ev sahibi toplulukları ortak bir amaç için bir araya getiren temel değerlerin tanımlanmasına ve bunların gözetilmesine ilişkin hususlara işaret eder.”

Geçici (işçi) göçü (temporary (labour) migration) : “Belirli ve sınırlı bir süre için yabancı bir ülkeye giren, ardından menşe ülkelerine geri dönen işçilerin göçü.”

Geçici göçmen işçiler (temporary migrant workers) : “Münferit bir işçi ile yapılan iş sözleşmesi ya da bir şirket ile yapılan hizmet sözleşmesi dâhilinde belirli süreler boyunca kabul eden ülkede kalan kalifiye, yarı kalifiye ya da kalifiye olmayan işçiler. Sözleşmeli göçmen işçiler olarak da geçer.”

Geçici koruma (temporary protection) : “Çatışma veya yaygın şiddet ortamlarından kitlesel olarak kaçıp gelen kişilere öncesinde bireysel statü belirleme işlemine

tabi tutulmaksızın Devlet tarafından geçici koruma sağlama konusunda geliştirilen düzenleme.”

Geri dönüş (repatriation) : “Çeşitli uluslararası hukuki belgelerde öngörülen koşullar çerçevesinde, mülteci veya savaş esirlerinin vatandaşı oldukları ülkeye geri dönme hakkı (1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 Protokolleri, 1907 Dördüncü Lahey Sözleşmesi’ne Ek Kara Savaşlarında Kanun ve Teamüllere Saygı Gösterilmesine İlişkin Yönetmelik, insan haklarına ilişkin hukuki belgeler ve uluslararası teamül hukuku). Geri dönüş seçeneği, kişileri alıkoyan güçlerin değil bireyin kişisel bir hakkıdır ve terim olarak geri dönüş, uluslararası kriz zamanlarında diplomatik elçiler, uluslararası yetkililer, yabancı bir ülkeye yerleşmiş kişiler ve göçmenler için de kullanılmaktadır.”

Geri göndermeme (nonrefoulement) : “Devletlerin mültecileri herhangi bir şekilde yaşam ve özgürlüklerinin tehdit altında olabileceği ülkelere ya da sınırlara geri göndermesini yasaklayan uluslararası mülteci hukuku ilkesi.”

Geri kabul (readmission) : “Bir kişinin (kendi vatandaşı, üçüncü bir ülkenin vatandaşı veya vatansız kişiler) bir Devlet tarafından topraklarına yeniden girmesinin kabul edilmesi.”

Geri kabul anlaşması (readmission agreement) : “Düzensiz durumdaki yabancılara anavatanlarına veya üzerinden geçtikleri Devlete geri gönderilmeleri için Devletlerin karşılıklı olarak izlemeleri gereken usulleri öngören uluslararası anlaşma.”

Gizli göç (clandestine migration) : “Göç hukuku kurallarını çiğneyerek, gizli ya da saklı şekilde gerçekleşen göç olarak tanımlanmaktadır ve ülke vatandaşı olmayan bir kişinin, ülkeye giriş düzenlemelerini ihlal etmesi; ya da ülkeye yasal olarak giriş yapıp göç düzenlemelerini ihlal edecek şekilde süresini aşarak ülkede kalması durumunda gündeme gelebilir.”

Güvenli menşe ülke (safe country of origin) : “Hiçbir zaman veya genel olarak mülteci yaratmayan bir ülke güvenli menşe ülke sayılmaktadır ve kabul eden ülkeler, belirli sığınmacı grup ya da kategorilerinin yaptıkları başvuruları seri bir şekilde (esasa ilişkin inceleme yapmadan) güvenli menşe ülke kavramına dayanarak reddedebilmektedirler.”

Hedef ülke (country of destination) : “Göç akınları (düzenli ya da düzensiz) için varılacak hedef konumundaki ülke.”

İç göç (internal migration) : “Yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların aynı ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleri ve bu göç, geçici veya daimi olabilir. İç göçmenler, menşe ülke içinde yer değiştirirler, ama yine menşe ülkede kalırlar (örneğin, kırsaldan şehre göç).”

İkame göç (replacement migration) : “Başka bir ülkeye giden işçilerinin yerini, ülkenin diğer bölgelerinden gelen işçilerin doldurması neticesinde oluşan iç göç boşluğu; ya da bir ülkenin düşük doğum ve ölüm oranları sonucunda nüfus azalması ve yaşlanmasını telafi etmek için ihtiyaç duyduğu uluslararası göç.”

İkincil başvuru sahibi (derivative applicant) : “Bir başkasının başvurusu temelinde göçmen statüsü alabilen kişi, genellikle eş ya da reşit olmayan çocuk.”

İkincil göç (secondary migration) : “Ev sahibi ülkedeki göçmenin esas olarak ikamet ettiği topluluktan ayrılarak ev sahibi ülke içindeki veya üçüncü ülkeye yönelik hareketi.”

İlk sığınma ülkesi (first country of asylum) : “Bir mülteci ya da yerinden edilmiş kişinin kendi ülkesi dışında korumadan yararlandığı veya yararlanabildiği ilk ülkedir ve ilk sığınma ülkesi kavramı, genelde, sığınmayı belirleme prosedürüne erişimin koşulu olarak kullanılır.”

İşgücü göçü (labour migration) : “İstihdam amacıyla kişilerin anavatanlarından ayrılarak başka bir Devlete gitmeleri. İşgücü göçü, çoğu Devletin göç kanunlarında ele alınmaktadır ve de bazı Devletler kendi ülkelerinden yapılan işgücü göçünü düzenlemek ve yurtdışındaki vatandaşları için fırsatlar yakalamak için aktif bir rol oynamaktadır.”

Kabul eden ülke (receivingcountry) : “Varış ülkesi veya üçüncü bir ülke. Geri dönüş durumunda menşe ülkeyi de ifade etmektedir ve Hükümet, bakanlık veya meclis kararı doğrultusunda, yıllık olarak belirli sayıda mülteci ve göçmen almayı kabul eden ülke.”

Kabul edilmeme nedenleri (grounds of inadmissibility) : “Göç kanunları veya yönetmeliklerinde tanımlandığı üzere, yabancıların bir Devlete girişine izin verilmemesinin nedenleri olarak tanımlanır ve genelde, seyahat belgesi bulunmayan, sabıka kaydı olan, kamu sağlığı veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu düşünülen, daha önce sınırdışı edilmiş olan kişiler gibi istenmeyen yabancıların girişini engellemek amacıyla kabul edilmeme nedenleri oluşturulur.”

Kaçakçılığa konu kişi/göçmen (smuggled person/migrant) : “Bir başkasına parasal veya maddi kazanç sağlayarak, tabiiyetine veya daimi ikamet iznine sahip olmadığı bir Devlete yasadışı yollardan girebilen bir göçmen.”

Kalifiye/nitelikli göçmen (skilled migrant) : “Becerileri veya edindiği mesleki deneyim nedeniyle, ev sahibi ülkeye kabul ile ilgili olarak kendisine genellikle ayrıcalıklı muamele gösterilen göçmen işçi (bu nedenle kalış süresi, istihdamın değiştirilmesi ve aile birleşimi konularında daha az kısıtlamaya tabii olan kişi).”

Kayıt dışı göçmen işçiler/ düzensiz durumdaki göçmen işçiler (undocumented migrant workers/migrant workers in an irregular situation) : “Bir Devlete giriş yapmalarına, söz konusu Devlette kalmalarına ve çalışmalarına izin verilmeyen göçmen işçiler veya onların aile fertleri.”

Kayıt dışı/belgesiz göçmen (undocumented migrant) : “Uygun belgelere sahip olmadan bir ülkeye giriş yapan veya ülkede kalan bu ülkenin vatandaşı olmayan kişiler ve buna;

(a) ülkeye giriş yapmak için yasal belgelere sahip olmamasına rağmen gizlice giriş yapmayı başaran kişiler;

(b) sahte belgeler kullanarak ülkeye giriş yapan kişiler;

(c) yasal belgelerle giriş yaptıktan sonra, izin verilen süreyi aşarak veya giriş şartlarını ihlal ederek izin almadan ülkede kalan kişiler dahildir”.

Kayıtlı göçmen (documented migrant) : “Bir ülkeye yasal olarak giriş yapmış ve kabul kriterlerine uygun bir şekilde ülkede kalan göçmen.”

Net göç (net migration) : “Aynı dönem içinde bir Devlet topraklarına giren kişilerin sayısı ile topraklardan ayrılan kişi sayısı arasındaki farktır, ‘Göç dengesi’ olarak da anılır ve bu denge, gelenlerin sayısı ayrılanların sayısından fazla olduğunda net ülkeye göç, aksi olduğunda ise net ülkeden göç olarak adlandırılır.”

Sığınma hakkı (right of asylum) : “İki anlamda kullanılan genel bir terimdir; sığınma verme hakkı (Devletler topraklarında bulunan kişilere kendi takdirine göre sığınma hakkı verebilir) ve sığınma hakkı kazanma sığınma talep edilen Devlet veya takipçi Devletten bu hakkın kazanılması anlamlarında kullanılmaktadır.”

Sınır ötesi göç (cross-border migration) : “Kişilerin uluslararası sınırların ötesine hareket etmesine ilişkin süreç.”

Sınırdışı etme (deportation) : “Devletin egemenlik hakkını kullanarak, vatandaş olmayan bir kişinin ülkeye girişini reddetmesi ya da ülkede kalma izninin sona ermesi sonucunda bu kişiyi menşe ülkesine ya da üçüncü bir ülkeye göndermesi.”

Toplu göç (exodus) : “Menşe ülke dışına (istisnai ve düzensiz) gruplar halinde hareket olarak tanımlanmakta ve toplu göç çok sayıda kişinin katıldığı bir hareket ya da belirli bir zamanda toplumun bir kısmının hareket etmesi anlamına gelir.”

Transit ülke (country of transit) : “Göç akınlarının (düzenli ya da düzensiz) içinden geçtiği ülke.”

Uluslararası göç (international migration) : “Kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutata olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları. Dolayısıyla, uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur.”

Zorla göç (forced migration) : “Doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi (Ör: mültecilerin, ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin hareketleri ve doğal, çevresel, kimyasal, nükleer felaketler, açlık ya da kalkınma projeleri nedeniyle gerçekleşen hareketler).”

Zulüm (persecution) : “Mülteci bağlamında, ırk, din, tabiiyet, siyasi görüş veya belirli bir sosyal gruba mensubiyetten dolayı yaşam veya özgürlüğün tehdit altında olmasıdır ve zulüm, her zaman olmamakla birlikte çoğu zaman, sistemli ve tekrar eden şekilde insan haklarının ihlal edilmesinden ve diğer ciddi zararlardan oluşur.”

olarak tanımlanmıştır (Cross, 2004).

1.4. Göç Teorileri

Göç konusunun sebepleri doğrultusunda oluşan birden fazla göç teorisi bulunmaktadır. Çeşitli bilimsel disiplinler, göç olgusunu açıklayıcı varsayımlar ileri sürerek, her disiplinin kendi içinde göç kavramına açıklık getirmesine neden olmaktadır (Sayın, 2018, s. 13). Göç konusunda araştırma yapan bir grup araştırmacı, göç kararlarının alınmasına yönelik kişisel değerler ve tercihleri araştırarak göç eden bireylerin farklılıkları ile göç etmeyen bireylerin farklılıklarına yoğunlaşarak, göç konusunda araştırma yapan diğer

gruba göç teorisi hakkında göç konusunu ortaya çıkaran sebepler ve göçün gerçekleşmesiyle ortaya çıkan sorunlar üzerine çalışmalarını ortaya koymuştur ve son grup göçü ortaya çıkaran toplumsal mekanizmaları bütüncül olarak ele alma yolunu tercih etmiştir (Sayın, 2018, s. 14).

Bu araştırmacıların yoğunlaştıkları konular dahilinde göç teorileri farklı sınıflar neticesinde ortaya çıkmıştır. Ancak göç kavramının özünde çok farklı ve çeşitli sosyal, ekonomik, kültürel, ailevi ve siyasi neden ortaya konabileceğinden günümüzde evrensel geçerliliğe sahip bir göç teorisinin olmadığı ve her bir disiplini kapsayan temel bir göç teorisinin bulunmadığı kabul edilmektedir (Gezgin, 1991, s. 32). Tek bir noktadan göç olgusunu açıklamak ve tek bir teori üzerinden göçün nedenini bulmakta oldukça güçleşmektedir (Castles, 2008, s. 17). Genel itibariyle göç teorileri günümüzde farklı nedenlerle gerçekleşen göçleri açıklamada yeterli ve genel kabul görmese de durumu anlamada ve yorumlamada büyük fayda sağlamaktadır. Kısaca uluslararası göç hareketlerini açıklamak için oluşturulan kuramlar farklı nedensellik zamanlarına ve farklı kavrama düzeylerine dayansalar da bunları birbiriyle bağdaşmaz biçimde değerlendirmek yanıltıcı olmaktadır (İçduygu, 2014, s. 35). Diğer bir deyişle var olan her bir teori birbiriyle bağlantılı şekilde açıklandığında belli bir anlam kazanabilmektedir.

Bu bağlamda göç teorileri çeşitli faktörler ile açıklandığından bu bölümde her bir teori ve ana noktası irdelenmek üzere açıklanacaktır. Bu bölümde ele alınacak teoriler ile göç kavramının nedenlerine ve sonuçlarına odaklanılacaktır.

1.4.1. Ravenstein’in Göç Kanunları

Göç kavramını açıklamaya çalışan ilk kuramlardan biri Georg Ravenstein’nin 1885 ve 1889 tarihlerindeki “The Laws of Migration” adlı çalışmalarıdır (İnce, 2019, s. 2583). İngiltere’deki nüfus sayımı sonuçları değerlendiren Ravenstein “Yerçekimi Yaklaşımı” olarak adlandırılabilir yedi kanun oluşturarak, “mesafe” ve “hareket etme eğilimi” arasındaki ilişkiye dayanan model ile “makro göç analizlerinin en basit ve güçlü olanını” ortaya koymuştur (Sayın, 2018, s. 19).

Ravenstein’in ortaya koyduğu 7 kanun ise şu şekildedir:

1. “Göçmenlerin önemli bir kısmı kısa mesafelere göç eder. Bu göç sarsıcı bir etki oluşturarak, yerel halkı da yerinden etmekte, daha büyük ve kitlesel göçlere yol açmaktadır. Bu göç akımları genellikle sanayi ve ticaret merkezlerine doğru gerçekleşmektedir. Bu

bağlamda sanayi ve ticaret merkezlerinin gelişmişlik düzeyi etrafındaki nüfus yoğunluğu üzerinde belirleyici olmaktadır,

2. Sanayi ve ticaretin gelişmesine paralel olarak kentler, çeperdeki ve yakın mesafedeki insanlar için bir cazibe merkezi haline gelmektedir. Yakın çevreden kente göç eden insanların yerini oraya yakın başka insanlar tarafından doldurulmaktadır. Bu bağlamda yakın mesafe ile başlayan göç bir domino taşı görevini görerek göçün bütün dünyaya yayılmasına neden olmaktadır,

3. Göçün yayılma ve emme süreci benzer özelliklere sahiptir. Sanayi ve ticaretin geliştiği kentlerden faydalanmak üzere insanlar bu merkezlere doğru yayılırken sanayinin gelişmesine paralel olarak meydana gelen işgücü ihtiyacı çevreden göçmen emilerek giderilir. Başka bir ifade ile göçmen alan merkez ile göçmenler arasında bir arz talep dengesi söz konusudur,

4. Bir yerde göçün başlaması kısa zaman sonrasında göç dalgasına neden olabilmektedir, Çok fazla göç alan yerler, göç de vereceğinden zincirleme göçü ortaya çıkarır,

5. Diğer bir göç türü ise kısa mesafe yerine sanayi merkezleri ve ticaret merkezlerinin bulunduğu uzun mesafelere doğrudan yapılan göçlerdir,

6. Kırdan yaşayan insanlar kentte yaşayan insanlara göre daha çok göç etme eğilimi taşırlar. Ayrıca kırdan kıra yapılan göçler birbirini etkileyerek başka göçlere yol açarken kırdan kente yapılan göçlerde bu olgu daha azdır,

7. Kadınlar erkeklere oranla daha fazla göç eğiliminde olurken bu durum uzun mesafe söz konusu olduğunda erkeklerin kadınlara göre daha fazla göç eğilimi içinde olduğunu göstermektedir” (Ravenstein, 1885).

Ravenstein, bireyin ekonomik fayda sağlamak üzere oluşturduğu göç dalgası boyutuna, baskıcı rejimler, ağır vergiler ve kötü iklim koşulları gibi ekonomi dışı değişkenlerin erişemeyeceğini söyleyerek, göçün sürekli olarak endüstriyel ve ticari bölgelerde yoğunlaşacağını düşünmektedir (Sayın, 2018, s. 22). Kısaca Ravenstein göçün sürekli artarak devam edeceğini söylemekte ve bu sürecin nedeni olarak sanayinin ve sanayi dallarının gelişmesini, bununla birlikte sanayi ve ticaret yerlerinin büyüyen çoğalmasını öngörmektedir (Yalçın, 2004, s. 26).

Göç hareketlerini “ekonomik, sosyal ve siyasi koşullar” içinde değerlendiren Ravenstein, çözümlemeli ve deneysel bir göç modeli ortaya çıkarmıştır (Özcan, 2016, s. 188). Göçü tetikleyen olayların ekonomik olaylara dayanması durumunun önemi kadar, göç mesafesinin de bireyler veya topluluklar için önemli olduğu kanaatini ortaya koymuştur. Öte yandan yazmış olduğu kanun ile çevresel unsurlar, eğitim-öğretim olanakları ve göç eden bireylerin gitmiş oldukları yerdeki yaşam standartları ve maliyetlerine de değinmiştir (Özcan, 2016, s. 188).

Ravenstein'in kanunlarında bir diğere önemli nokta ise analiz biriminin birey olması ve göç hareketliliğinde itici güç olarak ekonomik gelişmeleri dayanak gösteren göçün ilk yönünün kırdan kente doğru olacağını düşünmesi olmuştur (Erdoğan, 2019, s. 32).

Böylece Ravenstein yazmış olduğu kanunlarla sanayi bölgelerinin çekici bir hal aldığını ve göçlerin hızlı olarak sürekli şekilde bu bölgelerde yoğunlaşacağını öne sürmektedir. Ancak Ravenstein'in kanunları, yaşadığı dönemin İngiltere'sinin mevcut koşullarına bağlı olduğundan diğere ülkelerin göç hareketliliğini açıklamada yetersiz bulunmuş ve eksik ya da farklı tespitler içerdiği için eleştirilmiştir (Erdoğan, 2019, s.33). Göç kanunları olarak yazdığı 7 kanun eleştirilse ya da yeterli bulunmasa da erken dönemdeki göç teorilerinin önünü açarak farklı teorilerin de geliştirilmesine sebebiyet vermiştir. Özellikle bu konuda yeterli olarak bulunmayan Ravenstein'in kanunlarını Lee ve Stouffer, farklı bir yönden ele alarak göç kavramına farklı nedenler getirmişlerdir.

1.4.2. İtme Çekme Kuramı

Lee 1966 yılında Bir Göç Teorisi (A Theory of Migration) adıyla yayınladığı makalesinde Ravenstein'in çalışmasına atıfta bulunarak bir saptama yapmıştır ve Lee, Ravenstein'dan beri neredeyse yetmiş beş yıl geçtiğini, bununla birlikte binlerce göç çalışmasının yapıldığını, bir çoğunun da Ravenstein'a atıfta bulunduğunu belirtmektedir (Çağlayan, 2006, s. 72). Göç kavramı üzerine çalışmakta olan birden fazla kuramcıdan sadece biri olan Lee, Ravenstein'in ortaya koyduğu göç yasalarının genel bir değerlendirmesini yaparak işe başlamış ve ondan sonra gelen kuramcılarının çalışmalarını, göçmenlerin demografik yapısına ait genel bir eğilim ortaya koymaktan öteye geçemediğini ifade ederek eleştirmiştir ve bu nedenle Lee, ortaya koyduğu kuramında, göçmenden daha çok göç sürecinin kendisine odaklanarak, göçmenlerin göz ardı edilmemesi gerekliliğinin de altını çizmektedir (Aydemir, Şahin, 2017, s. 364).

Lee yapmış olduğu kuram ile göç kavramını sosyolojik anlamda 4 temel etkene bağlamıştır. Bunlar;

- “- Menşei yerle ilgili faktörler,
- Göç etmeyi düşündüğü/ bireyin gitmek istediği yerle ilgili faktörler,
- Göç edilen yerde karşı karşıya gelinen engeller,
- Bireysel/ Kişisel unsurlardır” (Lee, 1966, s. 50).

Lee'nin kendi kuramı kapsamında belirlemiş olduğu bu faktörler, itme çekme kuramının temeldeki işleyişini ve bileşenlerini oluşturmaktadır ve hem yaşanan yerde hem de göç edilecek olan yerde itici ve çekici unsurlar bulunmaktadır (Aydemir, Şahin, 2017, s. 364-365). Lee'nin kuramına göre itme ve çekme gibi unsurlar ne kadar farklı olursa olsun birbirini etkileyen ve sürekli etkileyecek olan faktörler olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle bir yapı olarak sosyal alan içerisinde itmeye neden olan olumsuz faktörler ve çekmeye neden olan olumlu faktörler, çok fazla ve birbirinden farklı olsalar da kuramın temel yapısı itibariyle, itme ve çekme faktörleri kişisel ve görelî olarak bireylerin önüne çıkmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 73).

Genel anlamda bahsedilen çekici ve itici faktörlere bakılacak olursa;

“- Köydeki ve kentteki gelirin zıtlığı durumu,

- Kaliteli eğitim,

- Şehrin avantajları,

- İş bulabilme umudu,

- Yüksek ve iyi hayat standardı,

- Ulaşımın daha iyi imkânlarda olması durumları çekici faktörleri oluştururken

a).Nüfus baskısı,

b).Bireyler için az gelen ve eşit dağıtılmamış toprak,

c). Gizli işsizlik,

d) İstihdamın eksik olması durumu,

e).Küçük maliyetle büyük verim elde etme durumu,

f).Zirai mekanizasyon,

g).Mevsim dışı iktisadi faaliyetlerin mevcut olmayışı,

h).Doğal afetler,

ı).Eğitim konusundaki şikayetler,

i).Aileler arasında veya kişiler arasında gelişen kan davası

j).Tarım arazisinde kaynaklanan olumsuzluklar, iklimin değişmesi ve topraktaki erozyon gibi durumlar da itici faktörleri oluşturmaktadır” (Sezal, 1992, s. 35-36).

Burada sayılan faktörlerden anlaşılacağı üzere göç etmeden önceki yerde de göç edildikten sonraki yerde de Lee'nin belirlemiş olduğu itici ve çekici faktörler bulunmaktadır. Buradan hareketle Lee'nin bu kuramı, göç teorileri içinde önemli kuramlardan biri olmakla beraber, niteliği açısından göç hareketleri içerisinde değerlendirilmesi tartışmalı olan ve göç literatüründe sığınmacılık ve mültecilik kavramlarıyla açıklanan süreçlerden daha ziyade, serbest göçleri izah etme ve anlama noktasında daha işlevsel bir teori olduğu ifade edilebilmektedir (Aydemir, Şahin, 2017, s. 365).

1.4.3. Kesişen Fırsatlar Teorisi

Stouffer tarafından geliştirilen Kesişen Fırsatlar Teorisi (Intersecting Opportunities Theory) 1940 yılında ortaya çıkmıştır. Bu kuram içinde en önemli unsurlar göçün mesafesi, göç edilen yerdeki fırsatlar ve bu fırsatların fazlalığı olarak kabul edilir ve Stouffer, göç çalışmalarında çekim etkisi üzerinde daha fazla durulmasının ve iki farklı merkezdeki çekim etkileri, göç edilecek yerle çekim merkezi arasındaki mesafe dikkate alınarak analiz yapmanın önemine dikkat çekmek istemiştir (Bayram, 2019, s. 117). Buradan hareketle Stouffer gerçekleşen göç sürecinde Lee'nin öne sürdüğü çekme unsurunun etkin olduğunu ve bu çekme unsurunda en önemli görülen noktanın mesafe olduğunu vurgulamak istemiştir.

Kuram genel itibariyle matematiksel formüllerle desteklenerek, hareketlilik ve fırsatlar arasında doğrudan bir ilişki içinde olduğunu düşünür ve eldeki olanakların alan üzerinde dağılımının çok sayıda coğrafi, tarihsel, ekonomik, sosyal ve politik unsurların bir sonucu olduğunu ve olaya göre değişebileceğini öngörür (Stouffer, 1940, s. 487).

Stouffer'in teorisi, göç olgusunu, tek boyutlu bir değişken ile açıklama amacındadır ve gelişmiş sanayi kentlerine, metropollere veya megapollere doğru yapılan ve daha çok ekonomik tabanlı olarak gerçekleşen göçleri açıklamaktadır (Aydemir, Şahin, 2017, s. 364). Ancak teori ülkelerdeki hükümet sıkıntılarından doğan karmaşıklıkla gerçekleşmekte olan göçleri ve çıkan savaşlardan dolayı gerçekleşen göçleri tanımlamakta gerekli olan bilgiyi verememektedir.

Ayrıca çok geniş kapsamlı ve yaygın kullanılan bir kuram olmamasına rağmen, bu kuramın özellikle ekonomik temelli göçlerde ve işçi göçü çalışmalarında daha sıklıkla kullanılabilmesi görülmektedir ve bununla birlikte, bir bölgede yaratılan iş imkânı ve bu iş imkânlarının oluşturduğu cazibe, kuramın temel biçimini oluşturmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 78). Anlaşılacağı üzere Stouffer, göç olgusunu mesafe noktasına daha fazla yönelerek

ekonomik anlamda açıklamaya çalışmıştır. Ancak yaşanan göçlerin sadece mesafe ve ekonomik olaylar neticesinde gerçekleşmediği düşünülürse diğer disiplinler için göç olgusunu açıklamada yetersiz kaldığı görülmektedir.

Kesişen fırsatlar teorisi anlaşılacağı üzere genel anlamda mesafe kavramına odaklanarak kişilerin mesafeyi ön plana alarak göç ettiklerini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte gitmiş oldukları ülkede elde edecekleri fırsatlar da göç olgusunun gerçekleşmesinde önem arz etmektedir. Bu nedenle birden fazla fırsat faktörü göç olgusunun gelişmesine katkı sağlamaktadır sonucuna ulaşılabilir.

1.4.4. W. Petersen'in Göç Tipolojisi

Göç olgusuna yönelik kuram üreten bir diğer isim ise Petersen olmuştur. Petersen, göçün gerçekleşmesinin nedenini beş faktöre bağlayarak durumu açıklamaktadır.

a.) "İlkel göçler:

Doğal koşulların yarattığı itme faktörleri ile oluşan göçlerdir. İklim, kuraklık vb. doğa koşullarından kaynaklanan ve çoğunlukla toplu olarak yapılan göçleri kapsamaktadır. Petersen göçebe toplulukların dönemlik göçlerini de bu göç tipi içerisinde tanımlamaktadır. Fakat Petersen'in ayrıntıyla ve asıl üzerinde durduğu konu, kuraklık, kötü hava koşulları gibi çevrenin yarattığı fiziksel zorluklardan kaynaklanan ve bu sebeplerle yaşanan toplu göçlerdir.

b.) Zorlama/Zoraki ve yönlendirilen göçler:

Göçün, göçmenlerin bilinçli tercihlerinin bir sonucu olarak gerçekleşmediği, göç edenlerin kendileri dışındaki sosyal ve siyasi mekanizmanın verdiği bir karar neticesinde gerçekleştiği durumlardaki göçleri ifade etmektedir. Mültecilerin, ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin gerçekleştirdiği hareketler ya da doğal, çevresel, kimyasal, nükleer felaketler, açlık, kalkınma projeleri ve benzeri sebeplerle yapılan göçler bu tipe örnek verilebilir.

c.) Yönlendirilen göçler:

Zoraki göçte olduğu gibi bu göç tipinde de yine doğal ya da sosyal koşullar göçün nedeni olarak rol oynamaktadır. Ancak bu göç tipinde göçmenler, göç edip etmeme konusundaki tercihlerini kendileri yapabilmektedirler. Petersen, Nazilerin Yahudileri göçe zorlamak için geliştirdikleri anti-semitik eylemleri, kanunları ve Yahudileri toplama kamplarına taşımak için geliştirdikleri politikaları, zoraki göçe örnek olarak vermiştir. Almanya'da 1933-1938 yılları arasında çeşitli kanunlarla Yahudilerin göçe özendirilmesi ise yönlendirilen göç tipine örnek olarak gösterilebilir.

d.) Serbest göçler:

Göçmenlerin, göç etme ile ilgili kararlarını, kendi bilinçli tercihlerinin bir sonucu olarak gerçekleştirdikleri göç türünü ifade etmektedir. Bu göç tipi büyük kitlesel göçleri değil, bireysel tercihlerle yapılan kişisel ve küçük grup/ aile göçlerini tanımlamaktadır.

Serbest göç tipinde kişiler, topluluklar ve toplumlar üzerine uygulanan herhangi bir zorlayıcı durum ve itici bir güç yoktur.

e.) Kitlesele göçler:

Kitlesele göçlerin temel motivasyonu, teknolojik yenilikler ve ilerlemelerdir. Petersen, dünyadaki ulaşım imkânlarının gelişmesiyle alternatiflerin artarak, göçün kitlesele bir duruma geldiğini vurgulamaktadır ve bu göç tipinin en belirgin olan, diğer göçlerden ayrılan yanı, göçün kolektif bir olgu haline gelmiş olmasıdır” (Erdoğan, 2019, s. 35-36).

Peterson’ın ifade etmiş olduğu unsurlar neticesinde Lee’nin ortaya koyduğu itme-çekmenin temel sebeplerini araştırmaktadır. Petersen özellikle ekonomik sebeplerin göç olgusunda önemli bir yere sahip olduğu kabul edilse de süreç ilerledikçe itici olan unsurların çekici bir hale dönüşmesinin kaçınılmaz olduğunu da anlatmaya çalışmıştır. Petersen’in ortaya koyduğu göç tipolojisi genel anlamda tarihsel süreçte yapılmış olan tüm göç hareketlerini açıklama yeteneğine ve kapsayıcılığı ile, göç kuramları içerisinde en başarılı kuramlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Aydemir, Şahin, 2017, s. 366).

Kuramda birden fazla faktörün göç analizinde kullanmasına izin vermesi, yönlendirilen ve zoraki göç ayırımını başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi, günümüzdeki göçleri çözümede ve anlamada başarılı şekilde kullanılmasına neden olmaktadır ve özellikle günümüzde yaşanan ve yaşanmakta olan çeşitli uluslararası göçler (Afrika’da savaştan kaçan kişiler, sömürge döneminde bazı Afrika ülkeleriyle Fransa arasında oluşan göçmen ilişkisi vb. gibi) aracılığıyla kuramın bütününe bakıldığında, kuram bir analiz olarak görülmekte ve açıklamaya yardımcı olmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 77).

1.4.5. Dünya Sistemleri Kuramı

Dünya sistemleri kuramı (World Systems Theory) 1970’li yıllarda Wallerstein tarafından Marksist bir bakış açısından geliştirilmiştir (Sayın, 2018, s. 45). Wallerstein’in geliştirmiş olduğu kuramsal yaklaşımı, kapitalizm ve kapitalizmin farklı yansımaları, günümüz ekonomisini ve bununla birlikte göçlerin yapısını belirleyen temel faktördür ve Wallerstein’a göre uluslararası göçün temeli, ulusal ekonomilerde bilinen ya da görülen ikili pazar yapısı değil, 16. yüzyıldan bu zamana genişleyen dünya pazarıdır (Güllüpinar, 2012, s. 67).

Dünya sistemi kuramı uluslararası göçün gün geçtikçe büyüyen küresel piyasanın siyasal ve ekonomik örgütlerini izlemekte olduğunu varsaymaktadır (Unat, 2017, s. 63). Bu yaklaşım uluslararası göçün küresel pazarın siyasal ve ekonomik yapısından etkilendiği iddiasında bulunarak küreselleşmenin her şeyden önce çevreden ve diğer endüstrileşmemiş

ülkelerden göç akımlarını çeken büyük kentler gibi merkezlerde tespit edildiğini de ileri sürmektedir (Sayın, 2018, s. 47).

Bu çerçevede kuramın dayandığı temel varsayımlar;

“a. Gelişmiş dünyanın kapitalist piyasa sisteminin çevre ülkelerine girişi, uluslararası göç akımını harekete geçiren doğal bir süreçtir.

b. Uluslararası işgücü akımı, uluslararası mallarla sermayenin akımını izlemektedir, ancak ters yönde. Kapitalist yatırım çevre ülkelerinde köklerinden kopmuş, göçe hazır bir nüfus yaratmakta, bunun sonucunda ulus ötesi hareketler doğmaktadır.

c. Uluslararası göç, özellikle geçmişte sömürgecilik yapmış olan devletlerle onların eski sömürgeleri arasında cereyan etmektedir. Sömürgecilik döneminde bu ülkelerle kurulan kültürel, idari ve finans, ulaşım ve iletişimi kapsayan bağlar bu süreci kolaylaştırmıştır. Böylece ortaya kendine özgü ulus-ötesi pazarlar ve kültürel sistemler çıkmaktadır.

d. Uluslararası göç, piyasa ekonomisinin küreselleşmesinden ileri geldiğine göre bu akımı frenlemenin bir yolu, hükümetlerin denizaşırı yatırım alanları ile çokuluslu şirketlerin finans faaliyetlerini denetlemektir. Ancak uluslararası ticaret anlaşmazlıklarını alevlendirecekleri, dünya çapında ekonomik bir gerilemeye yol açacakları, ayrıca çokuluslu şirketlerin siyasal nüfuzu nedeni ile durdurulmak isteneceklerinden, bu tür girişimlerin uygulama şansı çok zayıftır.

e. Kapitalist ekonomiler kendi sınırlarının ötesinde yaptıkları yatırımları korumak için, gerektiğinde siyasal ve askeri müdahaleler yapmaktadır. Bu tür müdahaleler başarısızlığa uğradığında bu kez merkez ülkelere yönelen sığınmacı akımlarına yol açmaktadır.

f. Uluslararası göç ülkeler arasındaki ücret ve istihdam koşullarından çok az etkilenmektedir. Bu akım küresel ekonominin yapısı ve dinamiklerini izlemektedir” (Unat, 2017, s. 63-64).

Dünya Sistemleri Kuramı göçün oluşmasında temel nedenin büyük ve ekonomik anlamda kendini kanıtlamış kentlere doğru olduğunu ileri sürmektedir. Bu nedenle göç oluşumu Dünya Sistemleri Kuramına göre sürekli olarak gelişmiş ülkelere doğru yönelmektedir. Kuram genel itibarıyla küresel piyasada, ekonomide iyi olan ülkeler ile, siyasal anlamda da istikrarlı bir profilde yer alan ülkeler göç konusunda ilgi odağı olacağını ileri sürmektedir.

1.4.6. Yeni Ekonomi Kuramı

Yeni ev idaresi ekonomisine paralel olarak geliştirilen yeni göç ekonomisi (New Immigration Economy) yaklaşımı, neo-klasik ekonomik geleneğe vurgu yaparak göç sürecini, kişinin değil, ailesinin etkilediğini, göçün kişinin değil, evin bütçesini maksimize ettiği görüşünü esas almaktadır ve bu yaklaşım rasyonel bir karar olarak göç davranışını

kişinin değil ailesinin gelirlerinin maksimize stratejisine dayandırmaktadır (Sayın, 2018, s. 40-41)

Yeni Ekonomi Kuramı modelinin temeli gelirlerinin neo-klasik kuramda kabul gördüğü gibi türdeş bir meta olmadığı noktasında toplanmaktadır ve asıl olan, gelirin kaynağı olarak kabul görmektedir (Unat, 2017, s. 56). Yeni ekonomi kuramına göre, göç etme kararı sadece kişiler tarafından değil, bir ailede bulunan tüm fertleri hatta bazen bir topluluğun hepsi gibi birbiriyle ilgili çok fazla sayıda birey tarafından alınmaktadır ve bu kurama göre, az gelişmiş ülkelerde aile halkı, ailenin verimli gelir kaynaklarını daha etkin biçimde yönlendirilebilmektedir (Güllüpnar, 2012, s. 62).

Temel olarak yeni ekonomi kuramı gelir açısından iyi durumda olan bireylerin, göç nedenlerini bulmakta önemli bir role sahiptir. Kuram, gelir durumu iyi olmayan aile bireylerinin göç etmeyip ülkelerinde kalmasını, ekonomik anlamda iyi olan bireylerin ise gelir konusunda sıkıntı ve korku içinde olmadığından göç ettiğini vurgulamaktadır. Yeni ekonomi Kuramının varsayımları ise;

a. “Göç araştırmalarında birey değil aile hane halkı ya da üretim ve tüketim alanında kültürel bir birlik gösteren topluluklar ana birim olarak ele alınmalıdır.

b. Ücret farklılığı uluslararası göç hareketinin vazgeçilmez koşulu değildir. Hane halkları ücret farklılığı olmadığı durumlarda da çeşitli rizikoları azaltma amacıyla uluslararası hareketliliği destekleyebilir

c. Uluslararası göç ve yerel istihdam ya da üretim birbiriyle bağdaşmaz olasılıklar değildir. Hane halkları hem göç hareketine hem de yerel faaliyetlere katılmaktadır. Aslında göç etme yerel ekonomik faaliyetlere katılırken sermaye bulmaktaki güçlüğü aşmak için en çekici bir çözüm yolu olarak görünebilir. Dolayısıyla, göçmen yollayan bölgelerde cereyan eden ekonomik gelişme, uluslararası göç hareketinin baskısını azaltan bir faktör olmayabilir.

d. Uluslararası göç hareketleri, ülkeler arasındaki ücret farklılıkları ortadan kaldırıldıktan sonra kesinlikle durmaz göçmen yollayan ülkenin değişik piyasalarının eksik ya da dengesiz olması halinde de göç etme arzusu sürer.

e. Gelir dağılımının farklı noktalarında yer alan hanelerin bekledikleri gelir artışı eşdeğer bir etki yaratmamaktadır. Farklı gelir dağılımına sahip topluluklar farklı beklentiler beklemektedir.

f. Hükümetler göç hareketlerine sadece iş gücü piyasasını etkileyecek politikalarla değil aynı zamanda sermaye ve sigorta piyasalarını biçimlendirmek suretiyle de etkileyebilirler. Bu alanda özellikle işsizlik sigortası önemli bir rol oynamaktadır.

g. Gelir dağılımını etkileyen hükümet politikaları ve yeni ekonomik yapılar, bir kısım haneleri görece yoksulluk anlayışlarını etkileyerek, onların göç etme dileklerini değiştirebilir.

h. *Göçmen yollayan ülkelerde uygulanan hükümet politikalarından fakir hane halkları yararlanmıyorsa göç etme arzusu artabilir. Aynı şekilde zengin hane halkları daha yüksek bir gelirden yararlanmıyorsa, göç etme arzusu azalabilir*” (Unat, 2017, s. 56-57).

Yeni Ekonomi Kuramı genel itibariyle kişilerin ekonomik durumuna bağlı olarak göçü gerçekleştireceğini ortaya koymaktadır. Ekonomik anlamda iyi bir durumda olan kişi ya da kişiler göç edebilirken, ekonomik olarak orta ya da düşük seviyede olan kişiler göç eylemini gerçekleştirmemektedir.

1.4.7. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

1990’lı yıllarda sosyolojide kullanılmakta olan “ağ” kavramı göç olgusunu açıklamakta da kullanılmaya başlanmıştır (Güllüpinar, 2012, s. 72). Ağ kuramı (Network), göç süreci ve bu süreç içinde oluşan ağlar üzerinde yoğunlaşmaktadır ve bu ağlar, göçmenin kaynak ve hedef ülkede, eski ve yeni göçmenler ile yerli kişiler arasındaki gelişen göç sürecini basitleştiren unsurlardan oluşmaktadır (Sayın, 2018, s. 62).

Göçmenlerin içinde buldukları sosyal ağlar içinde birden fazla unsur bulunmaktadır. Göçmenlerin sahip olduğu sosyal ağlar; göç etmeye karar veren bireyin gitmeyi hedeflediği ülkeye nasıl gidileceğini, ulaşım ile ilgili detayları, giriş koşullarını, hedeflediği ülkede ya da transit ülkelerde sınır dışı edilme politika bilgisini sağlamaya yararken, sosyal ağların diğer bir unsuru da göçmenlerin göç sürecinde maliyetlerinin en aza indirilmesi ile ilgili göçmenlere finansman kaynağı sağlamaktadır (İnce, 2019, s. 2602). Sosyal ağların düzensiz göç hareketine örgütsel bir yaklaşım gösterdiği anlaşılmaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse sosyal ağlar genel itibariyle düzensiz göç olgusunun oluşmasına ve artmasına sebebiyet vermektedir.

Bu kuramın dayanmış olduğu varsayımlar ise şu şekildedir;

a. *“Göçmen ilişkiler ağları, göç hareketine özendirmek suretiyle göç etme isteğini sürekli yaygınlaştırmaktadır.*

b. *Ücret farklılığı önemini kaybetmekte, çünkü göçmen ilişkiler ağları göçün yol açtığı masrafları ve içerdiği rizikoları azaltmaktadır.*

c. *Göçmen ilişkiler ağları, kuramsallaştıkları ölçüde sosyal ekonomik açıdan daha az seçici olmakta, gönderen ülke topluluğunu daha fazla temsil etmektedirler.*

d. *Göçmen ilişkiler ağları, kurulduktan sonra, kabul eden ülkelerin hükümetleri bu akımı denetlemekte büyük zorluk çekmektedir. Benimsenen göç politikaları ne olursa olsun göçmen örüntüler oluşmakta devam etmektedir.*

e. Göçmenlerle ailelerin birleşmesini hedefleyen politikalar göçmen ilişkiler ağlarını güçlendirmekte, zira belli bir ilişkiler ağına mensup olan üyelerinin aile bireylerine özel giriş hakkı tanımaktadırlar” (Unat, 2017, s. 65).

İlişkiler Ağı Kuramı, düzensiz göçmen kavramının artmasına neden olmaktadır. Özellikle sosyal ağlardan göç etmek isteyen kişilere ulaşılarak, ücret konusunda oluşan farklılıklar ortadan kaldırılmaktadır ve göç etme isteğini artmasına sebep olmaktadır. Özellikle göçmen ağlarının artmasına neden olay ise aile birleşimi yoluyla yaşanmaktadır. Kişiler aileleri ile birlikte olmak amacıyla göç etmek istemektedir. Bu durumda devletlerin yapmış olduğu göç politikalarının olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

1.4.8. Göç Sistemleri Kuramı

Göç sistemleri kuramı (Migration Systems Theory), göç olgusuna uluslararası ilişkiler bağlamında, ekonomik ve siyasi temelli olarak yaklaşan bir kuramsal çerçevedir (Güllüpinar, 2012, s. 76). Göç sistemleri kuramı genel itibariyle var olan tüm bilimsel alanlar tarafından göç kavramının ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse Göç sistemleri teorisi hem uluslararası ilişkilerle, politik ekonomiyle ve kolektif olaylar gibi makro, hem de kişilerin göçle ilgili kültürel ve sosyal yaklaşımları gibi mikro unsurlarla ilgilenmektedir (Güllüpinar, 2012, s. 77).

Göç sistemleri kuramının kendi içinde bulunan 3 temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar (Sayın, 2018, s. 54-55) ;

1. “En temel kavram olan göç sistemi; insan akışlarıyla birbirine bağlanan iki veya daha fazla sayıda mekân- bunlar genellikle ulus devletlerdir- olarak tanımlanır.

2. Ülkeler arasındaki ilişkilerdir. Bu ilişkiye neden olan faktör ticaret, güvenlik ittifakı, kolonyal bağ, fikir, bilgi, hizmet ve emtia akışı olabilir. Daha geniş ekonomik, politik, kültürel ve tarihi bağlar içinde büyüyen göç sistemleri insanların uluslararası hareketlerinin gerçekleştiği bir bağlam oluşturur.

3. Göç hareketi statik ve bir kereliğe mahsus bir olay değildir. Aksine zaman içerisinde gelişen bir olaylar dizisinin oluştuğu dinamik bir süreçtir”

Thomas Faist “Göç Sistemleri Kuramını”, “Dünya Sistemleri Kuramı” ile “Ağ Kuramı” arasında bir geçiş teorisi olarak değerlendirmektedir ve Faist’e göre dünya sistemleri kuramı, makro açıya sahip bir yaklaşımdır (Aydemir, Şahin, 2017, s. 367). Bilimsel anlamda göçü inceleyen göç sistemleri kuramı iki ya da daha çok ülkenin göçmen değişimi esası üzerine inşa ettikleri, ekonomik ve siyasi temele bağlı bir kuramdır ve bu

kurama göre iki veya daha çok ülke karşılıklı olarak göçmen değişimiyle bir göç sistemi ve ilişkiler zinciri oluşturmaktadırlar (Aydemir, Şahin, 2017, s. 367).

Bu bağlamda göç sistemleri kuramının dayandığı varsayımlar ise;

a. *“Göç sisteminde yer alan ülkeler coğrafi açıdan yakın olmak zorunda değildir, çünkü bu konuda fiziki yakınlıktan çok siyasal ve ekonomik ilişkiler söz konusudur. Yakınlık, bu göç hareketlerini arttırmadığı gibi uzaklıkta onlara engel olmamaktadır.*

b. *Çok kutuplu sistemlerde söz konusu olabilir, bu takdirde dağınık halde bulunan bir kısım merkez ülkeler birbiri ile örtüşen gönderen ülkelerin göçmenlerini kabul etmektedirler.*

c. *Bazı ülkeler birden çok göç sistemine mensup olabilir, ancak uygulamada çoğulcu üyelik daha çok gönderen devletlerde görülmektedir.*

d. *Ülkeler toplumsal değişme, ekonomik dalgalanma ya da siyasal nedenlerle sistemden çıkabilir ya da sisteme katılırlar. Sistemlerin istikrarlı yapıları yoktur”* (Unat, 2017, s. 67-68).

Göç sistemleri kuramı makro bir nitelik taşıması yönüyle diğer kuramlardan ayrılmaktadır. Kuram içinde yer alan varsayımlar sadece bireyler üzerinden ya da ülkeler üzerinden açıklamanın doğru olmadığını ortaya koymaktadır. Ülkeler arası işbirliği neticesinde göç akışları birbirleri arasında paylaştırılabilmektedir. Diğer yandan kurama göre göç olgusunun gelişmesinde mesafeler önemsiz olarak değerlendirilirken, ekonomik ve siyasi alanların gelişmişliği önem arz etmektedir.

1.4.9. Neo-klasik Ekonominin Makro Kuramı

Neo-klasik makro ekonomik kuramlar (Macro Theory of Neoclassical Economics) uluslararası göç hareketlerine açıklayan makro ekonomik kuramlar üretim bölgeleri arasındaki alansal eşitsizlikler ve iş pazarları arasındaki eşitsizlikler çerçevesinde ekonomik gelişme ile ilgilidir (Sayın, 2018, s. 29). Neo-klasik ekonominin makro kuramının dayandığı temel varsayım, iç göç ve uluslararası göç emek konusundaki arz ve talep dengesinde meydana gelen coğrafi farklılıktan kaynaklanmaktadır ve bu göç kuramına göre, emek fazlasına sahip olan ülkeler ücret açısından düşük bir piyasaya sahipken sermayenin fazla olduğu ülkelerde sermayeye kıyasla ücretler fazla olmaktadır (İnce, 2019, s. 2588-2589).

Makro ekonomik yaklaşımlar, iki bölge arasındaki işgücü homojenliği, perfekt-mobilizasyon, işsizliğin yok edilmesi ve kısa zamanlı işgücü arz ve talebi eğrisi gibi çeşitli varsayımları bir araya getirmektedir (Sayın, 2018, s. 30). Kısaca ifade etmek gerekirse Makro kuramlar neticesinde bireyler çalıştığı yerde elde ettikleri paranın az olması

sonucunda yine aynı işi yaparak daha iyi bir maaş alabileceği bir yere doğru göç etmektedir. Bu kurama göre, uluslararası göçün temel nedeni, ülkeler arasındaki ücret ve istihdam koşulları arasındaki büyük farktan kaynaklanmaktadır (İnce, 2019, s. 2589).

Bu kuramın varsayımları ise aşağıdaki gibidir.

a. *“İşçilerin uluslararası göç hareketi, ülkeler arasındaki ücret farklılığından ileri gelmektedir.*

b. *Ücret farklılıklarının giderilmesi, işgücü hareketini sona erdirecek, bu farklılıkların olmadığı yerde göç hareketleri olmayacaktır.*

c. *İnsan sermayesi, başka bir deyişle yüksek vasıflı işçilerin yer değiştirmesi, vasıfsız işçilerin göç hareketinden farklı bir nitelik taşımaktadır.*

d. *Uluslararası göç hareketinin birincil mekanizmaları işgücü piyasalarıdır, diğer piyasaların bir önemi yoktur.*

e. *Hükümetlere düşen görev, işgücü gönderen ve kabul eden ülkelerin işgücü piyasasını denetlemek ve etkilemektir” (Unat, 2017, s.54).*

Göç olgusunun oluşmasında kurama göre temel neden işgücü piyasası olarak kabul edilmektedir. Özellikle başka bir ülkeye göç etmeye neden olan az ücretle çok işin yapılması durumu söz konusu olduğunda göç olgusu kaçınılmaz olarak değerlendirilmektedir. Ücrette yapılan işlere yönelik adil dağılan maaş sisteminin oluşması ile kişilerin göç etmesinin önüne geçileceği iddia edilmektedir.

1.4.10. Neo-klasik Ekonominin Mikro Kuramı

Neo-klasik mikro ekonomik kuram (Neoclassical Microeconomic Theory) kişilerin ülkeler arasındaki zıtlıklar neticesinde göç etmesinin nedenlerini bulmaya çalışır ve neo-klasik mikro ekonomi akılcı şekilde karar veren kişilerin kendilerine ait olan ekonomik olumluluğu arttıracığı düşüncesine dayanır (Sayın, 2018, s. 23). Bu kuram özellikle zengin ülkeler perspektifinden beşerî sermaye içinde kişinin rasyonel tercihini merkeze alarak uluslararası göç olgusunu açıklamaya çalışır ve bununla birlikte, “Beşerî Sermaye Modeli” olarak uluslararası göçü; kar, zarar ve riskleri iyi şekilde hesaplanmış, kişisel aktörler tarafından karar verilmiş bir beşerî sermaye yatırım aracı olarak görür (İnce, 2019, s. 2590-2591).

Bu kuramda anlaşılacağı üzere karar verici birey olarak belirlenmiştir ve bireyin verdiği kararlar neticesinde göç olgusu belirlenmektedir. Kuram, bireylerin göç etmesindeki temel nedenin daha iyi bir ekonomik yaşama ulaşma fikri olduğunu kabul eder ve bu fikirle

birlikte bireylerin göç edeceğini varsayar. Kısaca ekonomik fayda- maliyet modeline göre, bireyin göç etmesiyle elde edeceği fayda, göçün maliyetinden yüksekse göç edecektir (Sayın, 2018, s. 24).

Bu kuramın varsayımları şunlardır;

a. *“Uluslararası göç hareketleri gerek kazanç gerekse istihdam açısından farklılıkların algılanmasına dayanmaktadır. (Makro modelde tam istihdam var sayılıyordu).*

b. *Diğer faktörlerin eşit kalması halinde öğrenim, deney işbaşı eğitime, yabancı dil bilgisi, beceriler gibi insan kapitalinin başlıca özellikleri gidilecek olan ülkede göç edecek kişinin iş bulma olasılığını arttıran unsurlardır.*

c. *Göç masraflarını düşüren bireysel özellikler, toplumsal koşullar ve teknolojiler göç sonucu elde edilecek olan kazanımları arttıracak niteliktedir, dolayısıyla bunlar uluslararası göçü hızlandıracaktır.*

d. *Ülkeler arasındaki göç akımları bireysel maliyet-kar (cost-benefit) hesabına dayalı hesapların toplu sonucudur.*

e. *Uluslararası göç hareketleri, ancak ülkeler arasındaki kazanç ve-veya istihdam oranları farklı olduğu hallerde cereyan etmektedir.*

f. *Göç hareketlerini doğuran kararlar, işgücü piyasaları arasındaki dengesizliğin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.*

g. *Göçmen kabul eden ülkelerin çalışma koşulları psikolojik açıdan çekiciyse maliyet masrafları negatif sayılır. Bu taktirde göç hareketini durdurma yolu, bu çekici çalışma koşullarını azaltmak ya da kaldırmaktır.*

h. *Hükümetler, göç hareketlerini gönderen ve kabul eden ülkelerdeki kazançları etkileyecek önlemlerle denetlemektedirler. Örneğin illegal istihdam olanağı durumunda işverenlere ağır para cezaları yüklemek ya da gönderen ülkelere geliri arttırmak üzere uzun vadeli gelişme kredileri tahsis etmek” (Unat, 2017, s. 55).*

Kuram bireyin ekonomik amaçları ile göç olgusunun gerçekleşeceğini iddia etmektedir. Özellikle göç edilmek istenen ülkede çalışma koşulları ve maaş durumunun iyi olması göç yolunda yaşanabilecek sıkıntıların düşünülmemesine neden olarak göçün teşvik edilmesini sağlamaktadır. Kurama göre göç hareketleri işgücünde yaşanan dengesizlikler sonucunda oluşmaktadır.

1.5. Uluslararası Göçün Nedenleri

Göç konusu birey veya toplumların belli nedenler arkasına sığınarak yaptığı bir eylem olarak açıklanmaktadır. Ekonomik nedenler, sosyal nedenler, siyasi nedenler vs. gibi pek çok neden göç edilmesinde etken olabilmektedir. Uluslararası olarak gerçekleşen göç

olgusu yaşanan terör olayları, savaşlar ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle genel kabul görmüş bir olay olarak kendini göstermektedir.

1.5.1. Uluslararası Göçün Nedenleri ve Yeni Kategorileri

Uluslararası göç olgusu günümüzde sıklıkla rastladığımız bir durum olarak bilinmektedir. Uluslararası göç ülkeler arasında gerçekleşen ve belli nedenler sonucunda bireylerin başka yerde yaşamayı tercih etmeleri ile ortaya çıkmaktadır. Genel anlamda bireyin yaşadığı yerdeki, tarım alanlarının yetersizliği, ekonomik dengesizlik durumu, iklim şartları, eğitimin yeterli olmaması, düşük gelir, güvenlik sorunları, işsizlik ve benzeri faktörler, ulus içi ya da uluslararası anlamda bireyin göç etmesini kendi açısından meşru kılabilecek şartlar arasında sayılmaktadır (Görgün, 2018, s. 118).

Bir ulus devletten diğerine doğru gerçekleşen uluslararası göç, çok boyutlu ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik bir süreç olmakla birlikte günümüzde artan ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler nedeniyle küresel kültürel değiş tokuşta da göçü arttırmaktadır (Bahçeci, Uzun, 2017, s. 3). Diğer yandan uluslararası göç, sosyal yaşamın her boyutunu etkileyen karmaşık bir süreç olduğundan ekonomi sosyoloji siyaset bilimi, psikoloji ve tarih gibi birçok disiplinin inceleme alanında bulunmaktadır ve bu nedenle bir disiplinin uluslararası göçün tüm yönlerini anlatması oldukça zordur (Kalaycı, 2019, s. 79).

Uluslararası göç içinde birden fazla neden barındırdığı gibi farklı disiplinler içinde de farklı yorumları yapılabilmektedir. Genel itibariyle bireylerin kaldığı ülkedeki belli olaylar sonucunda başka bir ülkeye gidişi durumunu nitelemektedir. Özellikle bireylerin uluslararası göçü nedeniyle tercih ettikleri göç dalgasının yönü – Avrupa’dan koloniler dünyasına, Avrupa’dan beyaz yerleşimcilerin kolonilerine ve Güney’den Kuzey’e- göç alan ve göç veren ülkeler içindeki ekonomik eşitsizlikle ve siyasi güç dengesizliğiyle açıklanabilmektedir (Sayın, 2018, s. 84). Bireyler ya da topluluklar genel olarak Batı’ya doğru bir yön çizerek yollarına devam edebilmektedir.

1880’lerde Avrupa’dan Amerika’ya başlayan göç 1910’larda son bulmuş, 1920-1960 arasında da göçler sifira yaklaşmış olsa da 1950’li yıllarda başlayan yabancı işçi alımları uluslararası göçü yeniden canlandırmayı başarmıştır (Sayın, 2018, s. 85).

Görüldüğü üzere uluslararası göç bireylerin ekonomik olarak başka ülkelerde istihdam edilmesiyle yeniden canlanmıştır. Her ülke belli miktarda işçi alarak uluslararasıdaki göç etkileşimini arttırmak amacıyla olmuştur.

Buradan anlaşılacağı üzere; Uluslar arası göç, bireyin temelde daha yüksek maaşlı bir işte çalışarak gelecekteki refah ve net gelirini artırmak amacıyla gerçekleştirdiği ekonomik neden kaynaklı göç türü olması ile, bu bağlamda bireyin gerçekleştirmiş olduğu uluslararası işçi göçleri de son yıllarda en önemli ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal olaydan biri olarak bilinmektedir (Oral, 2017, s. 4). Cazip bir iş teklifi alan bir bireyin ya da sahip olduğu işin başka bir ülkede çok daha iyi bir maaş ile yapabileceğini öğrenmesi ile gerçekleşen göçler Uluslararası göçe örnek teşkil etmektedir.

Diğer bir uluslararası göç nedeni ise bireylerin aile ilişkileri ile ilişkilendirilebilmektedir. Özellikle farklı bir ülkede bulunan bir yakınının olması durumu kişiyi farklı bir ülkeye gitmede cesaretlendiren önemli bir neden arasında sayılmaktadır. Daha öncesinde göç etmiş kişilerin veya akrabaların olumlu tutumları, söylemleri diğer göç etmek isteyen kişilerin göç etmesinde ve ayrıca göç edilecek yerde yeni kalınacak yer durumu ve iş bulmada kolaylık sağlama konusunda etkili olabilmektedir (Oral, 2017, s. 5) Çünkü farklı bir ülkeye göç etmek isteyen bireyin ya da toplulukların gitmek istedikleri ülkede yaşayan yakınları ya da akrabaları tarafından olumlu ve iyi koşullardan söz edilmesi göç konusunda bireylerin daha korkusuz ve istekli olmalarına neden olmaktadır. Aile göçü temelde kişilerin ailesi ile birlikte olmak amacı ile gerçekleştirdikleri bir göç türünü ifade etmektedir. Özellikle göç eden aile bireylerinin göç sonucunda elde ettikleri birikim ve tecrübe neticesinde ailelerini yanlarına aldırarak bahsedilen aile göçü gerçekleşmektedir.

Dünya ülkeleri arasında oluşan savaşlar, katliamlar, hükümet anlaşmazlıklarından doğan kargaşa olayları da uluslararası göçün nedenleri arasında sıralanabilmektedir. Özellikle savaş ve kaos ortamı insanların düzensiz toplu göçüne neden olurken, komşu ülkelerde daha çok göç yaşanırken diğer pek çok ülkeye de göç yaşanmakta ve mülteci, sığınmacı gibi pek çok siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel sorunları da beraberinde getirmektedir (Oral, 2017, s. 4). Diğer yandan uluslararası göç farklı yönlerden yeni kategorilere ayrılarak yeniden anlamlandırılmaktadır. Her bir kategori uluslararası göçün değişen yapısına ve farklı ülkelerin bu göçlere verdiği tepkiler neticesinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Uluslararası göçün yeni kategorileri ise şu şekildedir;

1. *“Etnik Kimlerde Çeşitlenme*

Sovyetler Birliği'nin çözülmesi ve Ortadoğu ülkelerinin gelişmesi emek piyasasını genişletmiştir. Bir yandan Orta Asya devletlerinden önemli sayıda emekçiler batıya doğru gitmeye başlamışlardır, öte yandan Filipinler Endonezya, Hindicini ve Birmanya'dan gelenler hem Ortadoğu hem de Ortadoğu'ya yönelmişlerdir. 1990'lı yıllarda süregelen Balkan Savaşları da yüksek sayıda sığınmacıların Avrupa'ya yerleşmelerine yol açmıştır.

2. İllegal Göç Hareketlerinde Artış

Sınırlarını yasadışı göç hareketlerine kapalı tutmaya çalışan ülkelerin tüm çabalarına karşı insan ticareti, örgütlü fuhuş, kaçak göçmen türünden illegal hareketler devam etmektedir. Bu göç hareketleri Latin Amerika'dan ABD ve Kanada'ya; Kuzey Afrika'dan başta İtalya, İspanya olmak üzere Batı Avrupa'ya yönelmektedir. Türkiye de bu yasadışı hareketlilikte hem transit ülke hem de üst olarak kullanılmaya çalışılmaktadır.

3. Göçün "Kadınlaşması"

1970'li ve 1980'li yıllarda daha çok aile birleşimi ve geride kalan aile fertlerinin getirilmesi biçiminde ortaya çıkan kadın göçü, son yıllarda artan sayıda serbest meslek mensubu, sağlık sektöründe çalışmak isteyen evli olmayan kadınları da kapsamaktadır. Bu arada ev hizmetleri, eğlence ve seks endüstrisi de aranan bir çalışma piyasası oluşturmaktadır.

4. Yüksek Nitelikli "Geçici" Göçmenler (Expatriate)

Bu gruba belirli bir süre için kendi ülkelerinden farklı bir yerde çalışan bilgisayar uzmanı, akademisyen, doktor, hukukçu, muhasebeci girmektedir. Bunlara çalıştıkları ülkenin sağladığı sosyal ve siyasal haklar tanınmaktadır. Gruba ABD ve Almanya'da uygulanan yeşil kart sisteminden yararlananlar da girmektedir. Öyle ki bir kısım işveren firma bu çalışma sistemini cazip kılmak için çocukların eğitim masrafı ile ailenin sosyal sigortalarını da üstlenmektedir.

5. Yatırımcı Göçmenler

ABD, Kanada, Yeni Zelanda, İsviçre gibi ülkeler yatırım niyetiyle yüksek miktarda sermaye getiren ve bu yoldan yeni işyerleri yaratan girişimcilere yerleşme ve çalışma izni vermekte ayrıca yatırım alanların satın alınışında da parasal ve bürokratik kolaylıklar göstermektedir.

6. Emekli Göçü

Ilımlı iklime sahip, yaşam şartları daha kolay görünen ülkeler batılı emeklilere çekici görünmektedir. Bugün İngiltere, İskandinavya ve Almanya'daki 65 yaşın üzerindeki emeklilerin bir kısmı İtalya'nın Toskana yöresine, İspanya'da Costa del Sol kıyılarına ve Yunan adalarına yerleşmekte; yaşlı Japon ve Koreliler ise Avustralya ve Yeni Zelanda'yı tercih etmektedirler. Türkiye'de Alanya, Didim, Kaş, Bodrum gibi yerlerde sayısı giderek artan yabancı kolonileri türemektedir. Sadece Alanya'da 7000'i aşkın Alman, 3000 Hollandalı, 1500 İrlandalı ev sahibi olarak yılın yarısını Türkiye'de geçirmektedirler.

7. İklimle Bağlı Göç

Küresel ısınma, doğal afetler ve radyasyon geniş çapta çevre kurbanı gruplar üretmektedir. Özellikle Afrika'da görülen bu durumlar yoğun nüfus yığılmaları ve göç hareketlerine neden olmaktadır.

8. Sınır Aşırı Çalışma Göçü

Çifte vatandaşlık statüsüne sahip pek çok göçmen ya da temsil ettiği ülkenin yurttaşı olmakla beraber farklı yerde çalışan kişilerin sayısında da önemli artış göze çarpmaktadır. Almanya'da yaşamakla birlikte Hollanda'da ya da Fransa'da çalışan Polonya'da oturan fakat Almanya'da çalışan, Çek Cumhuriyeti'nde ikamet eden fakat Avusturya'da çalışan, İtalya'dan İsviçre'ye Danimarka'dan İsveç'e günübirlik geçen yüksek sayıda göçmen bulunmaktadır. Bunlar pasaport yerine "laisser passer" (günübirlik geçiş elverişli kimlik) sahibidirler. Bu devinim AB içinde artarken, denetimler AB dışında gelenlere karşı daha sıkı yapılmaktadır" (Unat, 2017, s. 352-353).

Görüldüğü üzere farklı başlıklar içinde değerlendirilen çok sayıda göç durumu bulunmaktadır. Her bir başlık uluslararası göçün yeni bir akımı ifade etmektedir. Eskiden ekonomik nedenli, siyasi nedenli ya da sosyal nedenli gerçekleşen göç olgusu günümüzde yeni nedenlere bağlı olarak gerçekleşmektedir. Özellikle emekli olduktan sonra bireylerin daha iyi bir ülkede yaşamak istemesi ya da iklim koşullarının değişerek bireyleri zorlaması ve başka ülkelerde yaşama isteğini uyandırması da göç nedenleri arasına girmiştir.

1.6. Göçün Güvenlikleştirilmesi

Güvenlik kavramı ilk olarak Buzan'ın öncülüğündeki Kopenhag Okulu ile ortaya çıkmıştır. Geleneksel güvenlik çalışmalarında genel anlamda odaklandığı devlet merkezli ve güvenliğin askeri tanımına dayalı bakış açısının yeterliliği araştırılmaya başlanmış, güvenlik çalışmalarının soruları boyut ve kapsam değişimiyle karşı karşıya kalmıştır (Özerim, 2013, s. 107). Normalde siyasi araçlarla çözülebilecek bir konu, güvenlik çerçevesinde yeniden inşa edilerek güvenlik araçlarıyla çözülebilecekmiş gibi ortaya konmaktadır ve Kopenhag Okulu, özellikle söylem odaklı güvenlikleştirme süreçlerine odaklanmıştır (Demirtaş, 2019, s. 2). Günümüzde ise güvenlikleştirme sürecinde göç olgusunun, göçmenlerin devletin egemenliğine, toplumun kimliğine ve/veya sosyal güvenlik sistemine zarar verdikleri iddia edilmektedir (Demirtaş, 2019, s. 3). Diğer yandan günümüzdeki güvenlikleştirme kendi devletlerinin ve toplumlarının güvenliklerini sağlayacaklarını iddia ederek mültecileri güvenlikleştiren karar alıcıların, sınırları kapatarak ya da mültecilerin uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını yok sayarak, onlar için güvensizlik oluşturmaları olmuştur (Demirtaş, 2019, s. 3). Bu bölümde de ilk olarak güvenlik kavramına ve sonrasında Kopenhag okulu ile güvenlikleştirme kuramına açıklık getirilecektir. Yapılan açıklamalar neticesinde göç konusuna değinilerek göçün güvenlikleştirilmesi açıklanacaktır.

1.6.1. Güvenlik Kavramı ve Kopenhag Okulu

Güvenlik kavramı:

Güvenlik kavramı uluslararası ilişkiler disiplini içinde en çok kullanılan kavramlardan bir tanesidir (Çelebi, 2007, s. 70). Öte yandan TDK'ya göre yapılan güvenlik kavramının tanımı ise; Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet şeklindedir (TDK, 2015).

Güvenlik, bireylerin; varlığını koruma, gıda, sağlık, eğitim hizmetlerinden faydalanma gibi en temel ihtiyaçlarını elde etme gerekliliği sebebiyle yaşamları boyunca karşı karşıya buldukları bir kavramdır (Telatar, 2019, s. 7).

Tek bir kavram üzerinde açıklanmayan güvenlik kavramı her bir bilimsel dal için farklı anlamları ifade etmektedir. Farklı tanımlamalara rağmen güvenlik çalışmaları genel olarak korku, endişe, tehdit, çıkar gibi temel noktalara ve “Kim için güvenlik?” ve “Neye karşı güvenlik?” gibi sorulara cevap olmaktadır (Ilgıt, 2019, s. 497).

Soğuk savaş döneminde, devletler, dış tehditlere karşı yurttaşları korumak şeklinde geleneksel bir güvenlik anlayışına sahiptirler ve dolayısıyla dönemin geleneksel güvenlik anlayışı süper güçlerin askeri rekabet ile kutuplaşmış ideolojik gerginlikler sonucu atışmaları çerçevesinde oluşmuştur (Sayın, 2018, s. 100). Buradan anlaşılacağı üzere geleneksel güvenlik sadece devletler arasındaki güvenlikle sınırlı kalarak, askeri olarak ele alınmıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile farklı konular üzerinden devletler birtakım yeni olaylar ve sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Soğuk Savaş dönemine göre çok daha fazla konunun gündeme gelmesi durumu ve ulus devletlere yönelik askeri tehditler hala önemli olarak görülüyor olsa da disiplin içerisinde bireylerin, toplumun, küresel toplumun güvenliğini tehdit eden askeri olmayan konular çok daha fazla bir şekilde gündeme gelmeye başlamıştır (Erdem, 2016, s. 259). Bunun sonucunda da güvenlik kavramının sadece askeri boyutuyla ele alınması durumu ortadan kalkmıştır. Güvenikleştirmenin temel sektörü olan askeri sektör, durumun böyle olmasıyla on yıl kadar arka plana itildi ve bu değişiklik köklü bir hal alarak klasik dönemi Soğuk Savaş'a bağlayan uzun dönemli sürekliliklerden birini ortadan kaldırdı; bu da Savaşın büyük güçler arasında gerçek bir ihtimal olarak kabul edilmesi durumuydu (Buzan, 2008, s. 116). Dolayısıyla geleneksel güvenlik anlayışı, toplumsal anlamda bir güvenlik anlayışına dönüşmüştür ve böylece devlet merkezli çerçeveden temelde sapsmadan göç, nüfus ve kültür gibi iç toplumsal etkenler çözümlenmeye çalışılmış, askeri güvenlik, siyasal güvenlik, ekonomik güvenlik, toplumsal güvenlik ve çevresel güvenlik şeklinde beş tür güvenlik kavramına varılmıştır (Sayın, 2018, s. 103)

Kopenhag Okulu, “Buzan ve Waever” başta olmak üzere, “Jaap de Wilde, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre and Elzbieta Tromer” gibi hepsi Kopenhag’da bulunan “Centre for Peace and Conflict Research’te” çalışan bilim insanlarının öncülerini oluşturduğu ve güvenlik üzerine çalışmalar yapan bir grubu temsil etmektedir (Baysal, 2015, s. 70). Kopenhag okulu kuramı toplamda üç temel yaklaşımı ortaya koymaktadır. Bunlar;

- a. güvenikleştirme,
- b. sektörel analiz
- c. bölgesel güvenlik kompleksleri şeklindedir (Uliwiki, 2018).

Güvenikleştirme Teorisi, 1998 yılında basılan Security: “A New Framework for Analysis” başlıklı kitapta ayrıntılı bir şekilde tartışılarak güvenlik çalışmaları akademik yazınında yerini almıştır ve bu teoriye göre, en basit anlatımıyla, bir konuyu “güvenlik” olarak isimlendirmek onu bir güvenlik problemi hâline getirmektedir (Baysal, 2015, s. 71). Eğer tehdit ile ilgili bir söylem ifade ediliyorsa bu durum beraberinde güvenikleştirme teorisine göre güvenlik kavramı içinde yer alarak açıklanması gerekmektedir. Güvenikleştirme yaklaşımı, “askeri-sorunları da kapsayan ama salt onlarla sınırlı olmayan” geniş bir tehdit gündemi benimsemekte, ama eleştirellerin tezlerinin aksine herşeyin tehdit olması anlayışını reddetmektedir (Akgül-Akmeşe, 2011, s. 58).

Kopenhag Okulunun güvenikleştirme teorisini uyarladığı sektörel yaklaşıma bakıldığında düşünülebilecek herşeyin güvenlik tehdidi olarak söylemde inşa edildiği görülür ve askeri sektörde devlet içi ayrılıkçı, devrimci, terörist hareketler ile klasik anlamdaki dış tehditler; çevre sektöründe insanlığı tehdit eden doğal afetler, insan yapımı çevresel sorunlar; ekonomi sektöründe dış kaynaklara ulaşımın engellenmesi; toplumsal sektörde toplumların birlik duygusuna zarar verebilecek nitelikteki göç, entegrasyon, dil ve kültür değişimi, açlık vb. her türlü sorun ve son olarak da siyasi sektörde ideolojik tehditler ve diplomatik tanımama gibi konular güvenlik tehditleri olarak nitelendirilebilmektedir (Akgül-Akmeşe, 2011, s. 59).

Güvenikleştirme kavramı temelde askeri müdahale olarak kendini geliştirse de genel olarak farklı konulara sonrasında alan içinde yer vermiştir. Özellikle bölgesel anlamda belirli sorunların oluşması ve acil çözüme kavuşturulmak istenmesi gibi durumların varlığı sonucunda güvenikleştirme kavramı, bölgesel güvenlik kompleksi olarak adlandırılarak soruna tek bir merkezden bakma durumu ortaya çıkmıştır.

Bölgesel güvenlik kompleksi teorisi 1990’lardan beri okulun çalışmaları içerisinde yerini alarak güvenliğin bölgesel temellerini tekrardan öne çıkartmayı amaçlamaktadır (Baysal, 2015, s. 73). Teoriye verilen isimden de anlaşılacağı üzere güvenlik kavramı bölgesel olarak ele alınmaktadır ve bölgedeki durumlar neticesinde güvenliğin temelleri şekillendirilmektedir.

Kopenhag Okulu yapılan tartışmalar kapsamında kendini aşamalı biçimde bir yandan Güvenlik Çalışmalarının “salt askeri sorunlara ve devlet-temelli yaklaşımlara” indirgenmemesini öngören geniş güvenlik gündemi taraftarları arasında konumlandırılmış, diğer yandan da bireylerin varlığını ve ekonomik durumunu etkileyebilecek akla gelen herşeyin güvenlik sorunu olarak kabul edilmesini reddederek geleneksel görüştekilerin güvenlik kavramının anlamını yitirmesine dair endişelerini gidermiştir (Akgül-Akmeşe, 2011, s. 58).

Öte yandan Kopenhag Okulu, özellikle söylem odaklı güvenlikleştirme süreçlerine odaklanarak, başarılı bir güvenlikleştirmenin gerçekleştirilebilmesi için bazı koşulların olması gerektiğini savunur ve bunlar;

a. “Söz konusu meselenin ilgili devlet veya toplum açısından ‘varoluşsal tehdit’ (existential threat) olarak inşa edilmesi gerekmektedir.”

b. “‘Referans Nesnesi’ (referent object) kavramıyla tehdidin yöneldiği kurum ya da varlığı temsil edilerek güvenlikleştirme söyleminin merkezinde yer almaktadır.”

c. “Dinleyici (audience) kavramına da vurgu yapılarak, karar alıcılar, bir konuyu söylemlerinde güvenlikleştirirken, hedef aldıkları kitle dinleyici olarak kendi gösterir ve bunlar da çoğu durumda toplumu ifade etmektedir” (Demirtaş, 2019, s. 2).

Ortaya konulan unsurlar neticesinde göç konusu değerlendirilecek olursa varoluşsal tehdit olarak göç eden kişiler değerlendirilmeye alınmaktadır ve onlar için belli politikalar yapılmaktadır. Öte yandan referans nesnesi olarak ortaya çıkan teori ile göç eden kişiler, göç etmiş oldukları ülkelerde ötekileştirilerek ya da göç ettikleri ülkedeki vatandaşlar tarafından tehdit olarak görülüp var olan ulus kimliklerini bozdukları iddiasında bulunarak politikaların gelişmesinde etkili olmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere bahsedilen nesnelere politikayı oluşturmaya yetkili devlet ve bundan etkilenecek olan kişi veya kişilerdir.

Son olarak dinleyici kavramına vurgu yapan teori burada toplumların belli konuların doğru olduğuna inandırılma şekli olarak ortaya çıkmaktadır. Kısaca toplumlar bir olayın

varlığına inandırılırsa güvenlik kavramı üzerinden değerlendirilebilir ve politikalar daha sıkı uygulanabilir.

1.6.2. Güvenikleştirilme Olarak Göç

Güvenikleştirme kuramı 1980'lerde Kopenhag'da "Barış ve Çatışma araştırmaları Merkezi'nin" kuruluşuyla Uluslararası literatürüne girmiştir. Göç kavramı ilk zamanlarda güvenlik bağlamında incelenen bir konu olarak kabul edilmemiştir. Güvenlik kavramının temelinde daima devletin olması göç kavramını incelemeyi geri plana itmiştir. Uluslararası göç çalışmalarında da "güvenlik" kavramı genel anlamıyla devlet egemenliğinin korunması üzerinden kullanılarak ulusal güvenliği ön plana çıkarmıştır (Şimşek, 2017, s.8). Genel olarak devlet güvenliği adı altında ele alınan güvenlik kavramı, Berlin Duvarı'nın yıkılışı sonrasında ve 11 Eylül 2001'de ABD'de Dünya Ticaret Merkezi ile Pentagon'u hedef alan terör eylemleri sonrasında yeniden ele alınması gerekliliğini doğurmuştur (Sayın, 2018). Nitekim dengelerin değişmesi güvenlik kavramının yeniden irdelenmesi gerekliliğini ortaya çıkartırken, benimsenecek olan güvenlik algısına yeni kavramların girmesine de sebebiyet vermiştir.

Güvenlik kavramının içinde göç olgusunun yer alması durumu Soğuk Savaş sonrasına dayanmaktadır. Nitekim göç kavramı, asıl olarak Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik çalışmalarında geniş kapsamlı olarak ele alınmaya başlanmıştır (Telatar, 2019, s. 20). Diğer yandan göç ve güvenlik kavramları birbirleri ile ilişkili olan ve birbirini etkileyen kavramlar olarak kabul edilmektedir. Çünkü göç kavramı, göç eden kişileri etkilediği gibi göç edilen ülke vatandaşlarını, ülke politikalarını da etkilemektedir. Bu yüzden güvenlik kavramı ile yakından ilişkili hale gelmektedir.

Özellikle göç durumunun giderek büyümesi ve tüm dünya ülkelerini etkileyerek küresel bir niteliğe bürünmesi güvenlik kavramı ile göç kavramının birlikte ele alınması zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Genel olarak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte ortaya çıkan yoğun insan hareketliliği devletler tarafından klasik güvenlik tanımlamaları çerçevesinden çıkarak daha çok bir ulusal güvenlik tehdidi olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Gök, 2016, s. 68). Bir çok farklı ülkeden kısa sürede batı yönlü bir göçün oluşması ve göç sonucunda ülkelerin var olan yapısında göç merkezli hızlı değişimin olması güvenlik kavramının gerekliliğine de vurgu yapmıştır.

Bu nedenle göç eden kişilerin, göç alan ulus-devletlerin güvenliğini tehdit eden bir problem olarak görülmesi durumu özellikle Soğuk Savaş sonrası küreselleşme dönemi ile birlikte hakim olan bir bakış açısı olarak gündeme gelmiş ve ulus- devletlerin güvenliğini merkeze koyan bu bakış açısıyla sınırlarının güvenliğinin artırılması, göç eden kişilerin sınır dışı edilmesi temel hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması gibi etkenler üzerinde durulmuştur (Şimşek, 2017, s.6). Bu uygulanan politikalardan anlaşılacağı üzere uluslararası göç olgusu, ‘insan hakları’ perspektifinden çok, ‘güvenlik’ bağlamında değerlendirilmeye alınmıştır (Gök, 2016, s. 68).

Ulus devletler bunlarla yetinmeyerek farklı politikalar deneyerek de göçü durdurmaya çalışmışlardır. Özellikle göçmen kabul eden ülkeler kötü bir tablo ile karşılaşmamak adına etnik topluluklar ve farklılıklar üzerinde eritme (assimilation), farklılaştırılmış dışlama (differential exclusion) ve çok kültürlülük (multiculturalism) politikalarını devreye koymuşlar ve göç kaynaklı oluşan güvenlik sorunları oluşturulan üç politika ile çözülmeye çalışılmıştır (Sayın, 2018, s. 109). Devletlerin bu yönde politikalar izlemesi ve en önemlisi sınır hatlarındaki geniş önlemlerin alınması durumu göç etmek isteyen vatandaşları yasadışı göçe itmiştir.

Göç olgusunun ulusal güvenlik ve sınır güvenliği açısından ele alınması eğilimi ABD’deki 11 Eylül saldırıları ile zirve yapmıştır (Telatar, 2019, s. 21). Yaşanan büyük terör saldırısı sonrasında göç politikaları güvenlik ekseninde tekrar ele alınarak yapılan saldırıların farklı kimlikler tarafından gerçekleştirildiği durumu kabul edilmiştir.

Görüldüğü üzere devletler göç konusuna realist bir açıdan bakarak göç politikalarını belirlemede öncelikle devlet çıkarını gözetmektedir (Telatar, 2019, s. 23). Durumun böyle olması göç eden bireyleri ikinci plana iterek, devletin çıkarlarını ve güvenliğini birincil ele alması durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda özellikle ‘çıkar ve kontrol’ kavramlarını merkeze alarak göç çalışmalarını yürüten ülkelerin daha çok göç alan ülkeler olduğu bilinmektedir (Gök, 2016, s. 69).

Diğer yandan göç olgusu ekonomik anlamda da güvenliğini gerekli kılmaktadır. Genel olarak göç eden kişilerin ekonomik sıkıntılar neticesinde göç etmesi durumunun varlığı bireylerin ekonomik anlamda da güvenliğe ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Özellikle bireyler gelişmiş ülkelerin politikaları neticesinde göç alması durumunda ekonomik iyileşmeyi düşünerek göç etmektedir. Göçün bu ülkeler (göç alan ülkeler) üzerinde ekonomik açıdan 2 yönlü etkisi olmaktadır;

a. Göçler bazen göç alan ülkelerin ekonomilerine büyük katkılar sağlamaktadır

b. Genellikle göç alan ülkeler açısından bir ekonomik yük olarak görülmekte, gelen göçlerin sayısı arttıkça ekonomik güvenliğe yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır (Telatar, 2019, s. 24-25).

Burada yer alan yönler açıklanacak olursa göç alan ülkede aktif ve pasif işgücü dengesizliği göç hareketleri ile giderilerek, çalışabilir nüfus artışı nedeniyle yüksek ücret politikaları engellenebilmekte ve sosyal güvenlik açıklarının önüne geçme fırsatını ön plana çıkarmaktadır (Yıldız, 2017, s. 1833). Bu gibi avantajlar sunduğu için göç alan ülkeler göç eden kişiler üzerinden önemli olan ekonomik politikaları kolaylaştırabilmektedir. Özellikle işverenlerin gücünü hafifletmesi durumu ve az maaş ile çok işin göç eden kişilere yaptırılması durumunun varlığını ortaya çıkarabilmektedir.

Göç eden kişilerin göç etmiş oldukları ülkelerde ikincil marjinal sektörlerde, yerlilerin çalışmak istemedikleri ağır iş koşullarında çalışması durumu da mevcuttur ve bu durum yasadışı statülerinin gereği olarak görülmekte, kayıt dışı olan sektörlerde onları itmektedir (Sayın, 2018, s. 107). Bu durum bazı şirketlerin iştahını arttırmaya devam etse de şirketleri kayıt dışılığa iterek, ekonomide, vergi gelirlerinde bir azalışa, firmaların maliyetlerinde değişkenliğe, tam rekabette bozulmalara, fiyatlar genel düzeyinde düşüşe, yerli emekçilerde bir gelir kaybına, işsizlik verilerinde bir artışa, sosyo-ekonomide bir tıkanmışlığa neden olması yönünden kaçınılmaz sonuçları beraberinde getirmektedir (Altunç, 2017, s. 201). Durumun böyle olması ve göç eden kişilerin bazen de gittikleri ülke vatandaşlarının işlerine yönelerek yerli işgücüne rakip şekilde çalışmada yer alması göçün güvenleleştirilmesi konusunda gerekliliği arttıran nedenler arasına girmektedir (Telatar, 2019, s. 25). Göç alan ülkelerdeki bir diğer sorun teşkil eden durum ise devletlerin göç eden kişilerle artan maliyetleri konusudur; özellikle nüfus artışı nedeniyle konut, yol, okul, hastane vb. gibi sosyal sabit sermaye yatırımlarını birer zorunluluk halini almakta ve bu durum devletler için ek maliyetleri beraberinde getirmektedir (Yıldız, 2017, s. 1834). Bu yüzden göç eden kişiler göç edilen ülkede yük olarak görülmeye başlanmaktadır.

Diğer yandan göçün toplumsal etkileri de güvenlik bağlamında değerlendirilirken en fazla üzerinde durulan konu da farklı kimliğe ve kültüre sahip göçmenlerin yerleşik toplumun kimliğine ve kültürüne karşı oluşturduğu tehdit olarak görülerek ekonomik açıdan değil toplumsal açıdan da güvenleleştirilmeye ihtiyaç duymaktadır (Telatar, 2019, s. 26-

27). Göç her açıdan güvenlikleştirilerek ülkeler tarafından kendisine atfedilen tehlikelerden arındırılmaya çalışmaktadır.

1.6.2.1. Avrupa Birliği'nin Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi

20. yüzyılda küresel göç hareketlerini yönlendiren en önemli dinamikler “bir yandan dünyanın yoksul bölgelerinde ortaya çıkan derin yoksulluk ve işsizlik gibi sebeplere neden olan göçmen arzı, diğer yandan en gelişmiş bölgelerdeki işgücü açığını göçmenlerin ucuz işgücü emeğiyle kapatmaya dayalı ekonomik temelli göçmen talebi olmuştur ve dolayısıyla bu arz- talep karşısında 20. yüzyılda göç hareketleri Afrika, Güney Asya, Güney Amerika ve Asya bölgelerinden dünyanın en zengin bölgeleri olan Avrupa ve Kuzey Amerika'ya doğru yönelmiştir” (Kanpolat, 2012, s. 8). Durumun böyle olması ve göçmen ağlarının Avrupa yönlü ilerlemesi Avrupa ülkelerinin göç konusunda politikalar yapmaya yönlendirmiştir.

Büyük ölçüde ekonomik sebeplerden kaynaklanan küresel göç “yaklaşık 200 yıldır dünyanın ekonomik bakımdan gelişmiş bölgelerine doğru yönelmekte ve göç alan ülkelerin göç politikalarını ekonomi ve güvenlik ekseninde şekillendirerek, ucuz ve nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamak üzere teşvik edici düzenli göç politikaları geliştirilerek, buna karşılık insani sebeplerle göç edenlerin mümkün olduğunca kabul edilmemesine yönelik engelleyici birçok tedbir alınmaktadır” (Kanpolat, 2012, s. 10). Ortaya çıkan politikalar genel anlamda ülkelerin işleyişine göre şekillenmektedir. Ülke ekonomisinin göçmen olarak belli ihtiyaçları karşılayacağı düşünülüyorsa bu yönde olumlu politikalar yapılırken, savaş nedeniyle kaçan ve kendisine kalacak yeni bir ülke arayan göçmenlere karşı daha sert ve olumsuz politikalar geliştirmeyi tercih etmektedir.

Göç eden kişilerce en çok tercih edilen coğrafya Avrupa Kıtası olmuştur. Avrupa'yı dünyanın en önemli göç güzergahlarından birisi olarak dünyanın göç alan diğer bölgelerinden ayırt edici özelliği kıtada 20'nci yüzyılın ikinci yarısından sonra başlayan entegrasyon hareketi ve buna bağlı olarak geliştirilen Avrupa Serbest bölgesidir (Kanpolat, 2012, s. 11). Avrupa serbest bölgesiyle büyüyen ithalat- ihracat alanları ve entegrasyon çalışmaları ile başlayan bütünleşme politikaları göç konusunda Avrupa'yı oldukça çekici bir konuma getirmiştir.

Ancak dünyayı etkileyen bazı olaylar neticesinde Avrupa'ya yönelen göç farklı bir boyut kazanmıştır. Özellikle işgücüne duyulan ihtiyaç neticesinde Avrupa ülkelerinin göç

teşvik politikaları yaşanan ve ekonomiyi sarsan olaylar neticesinde farklılaşmıştır. 1973 yılında yaşanan petrol krizi, dünya ekonomisinin daralmasına neden olarak bu ülkelerin işgücü talebinin azalmasına yol açmış ve dünyada yerel çatışmaların artması durumu da iltica talep edenlerin sayısını artırmış, yine bu ülkelerde yabancı işçilerin, sosyal, siyasal ve güvenlik sorunları oluşturduğu fikri güçlenmiştir (Kolukırık, 2014, s. 42). Toplumda yayılan ve genel kabul görmeye başlayan göçmen nüfusun her alana zarar verdiği düşüncesi göç politikalarının yapılmasını da zorunlu hale getirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında AB'ye yönelen göç ve bunun sonucunda gelişen göç politikaları 3 aşamada araştırılabilmektedir. Bunlar;

a. “Avrupa’ya göçlerin yönelmesi durumu güney çevre ülkelerinden kuzeydeki sanayileşmiş ülkelere özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası yeniden inşa çalışmalarında istihdam edilmek üzere vasıfsız “misafir işçilerin” davet edilmesi uygulamasıyla başlamıştır.”

b. “İkinci göç aşaması göç eden bireylerin ve orada hayatlarını kuran göçmenlerin aileleriyle birleştirilmeleriyle birlikte mümkün olmuştur.”

c. “Son göç aşaması ise Berlin Duvarı’nın yıkılması ve komünist rejimlerin yıkılarak son bulmasıyla oluşan Batı’ya yönelen göç etmek isteyen kişilerce gerçekleşmiştir.” (Kanpolat, 2012, s. 12).

Üye devletler bağlarını güçlendirmek amacı içinde, temel özellikleri 9-10 Aralık 1991'de Maastricht'teki Avrupa Birliği Zirvesi'nde kararlaştırılan yeni bir Antlaşmanın müzakerelerine başlanarak, Maastricht Antlaşması, diğer adıyla Avrupa Birliği Antlaşmasını, 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmesini sağlamışlardır ve bu antlaşma ile 1999'a kadar parasal birliğin tamamlanmasına, Avrupa vatandaşlığının oluşturulmasına ve ortak dış güvenlik ile adalet içişler gibi alanlarda işbirliği politikalarının meydana getirilmesi kararlaştırılmıştır (Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı, 2020). Avrupa Birliği'nin kurulmasına neden olan anlaşma ile AB tarafından politikalar da gelişmeye başlamıştır. Maastricht Anlaşması içinde yer alan maddelerde göç politikalarına değinilmiştir. Göç politikaları bağlamında yer alan konular ise; mülteci politikası, kişiler tarafından üye devlet dış sınırlarının geçilmesini düzenleyen hükümler ve bu geçişin denetiminin uygulanması, göç politikası ve üçüncü ülke vatandaşlarına karşı politika, aile bütünleşmeleri ve istihdama geçişler, kaçak ikamet ve çalışma ile mücadele şeklinde konular olmuştur (Girit, 2017).

Maastricht'te yer alan konular diğer üye ülkeler tarafından da oldukça önemli sayılan ve ülke çıkarlarına uyumlu konular olmuştur. Bir diğer önemli anlaşma da Avrupa Birliği göç yönetiminin müktesebata entegre edilmesinin en önemli dönüm noktalarından biri olarak görülen 1997'de imzalanan ve 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması'dır (Güleç, 2015, s. 86). Amsterdam Antlaşması'yla birlikte: Birliğin "bir özgürlük, güvenlik ve adalet" alanı olduğu belirtilmiş; Antlaşmaya serbest hareket, göç ve iltica konularını kapsayan bir bölüm eklenerek Schengen Sözleşmesini Antlaşma çerçevesine dahil etmiş böylece ırk ve etnik kimlik temelinde ayrımcılığa karşı yasamanın önünü açmıştır (Kanpolat, 2012, s. 12).

Böylece Avrupa Birliği antlaşmasının içine tam anlamıyla göç ve göçle ilgili konular dahil edilmiştir. 1985 yılında imzalanan Schengen Antlaşması ile göç politikasının temelleri atılırken aynı zamanda 127 ülke ile de ortak vize hazırlanmıştır (Gençler, 2005, s.187). Schengen ile Avrupa ülkeleri arasındaki sınırlar kaldırılarak belirlenen bölgelerde belli kurallar neticesinde meydana gelen bazı durumlar olmuştur. Bu durumlar:

1. "Schengen Bölgesinde olan tüm dünya ülkelerinin vatandaşlarının Schengen ülkelerinin iç sınırlarından sınır kontrolleri olmadan özgürce geçebilmesi."
2. "Schengen ülkelerinin dış sınırlarına yönelik paylaşılan standartlar."
3. "Tüm Schengen ülkeleri için uyumlu hale getirilmiş giriş ve kısa süreli vize koşulları."
4. "Üye ülkelerin polisleri arasında artan iş birliği."
5. "Suçluların daha hızlı iadesi ve ceza kararlarının daha kolay yer değiştirmesi de dahil olmak üzere Schengen ülkeleri arasında öncelikli adli iş birliği."
6. "Üye ülkelerin kendi aralarında insanlar ve mallar hakkında hızla bilgi alışverişinde bulunabilmelerine yardımcı olan SIS (Schengen Bilgi Sistemi) olarak bilinen gelişmiş bir paylaşımlı veri tabanı."
7. "Schengen Bölgesi tarafından garanti edilen özgürlük kapsamında polis, belirli koşullarda, iç sınırlarda ve sınır sahalarında kontroller gerçekleştirme yetkisini sürdürür ancak bu bir sınır kontrolü sayılmamaktadır. Polis, iç sınırlarda insanlardan Schengen Bölgesinde konaklamaları hakkında bilgi isteyebilmekte ve başka ilişkili sorular sorabilmektedir."

8. “Ciddi bir tehditten dolayı tam bir iç güvenlik gerçekleştirilemeyen Schengen ülkesi 30 günden fazla olmamak kaydıyla iç sınırlarında sınır kontrollerini geçici olarak yeniden tanımlanabilir” olarak tanımlanmıştır (Schengen Visa, 2020).

Schengen ile üye ülkeler arasında vizelerin kaldırılması ve sınır üzerinde gerçekleşen güvenlik tedbirlerini de güçlendirilmiştir. Ayrıca AB, vatandaşlarına serbest dolaşım hakkı tanıyan Schengen Anlaşması, iç göçü kolaylaştırırken dış göçü sınırlamak üzere iş birliğinin artmasını da gündeme getirmiştir (Türkeş-Kılıç, 2018, s. 5).

1990 yılında imzalanan Dublin Antlaşması ile sığınmacılara ilişkin ortak politika izlenmesine ilişkin şartlar belirlenmeye çalışılmıştır ve bu koşullar, bir üye ülkeye yapılan başvurunun kabul edilmemesi durumunda diğer üye ülkelere yapılacak başvuru durumunda da sığınma hakkının verilmeyeceğini anlatmaktadır (Gençler, 2005, s.188). Bu yapılan sözleşme ile düzensiz göç Avrupa için bir güvenlik tehdidi olarak oluşturulurken Avrupa'nın dış sınırlarını düzensiz göçten “korumak” amaçlanmaktadır (Türkeş-Kılıç, 2018, s. 6).

15-16 Ekim 1999 tarihinde düzenlenen Tampere Zirvesi'nde, “Birlik topraklarında özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturulabilmesi konusunda bir strateji belirlenmesini hedeflenerek, kabul koşullarında ekonomik sebeplerle insani nedenlerinin dengelenmesi, üçüncü ülke vatandaşlarına üye ülke vatandaşlarıyla olabildiğince aynı haklar ve sorumlulukların verilmesi, göç yönetiminde kaynak ülkelerle ortaklık kurulması konuları üzerinde mutabakat oluşturmuştur” (Güleç, 2015, s. 86-87).

Lahey Zirvesinde Tampere'de söz edilen hedeflere bağlılık yenilenerek, 2010 yılına kadar bu hedeflere ulaşılması için bir plan oluşturulmuştur (Kanpolat, 2012, s. 12-13). Lahey'de onaylanan başlıca prensipler; üçüncü ülkelerin iltica sistemlerinin geliştirilmesi için bu ülkelerle ortaklık yapılması, yasadışı göçle mücadele, yeniden yerleştirme programlarının yapılması, kayıt dışı göçmenlerin kaynak ülkelere geri verilmesi için politika yapılması, sınır güvenliği konusunda operasyon anlamında işbirliğini oluşturmak için görevlendirilen ve bağımsız çalışan AB ajansı FRONTEX için fon kurulması şeklindedir (Güleç, 2015, s. 87). Tampere zirvesinde oluşturulan politikalar ise şu şekildedir;

1. “İnsancıl hedefler ile ekonomik korkular arasında denge oluşturabilecek detaylı bir bakış açısına sahip olabilmek”,

2. “Üçüncü ülke vatandaşlarına buldukları ülkenin vatandaşları ile eşitlik oluşturabilecek adil bir sistemin sağlanabilmesi”,

3. “Kaynak ülkelere yardım edebilecek birliktelikler oluşturmak”,

4. “Cenevre ve diğer uluslararası Antlaşmalara bağlı kalarak, ortak bir iltica/göç politikasının oluşturulmasıdır” (Lönnback, 2002, s. 29).

Bir diğer göç alanında yapılan zirve olan Seville Zirvesi de göç alanında belli kararlar ortaya koymuştur. Avrupa Birliği Göç Politikasının Kaynak ve Transit Ülkelere Genişletilmesine yönelik olarak 2002’de gerçekleştirilen bu zirvede Avrupa Birliği üçüncü ülkeler ile olası işbirliklerinin önemini vurgulamıştır ve bu zirvede özellikle yasadışı göç bağlamında diğer ülkeler ile yardımlaşmaya dikkat çekilmiştir (Akdoğan, 2017, s. 2446).

Göç için önemli ve günümüzde de önemini kaybetmeyen bir diğer anlaşma ise Lizbon Anlaşmasıdır. AB’nin göç politikasını düzenleyen 1 Aralık 2009’da yürürlüğe giren Lizbon anlaşması ile olmuştur ve Lizbon Anlaşması’nda Maastricht Anlaşması’nda belirlenen 3 sütunlu yapı ortadan kalmış, 3. Sütun olan Adalet ve İçişlerinde iş birliği sütunu içerisinde değerlendirilen konular ulus-üstü yapıya aktarılarak AB’nin kurumsal ve hukuki yetki alanına dahil edilmiştir (Akçay, 2019, s. 189).

Ortak göç politikasının geliştirilmesi gerektiğine inanan Lizbon anlaşması, göç konusunun dışa yönelik faaliyetlerini güçlendirecek eylemlerin ve faktörlerin yeniden düzenlenmesi sağlanmıştır (Akçay, 2019, s. 190).

1.6.2.2. Güvenikleştirme Bağlamında AB kurumlarının Göçe Bakış Açıları

Maastricht Antlaşması ile oluşan Avrupa Birliği sonrasındaki ortaya çıkardığı ortak politikalarda göç konusuna da sık sık yer vermiştir. Özellikle artan göçmen nüfusun AB ülkeleri tarafından istenmemesi ve belli sıkıntılara yol açtığı görüşünün hâkim olması nedeniyle politikalar sadece devlet eliyle değil, AB kurumları tarafından da ele alınmaya başlanılmıştır. Avrupa Birliği kurumlarından olan ve üye ülkelerce etkin bir kurum olarak bilinen Avrupa Komisyonu Kurumu, göç konusuna ilişkin gündemi, daha fazla göçmenin hayatını kaybetmesini önlemek ve acil durum müdahalelerini güçlendirmek adına alınacak acil önlemleri belirleyerek, göç gündemini de iç ve dış politikaları birleştirip AB'nin ajanslarından ve araçlarından en iyi şekilde faydalanarak AB ülkeleri ve kurumları ile uluslararası örgütler, sivil toplum, yerel yönetimler ve AB dışındaki ulusal ortaklar gibi tüm aktörleri bir araya getirerek bu konuya Avrupa çapında bir çözüm ortaya koymaktadır (AB Delegasyonu).

Diğer yandan komisyonun yaptığı çalışmalar 2015 yılı sonrasında hızlanarak devam etmiştir ve göç konusunu kriz adı altında değerlendirerek, göç için gerekli politikaların benimsenmesini istemiştir.

Bu politikalar ise;

- “Düzensiz göç için teşviklerin azaltılması”;
- “Sınır yönetimi- hayat kurtarmak ve dış sınırların güvenliğini sağlamak”;
- “Daha güçlü bir ortak sığınma politikası geliştirmek”; ve

• Düzenli göç konusunda yeni bir politika oluşturmak, 'mavi kart' sistemini modernize etmek ve revize etmek, entegrasyon politikaları için yeni öncelikler belirlemek ve ilgili bireyler ve menşe ülkeler için göç politikasının faydalarını optimize etmek” olarak ifade edilmiştir (Schmid-Drüner, 2020).

Komisyon, bir yandan da olağan toplantıları haricinde göç konusunda düzenlediği ve teşvik ettiği konferans ve toplantıların sayısını çoğaltarak, bu yerlerde göç konusunun gündeminin sadece Avrupa için değil uluslararası toplum için bir güvenlik sorunu olduğunu dile getirmiştir (Ilgıt, 2019, s. 509).

Avrupa parlamentosu ise, AB düzeyinde siyasi tartışma ve karar alma için önemli bir forumdur. Avrupa Parlamentosu üyeleri, tüm üye devletlerdeki seçmenler tarafından, AB yasalarının yapımına ilişkin insanların çıkarlarını temsil etmek ve diğer AB kurumlarının demokratik bir şekilde çalışmasını sağlamak için doğrudan seçilir. Göç konusundaki çalışmalarına değinilecek olursa Avrupa Parlamentosu, Birliğin yasal taahhütlerine uygun olarak her zaman ortak bir Avrupa sığınma sistemini şiddetle savunarak, yasadışı göçün azaltılması ve savunmasız grupların korunması için çağrıda bulunmuştur (Sokolska, 2020).

Parlamento, Avrupa'ya yönelen göçü vurgulayan bir yaklaşıma sahiptir ve güvenlikleştirme inşasındaki aciliyet söylemlerini konunun hızlı bir şekilde ele alınması söylemleriyle oluşturmayı tercih etmektedir (Ilgıt, 2019, s. 520).

Diğer yandan Parlamento, etkili bir şekilde uygulanan ve geri göndermeme ilkesine dayanan güvenilir ve adil usuller talep ederek, koruma seviyelerinde veya alım kalitesinde herhangi bir düşüşü önleme ve AB'nin dış sınırlarında üye devletlerin taşıdığı yükün daha adil paylaşımını sağlama ihtiyacını da vurgulamaktadır (Sokolska, 2020). Ayrıca oluşturmuş olduğu Ortak Avrupa İltica Sistemi (CEAS) ile göçmenler için önemli düzenlemelere de

Parlamento yer vermiştir. CEAS, 12 Nisan 2016 Avrupa Parlamentosu kararınca 30., 31. Ve 32. maddelerde şunlara dikkat çekmektedir¹.

İlgili kararlar aşağıdaki gibidir:

30. Kabul edilemez başvurular, müteakip başvurular, hızlandırılmış prosedürler ve sınır prosedürlerinin, İltica Prosedürleri Direktifinin yeniden düzenlenmesinin sistemin verimliliği ile başvuruların hakları arasında hassas bir denge kurmaya çalıştığı özel durumlar olduğuna dair notlar. Özellikle savunmasız kişilerinki, böyle bir dengenin ancak mevzuatın tam ve düzgün bir şekilde uygulanması halinde sağlanabileceğinin altını çizmektedir (AB Parlamentosu, 12.04.2016 Tarihli Kararı)

31. Göçmenlik ve iltica yasaları uyarınca her türlü alıkoyma işleminin adli kontrolünün önemini vurgular hem uluslararası hukukun hem de Birliğin Temel Haklar Şartı'nın Üye Devletlerin gözaltına alternatifleri incelemesini gerektirdiğini hatırlatır; Üye Devletleri, gözaltı merkezlerine erişimle ilgili olarak İltica Prosedürlerini ve Kabul Koşulları Direktiflerini doğru bir şekilde uygulamaya çağırır (AB Parlamentosu, 12.04.2016 Tarihli Kararı);

32. Vatansız kişilerin sayısının azaltılmasının önemini hatırlatmakta ve Üye Devletleri vatansız kişilere ilişkin güvenilir verilerin toplanmasının yanı sıra vatansızlığın belirlenmesi prosedürlerine ilişkin vatansızlık belirleme prosedürlerini uygulamaya ve kendi aralarında iyi uygulamaları paylaşmaya teşvik etmektedir (AB Parlamentosu, 12.04.2016 Tarihli Kararı).

Üçüncü ülkelerle ilişkilerle ilgili olarak, Göç Hareketliliği ve Küresel Yaklaşım alanında Parlamento, büyük mülteci nüfusa ev sahipliği yapan üçüncü ülkelerle birlikte yürütülmesi gereken kapasite geliştirme çabalarının ve yeniden yerleşim faaliyetlerinin artırılması çağrısında bulunarak, üçüncü ülkelerle işbirliğinin Avrupa'ya düzensiz göç akışının temel nedenlerini çözmeye odaklanması gerektiği vurgulamaktadır (Sokolska, 2020). Parlamento göç konusunu ve içindeki alanları belirleyerek bu yönde politikalar oluşturup, uygulamaya geçmektedir. Ayrıca her anlamda göç konusuna yer vererek politikalarını genişletme çabası gütmektedir.

¹ Akdeniz'deki durum ve göç için bütüncül bir AB yaklaşımı ihtiyacına ilişkin 12 Nisan 2016 tarihli Avrupa Parlamentosu kararı

2015'ten birkaç yıl önce Parlamento, değişen göç akışlarına daha etkili cevap verme kapasitesini artırmak için Frontex'in rolünün artırılması çağrısında bulunmuştur (Bux, 2019). Buradaki amacı Frontex ile sınırlardaki güvenliği artırmak ve olası göç akımına karşı önlemleri olmaktadır. Parlamento her ne kadar her konuda göç konusunu ele alıp çözüm önerileri için belli kararlar ortaya koysa da temelde Avrupa içinde bir göç yığılmasına izin vermemektedir. Bu anlamda güvenlik ve ekonomi alanlarında göç politikaları oluşturarak öncelikle AB ülkelerini korumaktadır.

Bir diğer AB için önemli olan kurumlardan olan Avrupa Konseyi, eylem hatları belirler ve üçüncü ülkelerle müzakereler için yetki sağlayarak, aynı zamanda mevzuatı kabul eder ve belirli programları tanımlar (Avrupa Konseyi, 2020). Göç konusu ise Avrupa Konseyi gündeminde 2015 yılından itibaren yapılan zirvelerde ayrı bölüm olarak ele alınmaya başlanmıştır (İlğit, 2019, s. 513). Konsey mevcut göç krizine yanıt vermek için, göçmen akışlarının ölçeği, daha koordineli bir bilgi paylaşımına duyulan ihtiyaçlara yönelik kararlar almıştır ve 30 Ekim 2015 tarihinde AB Entegre Siyasi Kriz Müdahalesi (IPCR) düzenlemelerini bir "bilgi paylaşım moduna" göre başlatmaya karar vererek, göç akışlarının gelişimini izlemek, karar vermeyi desteklemek ve kararlaştırılan önlemleri daha iyi uygulamak gibi amaçlar edinmiştir (Cerdeira, 2015). 2013 tarihinde kabul edilen AB Entegre Siyasi Kriz Müdahalesi (IPCR) düzenlemeleri ile AB siyasi düzeyde müdahale gerektiren büyük krizlerle karşılaştıldığında Avrupa Birliği'nin hızlı kararlar alma becerisini güçlendirerek, bir kriz döneminde bunun gelişmesi için AB kurumlarından veya hizmetlerinden gerekli desteği sağlamaya çalışmıştır (Cerdeira, 2015). Böylece herhangi bir kötü durumda gerekli önlemler daha hızlı bir şekilde alınarak olabilecek tehlikelere karşı AB ülkeleri korunmaya çalışılmıştır. Özellikle göç bağlamında böyle bir politikanın ele alınması göç konusunun ciddi bir konu olduğunu ve AB ülkeleri tarafından güvenlikleştirmeye ihtiyaç duyan acil bir konu olduğunu ortaya koymaktadır.

Ayrıca konsey içinde yer alan kararlarda ve yapılan toplantılarda iç güvenlik konusuna yer verilmesi göç konusunun AB bütünlüğünü tehlikeye soktuğu ve yine konseyde yer alan söylemlerden olan Avrupa siyasi manzarasında tektonik değişiklikler yaratma potansiyeline sahip söylemi, "krizin" sadece bir "mülteci krizi" olarak algılanmadığını, birliğin varlığını tehlikeye atan bir "kurumsal kriz" olduğunu ortaya koymuştur (İlğit, 2019, s. 516). Göç konusu özellikle 2015 yılından itibaren AB kurumları tarafından her alanda ve her birleşimde ele alınarak detaylandırılmış ve belli politikalarla üstesinden gelinebileceği

öngörölmüştür. Nitekim Avrupa Konseyi de bu kurumlardan biri olarak göç konusunda detaylı çalışmalar ve politikalar üreterek, AB ölkelerinin göç konusundan en az etkilenmesi ve göç sonucunda yaşanabilecek olumsuz olaylardan kötümser tabloların çıkmaması için çalışmalar yürütmüş ve yürütmektedir.

1.6.2.3. AB Ölkelerinde Göçe İlişkin Güvenikleştirme

Avrupa Birliği temelde tek bir çatı altında olarak belli politikalar uygulamış olsa da genel kabul görmüş bir politikanın AB ölkelerince uygulanamaması durumu gelişmiştir. Özellikle göç konusunda alınan kararlarda her bir AB ölkesinin tek bir politikayı benimsemek yerine kendi ölkelerine göre belli politikalar yürütmesi durumu söz konusu olmuştur. Bu nedenler her bir AB ölkesinin farklı olarak oluşturduğu göç politikaları ile karşılaşılmaktadır. Bu bağlamda AB ölkelerinin göç politikaları ve uygulamaları incelenecektir.

1. Almanya

Almanya göç konusunda ilk akla gelen Avrupa ölkelerinden biridir. Bir ifadeye göre “II. Dünya Savaşı sonrası Almanya oldukça yüksek bir göç akınıyla karşı karşıya kalmıştır ve Alman yetkililer Almanya’nın bir göç ölkesi olduğu gerçeğini kabul etmeseler de 1945 yılı sonrasında Almanya en büyük göçü alan ölkelerden birisi olmuştur: en az Amerika’nın aldığı kadar –örneğin 1991 ve 1992 yıllarında yıllık 1,5 milyondan az olmayacak şekilde toplamda yaklaşık 20 milyon göçmeni kabul etmek durumunda” kalmıştır (Güllüpinar, 2014, s. 5). Bu kadar büyük göç alan bir öлке olmasından dolayı geliştirmiş olduğu her göç politikası korumacı bir özellik taşımaktadır. Nitekim geliştirmiş olduğu “Alman Yabancılar Politikasını belirleyen düşünce, ya işçi sıfatıyla Almanya’ya gelenlerin geri döneceği, ya da Almanya’yı yaşama alanı olarak seçen yabancıların hâkim toplumun ve kültürün mesleki, sosyal ve kültürel standartlarına benzeşeceği ve böylelikle hâkim toplum ve sonradan ona dâhil olan grup arasındaki farkın nesiller itibariyle azalacağı temeli üzerine kurulmuştur (Koçak, 2016, s. 78).

Almanya yapmış olduğu politikadan da anlaşılacağı üzere gelen göçmenleri Alman toplumu içinde asimile edeceği yönünde bir politika izlemektedir. Öte yandan katı şekilde göç politikaları izlemeyi sürdüren AB ölkesi, göç konusunda belli programları benimseyerek uygulamaya koymak istemektedir. Bunlar;

“Mavi kart; mavi karta başvuru yapabilmek için iyi derecede Almanca bilmek gerekir ve beyaz yakalı diye adlandırılan (çalışan) kişiler başvuru hakkına sahip olarak, mesleği ve iş tecrübesi olan kişiler iş teklifi alamadan mavi karta başvuru yaparsa Almanya hükümeti tarafından 6 aylık iş arama vizesi verilmektedir ve bulunduğu iş sonucunda tekrar değerlendirilmeye alınmaktadır,

Yatırımcı vizesi; programına başvuran kişiler ise Almanya’ya gittiğinde ülkeye yatırım yaparak ekonomiye katkıda bulunmak zorunda olan kişiler için verilen vizedir” (Günay, vd., 2017, s. 47-48).

Almanya göç programlarını bu yönde belirleyerek ülkesine sadece ülke yararına çalışacak, ekonomisine olumlu yansıtacak ve yük olmayacak anlamda göçmen kabul ederek yön vermektedir. Bu nedenle Alman göç politikaları katı bir zeminde ele alınarak hazırlanmaktadır. Ülkeye giren ya da girecek olan göç eden kişiler her anlamda incelenmeden geçirilmemektedir. Bu bağlamda Almanya’nın göçmen politikası göçmen hakları bakımından ele alındığında negatif yönlü bir tutum sergilemekle kalmayıp, siyasal ve sosyo ekonomik bir göç ile karşılaştıklarında yasakçı bir tutum sergilemektedir ve şartları zor olmakla birlikte seçici bir noktada değerlendirilmektedir (Günay, vd., 2017, s. 48).

Almanya’nın göç politikaları hukuk bazında incelenecek olursa, Almanya’da oluşturulan geçici statü genellikle sınırlı ekonomik, sosyal ve sivil haklar eşlik etmektedir ve belirlenen geçici statü genel anlamda belli şartlara bağlı oturma anlamına geldiğinden göçmen deneme statüsünde bırakılıp ortak kültürü kabul etmesi ve asimile olması istenmektedir (Güllüpnar, 2012, s. 12). Durumun böyle olması Almanya’nın göçmenlere verilecek belli bir statü için belli konularda Alman kültürünün benimsenmesini şart koşmaktadır. Yapılan tüm politikalar farklı etnik grup ve ırktan gelen kişilerin göç etmiş oldukları Almanya’da asimile olmasını isteyerek tasarlanmaktadır. Böylece Almanya’da II. Dünya savaşından bu yana uygulamaya konulan göç politikaları kapsamında göçmenlere sağlanan haklar oldukça farklılaştırılarak eşitsiz hale getirilmiştir ve bu durum ayrıcalıklı olmayan üçüncü dünya vatandaşlarına karşı yasal olarak korunan ayrıcalıklı yurttaşlar-Alman, etnik Alman, AB vatandaşı, AB vatandaşı olmayanlar ayrıcalıklı AB vatandaşı olmayanlar ayrımını gözler önüne sermektedir (Güllüpnar, 2014, s. 12).

2. İsveç

Dünyada yaşanan olumsuz olaylar neticesinde gerçekleşen göç olaylarından İsveç ülkesi de etkilenmiştir. Bu nedenle göç konusunda belli politikalar belirleyerek olası bir kriz ortamının oluşmasına engel olmaya çalışmıştır. İsveç, belli bir göç akışı olmayan hatta 1930 yıllarına kadar göç alan ülke konumunda da bulunmayan bir ülkeyken, sanayileşmenin

ardından göç alan bir ülke konumuna geçebilmiştir. İsveç'in düzenli olarak göç almaya başlaması tam olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra endüstriyel üretim faaliyetleri için iş gücüne ihtiyaç duyulması üzerine olmuştur ve bu bağlamda ilk olarak 1947 yılında İtalya, Macaristan ve Avusturya ile yabancı işçilerin kabulü için anlaşmalar imzalanmıştır (Kılıç, 2017, s. 92).

Ülkenin giderek gelişmesiyle artan sanayi ve teknoloji, iyileşen yaşam koşulları sonrasında daha çok göç almasına neden olmuştur. Özellikle 2015 yılı sonrasında dünyayı etkileyen göç olayı İsveç için de yeni bir göç politikası geliştirmesine neden olmuştur. Ancak gelişen göçmen akışı özellikle iki belirgin periyotta ciddi biçimde dikkat çekmektedir ve Bunlar;

a. "1970'lere kadar süren, çoğunlukla Norveç, Finlandiya, Danimarka gibi komşu ülkelerden kabul edilen iş gücü göçüdür",

b. "Bir diğeri ise 1970'lerden günümüze değin süren ve sığınmacılardan oluşan göçmen akışıdır" (Akarçay, 2019, s. 209).

1970'li yıllarda eşitlikçi ve adil bir şekilde hem İsveç halkı hem de göçmen halk için benimsenen politikalar 1980'li yıllarda farklı bir şekilde bürünmüştür. Bu değişikliklerin temel nedeni, bazı ülkelerde bu dönemde yaşanan siyasi ve ekonomik sorunların orada yaşayanları göçe zorlaması olmuştur (Akarçay, 2019, s. 211). Yaşanan göç akışı sonrasında her alanda politika belirlemek durumunda kalan İsveç, ekonomik anlamda 2008 yılında göçmen yasası oluşturarak işletmelerin mutlaka bir göçmen işçi çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir ve çalışma iznine başvuruda bulunan göçmenlere ilk seferde sadece iki yıllık çalışma izni verileceği düzenlenmiş; iş durumu aynı koşullarda sürdüğü durumda bu süreyi uzatmak için tekrar başvuru yapılabileceği belirtilmiştir (Akarçay, 2019, s. 216). Belli düzeyde kimseyi olumsuz etkilemeyecek politikalar geliştirmeye çaba gösterse de gelen göç akışının tahmin edilenden fazla olması İsveç'in politikalarını katılaştırmasına neden olmuştur.

Mülteci krizinin İsveç'in göç politikasına etkileri ekonomik alanla sınırlı kalmamış; güvenlik tartışmaları da oldukça etkili olmuştur ve İsveç son dönemde sığınmacılar üzerindeki güvenlik kontrollerini arttırmış, Dublin Sistemi kuralları doğrultusunda 14 yaşından büyük sığınmacılar için Eurodac (European Asylum Dactyloscopy Database) ve VIS (Visa Information System) veri tabanları üzerinden parmak izi kontrolünü başlatmıştır (Kılıç, 2017, s. 100). Diğer yandan bir ifade ile "İsveç'in uzun süren tarım toplumu döneminden sonra hızlı bir şekilde sanayileşmesi ve sonrasında hızla hizmet sektörüne giriş

yapması, nitelikli, eğitimli göçmenlerin kabulüne ilişkin görece daha esnek kurallar getirirken, nitelsiz, eğitimsiz göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler için görece daha katı kurallar ortaya konulmuştur” şeklinde belirtilmiştir (Akarçay, 2019, s. 217).

1 Haziran 2016’da yürürlüğe koyulan bir düzenlemede yerleşim izni verilmeyen ve geri gönderilmesi istenen kişilerin barınma ve günlük harcamalarının Göç Ajansı tarafından karşılanmamasına karar verilmiştir ve bu düzenleme, İsveç’in mültecilerin oluşturduğu ekonomik yükü azaltmaya yönelik en köklü somut adımlarından biri olmuştur (Kılıç, 2017, s. 100).

3. Hollanda

Hollanda'nın 1980 sonrası dönemde göçmenlere yönelik politikaları 3 ayrı dönemde incelenebilir ve Bunlar;

- a. “1980'lerin başından 1989'a kadar çok kültürlülük dönemi”,
- b. “1990'lardan 2000'e kadar entegrasyon dönemi ve”,
- c. “2000'lerle başlayan yeni entegrasyon ya da entegrasyonun asimilasyoncu tarza geçiş dönemi olarak sınıflandırılabilir” (Koçak, 2016, s.80).

Bu bağlamda Hollanda göç konusunu belli dönemlere ayırarak her dönem için farklı politikalar benimsemiş yolunu tercih etmektedir. Diğer yandan göçmenlerin gidilen ülkenin yaşam tarzının ve değerlerinin kabul edilmesinin talebinin neticesi olan göçmenlik testleri Hollanda'da yapılmaktadır ve diğer ülkelerin aksine Hollanda'nın sınavı, göçmen ülkeye varmadan önce yapılmakta, göçmenin ülke ile ilgili kültürünü, günlük hayatını, tarihi ve politik yapısını bilmesini gerektirmektedir (Koçak, 2016, s.81). Muyan (2019), “gelen göçmenlerin ayrımcılıkla mücadelesini desteklemek ve iş piyasası ve eğitime katılımlarını kolaylaştırmak amacıyla 1994 yılında Eşit Muamele Yasası kabul edilmiştir ve göçmenlerin Hollanda vatandaşlığı edinimini ve siyasal katılımını arttırmak için 1992 yılında çifte vatandaşlığa izin verilmiştir” olarak ifade etmiştir (Muyan, 2019, s. 185). Ancak zamanın ilerlemesi ile göçmen politikaları şekil değiştirerek oluşturulmaya başlanmıştır. Özellikle Hollanda'nın 2000'lerden itibaren izlediği göçmen politikaları göçmenlerin ulus ötesi kimlik ve eylemlerini tehlike olarak görmekte, sosyo-kültürel asimilasyonu ekonomik entegrasyon için ön koşul olarak sunmaktadır (Muyan, 2019, s. 188).

Özellikle son zamanlarda aşırı milliyetçi söylemlerin artması, politik endişeleri de gitgide artırmakta ve böylece göçmenler yerel halktan zaman içerisinde ayrılmış şekilde yer

almaktadır ve bu yüzden Hollanda'nın göçmen politikaları, pratikten uzak ve göçmenlerin kendi kendilerine yardım etmeleri felsefesi ile kurularak ilerleyen bir sisteme dönüşmektedir (Koçak, 2016, s.82).

4. Fransa

Fransa ilk olarak Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa ülkelerinden olmak üzere dünyanın her yerinden göç alan bir ülke konumundadır (Yardım, 2017, s. 105). Göç eden kişiler için sıklıkla tercih edilen önemli AB ülkelerinden olan Fransa göç konusundaki politikalarını çoğunlukla katı ve sert bir zemine oturtarak sürdürmeye devam etmektedir. Özellikle son yıllardaki dünyadaki olumsuz olaylardan dolayı göç olaylarının artması ile göç ve göçmen politikalarını da artırmaya yönelik ülkelere yönelen ülkelerden biri olmuştur.

1977'de göç politikası yeni bir döneme girerek, iş için bulunsalar dahi göçmenlerin varlıkları tartışılmaya başlanmıştır ve Devlet Bakanı Lionel Stoléru geri dönüş planı üzerinde çalışmıştır böylece, ülkelere dönenlere 10 bin Frank vaat edilmiştir (Yardım, 2017, s. 106). Fransa ilk olarak göçmenlerin gitmelerini teşvik eden politikalar üzerine çalışmıştır. Özellikle ekonomik amaçlı göç eden kişiler üzerine yönelik politikalarla gitmeleri için umut vererek paralar göçmenler için bir nebze ilgi çekici olmuştur. Ancak göç olayları ülkede durmayarak aksine hızlanarak devam etmiştir.

2007 yılında Göç, Entegrasyon ve Ulusal Kimlik Bakanlığının oluşturulmasıyla birlikte göç ve entegrasyon politikaları merkezî bir boyut kazanmıştır ve bu politikalar doğrultusunda ülkeye yasal veya yasadışı yollarla giriş yapan göçmenlerin sayısını azaltmak için "Göçün Kontrolü, Uyum ve İlticaya İlişkin Yasa" adı altında gerekli düzenlemeler hayata geçirilmiştir (Yardım, 2017, s. 106). Kurulan bakanlık kısa zaman sonra dağılsa da yapmış ve uygulamış olduğu politikalar kalıcı olmayı başarmıştır. Hatta ileride oluşturulacak bir çok göç ve göçmen politikasına da ışık tutmayı başarmıştır. Bu bağlamda bakanlığın yaptığı politikalara kısaca bakılacak olursa;

-15-65 yaş aralığında olup, aile birleşmesi çerçevesinde ülkeye gelmek için vize başvurusunda bulunacak göçmenlerin, yaşadıkları ülkelerdeki Fransız temsilciliklerinde Fransızca dil ve Cumhuriyetin değerlerine ilişkin bilgileri ile sınanarak, sonucunun yetersiz olması halinde iki ay dil ve uyum eğitiminden geçerek, verilen eğitim sonunda yeniden sınava alınıp başarılı olmaları halinde aile birleşimi talebine yapılan sınava ilişkin başarı belgesi de eklenecektir.

“- Aile birleşimi kapsamında Fransa’ya gelecek yabancılara, ırksal-etnik bilgilerinin derlenmesi ve akrabalık bağlarının teyidi amacıyla DNA testi yapılacaktır,

-Aile birleşmesinden yararlananlar hakları ve ödevleri konusunda bir Kabul ve Uyum Sözleşmesi imzalayacaktır ve sözleşmeye göre, uyum sağlayamayan yabancılar için aile yardımı ödemeleri kesilecektir,

-Aile birleşimini talep edenler, aile fertlerinin kalabileceği büyüklükte bir evde oturduğunu kanıtlayacaktır,

-Aile birleşimini talep edenlerin gerekli mali kaynağının (asgari ücretin üstünde) bulunup bulunmadığı kontrol edilecektir,

- Aile birleşmesi için 12 ay olan bekleme süresi 18 aya çıkartılmıştır,

- Aile birleşimi çerçevesinde Fransa’ya gitmek isteyenlere vize alabilmeleri için buldukları ülkelerde uygulanacak dil ve kültür sınavı uygulaması 1 Aralık 2008’de başlamıştır ve teste girecek olanlardan, önce 60 günlük dil ve uyum kursuna katılmaları istenmektedir,

-Bu yasa ile, kişilerin hangi ülke vatandaşı olduklarının ve kişisel becerilerinin dikkate alınmadığı kitlesel entegrasyon politikası bir kenara bırakılarak, Fransa’da uzun süreli ikamet edecek kişi ile devlet arasında karşılıklı hak ve yükümlülüklerin belirlendiği bir sözleşmenin imzalandığı, devletin ücretsiz Fransızca ve vatandaşlık dersleri verdiği, sahsın becerilerinin belirlenerek iş bulmasına yardımcı olduğu bir entegrasyon programı uygulamaya konulmuştur” (Yardım, 2017, s. 107-108).

Fransa’nın göç politikalarına ışık tutan bu yasalar, sonrasında ülkenin daha baskıcı politikalar uygulamasına sebebiyet vermiştir. Özellikle son dönemlerde uygulanan sıkı göç politikaları ile gündemde olan Fransa, bu politikaların yanlışlığını ya da katılığını kabul etmeyerek arkasında durmayı her fırsatta dile getirmektedir. Diğer yandan Fransa’daki partilerin yürütmüş olduğu göçmen karşıtlığı programlarda politikaları etkileyen başka bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. 2015 yılında “Marine Le Pen’in girişimi ile AP’de Avrupa aşırı sağını temsil eden ENF (Europe of Nations and Freedom-Özgürlükler ve Uluslar Avrupası) grubu” oluşturulmuştur ve ENF grubunun üyeleri ve aşırı sağ liderler Le Pen’in ev sahipliğinde “Avrupa’da değişim” sloganıyla Fransa’nın Nice kentinde göçmen karşıtı kampanyalar ortaya koymuşlardır (Aras, 2018, s. 65). Bu gibi durumlarla sık sık karşılaşan Fransa yapmış veya yapacağı politikalar ile çıkacak olası bir kriz anını yönetmeye çalışma amacı içine girmektedir. Bu nedenle göçmenlere karşı sıkı politikalar uygulamayı ve aşırı sağın istekleri doğrultusunda hareket etmeyi tercih etmektedir. 2017 yılında seçim için sağ parti adaylarından Marine Le Pen, bir manifesto yayınlarak göçmenlere karşı uygulayacağı politikaları belirtmiştir ve bu politikalar aktarılacak olursa;

“- Fransa’ya yasal göçün mevcut sayısının 200.000’den 10.000’e kadar azaltılması

- *Fransa'da yasal olarak ikamet eden bir eş veya aile üyesi nedeniyle otomatik verilen göçmenlik haklarının yasaklanması*

- *Sınır kontrollerinin eski haline getirildiği Avrupa Schengen Bölgesi'nin sona erdirilmesi*

- *Fransız vatandaşlığı almak için gereken şartların sertleştirilmesi, Fransa'nın ve dilinin güçlü bir taahhüdünde ısrar edilmesi*

- *Yasadışı göçe sıfır tolerans ve belirli bir süre için ülkede bulunmaları halinde yasadışı göçmenlerin Fransa'da kalma haklarına son verilmesi*

- *iş ve sosyal konut için yabancılardan ziyade Fransız vatandaşlarına öncelik verilmesi*

- *Özellikle Avrupalı olmayanlar için çifte vatandaşlık*

- *Özellikle Afrika'da eski Fransız kolonilerinden, Fransa'ya göçü azaltmak için bu ülkeler ile tüm ekonomik ilişkilerin yeniden müzakere edilmesi” (Aras, 2018, s. 68).*

Açıklanan manifestodaki çoğu politika bugün Fransa'da uygulanarak devam etmektedir. Bu nedenle göç konusuna her açıda güvenlikleştirmeyi gerekli gören AB ülkesi her geçen gün de göçmen karşıtlığı üzerine yapılan politikaları elden geçirerek sertleştirmeyi tercih ederek yoluna devam etmektedir.

5. Macaristan

Macaristan, 2010 sonrası dönemde özellikle de 2015'te göç sorunuyla yoğun bir şekilde karşılaşmıştır ve göçmenlerin Avrupa'ya girişlerinde Balkan rotasını kullanarak Macaristan üzerinden kıtaya yayılmaları, Macaristan'ı beklenmedik ölçüde bir göç sorunuyla yüzleşmek zorunda bırakmıştır (Aras, 2018, s. 69). Bu nedenler diğer AB ülkeleri gibi Macaristan da katı politikalar geliştirmeye başlamıştır.

İlk olarak 2015'te Suriye ve Irak'tan gelerek Macaristan'dan geçen 400.000 mülteci den sonra önlem almaya başlayan Macaristan, güney sınırına tel örgü çekince ülkeye gelmek için uğraş gösteren mülteci sayısında azalma meydana getirmeyi başarmıştır ve 199.000 iltica başvurusundan 264'ünü kabul etme uygulaması da mültecilerin ülkeye gelmesini engellemeye yönelik bir politikası olarak bilinmektedir (Aras, 2018, s. 69). Diğer yandan Fransa örneğinde olduğu gibi aşırı sağ partiler Macaristan'da göçmen karşıtlığı üzerine politikalarına devam etmiştir. Bu yöndeki olumsuz görüşlerini sık sık her alanda bildiren Macaristan aşırı sağ parti üyeleri halkı da arkalarına alarak politikaların sertleşmesine neden olmuştur. Özellikle 2018 yılında Jobbik lideri Gábor Vona göçmen

karşıtlığı üzerine eylem planı yayınlayarak durumun kısa zamanda çözülmesini önermiştir ve bu eylem planında şunlara yer verilmiştir;

“-Macaristan’ın güney sınırını korumak

-özerk bir sınır koruma oluşturmak

-göçmenleri reddedecek şekilde Macaristan Anayasası’nı değiştirmek

-göçmenlerle alakalı bütün kotaları reddetmek

-hükümetin mültecilerin yerleşimine ilişkin programının revize edilmesi

-“propaganda bakanlığı” olarak bilinen Antal Rogan liderliğindeki Başbakanlık Kabine Ofisi’nin kapatılması ve bütçesinin eğitime tahsis edilmesi” (Aras, 2018, s. 70-71).

Buradan anlaşılacağı üzere Macaristan da diğer AB ülkeleri gibi göçmenler üzerine politikalarını katı bir zemine oturtmuş ve bunu yaparken aşırı sağ partiler ve halk da politikalar üzerinde etkili olmayı başarmıştır. Macaristan’ın da göç akışından rahatsız olduğunu, bunun için aldığı güvenlik önlemlerinden anlamaktayız. Bu bağlamda Batı Avrupa ülkeleri gibi Doğu Avrupa yer alan ülkeler göçle karşı karşıya kalmış, ancak göçmenler için olumsuz güvenlikleştirme politikaları burada da uygulanmış diyebiliriz.

Bu bölümde bahsedilen 5 ülke göç eden kişilerce yoğun olarak tercih edilen Avrupa ülkelerindedir. Yer verilen 5 ülke göç konusunda yoğun olarak göç alan Avrupa ülkeleri arasında yer almakla birlikte oluşturmuş oldukları göç politikaları ile de gündemde isimlerinden sıkça söz ettiren ülkeler içinde yerini almaktadır. Özellikle göç alan Avrupa ülkeleri içinde yer almalarının nedenleri arasında tarihsel olarak göç alanında teşvik programlarının var olması önemli bir neden olarak kendini göstermektedir. Her ülkede yapılan politikalar göçmenleri asimile etmek üzerine ortaya konulmuştur. Yapılan göçmen politikaları ile göçmenlerin birlik olması durumu göz önüne alınarak, herhangi bir kriz veya olayın çıkmaması adına göçmenler üzerinde sert ve katı politikalar oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bu nedenle hem Doğu Avrupa ülkeleri hem de Batı Avrupa ülkeleri kendi ülkelerine göre politikalar uygulamış olarak görülse de her bir politikanın tek amacı vardır: Göçmen Karşıtlığı. Her AB ülkesi göçmenler için entegrasyon faaliyeti yürütse de temeldeki amaç hep aynı olmuştur. Genel olarak her AB ülkesinin ekonomik anlamda işgücü talebi nedeniyle ihtiyaç duyduğu göçmenler, sonrasında korkulacak ya da sıkıntı oluşturacak gibi görüşlerin ortaya çıkmasıyla olumsuz politikalarından nasibini almıştır.

1.6.3. Türkiye’de Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi

Türkiye son dönemlerde artan göç olayları neticesinde göç politikalarına haklı olarak ağırlık vermiş bir ülke olarak kendini göstermektedir. Özellikle AB ile yapmış olduğu ortak politika birliğinde temelde kendi çıkarlarını koruma amacı olsa da gerekli olan önlemlerin alınması için elinden geleni yapacağını da teyit etmiştir. Ancak her ülke gibi Türkiye de göç konusunda belli belli çekinceler etrafında göç politikalarını oluşturmaya devam etmiştir. Temeldeki amacı ise tüm devletler gibi geleneksel olarak devletin bütünlüğünü korumak adına

“1) devletin sınırlarını,

2) ülke topraklarındaki yabancılara ikamet statülerini,

3) yabancılara çalışma izinlerine ulaşımını kontrol altına almaya çalışmaktadır” (İçduygu, 2014, s. 239).

Türkiye de tüm dünya ülkelerinin ortak çekinceleri etrafında belli politikalar yapmıştır. Özellikle sınır kontrolleri ve göç üzerine düzenlemelerini artırmış, vize politikası, ikametgâh ve çalışma izinleri bağlamında göç üzerindeki kontrolünü kurarak güçlendirmiştir ve tüm bu politikalar ya da uygulamalar aynı zamanda sığınma ile ilgili kural ve çalışmaları da ortaya koymaktadır (İçduygu, 2014, s. 239).

Türkiye Cumhuriyeti’nin göçü düzenleyen ilk resmî belgesi 1926 tarih ve 885 sayılı İskân Kanunu’dur ve bunu İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye Batıyla siyasi ittifak arayışına girmesi, sonuç olarak da NATO ve Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlere üye olmasıyla 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni imzalaması takip etmiştir (Bahçeci, Uzun, 2017, s. 6). İskân kanunu genel itibariyle Türk kökenli olup göç eden kişilere öncelik verilmesi gerektiğini öne süren bir kanun olarak kendini göstermektedir. Diğer önemli belge niteliği taşıyan 1951 Cenevre Sözleşmesi ise Türkiye’nin coğrafi çekince ile imzalamış olduğu belge olarak bilinmektedir. Nitekim Türkiye sadece bu belgeyi Avrupa’dan gelen göçmenlere belli haklar tanıyacağını söyleyerek kabul etmiştir.

Öte yandan Türkiye’nin göç konusundaki güvenleştirme politikaları

1. “Türk Pasaport Kanunu (24 Temmuz 1950 tarihli Kanun No. 1764)

2. Türk Yabancılar Hukuku (15 Temmuz 1950 tarihli Kanun No. 5683)

3. Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun (Kanun No. 7564)

4. *Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkındaki Kanun (16 Haziran 1932 tarihli Kanun No. 2007)*

5. *Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkındaki Kanun (15 Mart 2003 tarihli Kanun No. 4817)*” (İçduygu, 2014, s. 240-242).

Yukarıda sayılan kanunlar Türkiye’de göç ve göçmen toplum için gerekli önlemlerin alınması neticesinde ortaya koyulan metinlerdir. Bu yapılan kanun metinleri ile göçmenlere yönelik hak ve kurallar belirlenerek oluşabilecek herhangi bir göç kaynaklı kriz ortamı ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Örneğin Pasaport kanunu ile yabancı kişilerin Türkiye’de bulunabilmesi için gerekli vizeyi almış ve kanuni yollarla ülkeye giriş yapması gerektiği vurgulanmaktadır. Türk Yabancılar Hukuku ise yabancıların ülkede kalmalarını ve çalışma şartlarını belirlemektedir. Benzer bir kanun metni olan Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun da yabancıların ülkede kalması için gerekli şartların sağlanıp sağlanmadığı yönünde emniyet güçlerinin yapmış olduğu araştırmayı meşru kılan bir kanun olarak bilinmektedir ve Kanunun 7. maddesine göre:

“a) İş tutmak amacıyla gelip kanunlarla Türk vatandaşlarına tahsis edilmiş bir işi yapmak isteyenlere;

b) Türk kanun veya örf ve adeti veya siyasi icabatla (gereklilikler) ile telif edilemeyecek (uzlaştırılmayacak) durumda olan veya faaliyette bulunanlara;

c) Türkiye’de kalmak istediği müddet zarfında yaşamak için gerekli maddi imkanları meşru bir şekilde temin edemeyeceği sabit olanlara;

d) Türkiye’ye girmesi yasak olup da her nasılsa girmiş bulunanlara;

e) Türkiye’de oturduğu müddet içinde huzur ve asayiş ihlal edenlere ikamet için izin verilmez” (İçduygu, 2014, s. 240).

Diğer sayılan kanunlar da Türk vatandaşlarına tanınan çalışma haklarının yabancılara belli kurallar dahilinde ve Türk ekonomisinin gerekliliği dahilinde verilmesi gerektiğine yönelik kanunlardır. Önem arz eden başka güvenlikleştirme kapsamındaki çalışmalar ise kurumlar açısından bakıldığında, “2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kurulan İç İşleri Bakanlığı’na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Bir diğer önemli kuruluş olan 2018 yılında İçişleri Bakanlığı’na bağlı Afet ve Acil Durum (AFAD) yönetimin” kurulmasıdır (Çoban, 2019). Kurulan bu kurumlar ile Türkiye’de bulunan yabancılara ulaşılarak gerekli eksikleri veya sıkıntılarını giderme amacı taşımaktadır. En önemlisi bu gibi kurumlarla ülkede ne kadar ve hangi ülkeden ya da ne şekilde göç eden kişilerin tespit edilmesi amacının bulunmasıdır.

2004 yılında ise uluslararası göç rejimine katılım anlamında önem arz eden Uluslararası Göç Örgütü'ne üye olunmuştur ve yasadışı göç ile insan ticaretinin önlenmesi gibi konularda Türkiye ve Uluslararası Göç Örgütü arasında işbirlikleri arttırılmaya çalışılmıştır (Aktel, Kaygısız, 2018, s. 594). Coğrafi statüsü açısından göç konusunda önemli bir ülke konumunda olan Türkiye'nin uluslararası camiada göç konusunda kapsamlı bir örgüte üyeliği göçün etkilerinin, göçün sebep olacağı sıkıntıların ya da göç kaynaklı oluşabilecek suçların daha net bir şekilde anlaşılması açısından kıymetlidir.

Türkiye'nin 2011 yılında yaşadığı büyük göç akını karşısında yapmış olduğu 2014 tarihli Geri Kabul Anlaşması (GKA) ise diğer yapılan anlaşmalarla karşılaştırıldığında bir çok karmaşık ve çelişkili bir hukuki dayanak olarak görülebilmektedir. Geri Kabul Anlaşması, "Suriye (2001), Yunanistan (2002), Kırgızistan (2003), Romanya (2004), Ukrayna (2005), Pakistan (2010), Nijerya (2011), Rusya (2011), Bosna- Hersek (2012), Yemen (2012), Moldova (2012), Beyaz Rusya (2013), Karadağ (2013) ve Avrupa Birliği (2013)" ile imzalanmıştır ancak bunun dışındaki ülkelerden gelen vatandaşların geri gönderilmesi söz konusu değildir (Aktel, Kaygısız, 2018, s. 594). Anlaşmanın bu şekilde olması diğer ülkelere gelenlerin geri gönderilme durumunun bulunmaması anlaşmanın sıkıntılı bir zeminde olduğunu göstermektedir. Suriye ile geri kabul anlaşmamızın bulunması, anlaşma gereği Suriye uyruklu vatandaşların geri gönderilmesinin önünü açmaktadır ancak, Suriye'de yaşanan iç savaş ortamı göç eden kişilerin geri ülkelerine dönmelerini engellemektedir.

Türkiye'deki göç yönetimi konusunda hizmet veren kurumsal yapıların genel anlamda başkentte örgütlendiği ve taşra teşkilatları ile belirledikleri politika ve kararları hayata geçirdikleri anlaşılmaktadır ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu "Göç İdaresi", "Göç Politikaları Kurulu" göç alanındaki idari kurumların oluşumunda altyapı olarak kendini göstermektedir (Aktel, Kaygısız, 2018, s. 595). 6458 sayılı Kanun göç alanında bir çok konuyu düzenleme ve gelen göçmen ya da mültecilerin haklarını düzenleme noktasında önem arz etmektedir. Bu kapsamda kurulan göç temelli kurumların 6458 sayılı kanun ile ilişkilendirilmesi ve temellendirilmesi göç konusunun uluslararası anlamda anlaşılmasını da sağladığından değerlidir.

1.6.4. BM Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi

Dünyadaki uluslararası göçmen sayısının şu anda 272 milyon (veya dünya nüfusunun %3,5'i) olduğu tahmin edilmektedir ve dünya nüfusunun büyük çoğunluğu doğdukları

ülkede yaşamaya devam ederken, artan sayıda insan özellikle kendi bölgeleri içinde başka ülkelere göç etmeye devam etmektedir (Bookstore, 2020). Durumun böyle olması sebebiyle BM olarak da göç eden kişiler için genel önlemler alınmasına gerek duyulmuştur.

Özellikle 2000 yılı ve sonrasında göç alanında daha büyük adımlar atılması gerektiği öne sürülmüştür. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Örgütü 2000 yılı sonrasında oluşturulan politikalarda daha belirgin bir örgüt olarak kendini göstermiştir. Yapılan çalışmalara örnek verilecek olursa;

a.) “2002 yılından itibaren BM Ekonomik ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı uluslararası göç alanında mevcut gelişmelere, politikalara ve verilere yer verdiği Uluslararası Göç Raporlarını yayınlanmaya başlamıştır;

b.) 2003 yılında BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın girişimiyle Uluslararası Göç Küresel Komisyonu (The Global Commission on International Migration) oluşturulmuş; komisyon mevcut göç yaklaşımlarındaki boşlukları ve göçün diğer küresel konularla ilişkisini analiz etmek üzere, Genel Sekretere ve diğer ilgili paydaşlara öneriler sunmuştur;

c.) Göç alanındaki Konunun küresel kalkınma gündemine girmesi ise, 2006 yılında ‘Uluslararası Göç ve Kalkınma üzerine Yüksek Düzeyli Diyalog (High-Level Dialogue on International Migration and Development) başlıklı BM zirvesinin düzenlenmesiyle birlikte ivme kazanmış;

d.) 2007 yılından itibaren göç diyalogunun daha sistematik bir şekilde ilerlemesi amacıyla Küresel Göç ve Kalkınma Forumu (Global Forum on Migration and Development/GFMD) oluşturulmuştur;

e.) Binyıl bildirisi ve hedeflerinin devamı niteliğinde olan Gündem 2030: BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) ise Eylül 2015’te kabul edilmiştir” (Memişoğlu, 2019, s. 50-51).

Özellikle 2007 yılında düzenlenen forum, birden fazla ülke ile işbirliğini gerekli görüp belli adımların bu yönde atılmasını öne sürmesi bağlamında önem taşımaktadır. Göç konusunun sosyal ve ekonomik alanlarda oluşan sorunlarına ya da fırsat alanlarına dair çözümü BM çatısı altında başka ülkelerle de birlik içinde olarak çözüme kavuşturulabilmesi gündeme getirilmiştir. Göç konusunun her anlamda güvenleleştirilmesi için yapılan forumun amaçlarına bakılacak olursa;

“- Göç ve kalkınma ilişkisini, bu alandaki politikaları, uygulamaya ilişkin zorlukları ve işbirliği fırsatlarını karar vericiler ve uygulayıcılarla gayri resmi düzeyde tartışabilmek, ilgili diğer kurum ve yetkililerle temas kurabilmek, uygulanabilir ve eylem odaklı sonuçlar elde etmek;

- Göç hareketlerinin sunduğu fırsatları değerlendirebilmek amacıyla iyi uygulama ve deneyimlere ilişkin bilgi paylaşımında bulunmak;
- Göç ve kalkınma alanında ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde işbirliğini desteklemek

ve politikalar arasında uyum sağlamak amacıyla bilgi, politika ve kurumsal yapıya ilişkin eksiklikleri saptamak;

- Ülkeler, uluslararası kuruluşlar, anavatanının dışında yaşayan topluluklar, göçmenler, akademisyenler ve diğer ilgili kişi ve kurumlar arasında ortaklık ve işbirliği oluşturmak;

- Göç alanında uluslararası öncelikler ile göç ve kalkınma gündemini belirlemek” (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müd., 2020).

Genel anlamda Forum’daki toplantılarda, “uluslararası göçün ekonomik ve sosyal kalkınma üzerindeki etkileri; göçmenlerin hakları ve korunması, insan kaçakçılığı ve ticaretiyle mücadele; göç, işçi dövizleri ve kalkınma bağlamındaki çok boyutlu ilişkiler; uluslararası göç bağlamında ortaklıklar geliştirilmesi, ikili ve bölgesel işbirliği konuları” gibi önem arz eden konular ele alınıp gündeme getirilmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müd., 2020).

Gündem 2030 BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri de belirlemiş olduğu amaçlarda göç konusunun belli çerçevelerde ele alınmasını gerekli gördüğü için önemlidir. Eylül 2015'te Birleşmiş Milletler (BM) Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi belgesinde yer alan 17 adet SKA'nın (Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri) uygulama süreci 1 Ocak 2016 tarihinde başlamıştır ve Binyıl Kalkınma Hedeflerinin (BKH) devamı olarak kabul edilen SKA'lar “kimseyi geride bırakmamak-no one left behind” sloganı ile herkes için evrensel olarak erişilecek olan hedefleri içermektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başk., 2019, s. 4). Gündem 2030 ile belirlenen SKA'lara bakılacak olursa;

“Amaç 1. Yoksulluğun tüm biçimlerini her yerde sona erdirmek

Amaç 2. Açlığı bitirmek, gıda güvenliğine ve iyi beslenmeye ulaşmak ve sürdürülebilir tarımı desteklemek

Amaç 3. Sağlıklı ve kaliteli yaşamı her yaşta güvence altına almak

Amaç 4. Kapsayıcı ve hakkaniyete dayanan nitelikli eğitimi sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenim fırsatlarını teşvik etmek

Amaç 5. Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınlar ile kız çocuklarını güçlendirmek

Amaç 6. Herkes için erişilebilir su ve atık su hizmetlerini ve sürdürülebilir su yönetimini güvence altına almak

Amaç 7. Herkes için karşılanabilir, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak

Amaç 8. İstikrarlı, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve herkes için insana yakışır işleri desteklemek

Amaç 9. Dayanıklı altyapılar tesis etmek, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi desteklemek ve yenilikçiliği güçlendirmek

Amaç 10. Ülkelerin içinde ve arasında eşitsizlikleri azaltmak

Amaç 11. Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak

Amaç 12. Bilinçli üretim ve tüketim kalıplarını sağlamak

Amaç 13. İklim değişikliği ve etkileri ile mücadele için acilen eyleme geçmek

Amaç 14. Sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir kullanmak

Amaç 15. Karasal ekosistemleri korumak, iyileştirmek ve sürdürülebilir kullanımını desteklemek; sürdürülebilir orman yönetimini sağlamak, çölleşme ile mücadele etmek; arazi bozunumunu durdurmak ve tersine çevirmek, biyolojik çeşitlilik kaybını engellemek

Amaç 16. Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumlar tesis etmek, herkes için adalete erişimi sağlamak ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar oluşturmak

Amaç 17. Uygulama araçlarını güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma için küresel ortaklığı canlandırmak” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başk., 2019, s. 4-5).

Yukarıda sayılan amaçların belirlendiği Gündem 2030, göç konusunu oluşturan nedenleri ortadan kaldırarak büyüyen göç dalgasını da azaltacak adımlar atmaya öngörmüştür. Özellikle amaçlar içinde yer alan yoksulluğun ortadan kaldırılması herkes için eğitim gibi amaçlar göç eden kişileri ve göç alan ya da göç veren ülkeleri yakından ilgilendiren konulardandır. Diğer yandan Gündem 2030’da göç konusu sadece sorun olarak ele alınmayıp, göç alan ülkelere belli fırsatlar sunması y önüyle de ele alınmıştır. Örneğin göçün, göçmen hane halklarının artan gelir, harcama ve yatırımları sayesinde kaynak ülkelerde daha yüksek maaşlar ve ekonomik büyümeyi beraberinde getirebileceği; hedef ülkelerde ise göçmenlerin işgücünde oluşan açıkları giderebileceği, hizmetlere ve mali dengeye katkıda bulunabileceği ortaya konulmuştur (Memişoğlu, 2019, s. 51). Her anlamda gelişme sağlamak amacıyla oluşturulan Gündem 2030, göç konusunda sorunlar ve fırsatlar arasında belli amaçlar belirlemesi yönüyle ve göç konusunu uluslararası bir konjonktüre taşınması yönüyle oldukça önemli bir çalışmadır.

Göç konusunun BM nezdinde güvenlikleştirilmesi için belli kurumlar kurulmuştur. Bu kurumlar içinde yaklaşık 130 ülke ile bağlantısı bulunan Birleşmiş Milletler Yüksek

Komiserliği (BMMYK) önem taşımaktadır. Göç konusunda devletlerin ilişkilerini düzenlemesi ve göç eden kişilerin haklarını koruması gibi görevleri bulunmaktadır. Genel görevlerine bakılacak olursa BMMYK;

“• Mülteci sözleşmeleri ve yasalarına erişimi kolaylaştırmak ve bunların etkin bir şekilde uygulanmasını teşvik etmek;

• Mültecilere, uluslararası kabul görmüş hukuki standartlara uygun bir şekilde davranılmasını güvence altına almak;

• Mültecilere sığınma hakkı verilmesini ve zorla hayatlarının ve özgürlüklerinin tehlikede olacağı ülkelere gönderilmemelerini güvence altına almak;

• 1951 Sözleşmesi'ndeki ve/veya diğer bölgesel belgelerde bulunan mülteci tanımına göre, bireylerin mülteci olup olmadıklarını belirlemek için uygun prosedürler kullanılmasını teşvik etmek;

• Mültecilerin içinde bulunduğu zor durumlara kalıcı çözümler aramak” (BM Mül. Ofis, 2017, s.4)

Bu görevler ışığında BMMYK'nın asıl amacı, göç eden kişilerin belli noktalarda haklarına sahip çıkmak, korumak ve özgürlüklerini müdafaa etmektir. Diğer yandan BMMYK, insan haklarının korunmasında ve göç kaynaklı oluşan sorunların barışçıl bir şekilde çözüme ulaşmasında etken olan koşulların oluşturulması için devletler ve diğer kurumları destekleyerek zorla yerinden edilme durumlarını azaltmayı amaç edinmiştir ve bu nedenle BMMYK, kendi ülkelerine dönmekte olan mültecilerin yeniden kaynaşmalarını güçlendirmek arayışında olup, mülteci oluşturan olayların tekrar etmesini önlemektedir.

Göç konusunda çeşitli çalışmalar ile önemli adımlar atan BMMYK, genel itibariyle göç sürecinin en az sorunla atlatılması yönünde çalışmaktadır. Hem devletlerin yararını hem de göç eden vatandaşların yararını bir arada gözeterek sürecin sorunsuz şekilde sürdürülmesini amaç edinmiş durumdadır. Bu nedenle tüm çalışmalarını ve politikalarını devletlerin güvenliği ve göç eden kişilerin güvenliği üzerine temellendirilmektedir Yaklaşık 130 ülkede şubesi bulunan ve çalışmalarına dünyanın bir çok yerinde aktif olarak devam eden BMMYK, göç sürecini ve göç eden kişilerin göç etme nedenlerini de göz önünde bulundurarak, çalışmalarını ortaya çıkan nedenleri yok etme yönünde de sürdürmektedir. Bu yüzden örgüt BM'nin özellikle göç konusundaki en önemli aktif örgütü durumundadır.

1.7. Uluslararası Hukukta Göç

Dünya tarihinde mülteci ve sığınmacı sorunu çok eski tarihlere dayanmaktadır ve günümüzde çeşitli bölgesel ya da uluslararası anlaşmalarla sınırlarının belirlenmeye

çalışıldığı mülteci hukukunun kaynağında, özellikle I. ve II. Dünya Savaşları neticesinde mağdur olan milyonlarca kişinin mağduriyetlerinin giderilmesi ve bu kişilere sığınabilecekleri bir ülke bulma çabaları yatmaktadır (Waynakh, 2009).

Uluslararası anlamda mülteci hukukunun gelişimine zemin hazırlayan olayların önemi kadar bu yapılan zeminin kuvvetlenmesine neden olan kuruluşlar da önem taşımaktadır. Özellikle Milletler Cemiyeti ve Birleşmiş Milletler kuruluşları mülteci hukukunun gelişimine büyük katkı sağlayan kuruluşlar arasında yer almaktadır. Mülteci hukukunun gelişim sağlamasında yardımcı olan kuruluşların belli noktalarına değinilecek olursa;

a. Milletler Cemiyeti

Genel olarak mültecilerin hukuki konusunda nasıl ve hangi konumda yer alacağını belirlemek amacıyla iki ve daha fazla ülkenin taraf olduğu bir sözleşme ile konumlandırılmış bir topluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Sözleşmelere, az sayıda ülkenin belli çekincelerle taraf olması, ilgili Sözleşmelerin uygulama alanını ve mülteci hukukunun gelişimindeki önemini azaltmıştır ve bu nedenle Milletler Cemiyeti'nde üye devletler, 1938 yılına gelindiğinde, Almanya'dan elinde olmadan göç eden kişilere yardımcı olmak amacıyla Devletlerarası Mülteciler Komitesi'ni (Inter-governmental Committee on Refugees) inşa etmeye karar vermişler; fakat söz konusu Komite çerçevesinde oluşturulan mülteci tanımları, devletlerin tam desteğini alamamış, ortak bir tanım üzerinde fikir birliğine varılamamıştır (Ergüven, 2013, s. 1015).

Oluşturulan sözleşmelere ülkelerin belli çekincelerle katılması mülteci hukuku konusunda belli sıkıntılara yol açmıştır. Özellikle bir tanım yapılamaması durumu hukuk konusunda hangi ilkelerin belirlenmesi gerektiğini ve nasıl ilerlenmesi gerektiğini de geciktirmiştir. Bu nedenle bir çok ülkenin bir sözleşme etrafında mülteci hukuku için birleşmesi önemli olsa da ülkelerin belli bir ortak noktada buluşamaması durumu mülteci hukukunun genel oluşumunu olumsuz etkilemiştir.

Temelde mültecilere yardım amacı da taşıyan Milletler Cemiyeti; göç eden kişilerin mülteci statüsünden yararlanabilmeleri için 2 şart belirlemiştir. Bunlar;

1. *“Asli ülkesi dışında olmak*

2. *Herhangi bir ülkenin ya da hükümetin koruması altında bulunmamaktır”*
(Waynakh, 2009).

Milletler Cemiyeti için bu iki şartın bulunması ile göç eden kişiler mülteci statüsü içinde yer almakta ve belli yardımlar alabilmekteydi. Fakat daha sonrasında ülkeler arası sıkıntıların artması ve savaş ortamı nedeniyle oluşan kargaşa ortamı Milletler Cemiyetini de olumsuz etkileyerek belirlenen şartların farklılaşmasına neden olmuştur.

b. Birleşmiş Milletler

İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan büyük insan hakları ihlalleri, Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşması'nın yürürlüğe girmesiyle, mülteci hukukunu, BM'nin en önemli gündem konusu maddesi haline getirmiş ve bu alandaki boşluğun kapanması için çalışmalar yapılmaya başlanarak, öncelikle, 1946 yılında, Devletlerarası Mülteci Komitesi'nin görevleri, Uluslararası Mülteci Örgütü'ne (International Refugee Organization) bırakılmıştır (Ergüven, 2013, s. 1016). BM Antlaşması mülteci hukukunun gelişimi için önemli bir belge niteliği taşımaktadır. Çünkü antlaşmanın amaçları doğrultusunda bir gelişim kaydedilebilmiştir.

Bu amaçlar ve ilkelere bakılacak olursa;

“Amaç ve İlkeler” başlıklı ilk bölümünün 1. maddesinde örgütün amacı,

- *“Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla: barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin ortak önlemler almak ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlık veya durumların düzeltilmesini ya da çözümlenmesini barışçı yollarla, adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun olarak gerçekleştirmek;*

- *Uluslar arasında, halkların hak eşitliği ve kendi geleceklerini kendilerinin belirlemesi ilkesine saygı üzerine kurulmuş dostça ilişkiler geliştirmek ve dünya barışını güçlendirmek için diğer uygun önlemleri almak;*

- *Ekonomik, sosyal, kültürel ve insancıl nitelikteki uluslar arası sorunları çözmeye ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak ve*

- *Bu ereklere ulaşılması yolunda ulusların giriştikleri eylemlerin uyumlaştığı bir odak olmak. olarak belirlenmiştir”* (Barkın, 2014, s. 344).

10 Aralık 1948'te, BM Genel Kurulu'nda, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kabul edilmiştir (Ergüven, 2013, s. 1016). Böylece sığınma durumu da İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne göre insan hakları içerisinde yerini alarak daha önemli bir boyuta getirilmiştir.

Öte yandan 1947 yılında üç yıllık geçici bir süre için kurulan uluslararası bir örgüt niteliği taşıyan Uluslararası Mülteci Örgütü, mülteci sorununun her safhasında sorunun çözümü için uğraşmış, üç yıl olarak takdir edilen ömrünü ise resmi olarak 1952 yılında tamamlayarak yaklaşık beş yıl görev yapmıştır ve örgütün kurucu yasasının temel amacı “mültecilerin kendi ülkelerine ya da daha önce ikamet ettikleri ülkelere muhtemel geri dönüşlerini her açıdan teşvik ve yardım etmek” şeklinde ifade edilmektedir (Waynakh, 2009). Her ne kadar bu amaçla hareket etse de o dönemde yaşanan siyasal sıkıntılar göç sürecinin hızlanmasını engelleyememiştir. Bu nedenle geniş kapsamlı bir örgüt kurulması amaçlanmıştır. Nitekim BM Genel Kurulu’nca mülteciler için “uluslararası koruma sağlamak ve sorunlarına kalıcı çözümler üretmek için”, 14 Aralık 1950’de Mülteciler Yüksek Komiserliği kurulmuş, Komiserlik 1 Ocak 1951’de çalışmalarına başlamıştır (Ergüven, 2013, s. 1016).

Bu duruma göre;

“BMMYK üstlendiği temel görevleri yerine getirirken iki aşamalı bir yol izlemektedir;

1. Mültecilere uluslararası koruma sağlamayı çabalamakta;

2. Hükümetlere sağlanacak yardımlar yoluyla mültecilerin gönüllü geri dönüşlerini veya yeni topluluklarla entegrasyonlarını sağlamaya çalışmaktadır” (Waynakh, 2009).

Çoğalarak devam eden mülteci akınları nedeniyle günümüzde de varlığını sürdüren BMMYK, yaptığı sözleşmeler ve antlaşmalarla mülteci sorununa çözümler üretmektedir.

1.7.1. BM’nin Göç ile İlgili Hukuki Mevzuatları

Birleşmiş Milletler bünyesinde sığınma hakkına ilişkin 1959 yılında başlayan çalışmalar ancak 14 Aralık 1967 yılında BM Genel Kurulu tarafından oybirliği ile oylanan “BM Ülkesel Sığınma Bildirisi” nin kabulü ile tamamlanabilmiştir ve bildiri, “İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’ nin 14. maddesinde düzenlenen sığınma hakkının barışçıl ve insani bir olay olduğu, dolayısıyla başka bir devlet tarafından düşmanca bir eylem olarak kabul edilemeyeceği gibi sığınmayla ilgili bir takım ilkeleri bünyesinde bulundurmaktadır” olarak ifade edilmiştir (Waynakh, 2009).

Bildiriye göre;

“Görevine 1 Ocak 1951 tarihinde başlayan BMMYK, görevine devam ederken, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme yirmi altı devlet tarafından 2 Temmuz 1951

tarihinde kabul edilmiş, 22 Nisan 1954 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme 'de yapılan mülteci tanımına iki kısıtlama getirilmiştir;

a. 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar” ifadesi kullanılarak yapılan “tarih sınırlaması’ken’”,

b. Avrupa’da meydana gelen olaylar” ifadesi ile yapılan “coğrafi kısıtlamadır” (Çiçeksoğüt, 2017, s. 6).

19 Eylül 2016’da BM zirvesinde ele alınan, New York Mülteciler ve Göçmenler Deklarasyonu, dünya liderlerinin hayatları kurtarmak, hakları korumak ve küresel ölçekte sorumluluğu paylaşmak yönündeki siyasi iradesini ifade etmektedir (Refugees Migrants, 2016). Bahsedilen deklarasyon belli taahhütler belirlenerek, göç alanındaki sorunların çözümü için belli kararlar ele alınmıştır. Belirlenen taahhütler ise şöyledir:

- “Statüsü ne olursa olsun tüm mülteci ve göçmenlerin insan haklarını korumak ve bu, kadın ve kız çocuklarının haklarını çözüm bulmada tam, eşit ve anlamlı katılımlarını teşvik etmek,

- Tüm mülteci ve göçmen çocukların varışlarından sonraki birkaç ay içinde eğitim almalarını sağlamak,

- Cinsel ve cinsiyete dayalı şiddeti önlemek ve bunlara yanıt vermek,

- Çok sayıda mülteci ve göçmeni kurtaran, alan ve barındıran ülkeleri desteklemek,

- Göçmenlik durumlarının belirlenmesi amacıyla çocukların gözaltına alınması uygulamasına son verilmesi için çalıştırmak,

- Mültecilere ve göçmenlere yönelik yabancı düşmanlığını şiddetle kınayın ve buna karşı küresel bir kampanyayı desteklemek,

- Göçmenlerin ev sahibi ülkelerdeki ekonomik ve sosyal kalkınmaya yaptıkları olumlu katkıları güçlendirmek,

- Tüm finansman açıklarını kapatmak amacıyla yenilikçi çok taraflı finansal çözümler de dahil olmak üzere en çok etkilenen ülkelere insani yardım ve kalkınma yardımı sunumunu iyileştirmek,

- Büyük bir mülteci hareketi veya uzun süreli bir mülteci durumu söz konusu olduğunda, Üye Devletlerin, sivil toplum ortaklarının ve BM sisteminin sorumluluğunu ortaya koyan yeni bir çerçeveye dayalı kapsamlı bir mülteci müdahalesi uygulamak,

- BMMYK tarafından yeniden yerleşime ihtiyaç duyduğu tespit edilen tüm mülteciler için yeni evler bulun ve örneğin işgücü hareketliliği veya eğitim programları yoluyla mültecilerin başka ülkelere taşınması için fırsatları genişletmek,

- Uluslararası Göç Örgütü'nü BM sistemine dahil ederek küresel göç yönetişimini güçlendirmek” (Refugees Migrants, 2016).

Göç eden kişiler için önem arz eden ve var olan sorunlarına yönelik hazırlanan taahhütler, yapılan zirvede bir çok ülke tarafından çekince ile karşılaşmış olsa da belirlediği görevleri BM olarak üstlenmek istemesi deklarasyonun politikalarını belirlemede önemli konuları görmezden gelmek istemediğini göstermektedir.

17 Aralık 2018'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, BMMYK'nin Üye Devletler, uluslararası kuruluşlar, mülteciler, sivil toplum, özel sektör ve uzmanlarla iki yıllık kapsamlı istişarelerinin sonrasında mültecilerle ilgili Küresel İlkeler Sözleşmesi'ni onayladı ve Mülteci Küresel İlkeler belirleyerek mülteci sorunlarına sürdürülebilir bir çözümün uluslararası işbirliği olmadan elde edilemez olduğunu tanıyarak, daha öngörülebilir ve eşit sorumluluk paylaşımı için bir sözleşme yapmayı öngördü (UNHCR, Küresel Mülteciler Sözleşmesi, 2018). Bu sözleşmenin amaçlarına bakılacak olursa;

- *“Ev sahibi ülkeler üzerindeki baskıları hafifletmek;*
- *Mültecilerin kendi kendine yeterliliğini artırmak;*
- *Üçüncü ülke çözümlerine erişimi genişletmek;*
- *Güvenlik ve itibar içinde iade için menşe ülkelerdeki destek koşulları”* (UNHCR, Küresel Mülteciler Sözleşmesi, 2018).

Birleşmiş Milletler bünyesinde “1959 yılında başlayan sığınma hakkına dair çalışmalar sonucu 14 Aralık 1967 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’na ‘Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi’ (United Nations Declaration on Territorial Asylum) kabul edilmiştir ve kabul edilen bildirinin en önemli özelliğini ise; 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokolde hiç değinilmemiş olan sığınma ve sığınmacı kavramlarına yer vermiş olması ve taraf devletler açısından bir takım ilkeler ortaya koymuş olmasıdır (Dulkadir, 2017, s. 23). Kısaca bu bildiri ülkesel sığınma hakkının tanınmasını barışçıl ve insani temele oturtmakta ve mevcut uluslararası mevzuata aykırı olmaması şartıyla İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 14. Maddesi kapsamına giren kişilere ülkesinde sığınma hakkı verilmesini istemektedir (Dalar, 2019, s. 51).

Bir diğer önemli belge olan BM bünyesinde imzalanan 1954 tarihli Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1961 yılındaki Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşmedir. Özellikle 1954 tarihli olan Vatansız kişilerin statüsüne ilişkin sözleşme, vatansız kişi kavramına açıklık getirerek, bu gibi kişilerin haklarını belirlemeye çalışmıştır. Sözleşme ’ye göre vatansız kişi;

- Sözleşme'nin amaçları çerçevesinde "vatansız kişi" terimi, kendi yasalarının işleyişi içinde hiç bir Devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan bir kişi anlamına gelmektedir (Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, 1954).

Bu sözleşme gereğince vatansız kişilere hukuki statü de verilmiştir. Belli yerlerde kullanabilecekleri bu haklar sözleşme içinde geçen 12-13-14-15-16. maddelerinde yerini almıştır. Bu haklara bakılacak olursa;

“12. madde: Kişisel statü

1. Vatansız bir kişinin kişisel statüsü daimî ikametgahının ait olduğu ülkenin kanununa, ikametgâhı yoksa oturduğu ülkenin kanununa göre düzenlenir.

2. Vatansız bir kişi tarafından daha önce elde edilen ve kişisel statüye ilişkin olan haklara, özellikle evliliğe bağlı haklara, her Sözleşmeci Devlet tarafından, eğer bu gerekliyse, söz konusu devletin yasalarının gösterdiği koşulları yerine getirmek kaydıyla, saygı gösterilir; ancak, söz konusu hakkın, kişi vatansız olmasaydı o devletin yasaları tarafından tanınacak haklar arasında bulunması gereklidir,

13. madde: Menkul ve gayrimenkul mülkiyet

Sözleşmeci Devletler menkul ve gayrimenkullerin edinimi ve bununla ilişkili diğer haklar, menkul ve gayrimenkul mülkiyete ait kira ve diğer sözleşmeler bakımından vatansız kişilere mümkün olduğu kadar elverişli ve her durumda aynı koşullardaki yabancılara genel olarak tanınanlardan daha az elverişli olmayan bir muamele uygularlar,

14. madde: Sanatsal haklar ve sınai mülkiyet

Sınai mülkiyetin, örneğin buluşlar, dizaynlar ya da modeller, ticari markalar ve ticari unvanların ve edebi, sanatsal ve bilimsel çalışmalarla ilgili hakların korunması konusunda, vatansız bir kişi daimî ikametinin bulunduğu ülkede bu ülkenin vatandaşlarına tanınan korunmanın aynısından yararlanır. Vatansız kişi, diğer Sözleşmeci Devletlerden herhangi birinin ülkesinde, bu ülkede oluşan ikametinin bulunduğu ülkenin vatandaşlarına tanınan korumanın aynısından yararlanır,

15. madde: Dernek hakkı

Sözleşmeci Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden vatansız kişilere, siyasi olmayan ve kazanç amacı taşımayan dernekler ile sendikalara ilişkin olarak, mümkün olduğunca elverişli ve her durumda, aynı koşullardaki yabancılara genel olarak tanınandan daha az elverişli olmayan bir muamele uygularlar,

16. madde: Mahkemelerde taraf olarak bulunma hakkı

1. Vatansız bir kişi bütün Sözleşmeci Devletlerin ülkelerinde hukuk mahkemelerine serbestçe başvuruda bulunabilir,

2. Vatansız bir kişi, daimî ikametinin bulunduğu Sözleşmeci Devlette, adli yardım ve cautio judicatum solvi den (teminat akçesinden) muafiyet dahil olmak üzere mahkemelere başvuruya ilişkin konularda bir vatandaşınkiyle aynı muameleden yararlanır,

3. Vatansız bir kişi, 2. paragrafta sözü edilen konular hakkında, daimi ikametinin bulunduğu ülkeden başka ülkelerde daimi ikametinin bulunduğu ülke vatandaşlarına gösterilen muamelenin aynısından yararlanır” (Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Gen. Müd., 1954).

Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme ise BM tarafından 30.08.1961 tarihinde New York'ta kabul edilmiş ve 13 Aralık 1975 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme, 2019). Sözleşme içeriği bakımından önem arz eden bir nitelik taşımaktadır. İçinde geçen doğum nedeniyle oluşan vatandaşlık ya da normal vatandaşlık gibi konulara değinilerek, vatandaşlık kavramının içinde bulunduğu karışıklığın önüne geçilmek istenmiştir. Genel olarak sözleşme; vatansız kalma tehlikesi içinde bulunan kişilerin bir vatandaşlık elde etmesini ve vatandaşlığı kaybetme yoluyla vatansız olacak olanların vatandaşlığının korunmasını istemektedir ve vatansızlıkla sonuçlanabilecek olaylarda kişilerin vatandaşlıktan yoksun bırakılmamasını temel ilke olarak kabul etmiştir (Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme, 2019).

Sözleşmedeki 1'den 6'ya kadar olan maddeler vatandaşlığın verilmesine yönelik şartları belirtmesi yönüyle değerlidir. Diğer yandan şartların sağlanması, sözleşmeci devletlerin hukukuna göre şekillenebilmektedir. Belirlenen şartlara bakılacak olursa;

“Madde 1

1. Bir Sözleşmeci Devlet, kendi ülkesinde doğmuş olan ve aksi takdirde Vatansız duruma düşecek bir kişiye vatandaşlık hakkını tanıyacaktır. Bu vatandaşlık hakkı aşağıdaki biçimlerde tanınır;

(a) kanuni olarak doğumla, ya da

(b) ilgili kişi tarafından ya da adına, ulusal hukukta belirtildiği biçimde, gerekli mercilere yapılan başvuru üzerine. Bu maddenin ikinci paragrafındaki hükümlere bağlı olarak, bu türden bir başvuru reddedilemez. Bu paragrafın, (b) alt-paragrafındaki koşullara uygun olarak vatandaşlık hakkını tanıyan bir Sözleşmeci Devlet, vatandaşlık hakkını, ulusal hukuku tarafından belirlenen belli bir yaş sınırı ve diğer şartlara bağlı olarak da tanıyabilir,

2. Bir Sözleşmeci Devlet, aşağıdaki şartlardan biri ya da daha fazlasına bağlı olarak bu Maddenin 1. paragraf (b) alt-Paragrafı ile uyumlu olarak vatandaşlık hakkını tanıyabilir;

(a) başvurunun, her koşulda ilgili kişiye yasal ruhsat elde etmek zorunda kalmaksızın başvuruyu kendi kendine yapabileceği en az bir yıllık bir süre tanıyacak şekilde Sözleşmeci Devlet tarafından belirlenen, on sekiz yaşından daha geç başlamayan ve yirmi bir yaşından daha önce bitmeyen bir süre içinde yapılması;

(b) ilgili kişi Sözleşmeci Devletin topraklarında, başvurunun hemen öncesinde beş yıl ya da toplam olarak da on yılı aşmamak üzere, ilgili Devlet tarafından belirlenecek bir süre boyunca daimî olarak ikamet etmesi;

(c) ilgili kişinin ulusal güvenliğe karşı işlenmiş bir suçtan dolayı mahkûm olmaması ya da herhangi bir adi suçtan dolayı beş yıl veya daha uzun sürelik bir hapis cezası almaması;

(d) ilgili kişinin sürekli olarak vatansız olması,

3. Bu Maddenin 1 (b) ve 2. paragraflarında belirtilen hükümlerin dışında, eğer bir çocuk Sözleşmecî Devletin topraklarında meşru yollardan dünyaya gelmiş ve annesi ilgili Devletin vatandaşlığını taşıyor ise bu çocuk, aksi takdirde vatansız duruma düşmesi durumunda doğumunda o devletin yurttaşlığını alır,

4. Bir Sözleşmecî Devlet aksi takdirde vatansız duruma düşecek ve belirlenen başvuru yapma yaşını geçtiği ya da istenen ikamet koşullarını sağlayamadığı için toprakları içinde doğduğu bir Sözleşmecî Devletin vatandaşlığını alamayan bir kişiye, ilgili kişinin doğumu sırasında ebeveynlerinden birinin ilk olarak bahsedilen Sözleşmecî Devletin yurttaşı olması durumunda vatandaşlık hakkını tanıyacaktır. Ebeveynlerin doğum sırasında aynı vatandaşlığa sahip olmamaları durumunda, ilgili kişinin vatandaşlığının babanın ya da anneninkiyle aynı olması bu Sözleşmecî devletin ulusal hukukuna göre belirlenir. Bu türden vatandaşlık için bir başvuru gerekiyorsa, bu ulusal hukukta belirtildiği biçimde, başvuranın kendisi tarafından ya da başvuran adına gerekli mercilere yapılacaktır,

Bu Maddenin beşinci paragrafındaki hükümlere bağlı olarak bu türden bir başvuru reddedilemez,

5. Bir Sözleşmecî Devlet bu Maddenin dördüncü paragrafındaki hükümlere uygun olarak, aşağıdaki durumlardan biri ya da daha fazlasına bağlı olarak vatandaşlık hakkını tanıyabilir;

(a) başvurunun, yirmi üç yaşından daha az olmamak üzere, başvuranın Sözleşmecî Devlet tarafından belirlenen bir yaşa gelmesinden önce yapılması;

(b) ilgili kişinin başvuruyu yapmadan hemen önce, Sözleşmecî Devletin topraklarında, üç yılı aşmamak üzere ilgili Devlet tarafından belirlenen bir süre boyunca bizzat ikamet etmesi;

(c) ilgili kişinin sürekli olarak vatansız olması,

Madde 2

Sözleşmecî Devletin topraklarında bulunan kimsesiz bir çocuk, aksi kanıtların yokluğu durumunda, ebeveynlerinin yurttaşı olduğu Devletin toprakları içinde doğmuş olarak kabul edilir,

Madde 3

Sözleşmecî Devletlerin bu Sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini belirlemek amacıyla, olası durumlarda, bir gemi ya da uçakta meydana gelen doğumlar, geminin taşıdığı bayrağın sahibi olan ya da uçağın kayıtlı olduğu Devletin toprakları içinde yapılmış olarak kabul edilirler,

Madde 4

1. Bir Sözleşmeci Devlet, Sözleşmeci Devletin topraklarında doğmamış ancak aksi takdirde vatansız duruma düşecek bir kişiye, kişinin doğumu sırasında ebeveynlerinden birinin bu Devletin vatandaşlığına sahip olması durumunda vatandaşlık hakkı tanır. Ebeveynlerin doğum sırasında aynı vatandaşlığa sahip olmamaları durumunda, ilgili kişinin vatandaşlığının babasındaki ya da anasındaki ile aynı olması ilgili Sözleşmeci Devletin ulusal hukukuna göre belirlenir.

Bu paragrafın hükümlerine uygun olarak, aşağıdaki durumlarda vatandaşlık hakkı tanınır;

(a) kanuni olarak doğumla, ya da

(b) ilgili kişi tarafından ya da adına, ulusal hukukta belirtildiği biçimde, gerekli mercilere yapılan başvuru üzerine,

Bu maddenin ikinci paragrafındaki hükümlere bağlı olarak, bu türden bir başvuru reddedilemez,

2. Bir Sözleşmeci Devlet bu Maddenin birinci paragrafındaki hükümlere uygun olarak, aşağıdaki durumlardan bir ya da daha fazlasına bağlı olarak vatandaşlık hakkı tanyabilir:

(a) başvurunun, yirmi üç yaşından daha az olmamak üzere, başvuranın Sözleşmeci Devlet tarafından belirlenen bir yaşa gelmesinden önce yapılması;

(b) ilgili kişinin başvuruyu yapmadan hemen önce, Sözleşmeci Devletin topraklarında, üç yılı aşmamak üzere ilgili Devlet tarafından belirlenen bir süre boyunca bizzat ikamet etmesi;

(c) ilgili kişinin ulusal güvenliğe karşı işlenen bir suçtan dolayı mahkûm olmaması;

(d) ilgili kişinin sürekli olarak vatansız olması,

Madde 5

1. Bir Sözleşmeci Devletin hukuku, bir kişinin evlilik, evliliğin sona ermesi, meşru yollar, tanuma ya da evlat edinme gibi kişisel durumundaki değişmelerden dolayı vatandaşlığının sona erdirilmesini içeriyorsa, böyle bir sona erdirilme başka bir vatandaşlığa sahip olunması ya da elde edilmesi şartına bağlı olmalıdır,

2. Bir Sözleşmeci Devletin hukukuna göre, gayri meşru yollardan dünyaya gelmiş bir çocuğun, babasının tayin edilmesi sonucunda ilgili Devletin vatandaşlığını kaybetmesi durumunda, ilgili mercilere yapacağı yazılı başvuru ile vatandaşlık hakkını tekrar elde etmesi için kendisine bir şans verilecektir ve bu başvuruya dair şartlar birinci ve ikinci paragraftakilerden daha aşırı olamaz,

Madde 6

Bir Sözleşmeci Devletin hukuku, bir kişinin vatandaşlık hakkının sona ermesi ya da elinden alınması durumunda, kişinin eşi ya da çocuklarının vatandaşlıklarının sona erdirilmesini içeriyorsa, bu sona erdirilme başka bir vatandaşlığa sahip olunması ya da başka bir vatandaşlığın elde edilmesi şartına bağlı olur” (Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme, 2019).

Bu sözleşmedeki hükümler genel itibariyle yeni doğan çocukların durumunu göz önüne alarak tasarlanmıştır denilebilir. Sözleşmenin 1. Maddesindeki şartlar belli noktalarda sözleşmeci devletlerin vatandaşlık tanıyacağını dile getirmektedir. Bu şartların başında kanuni olarak dünyaya gelme ve belli bir yaş sınırının bulunması durumu kanıtlamaktadır. UNHCR'nin yayınlamış olduğu Vatansızlık Hakkında Kılavuz İlkeler belgesinde özellikle 1 ve 4. Maddelerin çocuklar için önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu durum bahse konu olan belgede şu şekilde ifade edilmektedir:

“1961 Sözleşmesi'nin 1-4 Maddeleri, esasen çocuklar tarafından vatandaşlık kazanılması ile ilgilidir. Çocuklar arasında vatansızlığın önlenmesine yönelik çabaların temelini 1961 Sözleşmesi'nin 1. Maddesinde yer alan teminat oluşturmaktadır. 1. Madde, aksi takdirde vatansız olacak çocuğa, iki yoldan bir tanesi vasıtasıyla doğduğu ülkenin vatandaşlığını edinme hakkını tanımaktadır. Bir ülke kendi topraklarında doğan ve aksi takdirde vatansız olacak çocuklara vatandaşlığı kanun yoluyla (kanun gereği) otomatik olarak verebilir. Alternatif olarak, bir ülke bu bireylere daha sonra başvuru üzerine vatandaşlık verebilir” (UNHCR- Vatansızlık Hakkında Kılavuz İlkeler, 2012).

Buradan anlaşılacağı üzere BM genel itibariyle vatansızlık ve vatansızlığı azaltma yönünde yapmış olduğu sözleşmelerle uluslararası hukukta göç eden kişilere statülerinde belli haklar tanımayı amaçlamaktadır. Her sözleşmeci devletin hukukuna göre değişiklik olması gibi durumlar sözleşmelerde yer alsa da temeldeki amaç vatansız olarak değerlendirilen bir vatandaşın bulunmamasıdır. Ayrıca sözleşmelerde belli bir devlet vatandaşı olacağı yönünde bir durumun olmaması da dikkatten kaçmamalıdır. Kısaca 1961 sözleşmesi; belirli bir devletin vatandaşlığının kazanılması ve kaybını konu edinmemekte; vatansızlığın azaltılması konusunda vatandaşlık hukukunun milletlerarası ilke ve esaslarını ortaya koymaktadır (Güngör, 2014, s. 482).

BM'nin, ülkelerde belli iş kategorilerinde çalışan göçmen işçilere yönelik yapmış olduğu Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmesi de maddeleri bakımından ve tanımış olduğu hukuksal haklar bakımından önemli bir belge niteliğindedir. Sözleşme genel itibariyle göçmen işçileri ve göçmen işçilerin aile fertlerini ilgilendirmesi yönüyle oldukça değerlidir. Nitekim göç ederek başka ülkede çalışmaya başlayan çoğu göçmenin hakları bu sözleşmenin içeriğine göre ülkelerin yasalarında şekillendirilebilmektedir. Kısaca bu sözleşme diğer yasaların işçi göçmenler için yapılan kanunlarında etkili olabilme özelliğine sahiptir. Sözleşme, 18 Aralık 1990 yılında karara bağlanarak, 45/158 sayılı Genel Kurul kabulüyle yürürlüğe girmiştir.

Sözleşmenin 1. maddesi;

1. *“Bu Sözleşme, aşağıda aksi belirtilmedikçe, cinsiyet, ırk, renk, dil, din veya kanaat, siyasi veya diğer görüşler, ulusal, etnik ayırım gözetmeksizin tüm göçmen işçilere ve aile üyelerine uygulanabilir. Veya sosyal köken, milliyet, yaş, ekonomik durum, mülkiyet, medeni durum, doğum veya diğer durum.*

2. *Bu Sözleşme, göçmen işçilerin ve aile fertlerinin göç, ayrılış, transit ve tüm kalış süreleri ve istihdam edilen devlette ücretli faaliyetler için hazırlıktan ve istihdam edilen devlette ücretli faaliyetten oluşan tüm göç süreci boyunca uygulanacaktır” (OHCHR, 1990).*

Sözleşmenin 1. Maddesinde herhangi bir ayrımcılık yapılmadan göçmen işçilere haklar tanınacağı ve bu hakların sadece işçilere yönelik değil, tüm aile fertlerine yönelik olduğu açıklanmaktadır. Bu bağlamda sözleşme, belli nitelikler belirtmemesi ya da herhangi bir ayrımcılığa yol açacak bir durum ortaya koymadığı için göçmen işçiler için mühim olarak değerlendirilebilmektedir. Ayrıca sözleşme içinde sadece düzenli göçmen işçilere değil hukuka aykırı yollarla ülkeye giren göçmen işçilere ilişkin de hükümler yer almaktadır (Akıntürk, 2007, s. 4). Sözleşmenin diğer maddelerine de bakılacak olursa;

“Madde 3: Bu Sözleşme aşağıdakilere uygulanmayacaktır”;

(a) *“Kabulleri ve statüleri genel uluslararası hukuk veya belirli uluslararası anlaşmalar veya sözleşmelerle düzenlenen, uluslararası kuruluşlar ve ajanslar tarafından veya bir Devlet tarafından resmi görevleri yerine getirmek üzere gönderilen veya istihdam edilen kişiler tarafından gönderilen veya istihdam edilen kişiler”;*

(b) *“Bir Devlet tarafından veya kendi ülkesi dışında, kalkınma programlarına ve diğer işbirliği programlarına katılan, kabulü ve statüsü İstihdam Devleti ile yapılan anlaşma ile düzenlenmiş olan ve bu anlaşmaya göre Devlet tarafından gönderilen veya istihdam edilen kişiler göçmen işçi sayılmazlar”;*

(c) *“Menşe Devletlerinden farklı bir Devlette yatırımcı olarak ikamet eden kişiler”;*

(d) *“Mülteciler ve vatansız kişiler, ilgili Taraf Devletin ilgili ulusal mevzuatında veya yürürlükte olan uluslararası belgelerde böyle bir başvuru belirtilmedikçe”;*

(e) *“Öğrenciler ve stajyerler”;*

(f) *“İstihdam Devletinde ikamet etmeleri ve ücretli bir faaliyette bulunmaları kabul edilmeyen denizciler ve açık deniz tesisinde çalışanlar”;*

Madde 4: “Bu Sözleşmenin amaçları doğrultusunda, " aile üyeleri "terimi, göçmen işçilerle evli olan veya onlarla, yürürlükteki yasaya göre, evliliğe eşdeğer etkiler yaratan bir ilişkisi olan kişilere, ayrıca onların bakmakla yükümlü olduğu çocuklara ve diğerlerine atıfta bulunur. İlgili mevzuat veya ilgili Devletler arasında geçerli ikili veya çok taraflı anlaşmalarla ailenin üyesi olarak tanınan bağımlı kişiler”;

Madde 5: “Bu Sözleşmenin amaçları doğrultusunda, göçmen işçiler ve aile fertleri”;

(a) *“İstihdam Devletinde söz konusu Devletin hukuku ve bu Devletin taraf olduğu uluslararası Parti”;*

(b) “Bu maddenin (a) bendinde belirtilen koşullara uymamaları halinde, belgelenmemiş veya düzensiz bir durumda kabul edilenler” (OHCHR, 1990).

Bu maddelerde sözleşmenin genel olarak kimlere uygulanabileceği ve kimlere uygulanamayacağına açıklık getirilmektedir. Özellikle belli bir ülkenin haklarına sahip olan ve öğrenciler gibi kısa süreli zaman diliminde farklı ülkelere gitmek zorunda olan kişilere bu hakların verilemeyeceğinin altı çizilmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere sözleşme uzun süre ülkede ikamet eden ve ikamet ettiği süre boyunca çalışarak işçilik yapan kişilere sözleşmedeki hakları vermek istemektedir.

Bu sözleşmede önem arz eden diğer maddeler ise şu şekildedir:

“Madde 8

1. Göçmen işçiler ve aile fertleri, menşe Devletleri dahil, herhangi bir Devleti terk etmekte özgür olacaklardır. Bu hak, kanunla öngörülen, milli güvenliği, kamu düzenini (kamu düzeni), kamu sağlığını veya ahlakını veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli olanlar ve tanınan diğer haklarla tutarlı olanlar dışında herhangi bir kısıtlamaya tabi olmayacaktır. Sözleşmenin mevcut bölümünde.

2. Göçmen işçiler ve aile fertleri, menşe Devletlerine her zaman girip orada kalma hakkına sahip olacaklardır,

Madde 9

Göçmen işçilerin ve aile fertlerinin yaşam hakları kanunla korunur,

Madde 10

Hiçbir göçmen işçi veya ailesi işkenceye veya zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezaya maruz bırakılamaz,

Madde 14

Hiçbir göçmen işçi veya ailesi, özel yaşamına, ailesine, yazışmalarına veya diğer iletişimlerine keyfi veya yasadışı müdahaleye veya şeref ve itibarına yönelik yasadışı saldırılara maruz bırakılmayacaktır. Her göçmen işçi ve aile ferdi, bu tür müdahale veya saldırılara karşı yasa tarafından korunma hakkına sahip olacaktır,

Madde 15

Hiçbir göçmen işçi veya ailesi, ister bireysel ister başkalarıyla birlikte sahip olunan mülkiyetten keyfi olarak yoksun bırakılamaz. İstihdam Devletinde yürürlükte olan mevzuat uyarınca, bir göçmen işçinin veya aile ferdinin mal varlığının kısmen veya tamamen kamulaştırıldığı hallerde, ilgili kişi adil ve yeterli tazminat alma hakkına sahip olacaktır,

Madde 23

Göçmen işçiler ve aile fertleri, bu Sözleşmede tanınan haklar her ne zaman bozulsa, menşe Devletlerinin konsolosluk veya diplomatik makamlarının veya bu Devletin çıkarlarını

temsil eden bir Devletin korunmasına ve yardımına başvurma hakkına sahip olacaklardır. . Özellikle sınır dışı edilme durumunda ilgili kişi bu haktan gecikmeksizin haberdar edilecek ve sınır dışı eden Devletin makamları bu hakkın kullanılmasını kolaylaştıracaklardır,

Madde 24

Her göçmen işçi ve ailesinin her üyesi, her yerde yasa önünde kişi olarak tanınma hakkına sahip olacaktır,

Madde 28

Göçmen işçiler ve aile fertleri, ilgili Devletin vatandaşları ile eşit muamele temelinde, hayatlarının korunması veya sağlıklarına telafisi mümkün olmayan zararlardan kaçınılması için acil olarak gerekli olan her türlü tıbbi bakımı alma hakkına sahip olacaklardır. Bu tür acil tıbbi bakım, ikamet veya istihdamla ilgili herhangi bir usulsüzlük nedeniyle reddedilmeyecektir,

Madde 29

Göçmen işçinin her çocuğu bir isim, doğum kaydı ve vatandaşlık hakkına sahip olacaktır,

Madde 30

Göçmen işçinin her çocuğu, ilgili Devletin vatandaşlarıyla eşit muamele temelinde eğitime erişim hakkına sahip olacaktır. Devlet okul öncesi eğitim kurumlarına veya okullarına erişim, herhangi bir ebeveynin kalması veya çalışmasıyla ilgili düzensiz durum veya çocuğun İstihdam Devletinde kalışının usulsüzlüğü nedeniyle reddedilemez veya sınırlandırılmaz” (OHCHR, 1990).

Akıntürk (2007) ifadesine göre “Birleşmiş Milletler, insan hakları çerçevesinde göçmen işçiler ile ilgilenmektedir ve insan haklarının uluslararası düzeyde korunması ile ilgili temel belgelerde açıklanan esaslar ve ilkeler göçmen işçiler bakımından da geçerli” olmaktadır (Akıntürk, 2007, s. 5). Bu nedenle göçmen işçilere yönelik yapılan sözleşme de insan haklarına uygun şekilde tasarlanmış ve belli bir din, dil, ırk gibi ayrımlardan uzak şekilde tasarlanmıştır. Ayrıca sözleşme göçmen işçilere uygulanacak hukuk kurallarında düzenin ve istikrarın sağlanması, benzer uyuşmazlık veya ihlallerde benzer kararların verilmesini sağlamak gibi amaçlara da sahiptir (Demirci, 2019, s. 10).

Sözleşmenin içinde yer verilen sağlık hakkı, eğitim hakkı, her göçmen işçinin çocuğunun doğum kaydı ve vatandaşlık hakkına sahip olması gibi hakları göçmen işçiler için değerlidir. Çünkü göçmenlerin bir çok noktada yok sayılması ve belli haklardan mahrum bırakılması durumunun varlığı, sözleşmedeki hakların oldukça hayati noktalara değindiğini göstermektedir.

1.7.2. Avrupa Birliği'nde Gc ile İlgili Hukuki Mevzuatlar

Avrupa'da sığınma konusunun başlangıç noktası, Vasıflandırma Yönetmeliği (2011/95/EU) ile, AB hukukuna genişletilerek aktarılan 1951 Cenevre Sözleşmesi ve bu sözleşmeye ek olarak yapılan 1967 Protokolü'dür (Fribergh, 2014). AB hukukunda gcmenler için önemli adımların atılmasına vesile olan mevzuat Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkındaki Antlaşma mevzuatlarından oluşmaktadır. Bu antlaşmalar içinde yer verilen 78. Md. Gc eden kişiiler ve Uluslararası konumlarını anlatmaktadır. AB hukukuna şekillendirmesi yönüyle antlaşma önem arz etmektedir. Antlaşmanın 78. Md'sine detaylı bir şekilde bakılacak olursa;

“1. Birlik, uluslararası korumaya muhtaç unc ülke uyruklarına, onlara uygun düşen bir statü vermek ve geri göndermeme ilkesine uyulmasını sağlamak amacıyla, iltica, ikincil koruma ve geçici korumaya ilişkin ortak bir politika geliştirir. Bu politika, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 28 Temmuz 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ile 31 Ocak 1967 tarihli Protokol'e ve ilgili diğer antlaşmalara uygun olmalıdır.

2. 1. paragrafın amaçları doğrultusunda, Avrupa Parlamentosu ve Konsey, olağan yasama usul uyarınca hareket ederek, aşağıdakileri içeren ortak bir Avrupa iltica sistemine ilişkin tedbirler kabul eder:

- a) unc ülke uyrukları için, Birlik genelinde geçerli tek tip bir mülteci statüsü,*
- b) uluslararası korumaya muhtaç unc ülke uyrukları için, Avrupa iltica hakkı kazanmaksızın, tek tip bir ikincil koruma statüsü,*
- c) kitlesel gc akını durumunda, yerlerinden edilmiş kişiiler için ortak bir geçici koruma sistemi,*
- d) tek tip bir iltica veya ikincil koruma statüsünün verilmesi ve bu statünün geri alınması için ortak usuller,*
- e) bir iltica veya ikincil koruma başvurusunu inceleme konusunda hangi ye devletin yetkili olacağının belirlenmesine ilişkin kriterler ve mekanizmalar,*
- f) iltica veya ikincil koruma başvurusunda bulunan kişiilerin ülkeye kabul koşullarına ilişkin standartlar,*
- g) iltica, ikincil koruma veya geçici koruma için başvuran kişiilerin gc akınının yönetilmesi amacıyla, unc ülkelerle ortaklık ve iş birliği.*

3. Bir veya daha fazla ye devletin, unc ülke uyruklarının ani gc akını nedeniyle ortaya çıkan acil bir durumla karşı karşıya kalması halinde, Konsey, Komisyon'un nerisi üzerine, ilgili ye devlet veya devletlerin yararına geçici tedbirler kabul edebilir. Konsey, Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra hareket eder” (AB Sekreterliği, 2011).

AB hukuku kapsamında, “Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma” 78. maddesi, AB'nin “geri gönderilmeme ilkesine uygunluğu

sağlayarak” sığınma, ikincil koruma ve geçici koruma için bir politika geliştirmesini şart koşmaktadır (Fribergh, 2014, s. 62). Sadece bu noktalarda önemli olmamakla birlikte göç eden kişilere belli hak tanıma ve belli noktalarda devlet tarafından sağlanacak yardımlar ile de göçmenlere kolaylık sağlama amacını içinde barındırmaktadır. Ancak her hukuk belgesinde olduğu gibi yapılan mevzuatta da belli önlemler kaçınılmazdır. Öyle ki AB sığınma mevzuatının öngördüğü tedbirler, “Dublin Tüzüğü ((EU) 604/2013 sayılı Tüzük), Vasıflandırma Yönetmeliği (2011/95/EU), Sığınma Prosedürü Yönetmeliği (2013/32/EU) Kabul Koşulları Yönetmeliği (2013/33/EU) dâhil olmak üzere bu politika uyarınca kabul edilmiştir” (Fribergh, 2014, s. 62-63).

Avrupa Birliği, göç konusunda Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu gibi kurumlarla belli noktalarda hukuksal mevzuatlar belirlemeye çalışmıştır. Bu durum, “Dublin III Yönetmeliği, bir sığınma başvurusunun incelenmesinden sorumlu AB ülkesini belirleyerek, başvuru sahiplerine statüleri belirlenene kadar daha iyi koruma sağlamaktadır ve ayrıca, ulusal sığınma veya kabul sistemlerindeki erken sorunları belirleyerek, tam anlamıyla krizlere dönüşmeden önce bunların temel nedenleri ile başa çıkmada yeni bir sistem de oluşturmaktadır” olarak ifade edilmiştir (AB Hukuku, 2020).

Ayrıca Dublin III yönetmeliği, başvuru sahipleri için aşağıdakiler gibi daha koruyucu garantiler içerir;

- *“bilgi edinme hakkı;*
- *kişisel görüşmeler;*
- *reşit olmayanlar için daha fazla garanti, prosedür boyunca çocukların çıkarlarına öncelik;*
- *başvuranların çocukları, aile bireyleri, bağımlı kişiler ve akrabaları için daha fazla koruma;*
- *talep üzerine ücretsiz hukuki yardım seçeneği;*
- *başka bir AB ülkesine yapılan bir transfer kararına itiraz etme hakkı, buna gerilim etkisi verme seçeneği de dahil olmak” (AB Hukuku, 2020).*

AB hukukunda yer alan ve göç konusunda önem arz eden yönetmelik, erken uyarı sistemi ve kriz yönetimi gibi başlıklara da içinde yer vermiştir. Bu başlık neticesinde göç alan ülkelerde yaşanan sığınma konusundaki sıkıntılarla ulusal anlamda baş etmek ve sınırlarda oluşan yoğunluk neticesinde ülkelerin başvuruları konusunda sıkıntı yaşayan AB

ülkelerine destekte bulunmak gibi konular ele alınmakta ve çözümü için gerekenler yapılmaktadır.

Bir diğer önemli hukuki mevzuat ise Vasıflandırma üzerine yapılan mevzuattır. Bu mevzuattaki amaç ise şu şekildedir;

- “AB üyesi olmayan vatandaşların veya AB’de uluslararası korumaya gerçekten ihtiyacı olan vatansız kişilerin, mülteci olarak veya yan korumadan yararlananlar olarak tanımlanması için ortak standartlar belirlemek;

- Bu kişilerin tüm AB ülkelerinde en az düzeyde avantaj ve hak kullanabilmesini sağlamak” (Access to European Union Law, 2018).

Ayrıca yönerge şu şekilde açıklanmaya çalışılmıştır:

- “zulme veya ciddi zarara karşı **koruma**, ancak devlet veya parti veya kuruluşlar tarafından sağlanabilir, uluslararası örgütler de dahil olmak üzere, devleti veya topraklarının önemli bir bölümünü kontrol etmek;

- *bu taraflar etkili ve geçici olmayan koruma **sunabilmeli ve istekli olmalıdır**;*

- *başvuranın bu tür bir korumaya **erişimi olmalıdır**”* (Access to European Union Law, 2018).

AB Hukuku’nda göç konusunda yer alan Vasıflandırma Yönetmeliği genel anlamda AB ülkelerinde var olan göçmenlerin belli noktalarda hak sahibi olmalarını uygun bulmaktadır, ancak yapılan yönetmelikte AB, göçmenlerin en az şekilde hak sahibi olmaları için gerekli tüm önlemleri almaktan kaçınmamıştır. Göçmenlerin özellikle belirlenen haklardan yararlanabilmeleri için zulüm ve ciddi zarar görme gibi koşulları yönetmelikte sunarak göçmenler arasında seçici olmayı tercih etmeleri olmuştur. Bu nedenle Vasıflandırma olarak bilinen yönetmelik temelde sunacağı mülteci ve yan koruma gibi statüleri kimlere ve nasıl verileceğini belirlemede kullanılan ve AB ülkeleri için önemli konumda yer alan bir belge niteliği taşımaktadır. Çünkü yönetmelikte belirlenen standartlar neticesinde göç eden kişilere mülteci statüsü veya yan koruma statüsü verilebilecektir.

1951 Cenevre Sözleşmesi’nin 33. maddesi ve Vasıflandırma Yönetmeliği’nin 17. ve 21. maddeleri, geri gönderilmeyi net bir şekilde karşı olmamaktadır ve bu maddeler oldukça istisnai şartlarda, örnek olarak, bir mültecinin bulunduğu ülkenin güvenliği için tehdit

oluşturduğu ya da ağır bir suç işledikten sonra toplum için tehlike sunduğu durumda ihraç edilmesinin önü açılmıştır (Fribergh, 2014, s. 63).

AB hukukunda yer alan Kabul Koşulları Yönetmeliği de göç konusunda önem arz eden belgeler arasında yer almaktadır. Temel olarak amacı ise;

• “Başvurularının incelenmesini bekleyen uluslararası koruma (sığınmacılar veya yan koruma isteyen kişiler) için Avrupa Birliği (AB) yaşam koşulları (veya 'resepsiyon') kuralları oluşturur ve bu kurallar, insanların yaşam koşullarındaki farklılıklar nedeniyle farklı ülkelere geçmelerini önlemeye yardımcı olmalıdır;

• AB'deki sığınmacılar için onurlu bir yaşam standardı oluşturmayı ve insan haklarına saygı göstermeyi de amaçları arasında yer almaktadır” (EU Rules, 2020).

Diğer yandan AB oluşturulan yönetmelik ile göç eden kişiler için belli garantörlük durumunu da üstlenmektedir. Bu garantörlüğün içinde ise 9 ay içinde istihdam sağlanması ve 18 yaşın altındaki çocuklar için eğitim verilmesi gibi durumlardır.

1.7.3. Türkiye Cumhuriyeti'nde Göç ile İlgili Hukuki Mevzuatlar

Türkiye Cumhuriyeti sahip olduğu coğrafi konum itibarıyla ve Avrupa Kıtası'na yakın olması nedenleri ile sürekli göç alan bir ülke olmuştur. Bu nedenle yaşanan göç akışının ülkede sıkıntılara ve olumsuz bir tabloya neden olmaması için kendi içinde gerekli önlemler almıştır. Tarih boyunca göç alan bir ülke olması nedeniyle eskiye dayanan mevzuatları bulunan Türkiye, özellikle 2011 yılında Suriye Krizi sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'ne göç dalgasının yoğun bir şekilde yaşanması ile göç alanında daha etkili olabilecek önlemler almıştır.

Bu bölümde yer alan Türkiye Cumhuriyeti'nde Göç ile İlgili Hukuki Mevzuatlar başlığı ile Türkiye'de dünden bugüne var olan göç ile ilgili mevzuatlar incelenecektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin göç kavramı içinde yer alan kavramlara yapmış olduğu tanımlamalar da göç mevzuatının temelini oluşturması nedeniyle açıklanacaktır. Bu bağlamda 1951 Cenevre sözleşmesinde yapılan mülteci tanımı;

“(1) 12 Mayıs 1926 ve 30 Haziran 1928 Düzenlemeleri veya 28 Ekim 1933 ve 10 Şubat 1938 Sözleşmeleri, 14 Eylül 1939 Protokol, ya da Uluslararası Mülteci örgütü Tüzüğü'ne göre mülteci sayılan; Uluslararası Mülteci örgütü tarafından, faaliyette bulunduğu dönem içinde alınmış mülteci sıfatını vermeme kararları, bu bölümün 2. fıkrasındaki koşullara sahip olan kimselere mülteci sıfatının verilmesine engel değildir”;

“(2) 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve

bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle , yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır”;

“Birden fazla tabiiyeti olan bir kişi hakkındaki "vatandaşı olduğu ülke" ifadesi, tabiiyetini haiz olduğu ilkelerden her birini kasteder ve bir kişi, haklı bir sebebe dayalı bir korku olmaksızın, vatandaşı olduğu ülkelerden birinin korumasından yararlanmıyorsa, vatandaşı olduğu ülkenin korumasından mahrum sayılmayacaktır” (BM Mülteci Yük. Kom. Türkiye Temsilciliği, 1951). Yapılan mülteci tanımının daha da genişletilmesi hukuk açısından daha doğru olduğuna inanılarak 1967 protokolü devreye girmiştir. Protokole göre mülteci tanımı ise;

“Cenevre’de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna ilişkin Sözleşme’nin sadece 1 Ocak 1951’den önce meydana gelmiş olaylar sonucunda mülteci olan şahısları kapsadığını dikkate alarak,

Sözleşme’nin kabulünden bu yana, yeni mülteci ortamlarının ortaya çıktığını ve bu nedenle, söz konusu mültecilerin, Sözleşme’nin kapsamına giremeyebileceğini dikkate alarak,

Sözleşme ’deki tanımın kapsamına giren bütün mültecilerin, Ocak 1951 tarih sınırlamasına bakılmaksızın eşit hukuki statüden yararlanmalarının arzu edilir olduğunu dikkate alınarak 1967 protokolü imzalanır” (İnsan Hakları Derneği, 1999).

Protokolün temel amacına bakılacak olursa 1951 Cenevre ile konulan tarih sınırlamasının ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Buradaki tarihin kaldırılması 2. Dünya Savaşı sonrasında ülkelerinden göç eden Avrupalı nüfusu yine kendi ülkelerine geri dönmelerini sağlamaktır. Kısaca 1967 Protokolü, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin genişletilmiş bir versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk hukuk sistemimizde ise yabancı sözleşmelerde ve antlaşmalarda yer alan mülteci kavramının yanı sıra sığınmacı kavramına açıklık getirilerek belli çalışmalar yürütülmüştür. Bu kapsamda;

“30.11.1994 tarih ve 22127 sayılı Resmî Gazete ‘de yayımlanarak yürürlüğe giren Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümlerine göre mülteci;

Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıdır.

Sığınmacı ise;

Irki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancısıdır” olarak tanımlanmıştır (Bozbeyoğlu, 2015, s. 64-65).

Burada yapılan tanımlar neticesinde Türk hukuk sisteminde mülteci kavramı sadece Avrupa’dan Türkiye’ye göç eden kişilere verilen statüyü temsil ederken, sığınmacı kavramı ise Avrupa dışındaki herhangi bir kıtadan gelen kişiler için kullanılmaktadır. Bu nedenle mülteci olarak kabul edilen kişinin belli hakları ülke içinde kabul edilirken, sığınmacı olarak nitelendirilen göç eden kişilerin belli statü kazanabilmeleri için gerekli şartların sağlanması beklenir veya geçici koruma statüsü verilerek belli noktalarda geldikleri ülkede güvenli olmaları sağlanır.

Öte yandan Türkiye’deki hukuki göç mevzuatlarına genel olarak bakılacak olursa;

Türk soylu veya Türk kültüründen insanların anavatana göçünün nasıl ele alınacağı konusu ile ilgili 1934 tarihli İskân Kanunu ortaya konularak, uygun olarak hazırlanmış ve 2006 tarihli yeni İskân Kanunu’na (19 Eylül 2006 tarihli 5190 sayılı Kanun) dek yürürlükte kalmıştır (İçduygu, 2014, s. 40). Yapılan kanun genel anlamıyla Türkiye’ye gelen ya da gelebilecek olan kişilerin hangi koşullar sağlandıktan geleceği yönünü belirlemesi nedeniyle önem arz etmektedir.

Türk hukuk sistemindeki göçmenlere yönelik yapılan kanun ve yönetmeliklerde önemli olarak adlandırılanlar ise;

“Pasaport Kanunu (Kanun 5682, 1950) – Bu kanun Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den ayrılışı düzenleyen kuralları belirtir,

Yabancıların Kalışları ve Seyahatlerine ilişkin Kanun (Kanun 5683, 1950) – Bu kanun Türkiye’de yaşayan yabancıların, çalışma ve ikamet izinleri gibi (Madde 15) haklarını ve sorumluluklarını belirtir, aynı zamanda sığınmacılara ilişkin kuralları da içerir (Madde 17),

Uygulama Talimatı (Yönetmelik No 57; tarih 22 Haziran, 2006): İçişleri Bakanlığı tarafından uygulamaya koyulan bu yönetmelik, 1994 Sığınma Yönetmeliği’ne yapılan şiddetli eleştirileri yansıtır ve Emniyet Genel Müdürlüğü personelinin 1994 Yönetmeliği’ni nasıl uygulayacağına ilişkin oldukça ayrıntılı talimatları içermektedir;

Vatandaşlık Kanunu’nun 5. Maddesine Getirilen Değişiklik (Kanun No. 403, tarih 11 Şubat, 1964): 4 Haziran 2003’de yapılan bu değişiklik, farklı tabiiyetlerden evli çiftlerin,

Türk vatandaşlığı alabilmek için evlilik kayıtlarından itibaren üç yıl birlikte yaşamalarını şart koşar,

25 Mart 2005 Sığınma ve Göç Ulusal Eylem Planı: Plan, sığınma ve göç alanındaki ulusal mevzuatı da AB müktesebatını da ayrıntılı şekilde tanımlamıştır. Aynı zamanda sınır ve vize düzenlemeleri, sığınma ve göç konuları ile insan kaçakçılığı ve insan ticareti konularındaki görevleri ve zaman tablosunu da düzenler,

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Taslağı: Başta iki ayrı kanun olarak planlanan Yabancılar Kanunu ile İltica Kanununu birleştirmiş olan Kanun taslağı, 2012 Mayıs ve Haziran aylarında TBMM'nin ilgili Komisyonlarında görüşülmüştür ve Kanun, sığınmacı ve düzensiz göçmenlerle ilgili konuları ele alan, yabancıların statüsü ve uluslararası koruma hakkındaki kuralları ve prosedürleri belirler,

Türk Ceza Kanunu (Kanun 765; tarih 1926) – Bu kanun, düzensiz göçe ilişkin olarak pasaport ve diğer resmi belgelerde sahtecilik yapan kişilerin suçlanması için kullanılacak hükümleri içerir (Madde 350 ve 351),

Yeni Ceza Kanunu (Kanun No. 5237; tarih 29 Haziran, 2005): Bu Kanunun 79. Maddesi, göçmen kaçakçılığını tanımlar ve yasadışı yollarla ve doğrudan ya da dolaylı olarak maddi çıkar sağlamak amacıyla

a) bir yabancıyı ülkeye girmesine ya da ülkede kalmasını sağlayan,

b) bir Türk vatandaşının ya da bir yabancıyı yurtdışına gitmesini sağlayan kişilere, üç ile sekiz yıl arasında bir hapis cezası ile on bin güne kadar karşılığında bir para cezası öngörür,

Global Suç Örgütleriyle Mücadeleye İlişkin Kanun (Kanun No.4422, 1999) : Bu kanun mali kazanç amacıyla başkalarını istismar etmek amacıyla suç örgütü kuran kişilere uygulanacak cezaları belirtir (Madde 1, 2 ve 6),

Yabancıların Çalışma İzinleri hakkında Kanun (Kanun No. 4817; tarih 27 Şubat 2003): Bu yeni kanun, düzensiz göç ve düzensiz göçün istihdam sonuçlarına ilişkin olarak mevzuatta kayda değer bir değişikliktir ve Bu Kanunun önemli bir yönü, cezalar öngörerek yabancıların yasadışı istihdamını engellemektir,

Sosyal Güvenlik Kanunu (Kanun 506, 1964): Düzensiz göçmenlerin istihdamına doğrudan bir atıf olmasa da Madde 9 ve 140 dolaylı olarak, yasadışı yabancı işçiliğinden yararlanan işverenlere karşı yaptırımlar öngörmektedir,

İlköğretim ve Eğitim Kanununa göre Açılacak Yetiştirici ve Tamamlayıcı Sınıflar ve Kurslar Yönetmeliği (Kanun No. 12757; Aralık 2005) : Bu düzenlemeler, farklı göçmen ve sığınmacı çeşitlerinden çocukların eğitime daha iyi erişimlerini öngörür” (İçduygu, 2014, s. 42-25).

Yapılan kanun ve yönetmelikler göç konusunda gerekliliklere göre şekillenmektedir. Yapılan her kanun ve yönetmelik ülke içindeki sosyal, ekonomik ve güvenlik alanlarında var olan eksiklikleri en aza indirmek için yapılmıştır. Diğer yandan gelen göçmenlerin ülkede hangi koşullarda ve nasıl kalacağı durumu da göz önüne alınarak her açıdan kapsamlı

olacak kanun ve yönetmelikler yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, 04/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Diğer yandan YUKK, 1951 Sözleşmesi'nde düzene koyulan “geri göndermeme ilkesini” de kabul etmekte ve bu bağlamda 1994 Yönetmeliği'nde olmayan bir uluslararası koruma statüsü getirerek, “İkincil koruma” adında bu yeni statüyü şu şekilde açıklamaktadır;

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilmeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkûm edilerek, işkenceye, insanlık dışı, onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası ya da ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olan yabancı ve vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen tanımlamadır (Bozbeyoğlu, 2015, s. 70-71).

Türkiye göç konusunda bir çok farklı alana hitap eden önemli yönetmelik ve kanunlara yer vermiştir. Bu kapsamda Türkiye, yaşanan göç olaylarından en az şekilde etkilenmeyi hedef edinmiştir denilebilmektedir. Bu kanun ve yönetmelikler ise; “*Türkiye’de Oturan Yabancıların Nüfus Kayıtlarının Tutulması Hakkında Yönetmelik, Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 6/10733 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol, Doğrudan Yabancı Yatırımlarda Yabancı Uyruklu Personel İstihdamı Hakkında Yönetmelik, Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği, Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yönetmelik, Geri Kabul Antlaşmasıyla İlgili Başbakanlık Genelgesi, Sınır Kapılarında Verilen Vizelerle İlgili Bakanlar Kurulu Kararı*” olarak tanımlanmıştır (Göç İdaresi Genel Müd., Mevzuatlar, 2015). Ülkemizde yapılan mevzuatlara bakıldığında oluşan göç akınlarına ve karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm odaklı olarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum yapılan göç ile ilgili mevzuatların gelecek dönemlerde oluşabilecek sorunları gidermeyi amaç edinmekten ziyade, kısa dönemdeki sorunları yok etmeyi amaç etmektedir.

Ülkelerinden göç ederek gelen ve göç eden kişilerin ihtiyaçlarına göre şekillenen Türkiye Cumhuriyeti mevzuatları diğer ülkelerin mevzuatları ile karşılaştırıldığında önem

arz etmektedir. Özellikle yapılan mevzuatların ihtiyaçlara yönelik olarak şekillenmesi ve sorunların hem göçmenler için hem de ülke içinde en aza indirilmesi durumu için yapılmış olması diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Türkiye'nin göçmenler için daha yumuşak bir tavır içinde olduğunu göstermektedir. Yakın zamanda kurulan Göç Genel Müdürlüğü ile göçmenlere hemen ulaşabilme ve sorunları yerinde olacak şekilde doğrudan çözebilme durumunun sağlanması göç akınları ile illerde yaşanabilecek sıkıntıları azaltma amacı taşımaktadır. Bu nedenle göçmenlere yerinde ulaşma için oluşturulan kurum amacı göz önünde bulundurulduğunda hayati bir öneme sahip olmaktadır. Diğer yandan geçici koruma yönetmeliği ile ülkemize zulüm ve şiddet olaylarından kaçarak sığınan kişilerin durumları göz önüne alınarak hazırlanmış olması göçmenlerin yaşamlarının olması gerektiği gibi ön plana alınarak yapıldığını göstermektedir. Büyük bir göç dalgası sonunda yapılan yönetmelik hem ülkede bulunan göçmenlerin sayılarının anlaşılması hem de ülke içerisinde göçmenlerden kaynaklanabilecek sıkıntıları yok etmek için çıkartılmıştır. Bu yönden hem göçmenleri hem de ülke huzurunu düşünmektedir denilebilmektedir.

2. İKİNCİ BÖLÜM

Afganistan coğrafi olarak sahip olduğu konumundan dolayı farklı etnik gruplara da ülkesinde yer vermektedir. Bu durum ülke siyasetini, ekonomisini ve sosyokültürel yapısını etkileyerek farklı durumların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Öte yandan ülkenin Sovyetler tarafından işgali ile oluşan kargaşa ortamı ve sonrasında gelişen 11 Eylül saldırısı ülkenin siyasetini ve ekonomisini derinden etkileyen önemli olaylar arasında yer almaktadır. Ülkenin yaşadığı olaylar sonucunda hemen toparlanma sürecine girememesi, ekonomisinin karışıklıklar neticesinde bozulması ve ülkede terör olaylarının giderek çoğalması nedeniyle Afgan vatandaşların göç etmesi durumu ortaya çıkmıştır. Bu bölümde Afganistan detaylandırılarak incelenecek olup, Afganistan’da yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyokültürel durumlara da bu anlamda yer verilecektir. Yaşanılan olaylar neticesinde oluşan göç durumu ‘Afganların göçü’ başlığı altında açıklanmaya çalışılacaktır. Ayrıca Afganların göçüne neden olan durumlar ülke profili üzerinden açıklanacaktır.

2.1. AFGANLARIN GÖÇÜ

Afganistan coğrafi konumu itibariyle Asya bölgesinde bulunan ve sahip olduğu konum ile diğer ülkeler tarafından önem arz eden bir ülke niteliği taşımaktadır. Coğrafi konumu genel itibariyle Orta Asya, Hindistan ve Ortadoğu bölgelerinin kesiştiği alanda yer alır ve altı yüz otuz beş bin kilometrekare yüzölçümüne sahip olarak kuzeyde Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan, doğuda Çin (Doğu Türkistan), güney ve güneydoğuda Pakistan, batıda ise İran ile sınır komşusudur (Oğuz, 1999, s. 33). Ülke coğrafyasının oldukça geniş olması ve çeşitli etnik gruplara mensup sınır komşularının bulunması durumu Afganistan’da etnik çeşitliliği de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle Afganistan’da tek bir etnik topluluktan bahsetmek oldukça güçleşmektedir. Ülke nüfusu, Peştunlar, Tacikler, Türkler (Özbekler, Türkmenler, Kazaklar, Kırgızlar), Hazaralar, Kafirler (Nuriler), Çaraymaklar, Beluciler, Hindular, Araplar olmak üzere farklı diğer etnik gruplara da ev sahipliği yapmaktadır (Arı, 2020).

Ülkenin farklı etnik gruplara sahip olması ülkede belli bir milli bilincin oluşmasına da engel olmaktadır. Bu duruma örnek olarak Afganistan’da ‘‘Kimsiniz?’’ soruna verilen cevaplar; Tacik’im, Peştu’nım, Türkmen’im ve Özbek’im şeklinde değişiklik göstermektedir (Oğuz, 1999, s. 35). Afganistan’da doğup büyümelerine rağmen nüfusun

çoğunun farklılık göstermesi ve asla Afgan vatandaşının cevabının alınamaması ülkede milli birliğin oluşmadığını göstermektedir.

Ülkede belli bir birlik ruhunun olmaması durumu ülkede yaşayan vatandaşların oluşan sıkıntılar (savaş, siyasi istikrarsızlık, ekonomik sıkıntılar, terör vs.) neticesinde farklı ülkelere göç etmesine de neden olmuştur. Özellikle 1970'li yılların sonlarından bugüne dek Afganların, Afganistan içinden ve Afganistan'dan sürekli hareketi güvenlik, çatışma, siyasi ve ekonomik unsurların birleşimi neticesinde oluşmuştur (Mixed Migration Centre, 2020, s. 2).

Afganistan uzun yıllar boyunca karışıklıkların baş gösterdiği ve günümüzde bile hala belli bir toparlanmayı ülke içinde ve dışında gösteremediği için göç olaylarının yaşanmasına da engel olamamaktadır. Bu nedenle Afganlar 2019'un sonunda, yaklaşık 2,6 milyon ülke içinde başka bir şehre göç ederken, yaklaşık 2,7 milyon Afgan mülteci olduğu kaydedildi ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nce (BMMYK) dünyanın en uzun süredir yerinden edilmiş ve mülksüz kalmış kişiler olduğunu ifade etmektedir (Mixed Migration Centre, 2020, s. 2).

Afganistan'ın göç tarihi genel anlamda 1979 öncesi, 1979-1992, 1992-2001 ve 2001 sonrası olarak dört ayrı ve önemli döneme ayrılabilir (Yıldırım, 2018, s. 131). Bu dönemlerde yaşanan ülke içindeki darbeler, savaşlar, işgaller ve terör olayları Afgan halkının göç etmesine neden olmuştur. Özellikle 1973-1978-1979 yıllarında Afganistan'ın art arda Sovyet askerleri tarafından darbelere maruz kalması ve ülkenin her anlamda yıpratılmaya çalışılması durumu, Sovyetler'in Afganistan'ı her anlamda işgal etmesine neden olmuştur (Zeki, 2019, s. 85). Afganistan'ın 1979 yılında Sovyetler tarafından işgal edilmesi ülkede kargaşa ortamını beraberinde getirmiştir. 13 sene boyunca Sovyet işgali altında kalan Afganistan, 1992 Nisan ayında Mücahitlerin rejimi yıkması ile işgalden kurtulmuştur (Sivrioğlu, 2017, s. 276). Afganistan 1992 yılına kadar Sovyetler tarafından önemli olan karayolları, köprüleri, ekonomik durumunu kaybetmiştir ve sadece o dönemde 3 milyon Afgan vatandaşı komşu ülkelere göç etmiştir (Sivrioğlu, 2017, s. 276).

1992 yılında Komünist rejim yerine geçen Mücahitler, iktidara geldiği ikinci haftasında Kabil'de çatışmalara neden oldu ve bu durum en çok, yaklaşık 14 yıldır başka ülkelere göç etmek zorunda kalan, ülke işgalden kurtuldu diye ülkelerine dönmek isteyen Afgan vatandaşları etkilemiştir (Oğuz, 1999, s. 238). Mücahitlerin bozulan ülke yönetimini düzeltmeye çalışmaması kendi aralarındaki anlaşmazlıklara dalması, zaten her anlamda kötü

olan ülke yönetimini daha da kötüleşmesine neden olmuştur. Özellikle ülkedeki savaş halinden kurtulmak amacıyla göç eden Afgan halkı, yeniden ülkelerine döneceği inancını, Mücahitler yönetiminin de ülkede savaş halini devam ettirmesi üzerine kaybetmiştir.

Diğer yandan 1994 yılında Taliban'ın ortaya çıkması, Afganistan'ın Sovyet işgali esnasındaki savaş dışında kalan şehir merkezini bile çatışmalar içinde kalmasına ve ülkenin daha kanlı bir vaziyete bürünmesine neden olmuştur (Sivrioğlu, 2017, s. 282). Taliban'ın ortaya çıkması ile önceki yıllarda darbe ve savaş halinin neden olduğu göç, artık terör olaylarının da etkisi altında gerçekleşmeye başlayacaktır. Diğer yandan 11 Eylül 2001 yılında ABD'ye yapılan saldırı sonucunda ABD ve müttefikleri olayın üstünden bir ay geçmeden 7 Ekim 2001 tarihinde olayın sorumlusu olarak gördüğü Taliban ve El- Kaide hedeflerini bombalamaya başlamıştır (Sivrioğlu, 2017, s. 302). ABD'nin müdahalesi ile Sovyet işgalinden bu yana var olan göç olgusu artarak Afgan halkı için kitlesel bir hal almaya başlamıştır (Cankara, Çerez, 2020, s. 455).

Afganistan'da ülke içindeki siyasi istikrarın sağlanamaması, sürekli savaş ve kaos ortamının varlığı ile oluşan ekonomik sıkıntıların ülkeyi zorlaması, halkın ülkenin geleceği olan konularda tek çatı altında bulunmak istememesi gibi nedenlerin varlığı Afgan halkının göç etmesine neden olmuştur. Buradan anlaşılacağı üzere Afganistan'da yıllardır var olan düzensizlik hali Afganistan'ın sürekli göç veren bir ülke konumuna gelmesine neden olmuştur. Kayıtlar Afgan halkının belli nedenler sonucunda yıllar boyunca İran ve Pakistan'a göç ettiğini göstermektedir (Yıldırım, 2018, s. 132). Pakistan ve İran ülkelerine göç eden Afgan halkı sadece savaş, terör ve siyasi istikrarsızlık gibi nedenlerden dolayı bu ülkelere göç etmemiştir. 1970'li yıllarda ülkede var olan ekonomik sıkıntılar, toprağın verimsizliği ve 1973 yılında petrol fiyatlarının hızlı bir şekilde artış göstermesi Afgan halkını göçe iten diğer nedenler arasında yer almaktadır (Yıldırım, 2018, s. 133).

2.1.1. Afganistan'ın Sosyokültürel Yapısı

Afganistan'ın bugünkü sınırları 1893 yılında imzalanan Durand Hattı ile kesinleşmiştir ve bu modern sınırın belirlenmesi etnik ya da kültürel olaylar ile değil, tamamen siyasal olayların etkisi ile gerçekleşmiştir (Sivrioğlu, 2017, s. 23). Ülke dağlık bir alana sahiptir ve en büyük kentleri sırasıyla; Kabil, Kandahar, Herat, Mezar-ı Şerif, Kunduz ve Celalabat'tır (Oğuz, 1999, s. 33). Afganistan geçmişten bugüne dağlık ve engebeli bir coğrafi bölgenin içinde yer almasından dolayı işgalci devletlerin önem verdiği bir yer olma özelliğini taşımıştır (Sivrioğlu, 2017, s. 24). Ülke toprakları Ceyhun Nehrinin varlığı

sayesinde tarım alanında gelişim sağlayabilmiştir ve en verimli olarak nitelenen toprakların %60'ı Ceyhun nehri bölgesinde yer almaktadır (Sivrioğlu, 2017, s. 24-25).

Afganistan çok milletli bir yapı içerisinde yer almakla birlikte, halkın küçük bir grubu Şii (Hazara) azınlığına, geri kalan kısmı Sünni azınlığa tabi durumdadır ve ülkede az sayıdaki Hintli dışında da Gayrimüslim yer almamaktadır (Oğuz, 1999, s. 33). Diğer yandan ülkede 20'den fazla dilin konuşulması durumu zengin bir coğrafyada bulunduğu kanıtı olarak gösterilmektedir (Sivrioğlu, 2017, s. 25). Farklı dillerin konuşulması durumu ülkede belli bir noktada birlik bilincinin olmadığını göstermiş olsa da zengin bir kültür içinde yer aldığı da göstermektedir. Diğer yandan ülke çok öncelerde "İranlaşmış" olarak nitelenirken, 11. yy 'da İslamiyet'i kabul edişinden önce Yunan ve Hint medeniyetlerinin de etkisi altında kalmıştır (DEİK, 2012, s. 2). Farklı medeniyetlerin etkisi altında kalan ve kendi kimliğini oluşturmak için uğraş gösteren Afganistan bir çok devlet ile savaşarak yıllar boyunca mücadele içinde olan bir ülke olarak kendini göstermiştir.

Afganistan İpek Yolu üzerinde yer almasından dolayı Persler, Yunanlılar, Hunlar, Moğollar, Araplar, Türkler, İngilizler ve Ruslar tarafından sürekli işgallere maruz kalmıştır (Oğuz, 1999, s. 34). Özellikle 1800'lü yılların başından itibaren İngiltere ve Rusya gibi büyük ülkelerin, Afganistan'da etkin olarak kendini göstermeleri, işgal girişimleri gibi olayların yaşanması ülkeyi oldukça etkilemiştir. Afganistan'da Rusların ilerlemesini öngören ve Hindistan'ı kuzeybatıda en iyi şekilde hazırlanmış bir sınırla korumak isteyen İngilizler, 1842-1879 yıllarında Afganistan'ı işgal etmeye çalıştılar fakat işgal girişimi başarılı olmadı ve 1901 tarihinde, İngiltere ile Rusya, Afganistan'ın sınırlarını belirleyerek dış ilişkiler yönetimini tamamen İngiltere'nin eline vermiştir (DEİK, 2012, s. 2). Durumun böyle olması ülkenin kendi kararlarını kendinin vermesine engel olmuş ve dışarıya karşı köşede kalmış bir ülke profilinin çizilmesine yol açmıştır. Diğer yandan farklı etnik grupların ülke içinde işgal girişimlerinin olması durumu, ülkenin farklı medeniyetler etkisinde kalmasına da yol açmıştır.

Afganistan'da en büyük etnik yapı içerisinde Peştunlar yer almaktadır ve ülke yönetiminde 1747 yılından 1992 yılına kadar Peştunlar söz sahibi olmuştur (Oğuz, 1999, s. 34). Peştunların büyük bir bölümü Sünni- Hanefi mezhebine mensupken, diğer kısmı Şii mezhebindedir ve aşiret kültürünün devam ettiği Peştunların sosyal hayatında, İslam dini inançları ile Peştun töresi olmak üzere iki farklı kurallar toplamı hüküm sürmektedir (Sivrioğlu, 2017, s. 27). Ayrıca 'Hakiki Afgan' olarak bilinen Peştunların, Hz. Nuh'un

soyundan Gılcay (ya da Galcay) boyu ile ilişkisi olduğu ileri sürülmektedir (Oğuz, 1999, s. 36). Peştunların yerleşim yerlerine bakılacak olursa genel itibariyle eğitim, sağlık hizmetlerinin ve de alt yapının en zayıf olduğu güney-doğu bölgelerinde ağırlık göstermektedir (Sivrioğlu, 2017, s. 27). Peştunların en çok yaşadığı yerlere bakılacak olursa; Kandahar, Gazne, Uruzgan, Paktiye, Nengerhar ve Vardak olarak bilinmektedir (Oğuz, 1999, s. 37). Diğer yandan sınır bölgelerine yakın yerlerde yaşayan Peştunlar, Taliban hareketinin de köklerini teşkil etmektedir ve ABD'nin Afganistan işgalinde birlikte hareket ettiği Kuzey İttifakı içerisinde Peştun nüfus olmasa da ülkede ABD önderliğinde kurulan hükümetin lideri sürekli Peştun nüfus içerisinde seçilmiştir (Mepa News, 2020). Bu durum siyasi olarak etkili bir konuma sahip olduklarını kanıtlamaktadır.

Ülkede bir diğer önemli çoğunluğa sahip olan etnik grup ise Taciklerdir. Afganistan'da Farsça konuşan tüm Sünni gruplar 'Tacik' olarak kabul görmektedir (Sivrioğlu, 2017, s. 28). Diğer yandan Tacikler, Afganistan'da Dağ Tacikleri ve Farsivanlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır ve Dağ Tacikleri, dağlık alanlarda ve çok fakir bir hayat sürerken, Farsivanlar, kentsel alanlarda yaşamayı tercih etmektedir (Oğuz, 1999, s. 29). Genel anlamda Afganistan'da eğitilmiş kesimin ağırlıkta olduğu etnik grup Taciklerden oluşmaktadır ve bu durum ticaret, bürokrasi vs. gibi alanlarda çalışmalarına neden olmaktadır (Sivrioğlu, 2017, s. 29). Ayrıca Tacik nüfus ülkenin kuzeydoğusunda yoğun bir şekilde kendini göstermektedir, fakat Afganistan'ın Ferah, Herat, Gazni gibi birçok yerleşim yerinde de Tacik nüfusa rastlanabilmektedir (Mepa News, 2020). Afganistan'ın kültür hayatında etkileri genel anlamda kendi nüfuslarının üzerinde görülmektedir (Sivrioğlu, 2017, s. 29).

Moğol asıllı oldukları bilinen Hazaralar, Afganistan'da önemli etnik çoğunluğa sahip bir diğer grup olarak bilinmektedir. Afganistan'ın merkezinde çoğunlukta olan Hazaralar ülkenin toplam nüfusunun yaklaşık olarak yüzde 9'unu tekabül etmektedir ve Hazara halkının çoğu Şii inancında yer alırken, diğer Hazara nüfusunun içinde İmamiye mezhebinden, İsmaili mezhebenden olanlar da vardır (Mepa News, 2020). Hazara kültürü ve Türki Gruplar arasında ırksal olarak yakınlık bulunmasına rağmen kültürel anlamda farklılıkları göze çarpmakta, Hazaraların Türkçe ve Moğolca kökenli kelimeler kullandıkları, günümüz Farsçanın diyalektinin (Hazaragi) konuştukları bilinmektedir (Sivrioğlu, 2017, s. 30). Genel olarak yaşadıkları iller ise; Bamyan, Gur, Gazni, Vardak, Daykundi ve Uruzgan olarak bilinmektedir (Mepa News, 2020).

Afganistan'da yaşayan etnik gruplar arasında Türkiler de yer almaktadır. Türki grupların toplamdaki nüfusu 5 milyona (%16-17) tekabül etmektedir (Sivrioğlu, 2017, s. 31). Türkmenistan sınırına yakın olan yerlerde Türkmenler, Özbekistan sınırına yakın illerde Özbekler, Çin sınırına yakın yerlerde Kırgızlar, Kazaklar, Herat çevresindeki bozkırlara dağılmış olan Aymaklar ve Kabil'e 18. Asırda yerleşmiş olan Kızılbaşlar Afganistan'daki önemli sayılabilecek Türk toplulukları arasındadır (Sivrioğlu, 2017, s. 31). Ülkedeki en büyük Türk topluluğu içinde yer alan Özbekler, Moğol- Türk karışımı bir halktır (Oğuz, 1999, s. 40). Afganistan'ın kuzey ve kuzeybatı yerlerinde yaşayan Aymaklar ise farklı gruplardan oluşmuştur ve Aymaklar arasında zaman içinde Hazaralaşanlar ve Peştunlaşanlar vardır (Mepa News, 2020). Afganistan'da Şii mezhebinden olan tek Türk boyu, Avşar Türklerinden gelen Kızılbaşlardır ve Tacik kültürünün çok etkisinde kalan Kızılbaşların bir bölümü, Farsça konuşmakta; ancak, dillerini kaybetmiş olsalar bile Türk olduklarının farkındadırlar (Oğuz, 1999, s. 43). Paşailer ve Nuristaniler de Afganistan'da yaşayan bir diğer etnik gruplardır. Ülkenin kuzeydoğu bölgesinde yaşayan Paşailer ve Nuristaniler çoğunluk olarak Nuristan'da ikamet etmektedirler ve kökenlerinin Avrupa halklarının kökenine dayandığı da iddia edilmektedir (Mepa News, 2020). Pamiriler ve Beluciler de ülkede yaşayan etnik gruplardır. Ülkenin güneyinde yaşayan Beluciler, çoğunlukla Sünni Müslümanlar olarak bilinmektedir ve Pamiriler ise Şii- Sünni bir yapıya sahiptir (Mepa News, 2020).

Afganistan genel anlamda farklı etnik gruplardan oluşan bir ülkedir. Bu nedenle ülkede belli bir dil, kültür ve belli bir sosyal hayat oluşturulamamıştır. Her etnik grubun farklı bir kültürden etkilenmesi ve farklı dillerde iletişim kurması ülkede belli alanlarda oluşturulması gereken birliği engellemiştir. Bu yüzden sosyokültürel anlamda ülke çeşitlilik içinde değerlendirilebilmektedir. Nüfusun çoğunluğu olarak bilinen Peştunlar hem siyasi olarak kendini gösterebilen hem de dil anlamında çoğunlukla konuşulan Farsça ve Peştuncayı ülke genelinde kullanılmasına neden olmuşlardır. Genel anlamda da Peştunlar kalabalık olmaları nedeniyle kültürel anlamda ülkede önemli bir yere sahiptir.

2.1.2. Afganistan Siyasi Durumu

Afganistan siyaseti geçmişten bugüne karmaşık bir yapı içerisinde değerlendirilmektedir. Genel olarak siyasetine bakılacak olursa Afganistan, Ahmet Şah Abdali liderliğinde geleneksel anlamıyla bir devlet teşkil etme çabalarının başlangıcından onun oğlu Timur Şah'ın yönetiminin sonlarına kadar hiçbir şekilde komşularıyla ya da uzak

devletlerle siyasete dayanan bir dış ilişki içine girmemiştir (Yegin, 2015, s. 15). Buradan anlaşılacağı üzere ülke politikasında tek başlı ve kapalı bir sistem uzun yıllar boyunca hâkim olmuştur.

Ülke siyaseti İngilizler ve Ruslar tarafından sürekli olarak başkalaştırılarak devamlılığı sağlanmıştır. Bu durumun yoğun olarak hissedilmesi ise 1908 yılında Hindu Kuş Dağlarını iki güçlü ülke tarafından karşılıklı bir siper olarak kullanmaları ile açıklanabilmektedir (Yegin, 2015, s. 18). İngilizlerin ve Rusların, Afganistan'daki mücadelesi ülke içinde belli sorunların oluşmasını da beraberinde getiren önemli bir olay olarak kendini göstermektedir. Çünkü bu mücadele sonucunda sınır olarak ayrıştırılan noktalar ülkedeki halkın da ayrışmasına neden olmuştur. İngiliz ve Rus mücadelesi sonunda Afganistan'ın sınır bölgelerinin adil olmayan bir şekilde paylaşılması neticesi aşiretlerin kuzeydoğu, kuzey, batı ve güneyde coğrafi olarak ayrışmalarına sebebiyet vererek kültürel ve etnik farklılıkları ortaya çıkarmıştır (Yegin, 2015, s. 18). Diğer yandan ülke siyasetinde önemli bir yer edinen Emanullah Han dönemi Afganistan için dönüm noktası olarak nitelendirilmektedir. Afganistan'ın ilk kralı olan Emanullah Han, 19 Şubat 1919'da Habibullah Han'ın ölümü üzerine tahta geçmiştir ve Afganistan'ın bağımsızlığını kabul etmeyen İngilizler ile Afganistanlılar arasında üçüncü Afgan-İngiliz Savaşı başlamıştır (Batoor, 2018, s. 15-16). Bu savaş sonunda Ravalpindi'de imzalanan anlaşma ile İngiliz hükûmeti, Afgan hükûmetinin bağımsızlığı kabul etmiş ve Afgan hükûmetinin İngilizlerden herhangi bir bedel almayacak olması durumu Afganistan'ın bağımsızlık mücadelesini tam anlamıyla kazandığını kanıtlamıştır (Yazıcı, 2011, s. 204).

İngilizlerin savaşı kaybetmesi üzerine Emanullah Han, ülkeyi iyileştirme çalışmalarına hız vermiştir. Bu bağlamda ülke içinde demokratik atılımlarda bulunmuştur. Emanullah Han ülke içindeki reformlarını arttırarak ülkenin laikleşmesinde de önemli adımlar atmış ve din adamlarının ülke siyasetindeki rolünü azaltmıştır (Batoor, 2018, s. 16). Yaptığı reformlar içinde yer alan başörtüsünün yasaklanması, Avrupai kıyafetlerin zorunlu olması, günlük karşılaşmalarda selam verilmesi yerine şapka çıkarılması, din adamlarıyla zıtlama gibi dönemin toplumsal ve zihinsel bünyesi için uygunsuz olarak görülen yenilik ve reform çabaları, halkın ayaklanmasına neden olmuştur (Yegin, 2015, s. 19). Bunun üzerine tahtan inmek zorunda kalan Emanullah Han'ın yerine Habibullah Han gelmiş ancak onun da tahttaki süresi kısa olunca yerini Zahir Şah almıştır. Zahir Şah yönetimi döneminde Afganistan siyaseti Pakistan ile iplerin gerilmesine neden olmuştur. Zahir Şah'ın yaşının

küçük olması sebebiyle ülke yönetimine amcaları olan Haşim Han ve Mahmut Han'ın atanması ve hem Zahir Şah'ın hem de Mahmut Han'ın Pakistan sınırındaki Peştunlar için özerklik istemeleri, Haşim Han'ın ise bu görüşte olmaması ülke siyasetinin bozulmasına neden olmuştur (Yegin, 2015, s. 20). Yaşanan bu durum Afganistan iç siyasetini etkilemekle birlikte Pakistan ile de gerilimlerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir.

1953-1963 yılları arasında yönetimin başına geçen Davut Han, on yıllık iktidarı boyunca yenilikçi adımlar atarak ülkenin özellikle sosyokültürel anlamda gelişmesine yardımcı olmuştur (Batoor, 2018, s. 17). Davut Han döneminde yapılan yeniliklere bakılacak olursa;

“- Gençlere daha kaliteli eğitim alabilmeleri için iktisat, ziraat, mühendislik fakültelerini açtırmıştır,

- Düşmanlara karşı orduyu güçlendirmiştir,

- Davut Han, Emanullah Han gibi kadınların başörtülerine karşı çıkararak başlarını açtırmıştır,

- Beş yıllık ekonomik planlarını uygulamaya çalışmıştır” (Batoor, 2018, s. 17).

Yapmış olduğu yeniliklerle ülkenin gelişiminde önemli bir yere sahip olması gerekirken Davut Han'da, Emanullah Han gibi belli zorlamalarla ülke yönetiminden uzaklaştırılmıştır. Davut Han döneminde önem arz eden konulardan olan Pakistan sınır çatışmaları Peştunistan söylemlerinin yeniden dile getirilmesiyle şiddetlenerek çatışma halini almıştır ve Ruslar bu durumdan istifade ederek Nisan 1955'te Afganistan ile taşımacılık anlaşması imzalamışlardır (Yegin, 2015, s. 21). Ayrıca Davut Han yönetimi sırasında sol grupların eylemlerinde herhangi bir kısıtlamanın olmaması, aksine sol haricindeki siyasi gruplara baskıcı bir politika uygulanması önemlidir (Yegin, 2015, s. 21).

Davut Han yönetimi sonrasında 1963-1965 yılları arasında Yusuf Han yönetimi, 1965-1967 yılları arasında Haşim Meyvandval yönetimi, 1967-1971 yılları arasında Nur Ahmet İtimadı yönetimi, 1971-1972 yıllarında Zahir Han Yönetimi, 1972-1973 yılında Musa Şefik yönetimi ülke siyasetinin devamı için kabine kurmuşlardır (Batoor, 2018, s. 18-19). Özellikle 1973 yılından sonra ülkedeki olaylar sertleşmeye ve kanlı bir hal almaya başlamıştır. Kendilerini sol örgütler olarak tanımlayan partilerin belli noktalarda karışıklık çıkarması ve Rusların bu gruplara desteklerinin artması sonucunda 1973-1975-1978 yıllarında Afganistan'da yapılan darbeler ülkeyi daha da zayıflatarak Rusların işgaline zemin hazırlamıştır (Zeki, 2019, s. 85). Kısaca 1978 yılında Nur Muhammed Taraki ile başlayan,

Hafizzullah Emin ve Babrak Kamal ile süregelen, Dr. Necibullah ile sonlanan komünistlerin iktidar döneminin devamlı darbeler ve karışıklıklar dönemi olarak ele alınması mümkündür (Zeki, 2019, s. 107).

1979 yılında 120.000 kişilik Sovyet ordusunun ülkeye girişiyle birlikte tüm Afganistan'da ayaklanmalar ve cihat dönemi olarak tarihe geçen uzun bir direniş dönemi başlamıştır (Yegin, 2015, s. 24). 1989 yılına kadar devam eden Afganistan'daki Rus işgali Mücahitlerin direnişi sonrasında son bulmuştur. Genel anlamda Sovyet ordusunun Afganistan işgalini bırakması konusu 1988 yılında Afganistan, Pakistan, Sovyetler Birliği ve ABD arasında BM Afganistan Özel Temsilcisi Diego Cordevez aracılığıyla imzalanan "Afganistan Cumhuriyeti ile Pakistan İslam Cumhuriyeti Arasında Karşılıklı İlişkilerin Usulü Özellikle de Müdahalesizlik Hakkında Çift Taraflı Anlaşma" adı altında gerçekleşen anlaşmanın bir alt anlaşması olarak "Afganistan ile ilgili durumun çözülmesi için karşılıklı ilişkiler hakkında anlaşma" adıyla gerçekleşmiştir (Yegin, 2015, s. 26).

1973 yılında Rus işgalcilerin halkı kışkırtması ile başlayan ve sol örgütler tarafından desteklenerek, Demokratik Halk Partisi'nin de öncü olarak gösterildiği darbede Afganistan'da cumhuriyet ilan edilse de ülke Rus işgalinde olduğu süre boyunca cumhuriyet yönetimine uygun şekilde yönetilmemiştir. Ülke yönetimine getirilen kişiler, Rus liderlerin seçtiği kişilerce gerçekleştirilmiştir. Bu durum da ülke bağımsızlığına gölge düşürmüştür. Bu durum

"1989 yılında ülkenin Rus işgalinden Mücahitler tarafından kurtarılmasına rağmen ülkedeki belli kentlerde Mücahitlerin belli bir yere gelememesi ülkede var olan iç ve dış etkenlerden kaynaklanmaktadır;

-Afgan Hükümeti'ne Sovyet yardımının devamı

-Batı'nın Afganistan'a ilgisinin azalması

-Bölge güçlerinin çekişmesinin Mücahitleri olumsuz etkilemesi

-Mücahitlerin dış etkilere karşı dirençsizliği ve bölünmüşlüğü" olarak açıklanmıştır (Oğuz,1999, s. 222).

Afganistan'da sol örgütler doğu bloğu SSCB'yi savunurken sağ örgütler de batı bloğunu savunan ABD ve NATO'nun ortağı konumunda yer almışlardır ve böylece sağ- sol örgütleri doğu ve batı arbedesinin maşası haline gelmişlerdir (Zeki, 2019, s. 109). 1989 yılında Afganistan'da Sovyetler 'in işgali nedeniyle bulunan askeri birliklerin işgalin bitmesi ile ülkeden geri çekilmesi ülkede otorite boşluğuna neden olmuştur ve bu durumdan istifade

eden Taliban adındaki İslami örgüt ülkenin büyük bir bölümünü kontrol altına almıştır (Özsarı, 2020, s. 41). Afganistan 1994 yılında Sovyet işgali altındakinden daha büyük bir kaos yaşamaktadır ve ülkede birçok önemli konumdaki şehirler mahalle mahalle bölünmüş duruma getirilmiştir (Sivrioğlu, 2017, s. 282). Bu durum Taliban örgütünün doğmasındaki en önemli nedenler arasında yer almaktadır. Ülkede var olan karmaşıklıktan yararlanan Taliban, ülke yönetimini ele geçirmiştir.

Taliban 1994 yılında tam anlamıyla kendini göstermiştir ve 1996 yılında ise başkent Kabil'i kontrolü altına almıştır (Özsarı, 2020, s. 41). Ancak Taliban yönetiminin uluslararası hukuka aykırı davranışları ve inanç özgürlüğüne saygı göstermemesi gibi tutumları ABD'nin Afganistan'a karşı politikasını yeniden ele alınması gerektiğini göstermiştir (Zeki, 2019, s. 124). Temelde Taliban, Pakistan, BM ve ABD tarafından kendi amaçları doğrultusunda Quetta şehrinde eğitilen bir İslami grupken (Zeki, 2019, s. 121), yaptıklarının ABD ve diğer ülkelere zarar vermesi ile farklı bir politika içinde değerlendirilmeye başlanmıştır.

11 Eylül 2001 yılında ABD'nin Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan saldırı sonrasında incelemelerde saldırıyı El- Kaide terör örgütünün yaptığı anlaşılmıştır. Bu durum neticesinde El Kaide lideri Usame bin Ladin'in Afganistan'da bulunması Taliban'ı uluslararası toplum ile karşı karşıya gelmesine neden olmuştur (Yegin, 2015, s. 31). 11 Eylül saldırılarından sorumlu tutulan Bin Ladin'e yardım ettiği ve onu ABD'ye teslim etmediği gerekçesi ile ABD, Taliban'ı Kasım 2001'de yönetimden uzaklaştırmıştır (Özsarı, 2020, s. 41). Bunun öncesinde ise 7 Ekim 2001 tarihinde ABD tarafından Taliban ve El- Kaide hedefleri vurulmaya başlanmıştır (Sivrioğlu, 2017, s. 302). Amerikan kuvvetleri bu savaş süresince 600 milyar dolar harcamışlardır ve neticesinde 350 bine varan yerel bir ordu oluşturmasını sağlayarak, savaş sonunda 10 bin civarında asker bırakarak kuvvetlerinin bir çoğunu çekmişlerdir (Sivrioğlu, 2017, s. 306). 7 Ekim 2001'de ABD ve müttefiklerinin Sonsuz Özgürlük Operasyonu (Operation Enduring Freedom) adıyla Afganistan işgali Taliban'ın Kabil'i de kaybetmesiyle 14 Kasım 2001'de sonlanmıştır ve Taliban'ın çekilmesiyle 27 Kasım 2001'de Almanya'nın Bonn kentinde BM öncülüğünde 14 gün süren bir konferans düzenlenerek Afganistan Geçici Hükümeti Hamid Karzai başkanlığında kurularak 22 Aralık 2001'de Kabil'de yönetime geçmiştir (Yegin, 2015, s. 31).

Ülke yönetimi için, ABD işgalinden sonra bir çok yerde belli tarih ve isimlerde konferanslar düzenlenmiştir. Bu konferanslarda temelde Afganistan'da yeni kurulacak hükümet ve sistemin belirlenmesi konusu işlenmiştir.

Yapılan konferans ve amaçlarına bakılacak olursa;

“-2001 Uluslararası Bonn Konferansı”

“27 Kasım-5 Aralık 2001 tarihleri arasında gerçekleştirilen ve Afganistan hükümetinin temelini atıldığı konferansta iç savaşlar ve Taliban yönetiminden sonra Afganistan’ın siyasi kaderini ele alındı. Amaç yeni siyasi, ekonomik ve sosyal havayı ülkeye hâkim kılmaktı”;

“-2002 Uluslararası Tokyo Konferansı”

“Bu konferans NATO ülkelerinin Mayıs ayında Chicago’da gerçekleştirdikleri toplantının tamamlayıcısı niteliğindedir. Chicago toplantısında NATO üyelerinin Afgan emniyet güçlerine yönelik 2014 sonrası ekonomik yardımı onaylandı.”;

“-2004 Uluslararası Berlin Konferansı”

“Bu konferansta Afganistan’ın yeniden imarının yönetilmesi görevinin Afganistan hükümetine verilmesi kararlaştırılmıştır ve özellikle sağlıklı devlet kurumlarını oluşturmak, özel sektörü güçlendirmek, siyasi grupların güce katılımı, ülkenin imarı, yolsuzlukla mücadele etmek, uyuşturucuyla mücadele etmek ve Bonn Konferansı’nda alınan kararları uygulamak taahhüt edilmiştir. Kısaca bu konferansın ana konuları Afganistan’ın yeniden imarı; özellikle yol, enerji temini ve sağlıktır.”

“-2006 Uluslararası Londra Konferansı”

“Konferansta imzalanan en önemli belge “Afganistan Sözleşmesi”dir. Bu sözleşmede Afganistan şeffaf ve hesap verebilir yönetim kurmayı, insan haklarına riayet etmeyi, yolsuzluk, uyuşturucu ve terörizmle mücadele etmeyi taahhüt etmiştir.”;

“-2007 Uluslararası Roma Konferansı”

“Ana konusu Afganistan’da yasal düzen ve hukukun hâkim kılınması idi”.

“-2008 Uluslararası Paris Konferansı”

“Afganistan’ın yeniden imarı çerçevesinde hayati önem taşıyan projelerin 5 yıllık planı konuşuldu ve bunlar için 50 milyar dolar istendi. ABD 10 milyar, BM 1 milyar, Japonya 500 milyon dolar yeni yardım taahhüdünde bulundu.”

“-2009 Uluslararası Moskova Konferansı”

“Afganistan krizi; uygulanabilir gelişme senaryoları” adıyla Afganistan Çağdaş Araştırmalar Merkezi’nin girişimi ile gerçekleşmiştir.”

“-2009 Uluslararası Lahey Konferansı”

“Bölgesel ilişkilerde kapsamlı bir strateji başlığıyla gerçekleşti.”

“-2010 Uluslararası Kabil Konferansı”

“70’den fazla ülkenin ve bölgesel örgütlerin katılımıyla gerçekleşmiştir.”

“-2011 Uluslararası İstanbul Konferansı”

“Konferansın amacı uluslararası güçlerin 2014’te geri çekilmesinden sonra Afganistan’ın güvenlik ve ekonomide ilerlemesi için uygulanabilir planlar oluşturmak ve bölgesel iş birlikleri sağlamak olarak belirtilebilmektedir.”

“-2011 Uluslararası 2. Bonn Konferansı”

“Afganistan ve uluslararası toplum; geçişten değişimin 10 yılına” adıyla, 6 bölüm ve 33 maddelik bildiri konferans sonunda yayınlanmıştır. Özellikle sonuç bildirgesinde uluslararası güçlerin çıkmasından sonra en az 10 yıl daha yardımların değişik şekillerde devam edeceği garanti edilmiştir.”

“-2012 Uluslararası Chicago Konferansı”

“Amaç 2014 sonrası Afganistan’ı konusunda ortak kararlar almaktır ve bir siyaset-güvenlik oturumu olan bu konferansta 2014 sonrası askeri-ekonomik iş birlikleri ile ilgili meseleler değerlendirilmiştir” (Yegin, 2015, s. 32-34).

ABD işgali sonrasında Afganistan’da geçici de olsa ülkeyi yönetecek olan iktidar Afganistan sınırları dışında oluşturulmuştur (Sivrioğlu, 2017, s. 308). Ülke yönetimini şekillendiren dış güçler var olan ve büyük güçlere zorluk oluşturan tüm olayları yok etmek amacıyla ülkede reform yapmaya başlamışlardır. Bunun için yapılan her konferans ülkede terörün varlığı ve yönetimin sıkıntılı olması nedeniyle çoğu kez sekteye uğramıştır.

Afganistan, incelenen her belgede güvenliğe tehdit olarak kabul edilen bütün unsurları bünyesinde bulundurmaktadır: Özer (2010) bu durumu “Başarılı olmayan bir devlet, etnik ve dini ihtilaflar, terör, insan hakları ihlali, başarısız reform gayretleri, organize suç, çatışma ve terörü besleyen ve uyuşturucu ticareti üzerine kurulu bir rant ekonomisi, nükleer, biyolojik ve kimyasal silah imalinde kullanılabilir malzemenin kontrol dışı ve çok kolay el değiştirebileceği bir alanda parasal anlamda kaynak sıkıntısı çekmeyen devlet-dışı aktörler ve yasadışı örgütler” şeklinde açıklamıştır (Özer, vd., 2010, s. 272). Bu nedenle yapılan konferanslar ülkedeki var olan sıkıntıları gidermek amacıyla düzenlenmiştir. Her konferans sonunda Afganistan için yeni planlar belirlenerek ekonomik ve siyasi alanlar başta olmak üzere gelişim sağlanmak istenmiştir. Buna rağmen ülkede siyasi sıkıntıların ABD işgali sonrasında da kendini göstermesi alınan kararların uygulanmasını zorlaştırmıştır.

Ülkede yapılan reform çalışmaları 2001’den itibaren hız kazanarak devam etmektedir. ABD işgali sonrasında Afganistan anayasası geçici olarak toplanan Anayasal Loya Jirga tarafından oluşturularak 8 Ocak 2004’te onaylanmış olup, 16 Ocak 2004 tarihinde yürürlüğe girerek kabul edilmiştir (DEİK, 2012, s. 3). Loya Jirga adındaki büyük meclis, parlamento üyelerinin ve halkın farklı kesimlerinin temsilcilerinden oluşarak belli zamanlarda toplanarak, danışma amaçlı kararlar almaktadır ve Afganistan’ın yürürlükte var

olan anayasasına göre, resmi adı “Afganistan İslam Cumhuriyeti” olarak kabul edilmiştir (Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 3). Afganistan, bir İslam Cumhuriyeti olup, siyasi olarak Afganistan’da başkanlık sistemi ile yönetilmektedir ve Devlet Başkanı, beş yıllık süreyle doğrudan halk tarafından yapılan genel seçimle seçilerek, Başkan, en fazla iki dönem için seçilebilmektedir (Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 3). 2004 ve 2009 yıllarında yapılan seçimlerde Hamid Karzai Cumhurbaşkanı seçilirken, 5 Nisan ve 14 Haziran 2014’te iki tur olarak gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimlerini Eşref Gani kazanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2020).

Ülke temelinde demokratik bir yapının varlığından tam anlamıyla söz edilemediği gibi “İslami radikallerin” ve “savaş lordları” olarak adlandırılan yerel aşiret liderlerinin toplum üzerinde baskısı oldukça fazladır ve Taliban’ın varlığı hala ülkede keskin bir şekilde hissedilirken; Taliban’ı güçsüz gören radikal IŞİD/DAEŞ’e bağlı selefi olaylar etkinliklerini artırmaktadır (Sivrioğlu, 2017, s. 310). Ülkedeki yönetim liderleri her ne kadar belli bir sistemde yürütme sağlamaya çalışsa da var olan aşiret sistemlerinin ve terör örgütlerinin aktif olarak halkla teması bitmediği sürece ülkede belli bir sistemin varlığından söz etmek oldukça zor gözükmektedir. Özellikle önceki dönemlerde tek bir örgütten bahsedilirken (Taliban) şimdilerde farklı ve değişik ideolojilere sahip birden fazla terör örgütünün ülkede var olması yönetimi zorlaştırdığı gibi ülkedeki güven ve demokratik yapıyı da zedelemektedir.

Afganistan yüzyıllar boyunca İngilizler, Ruslar, ABD tarafından farklı zaman dilimlerinde, farklı şekillerde saldırılara maruz kalmış bir ülkedir. Ülke siyaseti sürekli değişen bir zeminde varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Sahip olduğu coğrafya nedeniyle de komşu ülkeler tarafından da sıkıntı yaşayan Afganistan, geçmişten bugüne belirli bir yönde gelişim sağlayamamıştır. Bu durumun nedeni olarak, ülkede birden fazla etnik grubun bir arada olması, tek bir dil yerine birden fazla dilin aynı anda konuşulması, ülke yönetiminden sorumlu kişi yerine terör örgüt üyelerinin ve aşiret reislerinin ülkede daha fazla itibar edilmesi gösterilebilmektedir.

2.1.3. Afganistan’ın Ekonomik Durumu

Afganistan, tarih boyunca Rusya’nın sıcak denizlere inme politikalarına, İngilizlerin ve Amerikalıların bunu önleme ve Afganistan sınırları içinden geçen İpek Yolu’na sahip olma savaşlarına sahne olmuştur (Yoldaş, 2007, s. 3). Ülkede uzun yıllar var olan mücadeleler ülke ekonomisinin gelişmesini de engellemiştir. Özellikle 1979 yılında ve

öncesinde ülkedeki iç karışıklıklar, sonrasında da ABD işgali ülkede ekonomik anlamda yasadışı işlere yol açtığı gibi gelişmesine de izin vermemiştir. Üretime yönelik olarak büyük bir istihdam sorununun yaşandığı genel anlamda büyük şehirleri ve kasabaları zarar gören Afganistan, bir tarım ve hayvancılık ülkesidir (Yoldaş, 2007, s. 6).

Afganistan ekonomisi, topraklarının %15'i ekilebilir olmasına rağmen, çoğunluklu olarak tarım ve hayvancılığa dayalıdır ancak tarımsal üretime dayalı olan ülkede ilkel koşullarda tarımcılık yapılmakta ve iklim koşullarından büyük oranda etkilenmektedir (Obayd, 2017, s. 133). Çalışabilir nüfusun 15 milyon kişiye yakın olduğu öngörülebilir olup işgücünün sektörlere göre dağılımında tarım %80, endüstri %10, hizmetler sektörü de %10'luk bir yere sahiptir (Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 4). Endüstri büyük çoğunlukta, küçük çapta tekstil, sabun, mobilya, ayakkabı, gübre, çimento; el yapımı halılar; doğal gaz, yağ, kömür, bakır işletmelerine dayanmaktadır (T.C. Ticaret Bak. Dış Tems, Ulusl. Etk. Gen. Müd., 2020, s. 5). İstihdamın önemli bir miktarına karşılık gelen tarım alanında ise buğday, üzüm, hurma, fındık, kabuklu yemişler ve pamuğun beraberinde çeşitli sebze ve meyveler de yetiştirilmektedir (İNSAMER).

Ülke ekonomik olarak dış mali yardıma bağlı bir zeminde ilerleyen Afganistan, temel ekonomik politikasını, dış yardım ve yabancı yatırım sağlanması üzerine kurmuştur ve bu yatırımların ya da dış mali yardımın en iyi şekilde ülkede faydalanılması ile özel sektörün büyümesi ve gelişmesi amaçlanmaktadır (T.C. Ticaret Bak. Dış Tems, Ulusl. Etk. Gen. Müd., 2020, s. 5). Ülkenin savaş ve terör nedeniyle bir çok alanda yıkıma uğraması durumu, tek başına gelişim sağlamasına engel olan önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle ülke sürekli dışa bağımlı bir şekilde gelişim sağlamaktadır.

Özellikle ülkenin ekonomik anlamda gelişmesi için 2002 sonrasında ciddi anlamda yardımlar yapılmıştır ve bu anlamda ülkeye ABD'nin askeri alanlar hariç harcamaları 100 milyar dolara yakın olmuştur (Yegin, 2015, s. 45). Dış yardımlar ile Gayri Safi Yurtiçi Hasılası'nda artış sağlayan ülke, bu büyüme ile ülkede eğitim, sağlık ve içme suyuna erişim alanlarında çalışmalar gerçekleştirmiştir (Farahmand, 2014). Ülkede önemli alanlarda yapılan çalışmalara rağmen hala gelişmiş bir ülke konumuna erişememiştir. Öte yandan büyük uluslararası yardımlarla desteklenmesine rağmen Afganistan, kişi başına düşen geliri 680 dolar olan dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer almaktadır (Farahmand, 2014).

Afganistan ülke ekonomisi kötü olarak seyretse de yeraltı kaynakları bakımından oldukça zengin bir coğrafyada bulunmaktadır. Ülke kaynakları arasında petrol, doğalgaz,

kömür, bakır, demir, altın, tuz, kireç taşı ve mermerin yanı sıra, kimya ve gübre sanayiinde kullanılan birçok önemli maden bulunmaktadır (İNSAMER). Sahip olduğu coğrafi konum itibariyle Hindistan ve Çin için önemli olan enerji alanında yer almaktadır. Bu konumu nedeniyle gerek İran ve Türkmenistan ile 500 Milyar USD'lik enerji anlaşmaları bulunan Çin, Hindistan ve Pakistan'ın, gerekse bu enerji alanının kontrolünü anılan ülkelere bırakmak istemeyen ABD'nin, ülke üzerinde hem çatışan hem de çakışan ekonomik ve siyasi menfaatleri bulunmaktadır (T.C. Ticaret Bak. Dış Tems, Ulusl. Etk. Gen. Müd., 2020, s. 5). Bu nedenle ABD, ülke siyasetinde etkisini gösterdiği kadar ülke ekonomisinde de kendini gösterebilmektedir.

Dünya Bankası verilerine göre; Afganistan'ın ekonomisi, kuraklığın azalması ve hızlı tarımsal büyüme sayesinde 2019'da yüzde 3,9 büyüme kaydetti ve enflasyon yüzde 2,3 oranı ile ülke için iyi bir seviyede kalırken, çoğunlukla hibe girişleriyle finanse edilen ticaret açığı da GSYH'nin yaklaşık yüzde 31'i ile oldukça yüksek olmaya devam etmektedir (Bank, 2020). 2018 yılında dış ticaret hacmi 8,3 milyar ABD doları olan ülkede, dış ticaret değerleri belli zamanlarda ülkedeki iç savaştan etkilenmiş ve zaman zaman dalgalanmalara neden olmuştur (T.C. Ticaret Bak. Dış Tems, Ulusl. Etk. Gen. Müd., 2020, s. 6).

Ülke sektörel anlamda değerlendirilecek olursa,

-Tarım:

Ülkede sulanabilir toprak oranı %12 oranındadır ve toprağın % 46'sını otlak alanlar, % 3'ünü ormanlar oluştururken, özellikle Murgab, Herat ve Yukarı Amuderya vadilerinde tarım önemli bir gelir kaynağı olarak yerini almaktadır (Obayd, 2017, s. 135). Buğday, Afganistan'ın toplamdaki tahıl tüketiminin %80'den fazlasını oluşturan en temel tarım ürünü olmakla birlikte, afyon üretimi de birçok Afgan vatandaşı için önemli gelir kaynağı haline gelmiş durumdadır (T.C. Ticaret Bak., s. 4). Ülkede afyon ekiminin yapıldığı arazi alanı 2003 yılında 80 bin hektardayken, 2004 yılında 131 bin hektara çıkmış, yani ekim yapılan alan miktarında %64'lük bir artış meydana gelmiştir ve afyon üretimi 3600 tondan, %17'lik bir artışla 4200 tona çıkmıştır (Yılbaş, 2021). 2009'da sadece uyuşturucudan elde edilen ortalama gelir yaklaşık olarak 438 milyon US\$ tutarındadır (Obayd, 2017, s. 135). Ülkede yetişen diğer önemli tarım ürünleri arasında “pirinç, mısır, arpadan oluşturmakta ve ayrıca bakliyat, patates, soğan ve karpuz, kavun, kayısı, nar ve üzüm gibi meyve ve sebzeler hem yurtiçi tüketim hem de ihracat amacıyla” üretimi yapılmaktadır (Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 8).

Ülkede tarım arazisinin ve sulama alanlarının savaşlar nedeniyle tahrip olması tarım sektörünü olumsuz etkilese de halkın büyük bir çoğunluğunun geçim kaynağı olarak tarıma yönelmesi sektörü önemli kılmaktadır. Diğer yandan ülkedeki afyon üretimi, devlet tarafından kontrollü yapılmaya çalışılsa da, fazla para kazandırması yönüyle tarım arazilerinin çoğu afyon üretimi için kullanılmaya devam etmektedir. Bu durum bir çok konuda ülkede sıkıntı oluştursa da olayların değişmemesi dikkat çekicidir. Ayrıca tarımsal anlamda en önemli ürün arpa olurken, kuru yemiş sektörü Afganistan ticaretinde önemli bir paya sahiptir. Ülkedeki tarım, her ne kadar savaş nedeniyle halkın göç etmesi, arazilerin silahlar ve patlayıcı maddeler nedeniyle tahrip olması yüzünden sektöre uğramışsa da önemli ve ülkenin birçok bölgesinde tek geçim kaynağı olarak bilinmeye devam etmektedir.

-Sanayi:

Genel olarak sanayi sektörü ülkede çok fazla gelişmemiştir. Var olan siyasi karışıklıklar ve terör olayları bu durumun nedeni olarak kendini göstermektedir. Ülkede var olan sanayi dalları temel olarak şöyle sıralanabilmektedir; imalat sanayi olarak önde gelen sektörler, tekstil sanayi ve deri üretimi, kuru meyve üretimi ve işlenmesi, bazı inşaat malzemeleri, yarı kıymetli metal üretimi ve mermer üretimidir (Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 3). Diğer yandan Afganistan'da İngiliz, Sovyet, Alman ve Amerika'nın yardımları ile kurulan tekstil, deri, ayakkabı, plastik, bisiklet, cam ve şişe fabrikaları başta Kabil olmak üzere ülkenin çeşitli yerleşme alanlarında bulunmaktadır (Obayd, 2017, s. 135). Ülkede hızlı bir sanayi gelişimi olmasa da farklı ülkelere gelen yardımlar ülkenin sanayi sektöründe ilerlemesine yardımcı olmaktadır. Terörün varlığı ülkenin ekonomisini etkilemekle birlikte, özellikle sanayi için yatırım yapmak isteyen ülkeleri korkutan nedenler arasında yerini almaktadır.

-Madencilik:

Afganistan coğrafi olarak zengin doğal kaynaklara sahip bir ülke konumundadır. Dünyada önemli olarak gösterilen bir çok maden ve doğal kaynak ülke sınırları içinde bulunmaktadır. Bunlar içinde yer alanlar sıralanacak olursa; petrol, doğalgaz başta olmak üzere, kömür gibi enerji minerallerine, bakır, krom, demir, altın, gümüş, tuz gibi mineral ve maden rezervlerine, cam, seramik, inşaat, kimya ve gübre sanayiinde kullanılan madenlere, çimento yapımında kullanılan klinker, kireç taşı ve kil ile mermer kaynaklarına sahiptir (Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 3). Afganistan ekonomisine en önemli katkıyı doğalgaz oluşturmaktadır. 1967 yılında keşfedilen doğalgaz, 1980'li yıllarda yılda 300 milyon dolara

satılmıştır ve ülkenin ihracat gelirlerinin %56'sını oluşturmuştur (T.C. Ticaret Bak., s. 6). Diğer yandan petrol tüketimi 3500 varil civarında olan Afganistan'da zengin petrol kaynakları olmasına rağmen petrol üretimi yapılmamaktadır (Yoldaş, 2007, s. 8). Diğer sektörlerde olduğu gibi ülkedeki gelişimin az olması doğal kaynaklarını kullanmasını olumsuz etkilemektedir. Petrol kaynaklarının varlığı ülke için önemli bir yere sahip olsa da var olan kaynağın yetersiz ekonomik durum nedeniyle kullanılamaması gelişim için ülkeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Doğalgaz üretimime de sahip olan ülke bu anlamda da dış yardımlar ile üretimi gerçekleştirebilmektedir. Bu durum ülkenin dışa bağımlılığını en açık şekilde kanıtlamaktadır nitekim dış yardım almadan ülke gelişimi yavaşlamaktadır.

-Hizmet:

Hizmet sektörü de savaş olaylarından fazlasıyla etkilendiği için gelişim sağlayamayan sektörler arasındadır. Son dönemlerde ülkedeki gelişimi destekleyici teşvikler ve yatırımlar ile gelişmesi yönünde çalışmalar yapılmaktadır. GSYH'nin yaklaşık olarak %43'ünü hizmet sektörü oluşturmaktadır ve özellikle 1970'li yıllarda ülkede hizmet sektörünün gelişimi için Rus teknisyenler yol, fabrika vs. yapılması için ülkeye çağırılmıştır (Obayd, 2017, s. 136). Bu sektör içinde yer alan Telekomünikasyon sektörü son on yıl içinde yıllık ortalama %60'lık bir büyüme kaydetmiştir (Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 3). Bir diğer hizmet sektörü içinde sıralanabilecek olan sağlık sektörü ise ülkede sağlık sigortası uygulamasının olmaması nedeniyle sıkıntılıdır ve yeterli kapasite ya da personele sahip devlet hastanesi bulunmadığı gibi özel hastanelere erişim durumu da sınırlı olmaktadır (T.C. Ticaret Bak., s. 7). Bankacılık sektörü ise yakın zamanlarda gelişmeye başlamıştır. Ülkede terörün varlığı nedeniyle yeni gelişim sağlayan bankacılık alanı ülkede hızla yeni şubeler ve yeni markalarla gelişmeye devam etmektedir. Bu anlamda ülkede 16 ticari banka görev yapmaktadır ancak kırsal alanlarda bankacılık yaygın değildir (Kabil Ticaret Müşavirliği, 2017, s. 11).

Ülke ekonomisi her sektörde terörün ve savaşın izlerini silmeye çalışmaktadır. Ülke büyümesine en büyük katkı sağlayan sanayi sektörünün büyük devletlerin ülkeye yaptıkları yardımlar ile gelişimi devam etmektedir. Bu yardımların tüm dünyayı sarsan Covid-19 salgını ile sekteye uğramış olması ülke ekonomisini olumsuz etkilese de ülkenin dış yardımlar olmadan gelişimi oldukça zor gözükmektedir. Ülkede hala varlığını hissettiren terör ve terör örgütleri bir çok önemli gelişim sağlayan ekonomik alanları etkilemeye devam etmektedir. Özellikle hizmet sektörü içinde yer alan bankacılık sektörü ülkenin belli

alanlarında gelişim sağlayabilmiştir. Bunun nedeni olarak ülkede güvensizlik durumunun varlığını koruyor olmasıdır. Zengin petrol ve doğalgaz yatakları ülke ekonomisi için en önemli kaynağı oluşturmaktadır ama ülkenin tek başına petrol ve doğalgaz rezervlerini işleyememesi dışa bağımlı olmasında bir başka önemli neden olarak kendini göstermektedir. Ülke her ne kadar gelişmek için belirli çalışmalar yürütse de halkın değişimden korkması ve hala bir çok modern üretim tekniği yerine geleneksel olandan vazgeçmemesi, kendi kaynaklarını ekonomik imkansızlıklar nedeniyle işleyememesi, terörün ülkede hissedilir olması gibi nedenlerin varlığıyla gelişimini çok yavaş bir şekilde ilerletmektedir.

2.2. Afganistan'da Göçün Nedenleri

Afganistan dünden bugüne sürekli savaflara, çatışmalara, darbelere ve ülke içinde kargaşalara maruz kalmıştır. Bu durumun başlıca sebepleri arasında coğrafi konumu kadar sahip olduğu yeraltı kaynakları da kendini gösteren önemli nedenler arasında yerini almaktadır. Özellikle Rusların işgal sebepleri içinde yer alan sıcak denizlere inme politikası Afganistan'ı değerli bir coğrafi alan konumuna erdştirirken, ABD'nin ve diğere büyük devletlerin temeldeki işgal politikaları yeraltı kaynaklarına sahip olmak olmuştur. Bu çıkmazlar içinde yer alan Afganistan, tarih boyunca ve günümüzde pek çok alanda kanlı sahneler yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir. Bu durumların sık sık yaşanması nedeniyle Aralık 1979'dan bugüne dek, bitmeyen çatışma ve şiddet olayları, birbirini izleyen Afgan erkek, kadın ve çocukları başka yerlerde sığınmaya zorlamıştır (Ratwatte, 2019).

Afgan halkının göç nedenleri arasında sadece çatışma ve kanlı olaylar sayılmamaktadır. Çatışma ve ülke içinde süregelen kargaşa ortamı göç için itici bir faktör olarak gösterilebilir, ancak göçün nedenleri arasında eğitimden yoksunluk, ekonomik sıkıntılar, kadınlara uygulanan baskıcı politikalar, mali imkansızlıklar ve güvenlik kaygısı da ciddi olarak kendini gösteren nedenler arasında sayılabilmektedir. Avrupa Birliğı tarafından finanse edilen ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Göç Politikası Ve Analizi İçin Bölgesel Kanıtlar (REMAP) ve Yerinden Olanları İzleme Matrisi (DTM) ile ortaklaşa yapılan göç etmenleri üzerine Afganistan anketinde, göç edenlerin, %65'i iş ve geçim imkanlarının olmaması, %9'u ülke içindeki anlaşmazlıkları ve genel güvenliğın olmaması, %7'si ekonomik büyüme ve refah eksikliğı, %6'sı mali sorun kaynaklı borçları ve diğere %6'sı ülkedeki güvensizlik ortamı ile oluşan tehditler nedeniyle göç etmeye karar vermektedir (IOM, 2019, s. 14).

Yapılan anketten anlaşılacağı üzere ülkedeki güvensizlik ve ekonomik sıkıntıların varlığı göç edenler için en önemli nedenler arasında yerini almaktadır. Sonrasındaki nedenleri ise ülkede var olan çatışma ve kargaşa ortamı oluşturmaktadır. Aynı anket sonuçlarına göre göç etme kararı alanların %74'ü işsizlik yaşadıkdan sonra göç etme kararı aldığını beyan etmiştir (IOM, 2019, s. 14). Çatışma ve kargaşa ortamı ülkeyi tehlikeli olarak nitelendirse de göç nedenlerinin önemli bir yüzdesinin ekonomik nedenlere yansması ülkedeki halkın terör ya da siyasi istikrarsızlık gibi olaylara boyun eğmediğini, ancak ekonomik sıkıntıların halkı daha fazla direnemeyeceği konuma sürüklediğini göstermektedir.

Diğer yandan ülkede terör örgütlerinin varlığı halkı göç etmeye sürükleyen önemli nedenler arasındadır. Özellikle 1995'ten itibaren ülkenin hem batısını hem de güneyini kontrol altına alan Taliban örgütünün kuzeye yönelmesi ve Taliban karşıtı Kuzey İttifakı'nın birbirleri arasında çekişme ve savaş durumu halkın zorunlu olarak göç etmesine neden olmuştur (Öner, 2019, s. 372). Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) 2020 Dünya Göç Raporu'na göre dünyadaki göçmen sayısı 272 milyona ulaşarak dünya nüfusunun yüzde 3,5'ine tekabül etmekte ve bu sayı ekonomik sebeplerden bağımsız olarak şiddet, çatışma, savaş ve doğal afetler nedeniyle ülkesini terk eden kişilerin toplam 41,3 milyon olduğunu göstermektedir (Demir, 2020). Afgan halkını göç etmeye yönelten savaş kaynaklı oluşan ekonomik sıkıntılar çoğunlukta olsa da ülkedeki terörün etkin olarak devam etmesi ve sürekli çatışma ortamının neden olduğu güvensizlik hali de halkı göç etmeye itmektedir. Asya ülkelerinde toplumsal kalkınmayla ilgili araştırmalar yapan sivil toplum kuruluşu The Asia Foundation'ın (Asya Vakfı) 2017 verilerine göre ülkeyi terk edenlerin ilk sebebi ülke içindeki güvensizlik, IŞİD ile Taliban'ın saldırıyla oluşan şiddet ortamı oluşturduğunu ortaya koymuştur (Tunç, 2018).

Ülke genelinde yapılan araştırmalarda göç nedenlerini ekonomik nedenler ve şiddet olaylarının varlığı nedeniyle olduğu kabul görürken, kadınlar için bu durum sadece sayılan nedenlerden oluşmamaktadır. 2018 Gallup anketleri Afgan kadınların, hayatlarıyla ilgili ne yapacaklarını bilmeyen ve seçme özgürlüğünden dünyadaki en az tatmin olmuş kadınlar olduğunu gösterdi ve ülkeden gitmek isteyen kadınların oranının erkekleri geçtiğini, bu sayının kadınlarda %47 erkeklerde ise %35 olduğunu göstermiştir (Ray, 2019). Kadınların erkeklerden daha fazla ülkeden gitmek istemelerinin altında, Taliban Terör Örgütü'nün ülkelerini daha fazla kontrol altına almaya devam ettikçe sahip oldukları özgürlüklerini

kaybedebileceklerine dair artan korkuların gün geçtikçe artması nedeni yatmaktadır (Ray, 2019).

Öte yandan ülkede istikrarsızlığın olması insanları göçe iten sebepler arasında yerini almaktadır. Bu istikrarsızlığı sağlayan unsurlar arasında coğrafi yapı, etnik köken sayısındaki fazlalık, uyuşturucu ekonomisi, yolsuzluk, eğitim sistemindeki yetersizlik, hukukun işlevsizliği, su ve yeraltı kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılamaması gibi nedenler yerini almaktadır (Arslan, 2016, s. 49-57).

Göçe iten sebepler kapsamlı olarak şöyle ifade edilmiştir:

“-Coğrafi Yapı

Arazi yapısı merkezi hükümetin kontrol sağlamasına engel olmaktadır ve kontrol dışında kalan bölgeler yasadışı grupların eylem alanı olmakta, ulaşım ağları ülkenin belirli bölgelerinde yeterli düzeyde olduğu için de kamu hizmetleri ülkenin her noktasına ulaşmamaktadır

-Etnik Köken Sayısındaki Fazlalık

Ülkedeki etnik köken sayısındaki fazlalık dışarıdan gelebilecek herhangi bir müdahale ve kışkırtmaya uygun ortam oluşturmaktadır

-Uyuşturucu Ekonomisi

Afyon ekonomisindeki büyüme, güvenlik tehditlerini, etnik gerilimi arttırmaktadır ve diğer suç türlerini de ülke içinde tetiklemektedir; örneğin, 2007 yılında silahlı çatışma ve terör eylemlerinde bir önceki yıla göre keskin bir artış yaşanmıştır

-Yolsuzluk

Hükümetin hesap verebilirliğinin altını boşaltan, devlete olan güveni yok eden, devlet kurumlarının meşruiyetini bitiren yolsuzluk, Afganistan'ın ekonomik anlamda büyümesine de engel olmaktadır

-Eğitim Sistemindeki Yetersizlik

Sovyet savaşı, iç savaş ve darbe yönetimleriyle halkın eğitilmiş kesimi ya ortadan kaldırılmış ya da ülkeyi terk etmek durumunda kalmıştır ve ülkede eğitimin olamaması durumu nitelikli iş gücü ile yetişmiş insan sermayesinden mahrumiyeti ortaya çıkarmıştır

-Hukukun İşlevsizliği

Yasa ve yönetmelik gibi hukukî mevzuata ulaşım imkânı sunan bir elektronik veri tabanı mevcut olmamakla birlikte, ülkede güvenlik ve adalet hizmeti sunan kurumlar bina, teçhizat, yetişmiş insan gücü gibi olanaklardan da yoksundur ve bireylerin ulaşım güçlüğü nedeniyle de resmi hukuk sisteminden ziyade geleneksel hukuk mekanizmasını tercih ettiği görülmektedir

-Su ve Yeraltı Kaynaklarının Kullanılamaması

Ülkede var olan tarımsal sulama altyapısı SSCB müdahalesi sırasında zarar görmüştür ve Afganistan'ın gelişmesi sahip olduğu doğal kaynakların işletmesine bağlı olsa da ülke kaynaklarını değerlendirmeye çalıştıkça çatışmalara sahne olmuştur” (Arslan, 2016, s. 50-58).

Sayılan konu başlıkları ve nedenleri ülke içinde istikrarsızlığa neden olmakla birlikte göç için de itici faktör olmuştur. Ülke içinde savaş nedeniyle su kanallarının tahrip olması durumu halkın tarım alanında sıkıntılar yaşayıp, toprağın verimsizliğinden ekonomik sıkıntılar çekmesine neden olup göç etmesine neden olurken, eğitimin yetersiz olması durumu da ülke içinde gerekli olan nitelikli işgücünü bulamayan ve öğrenemeyen gençleri göç etmeye sürüklemektedir. Diğer yandan hukukun işlevsiz olması durumu ülkede bir bireyin herhangi bir sorunda danışabileceği ya da şikâyette bulunduğu gerekli önlemlerin yeterli seviyede olmamasından dolayı kendini güvende hissedememesine, dolayısıyla göç etmekte çare bulmasına neden olabilmektedir. Ayrıca Kâbil’de Afganistan Yüksek Mahkemesi’nde görevli iki kadın hâkimin aracına ateş edilerek öldürülmesi yakın zamanda yaşanmış bir olaydır (DW, 2021). Bu gibi yapılan saldırılar ilk olarak hukuka zarar veren ve ülkeyi çıkmaza sürüklemeye devam eden olaylar arasında yer almaktadır. Bu gibi durumlar nedeniyle halk hem devlete olan güveni hem de hukuka olan güvenini kaybetmektedir ve çareyi göç etmekte bulmaktadırlar.

Coğrafi olanakların sıkıntılı olması da halkı istediklerine ya da ihtiyaç duyduklarına hemen ulaşmasına engel olan önemli bir sorun olarak kendini göstermektedir. Her ne kadar ülkeye yapılan yardımlar ile ulaşım olanakları iyileştirilmeye çalışılsa da yapılanlar hala yeterli seviyeye ulaşmış değildir. Etnik farklılıkların çoğunlukta olması durumu da her etnik grubun kendi haklılığını ortaya koyması gibi çoklu mücadelelere neden olurken, ülkede belli bir bütünleşmenin olmaması ile oluşan karışıklıkta halkın güvensiz hissetmesine neden olan en önemli neden olarak kendini göstermektedir. Bu durumla tarihten bugüne karşı karşıya gelen halk, haklı olarak kendini güvende hissedeceği başka ülkelere gitmekte çareyi bulmaktadır. Bir diğer göçe neden olan yolsuzluk olayları da ülkenin gelişmesine ve büyümesine engel olmakla birlikte, halkın ekonomik büyüme ile kazanacağı, refahının artacağı ortama engel olmaktadır. Afgan halkı bu nedenle ekonomik anlamda kendini kanıtlamış ülkelere gitmeyi tercih etmektedir.

2.2.1. Siyasi Nedenler

Afganistan sürekli ülkede görülen savaş, iç karışıklık, darbe, terör saldırıları, dış müdahaleler ve kaçınılmaz ekonomik yıkım gibi nedenlerle ve bunlarla mücadele edemeyen

halkının tarih boyunca ülkeyi terk edip gitmelerine şahit olmuştur (Cankara, Çerez, 2020, s. 451). Ülkeden başka ülkelere ilk göçler de bahsedildiği gibi ülke içindeki darbeler sonucunda gerçekleşmiştir. Muhammed Davud'un, 1973'te gerçekleştirdiği darbe sonunda küçük çaplı bir göç yaşanmıştır; 2 bin kişi Pakistan'dan sığınma isteğinde bulunmuştur (Yesevi, 2019, s. 11). 1979 yılındaki aktif bir şekilde başlayan Sovyet işgaliyle, Sovyet saldırılarından kaçabilenler Pakistan ve İran'a göç etmeye başlamışlardır ve göç edenlerin çoğunluğunu kadınlar ve çocuklar oluşturmuştur (Oğuz, 1999, s. 171). 1979 yılında başlayan ilk kitlesel göç olaylarının ikinci evresini Sovyet ordusunun çekilmesi ile yani 1986-1989 arasında gerçekleşmiştir ve göç olaylarının üçüncü evresi de 1996 yılında, Afganistan'da Taliban iktidarı ele geçirdiğinde süregelmiştir (Yesevi, 2019, s. 11). Afganistan halkı genel itibariyle ülkedeki karışıklık neticesinde göç hareketlerini daha çok hızlandırmıştır. 1973 yılındaki 2 bin kişilik göçü, ülkedeki darbelerin ve savaşların çoğalması ile milyonlar takip etmiştir.

Emekli General Ziyayi, Sovyet işgali ile ilgili olarak, "Sovyet askerlerinin, kadın, çocuk demeden Afganlara her türlü işkenceyi yaptığını, masum sivilleri hapse attığını, işgal süresince 1 milyondan fazla kişinin hayatını kaybettiğini, 3 milyondan fazla kişinin yaralandığını ya da sakat kaldığını" ifadesini dile getirmiştir (Anadolu Ajansı, 2019). Söylenenler halkın Sovyet işgali nedeniyle büyük yara aldığını ortaya koymaktadır. Oluşan karışıklık hali ve kanlı olaylar nedeniyle halk göç etmekte çareyi bulmuştur.

Özellikle 1978 yılında gerçekleşen, Komünist askerlerin desteğiyle başlayan Sevr Devrimi ülkede büyük bir krize dönüşmüş ve kentli orta sınıfı korkutarak, bu kesimlerin Afganistan'ı terk etmesine neden olmuştur (Sivrioğlu, 2017, s. 253). 100 binden fazla eğitimli elit olarak adlandırılabilir Afgan vatandaşları batı ülkelerine kaçmıştır ve 200 binden fazlası da Pakistan'a sığınmakta çareyi bulmuştur (Sivrioğlu, 2017, s. 253-254).

Afganistan dünden bugüne siyasi anlamda çalkantılı bir ülke konumunda yerini almıştır. Siyasi anlamda isteklerini karşılayan bir hükümet kurulması ve hükümetin başına geçen kişinin de halkın isteklerine yönelik bir siyasi düzen kurması ülkede neredeyse hiç bir zaman gerçekleşmemiştir. Bu nedenle ülke sürekli göç veren bir ülke statüsünde bulunmuş ve özellikle Sovyet işgali nedeniyle daha da geriye gitmiştir. İlk kitlesel göç olayları 1978 yılındaki darbe ile gerçekleşiyor dense de ülkedeki siyasi karışıklıklar çok eskilere dayanmakta ve göç olaylarının tarihi de daha eskiye dayanmaktadır.

Bu anlamda ülkenin siyasi çıkmaz olarak adlandırılacak olan olaylarına bakılacak olursa;

“1919 - Afganistan, ülkeyi hakimiyet alanlarına katmak isteyen İngiliz kuvvetlerine karşı yapılan üçüncü savaşın ardından bağımsızlığını yeniden kazandı

1926 - Emanullah Han kendisini Afgan Kralı ilan etti ve uygulamaya çalıştığı sosyal reformlar muhafazakar unsurlarda direniş görmesiyle sonuçlandı

1929 - Emanullah Han reform hareketine tepkiler ardından ülkeyi terketti

1933 - Zahir Şah kral oldu ve bunu takip eden 40 yıl boyunca Afganistan monarşiyle yönetildi

1953 - General Muhammed Davud başbakan olarak ekonomik ve askeri yardım almak üzere Sovyetler Birliği'ne başvurdu ve bir dizi sosyal reformu uygulamaya soktu

1963 - Muhammed Davud başbakanlıktan istifaya zorlandı

1964 - Anayasal monarşiye geçildi ama bu durum siyasi kutuplaşma ve iktidar mücadelelerini de beraberinde getirdi

1973 - Muhammed Davud bir darbeyle iktidarı ele geçirdi ve cumhuriyet ilan ederek, SSCB'yi batılı güçler karşısında koz olarak kullanmaya çalıştı ve başvurduğu üsluptan rahatsız olan sol görüşlü kesimleri Davud'a karşı birleştirdi

1978 - General Davud, sol görüşlü Demokratik Halk Partisi tarafından düzenlenen bir darbeyle devrilerik öldürüldü ama bu süreçte partinin Halk ve Perçem adlı kanatları hizipleşti ve Perçem kesiminden tüm önde gelen liderler sürgün ya da tasfiye edildi

1979 - Kabil'de sol kanat liderleri Hafızullah Emin ve Nur Muhammed Terakki arasındaki iktidar mücadelesini Emin kazandı” şeklinde ortaya çıkmıştır (BBC News, 2009).

Ülke buradan anlaşılacağı üzere de belli bir demokratik sistem üzerinde kalmayı başaramamıştır. Bu nedenle ülke yönetiminde sürekli olarak değişiklikler meydana gelmiş ve her değişim belli bir kargaşa ortamını da beraberinde getirerek, ülkedeki halkın siyasi istikrarsızlık içinde yaşamasına neden olmuştur. Ülke sürekli darbelere ve mücadelelere maruz kaldığından belli bir sistemi oturtmak ve sistemin gereklerini ülkeye uyarlamak oldukça zor bir durum olarak kabul görmüştür. Ayrıca muhafazakar ve İslamcı bazı aşiret liderleri sosyal değişimlere karşı kırsal yerlerde silahlı mücadele başlatmışlardır (BBC News, 2009). Afgan halkının 1978 yılında belli noktalarda reformlar yapmak isteyenlere karşı genel olarak kırsal alanlarda silahlı çatışmalar gerçekleştirmesi, halkın değişime karşı verdiği tepkilerin sert olduğunu da ortaya koymaktadır. Diğer yandan 1973 yılında petrol fiyatlarındaki artış da Afganistan halkını göçe iten sebepler arasında yer almıştır. 15 Ekim 1973 tarihinde Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliğinin (OAPEC), Yom Kippur

Savaşı'nda ABD'nin İsrail Ordusuna destek vermesine karşılık olarak ilan ettiği petrol ambargosu büyük ekonomileri yerinden sarsmıştır (Arslan, 2011). Bu nedenle ucuz işgücüne ihtiyaç duyan ülkeler göç almaya başlamıştır ve Afgan halkı bu durumu fırsat bilerek kendi ülkelerindeki karışıklıktan kaçmıştır. 1973 yılında petrol fiyatlarında bir andaki yükselme birçok Afgan göçmen işçiyi Pakistan, İran ve diğer Orta Doğu ülkelerine gitmelerini sağlamıştır (Yıldırım, 2018, s. 133).

1979 yılı ile ülkeyi resmen işgale başlayan SSCB, yaklaşık olarak on yıl ülkede felaketleri de beraberinde getirerek toplumun güvensiz bir ortamda bulunmasına neden olmuştur. 1979 yılı sonrasında da işgal ile ülkede iç savaş da yaşanmıştır. Hem iç savaş hem ülkenin kendi içinde baş gösteren iç savaşı Afgan halkını oldukça perişan etmiştir.

Bu tarihlerde olan olaylara ve sonuçlarına bakılacak olursa;

“1980 - Demokratik Halk partisi'nin perçem kanadından Bebrek Kemal Sovyet askerlerinin de desteğiyle ülke yönetiminin başına getirildi ancak rejim karşıtı direniş de çeşitli mücahit gruplarının Sovyetlere karşı mücadeleye girişmesiyle yoğunlaştı ve ABD; Pakistan, Çin, İran ve Suudi Arabistan bu güçlere para ve silah sağladı

1985 - Mücahitler Pakistan'da bir araya gelerek Sovyet güçlerine karşı ittifak kurdular ve bu tarihe gelindiğinde Afgan halkının yarısı evlerini terkederek, komşu Pakistan ya da İran'a geçti

1986 - ABD mücahitlere Stinger füzeleri sağlamaya başlayarak, Sovyet helikopterlerini vurma imkanı yakaladılar ve Bebrek Kemal'in yerini Necibullah aldı

1988 - Afganistan SSCB ABD ve Pakistan barış anlaşmaları imzaladı ve Sovyetler Birliği askerlerini çekmeye başladı

1989 - Son Sovyet askerleri çekildi ama mücahitlerin Necibullah'ı devirmek üzere harekete geçmesiyle iç savaş sürdü

1991 - ABD ve SSCB her iki tarafa da askeri yardım yapmamak konusunda anlaşmalar” şeklinde görülmektedir (BBC News, 2009).

Afganistan Sovyet işgali nedeniyle büyük bir yıkım yaşarken, ülke içinde baş gösteren iç savaşlar da ülkenin ve toplumun yara almasına ve toplumun göç etmesine neden olmuştur. 1979 yılında başlayan Sovyet işgali ile kitlesel anlamda büyük bir göç veren Afganistan, 1985 yılına gelindiğinde önemli bir nüfus kaybı yaşayarak halkının çoğunu Pakistan ve İran'a teslim etmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere her ülkede olması gereken güven ve huzur ortamı kargaşanın ve işgalin etkisiyle Afganistan'da oldukça azalmıştır. 1979 yılından 1989 yılına kadar süren Rus işgali Afganistan'ı sonu olmayan bir yıkıma sürüklerken SSCB'nin de sonunu getirmiştir (Zeki, 2019, s. 108). 1989 yılında dağılma

noktasına gelen 1991’de dağılacak olan SSCB, 1989 yılında Afganistan’dan kendi birliklerini çekmiştir. SSCB birliklerinin ülkeden çekilmesine rağmen ülkede işgalle birlikte başlayan ve sonrasında alevlenerek devam eden iç çatışmalar hızını bile kesmeden devam etmiştir. Bu nedenle ülkedeki karışıklıklar ülkelerine dönmek isteyenleri de olumsuz etkilemiştir. Sovyetlerin 1989’da Afganistan’dan birliklerini, çekmesi ideolojik gerilimi azaltmış olsa da barışı oluşturmak yerine, rakip Afgan gruplar arasında başka bir iç savaş başlayarak, toplumsal ve ekonomik denge daha da bozulmuştur (Karadere, 2015, s. 5). İç savaş ortamının farklılaşarak devamı geri dönen ve dönmek isteyen göçmenlere ülkedeki karışıklığın bitmediğini ve uzun bir süre devam edeceğini göstermiştir.

1992 yılında iç savaşın başlaması ve başkent Kabil’in tanınmadık hale gelmesi durumuyla ilgili açıklama yapan Uluslararası İnsan Hakları Örgütü ve Uluslararası Af Örgütü 25 bin sivilin bu iç savaş nedeniyle öldüğünü ve bir çok insanın da işkenceye uğrayıp tecavüz edildiğini raporlarında açıklamıştır (Zeki, 2019, s. 112). Ülke Rus işgali sonrasında toparlanma için politikalar üretmek yerine kendi içinde yer alan siyasi grupların çıkmazına uğramış ve işgalde verdiği kayıplar kadar bir de kendi içindeki savaşta bir çok kayıp vermiştir. Bu nedenle ülke güvenilir bir ülke konumuna erişerek, halkını elinde tutmak yerine göç etmelerine izin vermeye devam etmiştir.

1990 yılı itibariyle 3,3 milyon Afgan vatandaşı Pakistan’ göç ederken, İran’a da 3.1 milyon Afgan vatandaşı göç etmiştir (Yıldırım, 2018, s. 135). 1990 yılında kitlesel göçün zirvesi 6,2 milyon Afgan mülteci ile gerçekleşmiştir ve neredeyse 30 yılda Pakistan ve İran Afganistan’dan göç eden halkın coğrafi, dinî, sosyal ve kültürel yakınlık nedeniyle tercih ettikleri ülke konumuna gelmiştir (Yıldırım, 2018, s. 135). Göçün bu kadar yoğun olmasında ülkedeki karışıklıklar ve işgal kaynaklı olarak değerlendirilse de 1973 yılında devlet başkanlığı yapan Terakki’nin baskıcı ve Afganistan kültürüne uymayan yönetimi de etkili olmuştur. Sovyet yanlısı diktatör Terakki’nin baskıcı rejimi ve yolsuzluk olayları halkın büyük tepkisine yol açarak, büyük bir halk ayaklanmasına neden olmuştur (Karadere, 2015, s. 5). Bu tepkiler ve oluşan olaylar göç olaylarının hızlanmasında ve büyümesinde etkili olmuştur.

1992-1996 yılları arasında ise yeni çatışmaların patlak vermesi, Taliban hareketinin iktidara gelmesi, dört yıl süren kuraklık ve savaş sırasında ülke altyapısının tahrip olması çoğu Afgan mültecinin ülkelerine dönüşünü ertelemiştir (Yıldırım, 2018, s. 137). Sovyet işgalinin bitmesi ile ülkelerine dönmek isteyenler yeni bir karışıklık ile karşılaşmışlardır ve

bu durum ülkelerine dönmelerini engellemiştir. Öte yandan Taliban'ın ortaya çıkması ve Kuzey İttifakı ile kanlı hesaplaşmaları 1994- 2001 yılları arasında tekrar yeni göç dalgasına neden olmuştur (Cankara, Çerez, 2020, s. 452). Göç akını 1994–2000 yıllarında Taliban tarafından ele geçirilen Kabil ve Kandahar'dan başlayarak tüm ülkede yayılan yeni bir akımla devam etmiştir (Yıldırım, 2018, s. 137). Ülkede öncesinde var olan kanlı olayların yanında artık terör tehlikesi de göçe neden olan siyasi faktör haline gelmiştir.

Afganistan'da göç etmeye iten faktörler, 1979 yılından 1989'a kadar SSCB işgali ve ülke içinde 1979'dan 1992 yılına kadar devam eden iç savaş ortamı iken bu durum 2001 yılında ABD'nin ülkeyi işgali ile farklılaşarak devam etmiştir. Ülkenin Sovyet işgali ile büyük bir hezimetle uğraması ve yaralarını saramadan ABD'nin ülkeyi işgal etmesi ülke halkını olumsuz etkilemekle birlikte göç olayı da artık ülke için alışılmış bir durum olarak kendini göstermiştir. CIA tarafından eğitilen, birçok olayda piyon olarak kullanılan Usame Bin Ladin'in 1990'lı yılların sonunda ABD karşıtlığıyla kontrolden çıkması, dünya gündeminde dönüm noktası olan 11 Eylül saldırılarına neden olmuştur (Önal, 2010, s. 44).

1941 yılındaki Pearl Harbor saldırısından bu yana ABD'nin uğradığı en büyük saldırı olarak bilinen 11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Örgütü saldırısı uluslararası terör kavramını dünya gündeminde ilk sırada yer almasına neden olmuş ve NATO terör etkinliklerini ülkelerin iç meselesi olarak görmeyi bırakmıştır (Cankara, Çerez, 2020, s. 454). Saldırıların sorumlusu olarak görülen Usama Bin Ladin Amerikalılar tarafından Taliban'dan istenmiştir (Sivrioğlu, 2017, s. 301). Usame Bin Ladin'in teslim edilmemesi üzerine, ABD ve müttefikleri 11 Eylül saldırılarının bir kaç hafta sonrasında Afganistan'da Taliban ve El-Kaide hedeflerini vurmaya başlamıştır (Sivrioğlu, 2017, s. 302). Böylece 11 Eylül saldırılarının hemen ardından 7 Ekim 2001 tarihinde ülkede ABD işgali resmen başlamıştır.

2001 yılında ABD işgali ile Afganistan, El-Kaide isimli terör örgütünün merkezi haline gelmiş, ayrıca, dünyadaki en büyük eroin üretici ülkelerden birisi olmuştur ve büyük Afgan mülteci diasporası, küresel güvenliği rahatsız eden faktörlerden biri olarak görülmeye başlanmıştır (Yıldırım, 2018, s. 140). Buradan anlaşılacağı üzere Afganistan'a ABD'nin yapmış olduğu “Özgürlük Operasyonu” özgürlüğü getirememiş ve yıllarca sürececek bir karışıklığa neden olmuştur (Cankara, Çerez, 2020, s. 455). 2001'de Amerikan bombardımanı başladığında, en az 700.000 kişi ülke içinde yerlerinden olurken, 3,6 milyon Afgan göçmen Pakistan ve İran'da kalmıştır (Ruiz, 2002).

Elde edilen raporlara göre ABD işgalinde, Afganistan'daki göç olayı Sovyet işgalinde olduğu kadar yüksek olmamıştır. ABD saldırılarının ilk haftalarında bile sınırı geçen insanlar beklenenden çok daha az olmuştur ve STK raporlarına göre günde 2.000'den az insan sınırdan geçerek göç etmiştir (Selm, 2002). Göç olgusu Sovyet işgali kadar çok yoğun olmasa da ABD'nin müdahalesi ile kalıcı bir hal almıştır ve ülkede yıllardır devam eden çok çeşitli problemler vatandaşları göçe sürükleyerek, toplam 6.5 milyon göç eden insanın 75 değişik Asya, Avrupa ve Amerika kıtalarından ülkeye göç ettiği bilinmektedir (Cankara, Çerez, 2020, s. 455).

ABD işgalinin ülkede devam etmesi ve kargaşanın ülke sınırları içinde yaygın olması nedeniyle de göç eden bir çok kişinin sayısı tam anlamıyla verilememektedir. Özellikle BMMYK 300.000-400.000 kişinin sınırlara varış için acil durum planları oluşturması ve 11 Eylül- 29 Ekim tarihleri arasında Pakistan sınırlarını sadece 80.000 kişinin geçmesi ile çok azının uluslararası yardım istemesi durumu BMMYK'nın kayıt ve yönetim konusunda gerekli özveriye ABD işgalinde göstermediğini ortaya koymaktadır (Selm, 2002).

Afganistan'daki yerinden edilmiş kişilerin sayısı 11 Eylül öncesi 1,15 milyondan 2 milyona çıkmıştır ve bu ÜİYOK'lerin (Ülke İçinde Yerinden Olmuş Kişiler) büyük bir kısmı, yiyecek ya da ilacın çok az olduğu ya da hiç olmadığı, koşulların sağlıksız olduğu ve insanların sığınmak için toprağa çukur kazmak zorunda kaldığı kamplarda ve yerleşim yerlerinde açlıktan ölme riskiyle karşı karşıya kalmıştır (Cohen, 2002). 2001 yılının sonlarında Taliban'ın devrilmesinden sonra birçok Afgan şiddetin sona ereceğini düşünüp, yaşamlarının iyileşeceği konusunda yeniden umutlanmışlardır ve Mart 2002'de, Afgan Geçici Yönetimi ve UNHCR, Afgan mültecilere yönelik bir kitlesel dönüş programı başlatarak, temmuz ayından itibaren 1,2 milyonu Pakistan'dan ve 100.000'i İran'dan olmak üzere 1,3 milyondan fazla Afgan vatandaşının ülkeye geri dönüşü gerçekleşmiştir (Yıldırım, 2018, s. 141). Ancak dönen Afgan halkını bu sefer etkisini arttırarak devam ettiren Taliban yeni bir bilinmezliğe sürüklemiştir. 2005 yılı sonrasında ülkede artan güvensizlik ve buna sebep olan Taliban örgütü Afgan halkını çok olumsuz etkilemiştir (Zeki, 2019, s. 171).

ABD'nin 11 Eylül sonrasında düzenlemiş olduğu işgal neticesinde milyonlarca insan hayatlarından endişe etmelerine ve güvenlik arayışına girmeleriyle kaçmalarına neden olmuştur ve milyonlarca kişi hava saldırılarından, bombalamalardan, topçu ateşinden, drone saldırılarından, silahlı çatışmalardan, tecavüzden, yerel yiyecek ve su kaynaklarının savaş nedeniyle azalmasıyla insanlar evlerinin, mahallelerinin, hastanelerinin, okullarının,

işlerinin yıkımından kaçmışlardır (Vine, vd. 2020, s. 3). Siyasi olayların çıkmaza girmesi ile halk güvensizliği ve gerekli olan hizmetleri devletten alamamasını öne sürerek göç etmeyi tercih etmiştir. İlk göç olayları ülke içindeki siyasi çıkmazlarla başlamış ve 1979 yılındaki Sovyet işgali ile daha da büyüyerek devam etmiştir. Sonrasında ise ülke içindeki hükümet kavgalarının devamı göçe neden olan olaylar arasında yerini almıştır. 2001 yılında ABD'nin ülkeyi işgali ile göç olgusu Afganistan için sürekli meydana gelen bir durum olarak değerlendirilmiştir. Siyasi olaylardan ve siyasi olayların olumsuz sonuçlarından en çok etkilenen ülke olan Afganistan, sürekli kargaşa ortamının varlığı nedeniyle göç vererek olaylara tepki vermiştir. Ayrıca her işgal sonrasında ülkede var olan kargaşa ortamı göç eden kişilerin vatanlarına geri dönmelerine engel olan en önemli olay olarak kendini göstermiştir.

2.2.2. Ekonomik Nedenler

Afganistan'ın uzun yıllar boyunca siyasi anlamda karmaşık bir yapıya sahip olması ülke ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. Ülkede yaşanan savaş, iç karışıklık, terör olayları ülkedeki halkın olumsuz etkilenmesine neden olduğu gibi ekonominin de olumsuz etkilenmesine neden olmuştur. Özellikle ülkede geçim kaynağı olarak görülen tarım alanının, savaş ve terör nedeniyle yapılamaması halkın geçimlerini sağlayamamasına ve güvensizlik faktörünün yanına açlığın da eklenmesine neden olmuştur. Ülke 40 yıl içerisinde kendi topraklarında önce Sovyetler Birliği tarafından, sonrasında ABD tarafından işgal edilmiş, uzun yıllar devam eden savaşlarla birlikte siyasî kaos, iç çatışmalar ve uluslararası terör yapılanmalarıyla da karşı karşıya kalmıştır ve tanık olduğu yıpratıcı olaylar bütünü nedeniyle bugün dünyanın en kötü ekonomilerinden birine sahiptir: Kişi başı ortalama gelir 1.000 doların altındadır ve yoksulluk ile işsizlik oranları %30'lara kadar ulaşmıştır (İNSAMER).

Yaşanan savaşların izlerinin silinememiş olması ve her savaş sonrasında ülkede kendini gösteren iç savaş ortamı Afgan halkı için güvensizlik olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle Afganistan'ın güvensizlik koşulları ekonomik büyümesini tehdit ederek, ekonomik durgunluk olasılığını arttırmaktadır (Akseer, vd., 2017, s. 65). Yaşanan güvensizlik ortamının artması iş yapmanın maliyetlerini ve risklerini artırarak özellikle madencilik, ulaşım, lojistik ve güvenlik sektörlerinde hem yurt içi hem de yurt dışı yatırımları caydırmıştır (Akseer, vd., 2017, s. 65). Buradan anlaşılacağı üzere ülke ekonomisi ülkede yaşanan olumsuz siyasi olayların etkisini en sert şekilde hissetmiştir.

Afganistan ekonomisinin 2012 yılına kadar dış yardımlarla büyümesi ve Merkezi hükümet ile müttefik ülkeler tarafından Afganistan'ın kendi ekonomik durumunu harekete geçirmek ve kendine yetecek duruma getirmek için net adımların atılmaması ekonominin kısa dönemli olarak egemen ülkelere yönetilmesine neden olmuştur (Obayd, 2017, s. 150). Bu nedenle ülke ekonomisi gerekli koşulları sağlayamayarak ülkesinde yaşanan göçün nedenlerine ekonomik yetersizlik nedenini de eklemiştir. The Asia Foundation'ın (Asya Vakfı) 2017 araştırmasına katılanların yüzde 54,5'i ülkeden göç etme nedeni olarak işsizliği göstermiştir (Tunç, 2018).

Her savaş ortamı arkasında onarılması uzun zaman alan etkiler bırakmıştır. Afganistan hem Sovyet işgali ve sonrasında hem de ABD işgali ve sonrasında siyasi anlamda olduğu kadar ekonomik anlamda da onarılması güç yaralar almıştır. Afganistan yerel parası (Afgani) hiçbir zaman uzun vadeli istikrar dönemi yaşamamış ve ekonomisi de uzun yıllar üç haneli ya da çift haneli enflasyon rakamlarını görmüştür (Obayd, 2017, s. 152). İşgal süreci alt ve üstü yapının yok edilmesi, güvensizlik, temiz su kaynaklarına ulaşma zorluğu, sağlık ve eğitim imkanlarının zayıflaması gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir (İNSAMER). Diğer yandan 2001 yılı öncesinde (1996-2001) Afganistan, dünyanın en vahşi örgütü olarak tanımlanabilecek olan Taliban örgütüne yönetilmiştir ve örgütün yönetiminde ekonomi, ekonomik sistem ve ekonomik kalkınmadan bahsetmek oldukça güç hatta imkânsız olmuştur (Obayd, 2017, s. 154).

The Asia Foundation tarafından 2017 yılında yapılan ankete göre en çok belirtilen yerel sorun %31 ile işsizlik olmuştur ve bu nedenle hane halkı fırsat bulduğunda ekonomik anlamda daha iyi yerlere gitmeyi düşünmektedir (Akseer, vd., 2017, s. 8). Savaşlar nedeniyle belli bir dış ticaret ağının ülkede bulunmaması 2017 yılı dış ticaret hacminin 8,4 milyar dolar olarak gerçekleşip, bunun 7.6 milyar dolarını ithalat kalemleri tarafından oluşturulması ülkenin büyük oranda dış ticaret açığı verdiğini göstermektedir (İNSAMER). Ülke ekonomisinin kendi kendine yeten potansiyele ulaşamaması nedeniyle dışa bağımlı hale getirilmesi halkın ekonomik sıkıntılar çekmesine ve normal bir ihtiyacını çok daha pahalıya karşılamasına neden olmuştur. Bu nedenle Afgan halkı ekonomik anlamda uzun yıllardır sıkıntı yaşamaktadır ve bu sıkıntıdan kurtulma yolu olarak ilk akla gelen göç etmek olmuştur. Diğer yandan güvensizlik ve siyasi belirsizlik yaşamaya devam eden Afganistan, ekonomik anlamda, tüketim, ihracat ve işçi dövizleri üzerinde olumsuz etkiler ile karşılaşmış ve COVID-19 virüsünün patlak vermesiyle ağır bir darbe almıştır (The World Bank, 2020).

Ayrıca Afganistan 2015 yılında çok ciddi beyin göçü yaşamıştır ve 35 yıldır süren savaşlar nedeniyle çöken sağlık yapısı yüzünden yüzlerce doktor, hemşire ve sağlık personeli hayatını kaybetmiş ve binlerce sağlıkçı ülkeden göç etmek zorunda kalmıştır (Obayd, 2017, s. 151-155). Yapılan araştırmalarda nüfusun yüzde 65'i iş ve geçim imkânlarının olmaması nedeniyle göç ederken, yüzde 9 anlaşmazlığı ve genel güvenliği, yüzde 7 ekonomik büyüme veya refah eksikliği, %6 mali sorunlar / borçlar ve güvenlik, diğer bir %6 tehditleri göç etmek için önemli neden olarak sıralamıştır (IOM, 2019, s. 14).

Ülke ekonomisinin bugün de devam eden çatışma hali nedeniyle insanlar hem güvenli bir bölgede olma isteği ile hem de ekonomik anlamda daha iyi koşullarda olma isteği ile göç etmektedirler. Afgan vatandaşlarının %43'ü için işsizlik ve geçim kaynağında fırsatları yakalamak ve çatışmadan uzak kalıp güvenli bir yerde olmak, Kunduz hariç tüm illerde göç etmenin bir numaralı nedeni olarak kendini göstermiştir (IOM, 2019, s. 14).

Ülke ekonomisinin savaş nedeniyle tahrip olması ve Taliban Terör Örgütünün ülkede savaşlar gibi sorunlar oluşturması ülke ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Günümüzde de şiddet olaylarının hız kesmeden devam etmesi ve COVID-19 salgınının patlak vermesi Afganistan ekonomisinin kötüleşmesine neden olmuştur. Dışa bağımlı bir ülke potansiyeline sahip olması ülkede neredeyse her şeyin ithalat yoluyla sağlanmasına neden olmaktadır ve bu durum ülkede üretim faaliyetlerinin olmadığını açıkça ortaya sermektedir. Afgan Halkının üretimin olmadığı bir yerde geçimini zor koşullarda sağlıyor olması durumu göçün ekonomik nedenini oluşturmaktadır. Diğer yandan ülkenin önemli bir bölümünün tarım ile geçiniyor olması ve tarım alanlarının savaşlar ve iç karışıklıklar nedeniyle tahrip olması durumu da halkı göçe iten bir başka neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.3. Terör

Terör kelimesi Latince 'terre' sözcüğünden gelmektedir ve Terre, Latince aşırı anlamda korkmak ve korkudan titremek anlamına gelmektedir (Aşkın, 2020, s. 4). Terör kelimesi Fransızca Petit Robert sözlüğüne göre "bir toplumda bir grubun halkın direnişini kırmak için oluşturduğu ortak korku" olarak tanımlanır ve Oxford İngilizce Sözlüğü'ne göre ise, "genel anlamda siyasi nedenlerle, halkın gözünü korkutmak ve halkı yıldırma için dehşet ögesini kullanmak" olarak tanımlanır (Lingua, 2015). Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre de terör kavramı, yıldırı kelimesi ile açıklanmaktadır.

Tanımlar genel anlamda toplum içinde oluşan huzursuzluk ve kargaşa ortamı neticesinde yaşanan korku duygusu üzerinden açıklanmıştır. Terörizm kavramı ise farklı bir çok tanımlar doğrultusunda; Siyasi amaçları gerçekleştirmek amacıyla korku yaymak için sivillere karşı organize ve önceden belirlenmiş şiddet olarak açıklanmaktadır (Smith, 2020, s. 224). Terörizm kelimesinin içinde barındırdığı özelliklere bakılacak olursa;

“1- Terörizm bir ideoloji, bir doktrin ya da sistematik bir fikir olmamakla beraber hedefe ulaşmak için kullanılan bir stratejidir,

2- Terörizm, terör eylemlerini meşrulaştırmak için zemin hazırlar,

3- Terörizm, yeni bir düzen ve menfaatler vaat eder,

4- Terörizm, uluslararası düzende dış güçlerce daima desteklenir. Aksi halde gelişmesi mümkün değildir,

5- Terörizm, propaganda olmadan güçlenemez hatta ayrılmaz bir bütündürler,

6- Terörizm, mali desteğe ihtiyaç duyar ve bunu elde etmek için de yasadışı yollara başvurur,

7- Terörizm, devlet otoritesine alternatif olduğunu savunur,

8- Terörizm, düzen değişimi, bağımsız bir devlet kurma gibi nedenlerle ortaya çıkabilir,

9- Terör, bilinçli ve kasıtlı yapılan eylemleri içerir,

10- Terörizmin amacı şiddet uygulamaktır çünkü ancak bu şekilde hedeflerine ulaşabileceğini düşünür,

11- Terörizm, genellikle siyasi bir amaca hizmet eder,

12- Terörizm, bireysel değil örgütlü grupların gerçekleştirdiği eylemlerdir” şeklinde sıralanmaktadır” olarak tanımlanmaktadır (Helvacıköylü, 2007).

Terör kavramı için dehşet ve korku anlamında bir tanım yapılırken, terörizm kavramı için yapılan açıklamalarda siyasal amaçlar uğruna bilinçli ve sürekli yapılan eylemler bütünü ifadesi kullanılmaktadır (Aşkın, 2020, s. 8). Terör kavramı belli bir noktada gerçekleşen saldırılar sonucunda halkın korku hissetmesi sonucu ifade edilen bir kavram olurken, terörizm kavramı ise belli bir siyasi idareye isteyerek ve sonuç odaklı yapılan bir saldırı anlamını içinde barındırmaktadır.

Uluslararası terörizm ise; “gözetilen hedef, gerçekleştirilen eylemler ve kaynaklarıyla birden fazla devleti içine alarak ilgilendiren ve uluslararası sonuçlar doğuran terörist faaliyetler” olarak açıklanabilmektedir (Semercioğlu, 2016, s. 100). Kısaca Uluslararası terörizm kavramı, belirli siyasal, sosyal ve ekonomik çıkarlar sağlamak için insan yaşamını, iç sosyal yapıları, uluslararası barış ve güvenlik ortamını, devletlerin barışçıl ilişkilerini, iç işlerini, anlaşmazlıkların ya da olumsuzlukların barışçıl yollarla çözümünü, iç hukuku ve uluslararası hukuku hedef almaktadır (Semercioğlu, 2016, s. 100). Kavram genel itibariyle 11 Eylül 2001 ABD’de gerçekleşen terör eylemlerinden sonra daha sık kullanılmaya başlanmıştır (Aşkın, 2020, s. 37). Genel itibariyle uluslararası terör, birden fazla ülkeyi içine alarak olumsuz etkilemesi nedeniyle hukuk, siyaset ve ekonomi alanlarında büyük etkiler oluşturabilmektedir.

Terörizm öncelikle bir iç/ ulusal veya bölgesel olgu olarak bilinmekte ve temelde dünyanın az gelişmiş bölgelerinde kendini göstermektedir (Smith, 2020, s. 227). Afganistan, diğer ülke profillerine bakıldığında bir çok alanda kendini kanıtlayabilmiş bir ülke konumuna erişememiştir. Bu nedenle ülke sürekli çatışmalara, katliamlara, siyasi çıkmazlara ve terör olaylarına maruz kalmaktadır. Özellikle ülkede İslam dışında bütünleştirici bir gücün olmaması şiddet ve terörü ortaya çıkaran unsurlar içinde öne çıkan nedenler arasında yerini almaktadır (Bozatay, 2013, s. 153).

Terör ve terörizm kavramlarının tanımlarını ve terörizmin sayılan özelliklerini Afganistan halkı ve siyaseti, uzun zamandır yaşamaktadır. Halk yaşanan olayların vermiş olduğu korku ortamından etkilenmekte, siyaset ise yapılan terör olayları nedeniyle ülkesindeki güvenliği sağlayamamaktadır. Bu nedenle Afganistan, ekonomik, siyasi, hukuksal ve diğer pek çok önemli alanda kendini kanıtlayamamaktadır. Özellikle halkın yaşanan terör olaylarından korkarak can güvenliğini sağlamak için göç etmesi ülkeyi pek çok alanda olumsuz etkilemiş ve etkilemektedir. Afganistan’da kırk yıla yakın zamandır var olan uzun çatışma döneminde sırasıyla gerçekleşen Sovyet askeri müdahalesi (1979-1989), iç savaş ve terörizm (1989-2001), ABD-NATO müdahalesi ve terörizm ile mücadele (2001-2014 ve sonrası) dönemlerinin fiziksel ve psikolojik olarak büyük anlamda zarar gören kadınlar ve çocuklar olmuştur (Erman, 2019, s. 33).

2015 ortasından beri kötüleşen ülkedeki durum ve artan şiddet seviyeleri büyük ölçüde ülke içinde yerinden edilmeye ve insani yardım erişiminin azalmasına yol açmakla birlikte toplamda 1,2 milyon Afgan halkı ülke içinde yerinden edilmiştir (Appeal, 2017, s.

56-57). BMMYK'nin hazırlamış olduğu verilere göre, 70.8 milyon insan çatışma ve şiddet nedeniyle bulunduğu yeri terk etmektedir ve bu nüfusun 25,9 milyonu 18 yaş altı kişiler tarafından oluşmaktadır (İnce, 2019a, s. 214). Genç bir nüfusa ev sahipliği yapan Afganistan'da 54 yaş altındakiler toplamdaki nüfusun %93,5'ini oluşturmaktadır ve 1979 yılından bugüne kadar olan tüm olayları yaşayan Afgan halkı savaş ve çatışma döneminde hayatını kaybedenlerin yanı sıra vatandaşlarının çoğu ülkelerinin içinde bulunduğu kargaşa ve şiddet ortamını tecrübe etmiş kişilerdir (Erman, 2019, s. 34). Yaşanan savaş ortamının neden olduğu göç, günümüzde terör kaynaklı olarak gerçekleşmektedir. Ülkelerindeki kargaşa ortamının terör ile artarak devam etmesi Afgan halkını göçe iten önemli neden olarak kendini göstermektedir.

Ülkenin göç vermesine neden olan ve terör kavramının tüm özelliklerini içinde bulunduran Taliban Terör örgütü 1994-1995 yılları arasında otorite boşluğundan yararlanarak adını güney eyaletlerinde duyurmaya başlamıştır (Sivrioğlu, 2017, s. 282). Ayrıca Taliban'ın 1996 yılında iktidarı ele geçirmesi ve 2001 yılında Afganistan'da başlayan ABD harekâtı arasındaki dönemde Taliban varoluşu nedeniyle silahlı gruplar arasındaki kanlı olayların görece azalması Afganistan'daki şiddeti önlememiştir (Erman, 2019, s. 32). 1996 senesince var olan ve 1997 yılının ilk yarısında da süreklilik arz eden Taliban kuvvetleri ve ülkenin diğer siyasî güçleri arasındaki ikili çatışmalar, ülke içerisinde büyük çaplı yer değiştirme hareketlerine neden olmuştur (Yıldırım, 2018, s. 137). 2001 yılında gerçekleşen ABD işgali terörü önleme adı altında yapılan bir harekât olsa da Afganistan her geçen gün artan terör olaylarına maruz kalmaya devam etmiştir. Ülkede var olan ve en büyük terör olaylarına ülkenin tanıklık etmesine neden olan örgüt ise "Taliban" olmuştur. Genel anlamda Taliban, bir Pakistan projesi olarak bilinmektedir ve bu projenin nedeni olarak da Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Orta Asya Cumhuriyetleri ile doğalgaz ve petrol anlaşmaları imzalamak isteyen Pakistan'ın, engel olarak Afganistan'daki kargaşa ortamını görerek, kendinin yönettiği İslami bir grubun ülkenin içinde bulunduğu kargaşa ve çatışma ortamını sonlandıracağını düşünmesidir (Sivrioğlu, 2017, s. 282). Taliban'ın, zaman içerisinde çatışmaları sonlandırmayıp aksine şiddetlendirici olarak ülkenin başına geçmesi yapılan tüm planları çöpe atmıştır.

Taliban'ın 27 Ekim 1996'da siyasi otoriteyi tam anlamıyla ele geçirmesi ile birçok alanda yasaklar getirmiştir. Bu yasaklara bakılacak olursa;

“Kadınlar ile ilgili yasaklar;

- Kadınların dışarıda çalışması,
- Kızların okula gitmesi,
- Kadınların şık giyinmesi, süslenmesi
- Kadınların hastanelerde erkeklerin yattığı odaları ziyaret etmesi,
- Kadınların yürürken topuk sesi çıkartması; dolayısıyla kadınların topuklu ayakkabı giymesi yasaktı,
- Şeriat kurallarına uygun giyinmeyen kadınların kırbaçlanması,
- Zina yapan kadınların taşlanarak öldürülmesi” kararı verilmiştir (Oğuz, 1999, s. 263).

“Erkekler ile ilgili kurallar ise;

- Tüm erkekler 1,5 ay içerisinde sakal bırakacak,
- Tıraş bıçağı satmak ile sakal tıraşı yasaktı ve sakal tıraşı yapan berberin iki parmağının kesilmesi,
- Köselerin takma sakal kullanması,
- Namaz vaktinde tüm erkeklerin camiye zorunlu olarak gitmesi” şeklinde sıralanmaktadır (Oğuz, 1999, s. 263).

Afganistan’da hem kadınlar için hem de erkekler için alınan kararlar halkın katı bir yönetim içinde olacağını göstergesidir. Özellikle kadınlar için alınan kararlar, Taliban yönetimi boyunca kadınların büyük sıkıntılar yaşamasına neden olmuştur. Farklı bir çok alanda alınan yasaklar kadınların özgürlüklerinin önündeki en büyük engeli oluşturmuştur. Taliban Terör örgütü ülke siyasetini olumsuz etkilemekle birlikte sağlık, ekonomi, eğitim gibi alanları da olumsuz etkileyerek geride kalmasına neden olmuştur. Taliban ile 2001 yılında okullarda kayıtlı sadece bir milyon erkek öğrenci varken kız çocuklarının okula gitme imkânı olmamıştır, uzun yıllar boyunca devam eden savaş ortamı sosyoekonomik yapıyı büyük oranda zarar vermiştir ve yine ülkedeki kargaşa nedeniyle yaşam süresi, sağlık hizmetlerine ulaşma, aşılama kapsamı, beslenme, ölüm oranı gibi bütün sağlık göstergeleri diğer bölge ülkelerinin oldukça gerisinde kalmıştır (Köçer, 2019, s. 373-378).

Yaşanan sıkıntılar ve ülkedeki olayların artması nedeniyle, Afgan halkı çözüm yolu olarak göç etmeyi tercih etmiştir. Alman Federal Göç ve Mülteciler Dairesi (BAMF)

verilerine göre, Afganistan'dan Almanya'ya gelerek sığınma talebinde bulunanların sayıları Haziran'da 8 bin 200, Temmuz'da 10 bin 500 ve Ağustos'ta 13 bin 100 olarak kayıtlara geçmiştir ve Afgan halkını ülkelerini terk etmeye zorlayan en önemli neden ise Taliban'ın terör faaliyetleri olarak gösterilmiştir (Gorzewski, 2015).

Ülkedeki terör olaylarının Taliban yönetimi ile başlaması ve aratarak devam etmesi durumu ve günümüzde de yoğun olarak terör faaliyetlerinin ülkede sürmesi göç olaylarının yoğun bir şekilde artmasına neden olmaktadır. Ülkede yaşanan terör olayları ile Taliban'ın cani bir şekilde toplum içinde insanları katletmesi durumu da insanların göç etmelerindeki farklı bir nedeni ortaya koymaktadır. Ülkedeki meydanlarda asılı kanlı cesetlerin olması, stadyumlarda kadınların recmedilmesi, topluluk içinde kesilen kol ve bacaklar ile Taliban, Afgan halkına vahşi şekilde kendilerine karşı gelindiğinde olacakları göstermiştir (Sivrioğlu, 2017, s. 282).

Terörün en kanlı ve en acımasız haline tanık olan Afgan halkı sayıları günden güne artarak göç etmeye kaldıkları yerden devam etmiştir. 1992 yılından beri Komünist rejim düştüğünde ve çeşitli mücahit grupları arasında şiddetli güç mücadeleleri yaşandığında Kabil'de 40.000 kadar sivil öldürülmüştü ve sadece 1992 yılında 500.000 ve daha fazla insan yaşanan olaylar nedeniyle göç etmeyi tercih etmiştir (Physicians for Human Rights, 1998, s. 22). Yaşanan kötü olaylar ile 1996 senesinde Taliban yönetiminin güç kazanması nedeniyle göç edenlerin sayısında artış yaşanmıştır (Yesevi, 2019, s. 11).

Diğer yandan ülkede terör örgütlerinin günümüzde daha fazla olması durumu da göçe neden olan ve ülkenin güvensiz bir çizgide yer almasındaki temel etkenler içerisinde yerini almaktadır. Bu bağlamda ülkede Hakkani Ağ, El Kaide Ağ, IŞİD, Lashkar-e-Jhangvi, Lashkar-e-Taiba, Jaish-e-Mohammad, Mücahidin Birleşik Konseyi (Shura-i-Etehad Mücahidin), Maulvi Nazir Grubu, Therik-e Taliban Pakistan (TTP), Amre Ba Maroof ve Momin grubu gibi 20'ye yakın terörist grup bulunmaktadır (Arian, 2017). Bu denli fazla terör örgütünün Afganistan ülkesinde bulunması ya da bu örgütler tarafından Afganistan'a saldırılar düzenlenmesi ülkedeki güvenliğin oldukça zayıf olduğunu ve halkın bu güvensizlik ortamından haklı olarak kaçmak istediğini göstermektedir. Diğer yandan Afganistan görüldüğü gibi sadece Taliban örgütü ile uğraşmamaktadır. Aynı zamanda ülkede, dünyanın da tanımış olduğu büyük terör örgütleri de kendi liderliği için belli gösteriler ve çatışmalar gerçekleştirmektedir.

Bölgedeki terör örgütleri içinde bulunan IŞİD, Taliban'ın, büyük oranda yerli ve yabancı örgütün barındığı bölgedeki hâkimiyeti ve tekeline meydan okumuştur ve bu nedenle IŞİD ve Taliban, kendi topraklarını korumak veya yeni topraklar elde etmek için birçok defa karşı karşıya gelmiştir (Azami, 2015). Durumun böyle olması ülkede kargaşa ortamının artmasına ve ülke güvenliğinden sorumlu kişilerin tek bir terör örgütü yerine birden fazla kişi ile başa çıkmasını gerekli kılmıştır. Ancak ülkedeki birden fazla ve güçlerine güç katan terör örgütlerinin bulunması ülke yönetiminden sorumlu kişilerin güvenlik ortamını oluşturmada işlerini zorlaştırmıştır. Halkın oluşan terör olayları nedeniyle göç etmesi de güvenliğin sağlanamaması nedeniyle kaçınılmaz olmuştur. Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO), COVID-19 krizinin IŞİD'i cesaretlendirebileceğini ve bölgedeki terör örgütlerinin yeniden canlanmasına yol açabileceğini ve bunun da daha fazla göçü beraberinde getirebileceğini söylemektedir (İnfo Migrants, 2020).

2001 yılı sonlarında Taliban'ın devrilmesinden sonra birçok Afgan şiddet ortamının son bulacağı ve yaşamlarının iyileşeceği konusunda umutlanarak ülkelerine dönmeyi tercih etmiştir, ancak, 2006 yılında güvenlik durumu hızla kötüleşerek, 2001 yılından bu yana en yüksek seviyede hissedilmiştir (Yıldırım, 2018, s. 141). Ülkede yaşanan terör olaylarının insanlarına güvenliğine zarar vermesi ve çıkan kargaşa ortamı ile bozulan ekonomi ülke vatandaşının göç etmesini tetiklemiştir. Güvensizlik ve ekonomik faktörler göç etmede en yaygın nedenler içinde olmuştur (IOM, 2019, s. 14). 2018 yılında bir ay içerisinde Afganistan'da var olan Taliban ve DEAŞ saldırılarında çoğunluğu sivil 282 kişi hayatını kaybetmiştir ve 500'den fazla kişi de yaralanmıştır (Deveci, 2018).

Merkezi Avustralya'da bulunan Ekonomi ve Barış Enstitüsü (IEP) tarafından yayınlanan "2020 Küresel Terörizm Endeksi "ne dair raporda 163 ülkede yıl boyunca meydana gelen terör olayları incelenmiştir ve buna göre, Afganistan, 2018'de olduğu gibi 2019'da da terörden en çok etkilenen ülkeler arasında en üst sırada yerini almıştır (Silahşör, Güler, 2020). Durumun böyle olması ülkede çatışmaların günümüzde de hız kesmeden devam ettiğini ve ülkenin hala terör olaylarına tanıklık ettiğini göstermektedir. Afgan halkı da yaşanan terör olaylarından dolayı göç etmeye devam etmektedir. Ülkedeki şiddet ve çatışmalara neden olan ve ülkeyi terör ortamına iten ana unsurun; ülkede siyasal ayrımlara yol açan etnik ve kabilesel yapının karışık olmasından dolayı ülkede ortak bir kimlik bilincinin ve ortak bir dilin oluşturulmasında ortaya çıkan zorluklar olduğu durumu kendini

göstermektedir (Bozatay, 2013, s. 160). Bu nedenle Afganistan sürekli olarak oluşabilecek kargaşa ortamlarına açık bir ülke profili çizmektedir.

Yaşanan terör olayları, ekonomi ile bir çok önemli olan sağlık, eğitim gibi alanları da tahrip etmiştir. Afgan halkı hem kendi güvenliklerini sağlamak hem de daha iyi koşullarda yaşama isteği ile göç yolunu tercih etmektedir. Diğer yandan ülkede tek bir terör örgütünün bulunmaması ve birden fazla terör örgütünün ülkede bulunarak ülkedeki yaşam faaliyetlerini olumsuz etkilemesi göç için ayrı bir nedeni ortaya çıkarmaktadır. Terör olaylarının günümüzde de hız kesmeden devam etmesi ve çok fazla can kaybının yaşanması durumu göç olaylarının günümüzde de artarak devam edeceğini göstermektedir.

Terör olaylarının özellikle eski ABD başkanı Donald Trump'ın, ABD askerlerini en kısa zamanda çekme fikrini açıklamasından sonra hız kazanması durumu, ülkede var olan sıkıntılı günleri oldukça artırmaya yetmiştir. Eski ABD başkanı Trump'ın açıklaması; "Afganistan'da görev yapan ve geriye kalan az sayıdaki kahraman kadın ve erkeklerimizi Noel'e kadar evlerine getirmeliyiz" şeklinde olmuştur (DW, 2020). Açıklamanın temeline bakılacak olursa Trump'ın gelecek seçimleri kazanmak için yaptığı bir girişim olduğu ortaya çıkmaktadır. Nitekim 29 Şubat 2020'de ABD ve Taliban arasında Katar'ın başkenti olan Doha'da bir anlaşmaya gidilmiş ve anlaşma uyarınca yabancı askerlerin ülkeden çekilmesi, bunun karşılığında Taliban'ın Afganistan'dan terör tehdidi gelmeyeceğine dair güvence vermesi istenmiştir (DW, 2020). Yapılan anlaşma neticesinde ülkede huzur ortamının artacağını düşünülmesi ilerleyen zamanlarda bu iyimser düşüncenin oldukça yanlış olduğunu kanıtlamıştır. Çünkü "Birleşmiş Milletler Afganistan Yardım Misyona (UNAMA) göre, ABD ile Taliban arasında barış anlaşmasının imzalanmasından hemen sonra ülkede tırmanışa geçen şiddet olayları ve saldırılarda 3 bin 35 sivil hayatını kaybetmiş, 5 bin 785 sivil yaralanmıştır" (AA, 2021). Anlaşma genel itibariyle Afganistan'da yeni ve olumlu bir hava öngörse de yaşananlar ve yaşanmakta olan olaylar anlaşmanın teröre ve kanlı kaos günlerine ülkenin geri döndüğünü göstermektedir.

Özellikle anlaşma sonrasında anlaşma öne sürülerek bir çok yerde patlama, bir çok vatandaşa suikast Taliban Örgütü tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda yapılan açıklamada "medya ve kamu temsilcilerine yönelik suikast ve saldırılarda en az 29 kişi ölmüş, başkent Kabil'de, üniversitede eğitim veren bir öğretim görevlisi ile bir hükümet görevlisi ve dört polis kimliği belirlenemeyen kişilerce katledilmiştir ve ayrıca farklı eyaletlerde yol kenarına yerleştirilen patlayıcı maddelerin infilak ettirilmesi sonucu çok

sayıda sivil ve güvenlik görevlisi de hayatını kaybetmiştir” şeklinde ifade edilmiştir (DW, 2021).

Ülkedeki şiddet olaylarının gün geçtikçe artması ve hız kazanması Afgan halkının huzur düşüncesini de olumsuz etkilemiştir. Yaşanan olaylardan dolayı göç olayları da kaçınılmaz bir hal almıştır. Avrupa ülkesi olan İspanya’da en çok okunan gazetelerden olan ‘‘El- Pais’’ gazetesi yaşanan sıkıntılarla ilgili olarak ‘‘Batı’nın, askerler döner dönmez, Afganistan’ı unutmaması büyük bir hata olur, yeni bir iç savaş, Afganistan’ın komşularını da, Avrupa’yı da ilgilendiren yeni göç dalgalarına yol açar ve 2019’da, yani pandemiden önce, yasadışı yollardan Avrupa’ya gelen Afgan vatandaşlarının sayısı Suriyelilerden fazla olmuştur’’ şeklinde açıklamada bulunmuştur (Euro Topics, 2021).

ABD ile Taliban anlaşmasının gereği olan ABD askerlerinin ülkeden geri çekilmesi durumu yeni bir kaosa neden olmuştur. Oluşan kaos ortamı ve kanlı olaylar Afgan halkının hayatları hakkında endişe duymalarına ve ülkede gelecek görememelerine neden oldukça başka ülkelere göç durumu da kaçınılmaz bir hal almaktadır. ABD’nin, Afganistan’daki askerlerini çekmesi sonucunda genel olarak meydan Taliban yönetimine kalmaktadır ve bu durum da şiddet ortamının artmasını kaçınılmaz hale getirmektedir. Bu nedenle göç olayları Afganistan halkı için terör nedeni olarak artış göstermeye devam edecektir.

2.3. Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi Uluslararası Örgütler ve Uluslararası Hukukta Afgan Göçmenler

Afganistan, 1979 yılından itibaren dünyada en fazla mülteci oluşturan ülke konumuna gelerek, ilk göç dalgasını 1979–1989 döneminde komünist darbeler ve Sovyet işgali sonucunda yaşamıştır ve ikinci göç dalgasını ise 1989–1992 yılları arasındaki Necibullah hükümeti ve Mücahitler arasındaki iç savaş nedeniyle yaşamıştır (Güler, 2013, s. 110). Ülkede sonraki yıllarda gelişen göç dalgası ise 1996 yılında Taliban örgütünün ülkede kanlı olaylara neden olması ve 2001 yılında ABD’nin Afganistan’a işgali sonucu oluşan artan güvensizlikle gerçekleşen göç dalgalarıdır.

Diğer bölümlerde anlatıldığı üzere bu göç dalgalarından en çok etkilenen Afganistan’ın komşu ülkeleri olan Pakistan ve İran olmuştur. 1980’li yıllarda Pakistan’da 3,5 milyon mülteci bulunurken 1,5 milyon Afgan Mülteci de İran’a göç gerçekleştirmiştir (Oğuz, 1999, s. 171). Dünyadaki mülteci sayılarını raporlayan ve mültecilere yardımları, haklarını savunmaları ile tanınan BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ülkelerinde

oluşan savaş nedeniyle göç eden yaklaşık 5 milyon mülteciye bütçesinin sadece yüzde 12'sini ayırmıştır (Oğuz, 1999, s. 171). Bu nedenle mültecilere yapılması gereken yardımlar oldukça az ve yeterli olacak şekilde gerçekleşmemiştir. Diğer yandan İran'daki mültecilere ise Tahran Hükümeti'nin Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BBMYK) gibi batılı ajansları ülkesinde istememesinden dolayı gerekli yardımlar yapılamamıştır ve bir çok mülteci kendi başının çaresine kendisi bakmak zorunda kalmıştır (Ruiz, 2002).

İran yönetimi, 1992 senesinde Afganistan, İran ve UNHCR arasında üç taraflı bir anlaşma imzalayarak ilk göç edenlerin kendi ülkelerine geri dönüş programını başlatmıştır ve bu bağlamda 1992 ile 1995 yıllarında 1,3 milyondan fazla Afgan halkı, gönüllü bir şekilde İran'dan Afganistan'a geri dönmüştür (Yıldırım, 2018, s. 138). Bu geri dönüşü etkileyen önemli olaylardan biri Afganistan yönetiminin Mücahitler tarafından ele geçirilmesi olmuştur.

BM ise ülkelere geri dönen mültecilere yardımcı olabilmek adına iki program oluşturmuştur ve bunlar;

- "Pakistan'da BMMYK, mülteci karnelerini teslim eden mültecilere, evlerine ulaşmaları ve Afganistan'daki ihtiyaçlarına yönelik kullanmaları için bir miktar para teklif etmiştir,

-Afganistan'da BM, geri dönenlere mayın temizleme, sağlık programları, su kaynağının iyileştirilmesi ve temel eğitim yoluyla yardımcı olmak için Salam Operasyonu'nu oluşturmuştur" olarak açıklanmaktadır (Ruiz, 2002).

Görüldüğü üzere uluslararası örgütler Afganların göç etmeleri sonrasında, göç etmiş oldukları Pakistan ve İran ülkelerine belli şekillerde yardımlar sağlamışlardır. Ancak İran Hükümeti uluslararası örgütleri kendi topraklarında istememesi üzerine, İran'da bulunan Afgan göçmenlere yardımlar oldukça sınırlı gerçekleşmiştir. Öte yandan Afganistan'daki göç dalgasını sonlandırmak adına UNHCR'nin anlaşma imzalayarak, göç eden Afganları kendi ülkelerine geri getirme çalışmaları ve bu bağlamda BM'nin geri gelen göçmenler için belli yardımlar yapması Uluslararası kuruluşların temel yardım çalışmaları arasında yerini almıştır. Uluslararası göç alanında çalışmalar yürüten BBMYK'nın genel olarak en temel görevi göç eden halkın yeniden ülkeye dönüşünü sağlamaktır. Ancak 1951 Mülteci Sözleşmesi'ndeki geri göndermeye karşı olan yasağın ya da 1948 Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nde gösterilen sığınma arama ve sığınma hakkından değişik olarak, yeniden yerleştirme, devletler için temel koruma faaliyeti olmasına rağmen isteğe bağlı ve gönüllü

bir faaliyet olarak gerçekleştirilmektedir (Fredriksson, 2002). BMMYK'nın ise yapmış olduğu temel politikalar içinde yer alan geri gönderme, isteğe bağlı olup olmaması nedeniyle tartışmaya açık bir politikadır.

2001 yılının kasım ayında gerçekleşen Boon Konferansı ile Afganistan hükümetinin temelinin atılması ile iç savaşlar ve Taliban yönetiminden sonra Afganistan'ın siyasi geleceği ele alınmıştı (Yegin, 2015, s. 32). Ancak Bonn Anlaşması Afganistan'a genel bir güven ortamı ve barış getiremediği için ülkede 2002–2010 yıllarında kargaşa ortamının yerleşmesiyle güvensizlik ortamı belli bölgelerle sonlanmayarak, aksine tüm ülkeye yayılmıştır (Güler, 2013, s. 114). Bu nedenle ülke genelinde göç olgusu her geçen gün artan karışıklarla beraber artış göstermiştir. Afganistan'da başta BM kurumları olmak üzere oldukça fazla UÖ ve HDK geri dönen mültecilerle ilgili olarak çalışmalar yürütmüştür ve özellikle BMMYK, mülteci dönüşlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak adına menşe ülkede sürdürmüş olduğu çalışmalarda Afganistan'daki varlığını 2002 yılından itibaren güçlendirmiştir (Güler, 2013, s. 114).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) sahip olduğu rakamlara göre, 2018 senesi sonunda dünyada mülteci, sığınmacı ve ülke içinde yerinden edilmiş kişiler göz önüne alındığında, zorunlu olarak yer değiştirmek zorunda kalan toplam 68,5 milyon insan bulunmaktadır ve bu sayının 40 milyonu göç edenlerin vatandaşı oldukları ülke içinde yerinden edilmiş insanlardır (Yesevi, 2019, s. 10). 2019 senesinin sonlarında, yaklaşık olarak 2,6 milyon Afgan vatandaşı kendi ülkeleri içinde zorunlu olarak yerinden edilirken, yaklaşık 2,7 milyon Afgan mülteci olarak kayıtlara geçmiştir ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) yetkisinde dünyanın en uzun zamandır yerinden edilmiş ve mülksüz kalmış nüfusunu oluşturmaktadırlar (Mixed Migration Centre, 2020, s. 2)

2021 yılı için BMMYK'nın Afganistan için odaklanacağı noktalar ise şu şekildedir:

“Çok yıllık koruma ve çözüm stratejisini geliştirerek:

i) İlgili kişilerin koruma risklerine etkili bir şekilde yanıt vermek;

ii) Koruma risklerini azaltmak ve toplulukların dayanıklılığını ve barış içinde bir arada yaşamayı güçlendirmek için toplulukları güçlendirmek;

iii) Sürdürülebilir çözümler için Hükümet, ortaklar ve çeşitli aktörlerle ilişki kurmak. Bu, ilk Küresel Mülteci Forumu'ndaki taahhütleri de dahil olmak üzere, Hükümetin Mültecilerle ilgili Küresel İlkeler Sözleşmesi ve Kapsamlı Mülteci Müdahale Çerçevesini uygulama çabalarıyla tamamen uyumlu olması,

▪ *Afganistan İslam Cumhuriyetleri, İran ve Pakistan arasında SSAR'ın bölgesel çerçevesi içinde Üçlü ve Dörtlü platformlar aracılığıyla koruma ve çözüm diyalogunun kolaylaştırılması,*

▪ *Uzun süreli yerinden edilmeye yönelik çözümleri güvence altına alma ihtiyacını insani hazırlık ve müdahale ile dengelemek,*

▪ *İnsani-kalkınma-barış yatırımları ve çeşitli aktörlerle kapsayıcı ortaklıklar yoluyla öncelikli geri dönüş ve yeniden entegrasyon alanlarındaki (PARR'ler) temel hizmet ve tesisleri güçlendirmek de dahil olmak üzere, mültecilerin ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin gönüllü dönüşü ve sürdürülebilir yeniden entegrasyonunu sağlama çabalarında Hükümeti desteklemek (bağışçılar, kalkınma aktörleri, BM kuruluşları, özel sektör ve sivil toplum),*

▪ *Koruma Merkezinin insani yardımın merkezinde olmasını sağlamak ve Koruma ve Acil Barınma ve Gıda Dışı Eşyalar Kümeleri aracılığıyla yeterli konut, arazi ve mülke erişimi teşvik etmek,*

▪ *Savunuculuk, koordinasyon ve kanıta dayalı programlama yoluyla ÜİYOK'lerin, mültecilerin ve geri dönenlerin Afganistan'ın ulusal kalkınma planlarına ve programlarına dahil edilmesinin teşvik edilmesi,*

▪ *Kurumlar arası ve Hükümetin ülke içinde yerinden edilmeye tepkisini desteklemek, ilgili ortaklarla koordinasyon içinde, yardım sağlamak, ayrıştırılmış verileri toplamak ve uzun süreli ÜİYOK'ler için çözümleri kolaylaştırmak,*

▪ *Koruma risklerini ve endişe duyan toplulukların acil ve orta vadeli ihtiyaçlarını sistematik olarak ele almak için kanıta dayalı programlamayı güçlendirirken, uzun vadeli kalkınma ve sürdürülebilir yeniden entegrasyon için kalkınma ortaklarıyla bağlantıları güçlendirmek” (UNHCR, 2021).*

Diğer yandan UNHCR 2021 yılında çok sektörlü çok paydaşlı insani kalkınma-barış yatırımlarını organize ederek, sosyal uyumu ve barış inşasını teşvik ederken, Geri Dönüş ve Yeniden Entegrasyonun Öncelikli Alanlarında (PARR'ler) gönüllü geri dönüş ve sürdürülebilir yeniden entegrasyonu sağlama çabalarında hükümeti destekleyerek, ana odak noktası, geri dönenlerin ilgili kalkınma planlarına dahil edilmesinin teşvik edilmesini sağlayacaktır ve sürdürülebilir yeniden bütünleşmeye yönelik kolektif sonuçlara, etkiye ve sürdürülebilirliğe odaklanan 'Bir Olarak Verir' yaklaşımıyla, özellikle Afganistan Ticaret ve Sanayi Odası, BM kuruluşları ve kalkınma aktörleri olmak üzere özel sektör ile ortaklıkları güçlendirerek, Afgan Mülteciler için bölgesel Çözüm Stratejisi (SSAR) ve destek platformuna çeşitli aktörlerin desteğini arttırmak için önemli bir görevi üstlenecektir (UNHCR, 2021).

2001 ve 2015 yılları arasında UNHCR 4,8 milyon Afgan'ın geri dönüşüne yardım ederek, büyük orana sahip Afgan vatandaşlarının resmi yardımlar olmadan ülkelerine geri

dönmelerine neden olmuştur ve Afganistan’da toplam nüfus içerisinde geri dönenler yaklaşık olarak yüzde 20’lik bir payı ifade etmektedir (UNHCR T. W., 2016, s. 1). UNHCR’nin yapmış olduğu geri gönderme politikası Afgan vatandaşların apar topar bir şekilde buldukları yerden kendi ülkelerine dönmelerini ifade etmektedir. Nitekim UNHCR Afgan vatandaşlara geri gönderme sırasında yapılması gereken bir çok yardımdan mahrum bırakmıştır. Bu nedenle Afgan vatandaşlar genel itibariyle göç etmiş oldukları ülkelerden uluslararası örgütlerin ve göç ettikleri ülke yönetiminin baskılarıyla geri, gönderilmek zorunda bırakılmıştır.

Avrupa Birliği (AB) göç konusunda sıkı politikaları art arda sıralayan birlik olarak kendini göstermektedir. Artan göç akınlarının önünü kesmek adına sürekli katı ve sert politikalar yapması ve bu politikaları yaparken göç veren ülkenin durumunu göz ardı etmesi sadece AB’yi düşünerek kararlar aldığıнын göstergesi durumundadır. Bu durumu kanıtlar nitelikte olan AB'nin Afganistan'a iadeler ve sınır dışı edilmelere orantısız bir şekilde ele alması durumu, aşağıdaki nedenlerden ötürü verimsiz ve insanlık dışı niteliğini gözler önüne sermektedir;

- “Afganistan’daki güvenlik durumu vahim bir haldedir ve Küresel Barış Endeksi onu arka arkaya ikinci kez dünyanın en az barışçıl ülkesi olarak sıralamıştır,

- Komşu ülkelerdeki Afgan mülteciler, kesinlik veya entegrasyon beklentileri olmaksızın uzun süreli bir yerinden edilme durumunda yaşamaktadır ve İran ile Pakistan’da yaklaşık dört milyon Afgan mülteci bulunduğundan bunların çoğu vahim bir durumda yaşamını sürdürmektedir,

- Verilen vatandaşlıklara göre 2019’da Avrupa’da sığınan insanların en büyük ikinci grubu olan Afganlar, Avrupa genelinde çok farklı muamelelere maruz kalmaktadır ve ülkeden ülkeye büyük ölçüde farklılık gösteren koruma ihtiyaçlarının tanınması olasılığı ise şu şekilde kendini göstermektedir; İtalya’da%93,8 ile arasında değişiyor, Bulgaristan’da % 4,1” (Caritas Europa, 2020).

Afganistan’daki durumun yapılan raporlar neticesinde kötü olmasının anlaşılmasına rağmen AB ısrarlı bir şekilde Afganistan’dan gelerek AB’ye sığınan birçok Afgan vatandaşını sınır dışı etmenin yollarını aramaktadır. Buradan anlaşılacağı üzere AB göç konusunda tutumlarını her geçen gün sertleştirerek uluslararası hukukta yer alan “geri göndermeme ilkesini çiğnemektedir” yorumu yapılabilmektedir.

Gönüllülere yardım etmeyi amaçlayan İran İçişleri, Eğitim, Öğretim ve Sağlık alanlarında yapılan ortak bir proje sonucu İran İslam Cumhuriyeti'nde BMMYK ve İran bakanlıkları arasındaki girişim ile Ekim 2006'da projeyi başlatmak adına imzaları atmışlardır (UNHCR Global Report, 2006, s. 350). Proje kapsamında seçili alanlarda eğitim verilmesi amaçlanmıştır ancak, projenin derininde verilen eğitimler ile Afganların kendi ülkelerinde yabancılık çekmemesi ve sosyal hayata hızlı uyumu ön plana alınmıştır. İran Hükümeti de Afgan halkını kendi ülkesinden uzaklaştırmak adına BMMYK ile bu anlaşmayı imzalamıştır denilebilmektedir.

IOM, 2017 yılında Pakistan ve İran'dan yaklaşık olarak 560.000 Afgan'ın geri dönebileceğini öngörmüştür ve Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi de (OCHA) yayınlamış olduğu raporunda, 900.000 ülke içinde yerinden edilmiş kişinin Afganistan genelinde zor ve dayanılmaz koşullardaki kamplarda yaşamaya çalıştığını ve yaklaşık 3,3 milyon Afgan'ın gelecek yıllarda insani yardıma ihtiyaç duyacağını tahmin etmiştir (Shirmohammadi, Shokran, 2017). IOM'un ve OCHA'nın öngördüğü tahminler yıllar ilerledikçe gerçeklerle bağdaşmıştır. İran ve Pakistan'dan zorunlu geri dönüşler Afganlara yaptırılırken, Afgan halkının kendi ülkesinde artan terör ve ekonomik sıkıntılar neticesinde yardımlara ihtiyaç duymasını da beraberinde getirmiştir. Yapılan geri gönderme politikaları genel itibariyle Afganistan'da belli bir düzenin ve ekonomik anlamda refahın olmaması nedeniyle halkı zor durumlarda yaşamaya itmektedir.

2016 yılının Ekim ayında Avrupa Birliği, Afganistan'a daha büyük geri dönüşleri kolaylaştırmak için bir anlaşma olan Ortak Yol İleri'yi Afganistan ile imzalamıştır ve AB, Afganistan'ın anlaşma içinde var olan işbirliğini yapmadığı takdirde yapılan yardımların kaldırılacağını da bu anlaşma sonunda ülkeye söylemiştir (Love, 2018). AB, Afganistan ile yapmış olduğu anlaşmada ülkesinde bulunan Afganları zorla geri gönderme işini resmileştirmiştir. Afganistan'ın kalkınması ve sosyal anlamda iyileşmesi için yapılan yardımların da geri dönüşlerin olmadığı taktirde kaldırılacağını anlaşma metninden ayrı olarak Afganistan'a beyan etmiştir. Diğer yandan güvenlik durumunun kötüleştiğini ve sivil maliyetlerinin her geçen gün arttığını söyleyen Avrupa devletleri Afganistan'ın ya da Afganistan içindeki bazı alanların sığınmacıların geri gönderilmesi için oldukça güvenli olduğunu iddia eden bir anlatıya destek vermişlerdir (Love, 2018). Böylece AB, yapmış olduğu ve ortaya çıkardığı politikalarla göçmenlerden en kısa zamanda “kurtulma” amacıyla olan bir profil ortaya koymaktadır

Barış ve Ekonomi Enstitüsü, Haziran 2019'da yayınladığı bir raporda, Afganistan'ın Suriye'nin yerine geçen dünyanın "en az barışçıl" ülkesi olduğunu söylemiştir ve bu tehlikeli söyleme rağmen, uluslararası toplum, Avrupa'dan, İran ve Pakistan'dan çok sayıda zorunlu olarak geri gönderilen veya Avustralya'nın Manus'taki açık deniz gözaltı kamplarında acımasız koşullarla baş başa bırakılan Afgan mülteciler ve sığınmacılara karşı katı bir kayıtsızlık göstermeye devam etmektedir (Amnesty International, 2019). Afganistan koşullarının kötü olması ve ülkede yaşanan terör olayları nedeniyle ölümlerin yaşanması AB ülkelerini ile İran ve Pakistan ülkelerinin geri gönderme politikalarını durdurmamaktadır.

Resmi AB istatistiklerine göre, 2015 ile 2016 yılları arasında, Avrupa ülkeleri tarafından Afganistan'a geri gönderilen Afganların sayısı 3.290'dan 9.460'a yükselerek ilk sayının 3 katına ulaşmıştır ve geri dönüşler, iltica başvurularının tanınmasıyla Eylül 2015'teki yüzde 68'den Aralık 2016'da yüzde 33'e kadar belirgin bir düşüşe karşılık gelmiştir (Amnesty International, 2019). AB sürekli olarak uygulamış olduğu geri göndermelerden kendisine göre olumlu sonuçlar almayı başarmıştır. Afganistan'da var olan kanlı olayları ve ekonomik sıkıntıları yok sayarak gönderdiği Afgan göçmenler ile kendi ülkelerinde var olduğunu söylediği mali artışları ve sıkıntıları azaltmaya çalışmıştır.

1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Mültecilerin Statüsüne Dair Protokol'ün koruyucusu olarak hizmet veren Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) bu durumu, "mültecilerin korunması devletlerin birincil sorumluluğu içermektedir ve 1951 Sözleşmesi'ni imzalayan ülkelerin sınırları içerisinde mültecileri koruma ve onlara uluslararası standartlara uygun şekilde davranma zorunluluğu bulunmaktadır" şeklinde ifade etmiştir (Çetin ve Altuğ , 2020). Uluslararası metinlerde açıkça ülkelerindeki yaşanan sıkıntılar kaçan kişilerin sığındıkları ülkelerde korunması gerekliliği beyan edilmişken, Uluslararası Örgütlerin genel itibarıyla geri göndermeyi teşvik edici teşvik programları hazırlandığı görülmektedir.

1951 Cenevre Sözleşmesi mülteci kavramını "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu nedenle kendi ülkesinden ayrılan ve korku hissetmesi nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi" olarak açıklayarak mültecilerin geri gönderilmeme kuralına önem vermektedir (Hoppar, 2016, s. 62). Uluslararası hukukta yer alan 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne rağmen AB, Afganlara uyguladığı politikalarla neredeyse yapmış

olduğu tüm göç politikalarında Sözleşme içinde yer alan geri göndermeme ilkesini açıkça ihlal etmektedir. Bu nedenle Sözleşme bağlayıcılık alanında AB ülkelerinin politikalarını yanlı yönettiğini göstermektedir.

AB ülkelerinin 1985 yılında Schengen adlı sistem ile siyasi bütünleşme ve birlikte sorun çözme politikasını ortaya koymalarına rağmen göç politikalarında birlikte ve ortak hareket etmeyi başaramamışlardır (Hopyar, 2016, s. 62). Her ne kadar AB ülkelerinin temelde göçü istemeyen politikaları olsa da ortak bir politikada birleşmeyi başaramayarak, her ülkenin kendi koyduğu kurallar neticesinde gelen sığınmacılardan kurtulmaya çalışması durumu ortaya çıkmaktadır. Özellikle 2015 yılında Macaristan'ın Sırbistan sınırına tel örgü çekmesi büyük bir tepki ile karşılanmasına rağmen Macar yetkililer ayrımcı söylemlerine devam etmeyi tercih etmişlerdir (Hopyar, 2016, s. 64). Avrupa ülkeleri içinde göç almamak için tel örgü çekme politikasını uygulayan Macaristan, diğer AB ülkelerini de sert ve katı politikaları ile olumsuz etkileyebilmektedir.

2.4. Türkiye’de Bir Göç Sorunu Olarak Afganlar

Türkiye jeopolitik konumu ile Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirleri arasında yer alan bir köprü konumunu üstlenmektedir ve Avrupa’ya yakınlığı Asya’dan göç ederek gelen kişiler için bir çekim noktası oluşturmaktadır (Cankara, Çerez, 2020, s. 455). Bu nedenle Türkiye sahip olduğu coğrafî konum itibariyle tarih boyunca göç almış bir ülke konumunu nitelendirmektedir. Özellikle son dönemlerde sıkıntılı bir bölge konumunu üstlenen Ortadoğu ile komşu ülkelerinin bulunması nedeniyle terörden ve kanlı olaylardan kaçmak isteyenler için geçiş noktası olarak değerlendirilmektedir.

Genel itibariyle Türkiye, 1980’li yıllardan beri önemli bir sığınma ülkesi haline bürünmüştür ve bu sığınma hareketleri, Ortadoğu’da ve komşu ülkelerde (özellikle Afganistan, İran, Irak, Bosna ve Kosova) yaşanan baskıcı rejimler ile yabancı işgallerin doğrudan bir sonucu olarak bilinmektedir (Yıldırım, 2018, s. 144). Bu nedenle Türkiye oluşan göç akınlarına maruz kalmıştır. Örneğin 1979 yılında İran’da gerçekleşen İslam Devrimi’nden sonraki dönemlerde Türkiye İran’dan gelen büyük bir göç dalgası ile karşılaşmıştır ve sonrasında Türkiye’ye göç edenlerin birçoğu Türkiye’den başka ülkelere dağılmıştır yani Türkiye İran’dan gelen göçmenler için transit bir ülke olarak görülmüştür (Yıldız, 2018, s. 137).

Afganistan'ın Sovyet Rusya tarafından işgale uğraması, İran'daki rejimin değişmesi; Irak'taki Saddam Hüseyin rejiminin Ortadoğu'da hukukî kargaşa ve savaşlara neden olması; Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki komünist rejimin yok olması gibi olaylar Türkiye'ye ve diğer ülkelere yönelik göçlerin oluşmasına yol açmıştır (Yıldırım, 2018, s. 144). Yaşanan olayların bir tepkisi olarak ortaya çıkan göç olgusu, transit bir ülke konumu taşıyan Türkiye'yi yakından etkilemiştir. Bu bağlamda Türkiye'ye ilk büyük göç dalgası 2011 yılında Suriye'den yaşanırken bu göç dalgasını Afganistan ve Irak ülkelerinden göç edenler takip etmiştir. Türkiye, genel itibariyle 3,6 milyon kayıtlı Suriyeli mültecinin yanında, sayısı 320.000'e yakın diğer uyruklardan olan ve UNHCR'nin ilgi alanına giren kişilere de ev sahipliği görevini üstlenmektedir (UNHCR-Türkiye).

Türkiye'ye gelenlerin ve ülkeden ayrılanların istatistiklerine bakıldığında, son on yıl içinde hem Türkiye'ye gelen hem de Türkiye'den başka bir ülkeye giden yabancı vatandaşların sayılarında etkili bir artış gözlemlenmiştir ve 2001 senesinde Türkiye'ye 12 milyondan fazla yabancı kişi giriş yaparken, 2010 senesinde bu rakam 32,8 milyondan fazla olmuştur (İçduygu, 2014, s. 7). Ülkemizde bulunan yabancı sayısının gün geçtikçe artış göstermesi kargaşa ortamından kaçan Suriyeliler, sonrasında yine kargaşa, terör ve ekonomik sıkıntılardan bunalan Afganların ülkeye girişi ile gerçekleşmektedir. Özellikle 2018 yılı itibariyle 170.000'e kadar yükselen bir Afgan göçü kendini ülkemizde göstermiştir (UNHCR-Turkey, 2018).

Türkiye'de yoğun bir şekilde bulunan Afgan göçmenlerin Türkiye'yi tercih etmelerindeki nedenler farklılık göstermektedir. Temel olarak sınıflandırmak gerekirse;

“a.) Çalışma, eğitim ya da diğer bir nedenle düzenli göç kapsamında Türkiye'ye göç eden Afganistan uyruklular;

b.) Türkiye'ye göç eden ve halen uluslararası koruma başvuru ve statü sahibi konumunda olan Afganistan uyruklular;

c.) İlk iki grubun dışında kalan düzensiz göç yoluyla Türkiye'ye göç eden ve geri gönderme merkezlerinde bulunan Afganistan uyruklular” şeklinde ifade edilmektedir (Eryurt, Koç, 2017, s. 20).

Afganistan coğrafyasının halen karmaşık bir bölge niteliği taşıması, ülkede iç karışıkların devam etmesi ve ülkenin hem siyasi hem de ekonomik olarak istikrarsız bir yapı içinde olması, Afgan sığınmacıların ve göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu İran devletinde bu kişilerin karşılaştıkları siyasi ve ekonomik sorunlar ve son 10 yıldaki Afganistan uyruklu mülteci ve sığınmacıların göç hareketleri birlikte değerlendirildiğinde, Afganistan uyruklu

kişilerin gelecek yıllarda giderek çok daha fazla bir şekilde Türkiye’den uluslararası korunma talep edebilecekleri öngörülmektedir (Eryurt, Koç, 2017, s. 19-20). Bu nedenle Türkiye, Afganistan’dan göç eden kişileri ülkelerindeki sıkıntıların bitmediği sürece ağırlamaya devam edeceğini göstermektedir.

Türkiye’ye komşu ülke olması nedeniyle, İran’dan gelenlerin büyük çoğunluğu (%91) Türkiye’ye farklı bir ülkeden geçmeden giriş yaparken, Afganistan’dan gelenlerin büyük çoğunluğu (%90) başka ülkelerden geçerek Türkiye’ye girmektedir ve Afganistan’dan gelenlerin dörtte üçü İran’dan geçerken, %14’ü ise hem Pakistan’dan hem de İran’dan geçerek Türkiye’ye gelmektedir (Eryurt, Koç, 2017, s. 99). Sınırlarımızın Ortadoğu ülkelerine yakınlığı ticaret ve diğer önemli ekonomi bağlantıları için önemli olsa da göç konusunda sıkıntı oluşturmaktadır. Özellikle İran sınırının kayıtlı olmayan ya da kaçak olarak ülkeye giriş yapmak isteyen kişiler tarafından kullanılması sınırlarımızın güvenliğinin artırılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye’nin kaçak olarak değerlendirebileceği kişi sayısının azalması sınır güvenliğini artırması ile orantılı olabilecektir.

Genel itibariyle Türkiye ile İran sınırının kontrolünün oldukça zor olması, Afgan uyruklu kaçak göçmenlerin net sayısının bilinmesini de oldukça zora sokmaktadır ve Afganistan’daki yaşam koşullarının zorluğu, karışık ve çatışma durumunun halen devam etmesi, ülkeyi terk edenlerin her geçen gün sayısının artarak devam edeceğini göstermektedir (Cankara, Çerez, 2020, s. 457). Ülke içindeki kaotik yapının son bulmaması ve istikrarlı bir devlet yapısının bulunmaması Afganistan’dan Türkiye’ye olan göçleri devamlı kılmaktadır. Bu nedenle Afgan sığınmacıların sayısı yıllar ilerledikçe artış göstermektedir.

ABD’nin son yıllarda İran’a ekonomik ambargo uygulaması nedeniyle İran ekonomisi önemli bir daralma yaşamaktadır ve bu durum İran’daki işsizlik oranının son beş yılda devamlı olarak artmasına, dolayısıyla ucuz işgücü olan Afgan vatandaşlarını İranlı yetkililerin de olumsuz tavır içinde değerlendirmesine neden olmuştur (Cankara, Çerez, 2020, s. 457). Afgan sığınmacıların büyük çoğunluğu İran’da bulunurken, ABD ambargosu sonucunda İran tersi bir politika ile Afgan sığınmacıları ülkesinden gönderme politikalarını devreye koymuştur. Bu nedenle ucuz işgücü olarak bilinen ve tercih edilen Afgan sığınmacılar, ekonominin kötüleşmesi ile sınır dışı edilmeye başlanmıştır. İşsizlik, emek sömürsü, maddi sıkıntılar ve sosyal hayattaki başka zorluklar da İran’dan Türkiye’ye

yönelik Afgan göçlerini hızlanmasına yol açmıştır (Yıldırım, 2018, s. 151). Böylece Türkiye- İran sınırından İran'daki ABD ambargosu neticesinde gelen çok sayıda Afgan sığınmacı olmuştur. Afganların bir kısmı İran ülkesini tam anlamıyla devre dışı bırakarak doğrudan Türkiye yolunu tercih etmeye başlamışlardır ve bu hareketlilikler zaman ilerledikçe hem İran'daki Afganların hem de Afganistan'daki Afganların Türkiye'ye yönelik göç hareketliliklerinin artarak çoğalacağını ifade etmektedir (Yıldırım, 2018, s. 151).

Yapılan araştırmalar sonucunda Afganların profillerindeki bulgular, anket yapılan Afganların çoğunluğunun erkek (%66) ve nispeten genç, 18 ile 30 yaşları arasında (%65) olduğu görülmektedir (Mixed Migration Centre, 2020, s.3). Afgan sığınmacıların çoğunun erkek olması, göç yolunun oldukça yorucu ve tehlikeli olarak bilinmesi durumundan kaynaklandığı düşünülebilmektedir. Öte yandan Katılımcılar Türkiye'ye aileleri ile yeniden birlikte yaşayabilmek için (%49), kaldıkları yere kolay ve hızlı erişim olması (%45), ekonomik nedenler (%41) ve daha iyi yaşam standartları (%34) için seyahat etmişlerdir (Mixed Migration Centre, 2020, s.4). Türkiye'ye gelen Afgan nüfusun çoğunluğu aile bireyleri ile yeniden aynı çatı altında bulunma gayesiyle gelmişlerdir. Buradan anlaşılacağı üzere gelen göçmenler toplu olarak göç etseler de temelde bu zorlu yolculuğa dayanabilecek kişilerle göç etmektedirler. Bu nedenle erkekler göçü gerçekleştiren kişiler arasında çoğunluğu oluşturmakta ve ülkeye adım atar atmaz belli bir düzen oluşturarak ailesini yanına almak için çalıştığı anlaşılmaktadır.

Asya ülkelerinden gelen düzensiz göçmenlerin sadece erkeklerden oluşması ve aile ortamının bulunmaması suç eğilimlerini artırmakta, bir diğer kısmının yaşlarının genç olması ve ergenlik dönemlerinde olması da istismara uğramalarına sebebiyet vermektedir (Arınç, 2018, s. 1481).

2016 yılında, Türkiye'den üçüncü bir ülkeye yerleştirilen Afgan uyrukluların sayısı 495 iken, 2017 yılında bu sayı 213'e gerilemiştir ve 2016 ile 2017 yıllarında, Afgan vatandaşların Türkiye'den yerleştirildikleri ülkeler sadece Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık olmuştur (Thea, 2018, s. 9). Bu durum Afganların transit bir ülke konumuna yerleştirdikleri Türkiye'de bir süre sonra göç konusundaki sert AB kuralları ile karşılaşarak istedikleri ülkelere gitmelerinin önünü kapattığının göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir.

Afganistan'dan gelerek Türkiye'de oturma izni almak isteyen Afgan vatandaşlar ilk olarak Afganistan'daki Türk Temsilciliklerine başvuru yaparak kısa süreli oturma izni, aile

oturum izni, öğrenci oturum izni, uzun süreli oturum izni, insani oturum izni ve insan ticareti mağduru oturum izni olarak Türkiye’de kalabilmektedirler (Türkiye Afganistan Büyükelçiliği, 2020).

Türkiye Afgan Göçmenlerin son zamanlarda en çok tercih ettiği göç güzergâhı haline gelmiştir. Afganistan’da şiddetlenen terör olayları ve ekonomik sıkıntılar insanları göç etmeye gün geçtikçe zorlamaktadır bu nedenle göç olgusu Türkiye’ye yönelerek hareketlenmektedir. Türkiye gelen göçmenler için bir transit ülke olarak değerlendirilse de Avrupa’nın ve Birleşmiş Milletler’in göç politikalarını gün geçtikçe sıkılaştırması gelen Afgan sığınmacıların uzun süreli olarak Türkiye’de bulunacağını göstermektedir. Afgan sığınmacılara ülkemizde herhangi bir hukuki bir kalma ve çalışma izninin bulunmaması gelen göçmenlerin işini zorlaştırmaktadır. Afganlar için belli, bir prosedürün Türkiye’de bulunmaması kaçarak gelenlerin sayısının bilinmemesine de yol açmaktadır. Bu nedenle Türkiye 2011 yılında ülkemize gelen Suriyeli sığınmacılar için Geçici Koruma Yönetmeliği çıkardığı gibi ülkemizde en çok bulunan ikincil ırk olan Afganlar için de bir hukuksal prosedürü hazırlaması gerekmektedir. Hukuksal bir dayanağın olmaması kaçak göçmenlerin ülkemizde bulunmasına neden olduğu gibi gelen kişilerin eğitim, sağlık, suça karışıp karışmama gibi noktalarda ayırt etmesine engel olmaktadır.

Türkiye’de her geçen gün artan Afgan göçmen sayısı, Afganistan’da bitmek bilmeyen terör ve terör kaynaklı oluşan yoksulluk nedeniyle oluşmaktadır. Afgan halkı tek çare olarak başka bir ülkede hayatını korkusuz ve aç kalmadan geçirmenin umuduyla göç yolculuğuna çıkmaktadır. Türkiye’nin, Avrupa ülkelerine coğrafi olarak yakın olması nedeniyle Orta Doğu ve Afrika ülkelerinden gelen göçmenlerin yanında Afgan göçmenlerin sayısı da ciddi anlamda artarak devam etmekte ve Avrupa hayaliyle yola çıkmaktadırlar (Yıldız, 2018). Afgan halkının sürekli şiddet olayları ile karşı karşıya gelmesi durumu göç olaylarının artmasındaki en önemli neden olarak kendini göstermektedir. ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Morgan Ortagus şiddet olaylarının artmasının ülke genelinde olumsuzluğa neden olduğunu şu sözleri ile; “Taliban, kırsalda çok fazla Afgan öldürürken, yüksek düzeydeki bu şiddet kabul edilemez. Bu değişmek zorunda” ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 2020). Bu sözlerden anlaşılacağı üzere ülkede var olan terör eylemlerinden sorumlu tutulan Taliban ve neden olduğu şiddet olayları insanları en yakın kurtuluşun göç etmek olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de göç alanında çalışanlara göre 2018 yılının ‘Ocak, Şubat, Mart’ aylarında Erzurum ilinden 30 bin kadar Afgan göçmen ülkemize giriş yapmıştır (Yıldız, 2018). Afganistan’da halen devam eden şiddet olaylarını, terörün neden olduğu kuraklık ve susuzluk göz önüne alınırsa bu sayı giderek artacağını düşünmek kaçınılmazdır. Afgan halkının yaşamış olduğu sıkıntılar sonucunda Yıldız (2018) tarafından “Afganistan’dan yürüyerek İran üzerinden Türkiye’ye gelen göçmenler, genellikle Iğdır, Ağrı ve Van üzerinden Erzurum’a gelmektedir” olarak ifade edilmiştir (Yıldız, 2018). Türkiye’nin transit ülke konumunda yer alması nedeni oluşan göç akınları Afgan halkını da harekete geçirmiş ve yaşadıkları olaylar sonucunda yürüyerek gelmeyi bile göze almışlardır. Suriye’de Arap baharı sonrası yaşanan savaş ortamı nedeniyle Türkiye’ye milyonlarca Suriyeli göçmen giriş yapmıştır. Herman’a göre; “Türkiye’de 3 milyon 600 bin kayıtlı Suriyeli olduğu bildirilmiştir” (Hermann, 2020). Ülkemizin sahip olduğu konumu ve göçmenlerin Avrupa hayali ile yola çıkmaları düşünülürse ülkemizde yalnızca 3 Milyon 600 bin Suriyeli göçmen bulunduğunu söylemek gerçekleri yansıtmayacaktır. Ülkemizde, Afgan göçmenler Suriyeli göçmenlerden sonra ciddi rakamlara ulaşan ikinci grubu temsil etmektedir. Alman gazetesi Frankfurter Allgemeine Zeitung’dan (FAZ) Rainer Hermann’a göre; “Suriyelileri takip eden ikinci grup Afgan göçmenler” olduğunu dile getirmiştir (Hermann, 2020) ve eklemiştir ki; “Türkiye, mevcut durum itibarıyla Suriyelilere ve Iraklılara siyasi sığınma hakkı tanırken Afganlara bu hak verilmemektedir” (Hermann, 2020). Ülkemizde sayıları giderek artan Afgan sığınmacılara herhangi kalış izninin bulunmaması durumu hem ülkemizde Afganların sayılarının bilinmemesine hem de kültür birliği içinde bulunduğumuz Afgan nüfusun zor günler geçirmesine neden olmaktadır.

Yaşanan Afgan akınını durdurmak, Afganistan’da oluşturulması gereken barış sürecinden geçtiği kadar sınırdaki yapılacak politikalardan da geçmektedir. Türkiye yaşanan göç akınlarına karşı ilk olarak Suriye sınırına büyük bir güvenlik duvarı yaptı ve sonrasında Afganistan, Pakistan gibi ülkelerden gelen göçmen akınına karşı da İran sınırındaki güvenliğini ciddi şekilde artırmıştır (Hermann, 2020). Her ne kadar önlemler alınmış olsa da Afganistan’da yaşanan insanlık dışı durum göçü kamçulamaya devam etmektedir. Barış sürecinin de ülkede sancılı ve kanlı olaylara tanıklık etmesi durumu Afgan halkını umutsizliğe iterek göç sürecini ciddi anlamda artıran önemli bir olaydır. Özet olarak, Türkiye sınır politikalarında kararlı tavrı neticesinde göç akınlarını ciddi anlamda azaltmış olsa da Afganistan’da yaşanan durumlar Afgan halkının göç etmesini durduramamaktadır.

3. BÖLÜM

Bu bölümde tez konusu kapsamında yapılan mülakatlara yer verilecektir. Mülakat için hazırlanan 10 soru mülakata katılan kişilere sorularak cevaplarına göre sonuç bölümü yazılacaktır. Sonuç bölümünde ise tez konusu kapsamında yer alan göç sorununa ilişkin görüş ve önerilere yer verilecektir.

Mülakat, herhangi bir sosyal konu ya da sorun üzerinde, uzman kişi ya da kişilerle yapılmış konuşmaları yansıtan yazı türüne denmektedir (Türk Dili ve Edebiyatı, 2007). Bu kapsamda yapılan mülakatlar olayı bizzat yaşayan kişilerle yapılmıştır ve Afganistan'daki sosyal yapıyı etkileyen göç olgusu temel sosyal konu olarak ele alınmıştır. Diğer yandan mülakat yapılırken dikkat edilmesi gerekenler sırasıyla;

- a) “Görüşmenin konusu ilgi çekici ve toplumsal açıdan önemli olmalıdır.*
- b) Hangi alanda ya da konuda görüşme yapılacaksa, o alanın ya da konunun uzmanları seçilmelidir. Görüşme için, mümkün olduğunca birinci kaynak kişi ya da kişiler tercih edilmelidir.*
- c) Görüşmeye katılacak kişi ya da kişilerle ön görüşme yapılmalıdır. Bu ön görüşmede (telefon ya da mektupla da olabilir.), görüşmenin amacı ve özellikleri belirtilmelidir. Özellikle, görüşmeye katılacak kişiye ne zaman, nerede görüşme yapılacağı hakkında bilgi verilmelidir.*
- d) Görüşmeyi düzenleyen kişi, görüşme başında nazik bir ifadeyle konuya giriş yapmalıdır.*

- e) Görüşmeyi düzenleyen kişi, görüşmenin sonunda da yine nazik ve kibar bir ifade kullanmalıdır
- f) Görüşmeyi düzenleyen kişi, soracağı soruları önceden plânlamalıdır. Konunun ya da olayın bütün boyutlarını yansıtacak şekilde sorularını özenle seçmelidir.
- g) Görüşmeye katılan kişi ya da kişilerin duygu ve düşünceleri olduğu gibi yazıya geçirilmelidir. Bu nedenle, görüşme teyp ya da video kasetine alınmalı; daha sonra kasetteki ifadeler yazıya çevrilmelidir” şeklindedir (Türk Dili ve Edebiyatı, 2007).

Bu kapsamda sorulacak sorular önceden belirlenmiş olup görüşme yapılacak kişilerle de görüşmeye izin veren Göç İdaresi Müdürlüğü’nce ön görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler sonunda sorulan sorulara verilen cevaplar aynen yazıya aktarılmıştır.

Mülakatlar 2-4 Ağustos 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Mülakat için bazı aileler bu teklifi kabul etmemiş, özellikle kadın katılımcılar dahil olmak istememiştir. Mülakat yöntemi ile 10 erkek katılımcıdan soruların yanıtları aranmıştır.

1.Mülakat

Temel sorular

- Ad Soyadı: Ahmad Farhad Rasuli
- Cinsiyet: Erkek
- Yaş: 27
- Medeni Hali: Bekar
- Meslek: Öğrenci

Sorular

1. Ülkenizde iş ya da geçim kaynağınız neydi?

Genelde tarım ve çiftçiliktir.

2. Ülkenizde kendinizi güvende hissediyor muydunuz?

Hayır. Güvenli hissetmiyorum.

3. Hangi sebepler nedeniyle ülkenizden göç etme kararı almıştınız?

Afganistan'da eğitim konusunda okumak çok pahalı. Arkadaş tavsiyesi ile Türkiye'de eğitim almaya karar verdim.

4. Sizin için ülkenizde geçmişten bugüne yaşanan savaşın, kargaşanın, terörün ülkenize bıraktığı izler nelerdir?

En büyük iz eğitimin çok düşük olması ve ülkemin ekonomik, siyasal, kültürel anlamda geri kalması.

5. Hangi yolla göç ettiniz? Sınırlardan nasıl geçtiniz anlatır mısınız?

Resmi şekilde geçtim. Uçakla. Diğer yolla gelenler ise sınırdan kaçak yolla geçiyorlar ve mülteci kimliği ile yaşamlarına devam ediyorlar.

6. Geldiğiniz ülkede ailenizden birileri kaldı mı? Kaldıysa iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?

Evet kaldılar. Telefon ile iletişim sağlıyoruz.

7. Göç ettiğiniz ülkede sosyal ya da ekonomik anlamda bir yardım alıyor musunuz?

Yok almıyorum.

8. Göç ettiğiniz ülkede herhangi mesleği icra ediyor musunuz? Ailenizde çalışan var mı?

Ailemde çalışan vardı. Ben öğrenciydim. Babam inşaat işleri ile ilgilenirdi.

9. Göç için ayrıldığınız ülke ile göç ettiğiniz ülke arasında hayatınızı kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler neler olmuştur?

Zorlaştıran konu kimlik konusunda yaşadığım sıkıntıları söyleyebilirim. Kolaylıklar ise kültürel yaşama saygı gösterilmesi yaşamımı kolaylaştırdı.

10. Ülkenizdeki karışıklık biterse dönmeyi düşünür müsünüz?

Evet dönmeyi isterim.

2.Mülakat

Temel sorular

- Ad Soyadı: Najibullah Aydin
- Cinsiyet: Erkek
- Yaş: 26
- Medeni Hali: Bekar
- Meslek: Öğrenci

Sorular

1. Ülkenizde iş ya da geçim kaynağınız neydi?

Ailemin çiftçilikti. Kendim STK'da çalışıyordum. Savaş olan bölgelerde kurslar veriyorduk. Eğitime yardım ediyorduk. Savaş nedeniyle evden kaçan sığınmacılara yardım ediyordum. Çalıştığım STK Norveç'e mensup bir STK'ydı. Çalıştığım için belli bir miktar para alırdım.

2. Ülkenizde kendinizi güvende hissediyor muydunuz?

Çalıştığım yerde savaş vardı. Bu yüzden güvenli hissetmiyordum. Taliban devlet ile savaşıyordu. Çalıştığım işyerinin yakınında da patlama olmuştu. Patlama öncesinde işe giderken caddeyi kullanırdım. Ancak Taliban o anayolu kapattığı ve zarar verdiği için başka yoldan işyerime ulaşmaya çalışmıştım ve bu nedenle yolum normalden 1,5 saat kadar uzamıştı.

3. Hangi sebepler nedeniyle ülkenizden göç etme kararı almıştınız?

Kendimi güvende hissetmediğim için göç etmeye karar verdim.

4. Sizin için ülkenizde geçmişten bugüne yaşanan savaşın, kargaşanın, terörün ülkenize bıraktığı izler nelerdir?

Caddelere bombalar koyup patlatıyorlar. Tüm caddeler kazılıp bombalar yerleştiriliyor. Köprüler patlatıldı. Köyümde savaş çıktı ve uçaklar tarafından bomba atıldı. Evler harap oldu. Hem okullar kapatıldı. Hala daha bir çok çocuk okula gidemiyor. Taliban'ın olduğu yerlerde 10. Sınıftan daha fazla kızların okumasına müsaade edilmiyor. Yasaktır. Faryab ilinin Kayser ilçesinde iki savaş

arasında sivillerin canına kastedilerek öldürülüyorlar. Orada 100 aile yaşıyordu. 6 ay içerisinde 100 aileden en az 200 kişi öldürüldü. yaralananlar da vardı. Benim köyüm olan Arzelik'te ise 8 kişi öldürüldü. Siviller savaşın ortasında kalıyorlar. Askerler ile öldürülüyorlar Taliban tarafından. En çok sıkıntıya ise kadınlar uğruyor. Kadınlarımız savaş nedeniyle doğum için bile ilçeye gidemiyor. Kayser ilçesinde hastaneler terör nedeniyle geceleri kapalı oluyor. İlçelerde yine terör nedeniyle elektrikler yoktur. Suyumuzda gelmiyor. Köylerde su sıkıntısı çok daha fazladır. Temiz su yoktur. Çiftçilik için suyumuz çok az. Köyümde ve ilçemde bir çok insan savaş çıktığı için Meymene Faryab'ın merkezine göç etmek zorunda bırakıldılar. Meymene'de çok büyük sıkıntı yaşandı. Para yok ama yoksulluk oldukça fazlaydı. Kış ayında çocuklar kadınlar ev olmadığı için çadırlarda yaşadılar. Diğer yandan ülkemiz %90'dan fazla haşhaş üretiyor. Bu nedenle 3 milyondan fazla uyuşturucu bağımlısı vardır. Haşhaşın Taliban ticareti için de önemli olduğu biliniyor.

5. Hangi yolla göç ettiniz? Sınırlardan nasıl geçtiniz anlatır mısınız?

Resmi olarak geldim. Covid-19 nedeniyle uçuşlar kapalıydı. Aktarmalı olarak geldim.

6. Geldiğiniz ülkede ailenizden birileri kaldı mı? Kaldıysa iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?

Evet ailem orada yaşıyor. Telefonla görüşüyoruz. Akşam telefonlar kesiliyor. 12 saat boyunca geceleri telefonlar kesiliyor. Taliban'ın gece savaşması nedeniyle tüm hatlar ilçelerde kapatılıyor. Taliban kapatıyor.

7. Göç ettiğiniz ülkede sosyal ya da ekonomik anlamda bir yardım alıyor musunuz?

Hayır. Almıyorum.

8. Göç ettiğiniz ülkede herhangi mesleği icra ediyor musunuz? Ailenizde çalışan var mı?

Hayır. Çalışmıyorum. Ama ülkemde yengem öğretmenlik yapıyordu. Merkez okul kapatıldığı için kendi köyü olan Arzelik'te ders veriyor.

9. Göç için ayrıldığınız ülke ile göç ettiğiniz ülke arasında hayatınızı kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler neler olmuştur?

*Zaten Afganistan'da yaşadıklarım gerçekten çok zordu. Nedenlerini ve yaşadıklarımı
4. Sorunuzda aktardım. Bunun için işimi bırakıp Türkiye'ye gelmek zorunda kaldım.
Türkiye'de kendi ülkeme göre kolaylık yaşadım.*

10. Ülkenizdeki karışıklık biterse dönmeyi düşünür müsünüz?

Evet ama her şey biterse dönerim.

3.Mülakat

Temel sorular

- Ad Soyadı: Abdullehair Zafari
- Cinsiyet: Erkek
- Yaş: 28
- Medeni Hali: Bekar
- Meslek: Öğrenci

Sorular

1. Ülkenizde iş ya da geçim kaynağınız neydi?

Ülkemizde geçim kaynağı tarımdır. İlginç taraf ise üretilen mallar Afgan halkına 5 ay bile yetmiyor. Özellikle tarım konusunda ithal eden bir ülkeyiz. İthal edilen malların başında un geliyor. Türkmenistan'dan un alıyoruz. Pakistan ve Özbekistan'dan yağ alıyoruz.

2. Ülkenizde kendinizi güvende hissediyor muydunuz?

Ben 6 yaşındayken Pakistan'a savaş nedeniyle göç ettim. Birinci, ikinci ve üçüncü sınıfı orada okudum. 2001 yılında ülkeye döndüm. Hamid Karzai cumhurbaşkanımızdı. Hamid Karzai 10 yıl boyunca başta kaldı. Son 15 sene içerisinde sadece Hamid Karzai döneminin 6 senesi huzur içinde geçti. Sonrasında savaş belli bölgelerde başladı. Batıdan başlayıp kuzey bölgelerine kadar ilerledi. Hala da devam ediyor. Genel anlamda ülke halkı kendini güvende hissetmiyor. 40 senedir savaş var. Arka planda Pakistan, İran, Rusya Taliban'ı destekliyor. Ülkede kargaşa ortamı yaşanıyor.

3. Hangi sebepler nedeniyle ülkenizden göç etme kararı almıştınız?

Ben özellikle okul için geldim. Temel sebepim babamdır. Çünkü eski Mücahitler döneminde Türkiye'den gelen Türklerle arkadaş olmuştur. Babam mücahitler döneminde yüzbaşıydı. Türk arkadaşlarımdan biri Tahar ilinde şehit olmuştur. Diğer Türk arkadaşı ise Türkiye'de yaşamaktadır. Dil ve kültür yakınlığı nedeniyle gelmeye karar verdim.

4. Sizin için ülkenizde geçmişten bugüne yaşanan savaşın, kargaşanın, terörün ülkenize bıraktığı izler nelerdir?

En önemli iz insanların yaşayış umudunun ellerinden alınmasıdır. Milyonlarca göçe sebep olundu. Ekonomik anlamda diplerin görülmesi, siyasi anlamda ise dünya gündeminde terör ülkesi olarak adlandırılması önemli izlerdir. Okuryazarlık %10'dur. Şimdilerde ise en fazla %45'lerdedir. Sağlık açısından yeterli imkân hiç bir zaman olmadı. Hastalar Pakistan ya da Hindistan'da tedavi edilmektedir. Diğer yandan Sovyet işgali zamanında mağlup olacağını anlayan Sovyet askerleri Afgan tarlalarına mayın döşeyip gitmişlerdir. Bunun etkisi hala yaşanmaktadır. Tarım yapmak isteyen kişiler sıkıntı yaşamaktadır.

5. Hangi yolla göç ettiniz? Sınırlardan nasıl geçtiniz anlatır mısınız?

Resmi olarak geldim. Göç eden akrabalarım var. Onlar ilk İran'a geçiyor. İran sonrasında Van ilinden Türkiye'ye yürüyerek geliyorlar. Araçla gelenlerde de bir 10 ya da 15 kişi olmaktadır.

6. Geldiğiniz ülkede ailenizden birileri kaldı mı? Kaldıysa iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?

Evet ailem orada. Ben 2014 yılında geldim. İlk zamanlarda telefonla görüşüyordum. İnternet yoktu. Şimdi telefonla görüşüyorum. Fakat gece telefonlar kesiliyor.

7. Göç ettiğiniz ülkede sosyal ya da ekonomik anlamda bir yardım alıyor musunuz?

Yok. Almıyorum.

8. Göç ettiğiniz ülkede herhangi mesleği icra ediyor musunuz? Ailenizde çalışan var mı?

Türkiye'de çalışmıyorum. Yazları otelde çalışıyorum. Çalışma şartları da zor oluyor.

9. Göç için ayrıldığınız ülke ile göç ettiğiniz ülke arasında hayatınızı kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler neler olmuştur?

Türkiye güvenilir bir ülke. Can güvenliğim var ama Afganistan'da da ailem var ve çok özliyorum. Afganistan güvenli değil.

10. Ülkenizdeki karışıklık biterse dönmeyi düşünür müsünüz?

Hayır.

4.Mülakat

Temel sorular

- Ad Soyadı: Shoaib Fazli
- Cinsiyet: Erkek
- Yaş: 19
- Medeni Hali: Bekar
- Meslek: Öğrenci

Sorular

1. Ülkenizde iş ya da geçim kaynağınız neydi?

Ülkemde okuyordum. Babam öğretmendi. Abim de polisti. Annem ev hanımıydı.

2. Ülkenizde kendinizi güvende hissediyor muydunuz?

Hayır hiç güvende hissetmiyordum. Her dakika da bir patlama olma olasılığı vardı. Hırsızlık çok fazlaydı.

3. Hangi sebepler nedeniyle ülkenizden göç etme kararı almıştınız?

Okumak istiyordum. Babam da çok istiyordu. Bir gün Kabil Üniversitesi'nde patama oldu. Bu yüzden babam benim Afganistan'da okumamı istemedi. Kabil Üniversitesi'nde ilahiyat okuyordum.

4. Sizin için ülkenizde geçmişten bugüne yaşanan savaşın, kargaşanın, terörün ülkenize bıraktığı izler nelerdir?

Okul, hastane yok. Sokaklar Terör örgütleri tarafından mayın döşeyeceğiz diye bozulmuş. Park ya da gezme alanları patlama nedeniyle kalmadı. Bir hasta varsa onu Pakistan' götürmek gerekiyor.

5. Hangi yolla göç ettiniz? Sınırlardan nasıl geçtiniz anlatır mısınız?

Resmi olarak geldim. Uçakla geldim.

6. Geldiğiniz ülkede ailenizden birileri kaldı mı? Kaldıysa iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?

Evet ailem orada. İnternet ya da telefon ile iletişim sağlıyoruz. Ancak gece telefonlar kesiliyor. Gündüz de internet çok çok zayıf zor oluyor.

7. Göç ettiğiniz ülkede sosyal ya da ekonomik anlamda bir yardım alıyor musunuz?

Hayır.

8. Göç ettiğiniz ülkede herhangi mesleği icra ediyor musunuz? Ailenizde çalışan var mı?

Yeni geldiğim için çalışmıyorum.

9. Göç için ayrıldığımız ülke ile göç ettiğiniz ülke arasında hayatınızı kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler neler olmuştur?

Türkiye’de güvende hissediyorum. Afganistan’da ailem olduğu için özliyorum. Türkiye güvenli Afganistan değil. Ders okumak için imkanlar Türkiye’de iyi. Fakat Afganistan’da kötü. Türkiye’de bize göre her şey kolay.

10. Ülkenizdeki karışıklık biterse dönmeyi düşünür müsünüz?

Hayır. Türkiye’de kalmayı düşünüyorum.

5.Mülakat

Temel sorular

- Ad Soyadı: Abdulhalık Sadat
- Cinsiyet: Erkek
- Yaş: 19
- Medeni Hali: Bekar
- Meslek: Öğrenci

Sorular

1. Ülkenizde iş ya da geçim kaynağınız neydi?

Okuyordum. Babam ben 5 yaşındayken vefat etti. Babam Taliban yüzünden öldürüldü. Babam devlet tarafındaydı. Bu yüzden öldürdüler. Annem ev hanımı. Amcalarım devlette çalıştığından bize yardım ediyorlar.

2. Ülkenizde kendinizi güvende hissediyor muydunuz?

Hayır. Hissetmiyordum. Hep canlı bombalar vardı. Sabah okula giderken eve gelebilir miyiz diye düşünüyorduk.

3. Hangi sebepler nedeniyle ülkenizden göç etme kararı almıştınız?

Buraya okumak için geldim. Güvende hissetmediğim için göç etmeye karar verdim. Okuma imkânım yoktu Afganistan'da. Kabil Üniversitesi'nde okurken bomba patlatılmıştı. Ailem de burada okumamın zor olduğunu bildiğinden beni Türkiye'ye okumaya yolladı.

4. Sizin için ülkenizde geçmişten bugüne yaşanan savaşın, kargaşanın, terörün ülkenize bıraktığı izler nelerdir?

Hep bombalar vardı. Tarım bozuldu. Okul, hastane kalmadı. Hastalar bile başka ülkelere gitmek zorunda kalıyor. Savaş yüzünden yeşil alan bile kalmadı.

5. Hangi yolla göç ettiniz? Sınırlardan nasıl geçtiniz anlatır mısınız?

Uçakla geldim.

6. Geldiğiniz ülkede ailenizden birileri kaldı mı? Kaldıysa iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?

Evet kaldı. İnternet ile iletişim sağlıyorum. Kabil diğer yerlere göre iyi.

7. Göç ettiğiniz ülkede sosyal ya da ekonomik anlamda bir yardım alıyor musunuz?

İstanbul'da, Türkiye Maarif Vakfı tarafından 400 lira yardım aldım.

8. Göç ettiğiniz ülkede herhangi mesleği icra ediyor musunuz? Ailenizde çalışan var mı?

Yeni geldim. Bulursam tabii çalışırım.

9. Göç için ayrıldığınız ülke ile göç ettiğiniz ülke arasında hayatınızı kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler neler olmuştur?

Kendimi Türkiye'de güvende hissediyorum. Burada okuma imkânı gayet iyi. Kendi ülkemde bu şartlar asla yoktu.

10. Ülkenizdeki karışıklık biterse dönmeyi düşünür müsünüz?

Evet dönebilirim.

6.Mülakat

Temel sorular

- Ad Soyadı: Najibullah Evkim
- Cinsiyet: Erkek
- Yaş: 27
- Medeni Hali: Bekar
- Meslek: Öğrenci

Sorular

1. Ülkenizde iş ya da geçim kaynağınız neydi?

Babam çiftçilik yapıyordu. Ben 5 yaşındaydım ve Taliban önceden de vardı. 5 sene Taliban yönetiminde kaldı. 5 sene içinde hiçbirşey kalmadı. Su kurudu. 5 sene içinde tarım yok oldu. Suudi Arabistan ve Pakistan iki ülkede taliban hükümetini resmi olarak tanıdı. Katar da resmi olarak tanıdı. Başka ülkeler tanımadığı için un ve yağ vermediler. Yoksulluk yaşandı, iş azaldı. Köyde yaşıyordum. 6 yaşında şehire gittik ve annem ve kardeşimle fırıncılığa başladık.

2. Ülkenizde kendinizi güvende hissediyor muydunuz?

Hayır. Kendimi güvende hissetmedim. Gazetede çalışıyordum. Aynı zamanda özel üniversitede uluslararası ilişkiler okuyordum. Gazetede çalıştığım için fotoğraflar paylaşıyordum. Televizyonda Taliban konusunda konuştum. Konuştuğum yayın sosyal medyada paylaşıldı. Taliban beni gördü. Yayınlanan videodan sonra Taliban beni araştırdı ve dayımı tutarak bu çocuk kim diye soruyorlar. Bizim adresimizi söylemiş casusluk yapmış diye dedi ve ben de güvende hissetmeyerek 2 ay sonra Türkiye'ye geldim öğrenci olarak.

Hırsızlık çok fazla vardı. Gece 8'den sonra çıkamıyoruz. Çıktığımızda ise hırsızlar geliyor. Her şeyimizi bizi durdurarak alıyorlar. Eğer vermezsek ya yaralıyorlar ya da öldürüyorlar. Hatta bir keresinde başıma geldi. Telefonumu almak istediler. Ben vermedim. Etrafım kalabalık olunca kaçtılar. Hırsızlar eğer cebimizde para bulamazsa neden para almadın diye de kızıyor, öldürüyor.

3. Hangi sebepler nedeniyle ülkenizden göç etme kararı almıştınız?

Ülkemiz gençlere gerekli değeri vermiyor. Gençler ilkokul, ortaokul, lise, üniversite, yüksek lisans okumasına rağmen işsiz kalıyor. Gençlere uyuşturucu ya da eroin alıştırılıyor. Sokaklarda, caddelerde insanlar rahatlıkla uyuşturucu kullanıyor. Savaş ve patlama olayları da göç etmeye neden oluyor. Her ay 2 ya da 3 patlama gerçekleşiyor. Ailem bana burada güvenli olmadığını söyledi. Bunun için beni buraya gönderdiler. Kabil'e gittim. Tartışma programına gitmiştim. Kantarpart afişi vardı. Davet edilmiştim. Aynı kantarpart afişinin olduğu yerde patlama oldu. Biz oradan neyseki kurtulduk. Güvenli odaya bizi aldılar.

4. Sizin için ülkenizde geçmişten bugüne yaşanan savaşın, kargaşanın, terörün ülkenize bıraktığı izler nelerdir?

2001'den sonra Taliban savaşı vardı. 2001'den sonra Kuzey İttifakı Taliban karşısında savaşıyordu. Reşit Dostum, Ata Muhammed Nur, Makek gibi siyaset sahnesinde yer alan isimler kendi aralarında da savaşıyordu. Karşılıklı iç savaş vardı. Hastane, okul yok oldu. Sokak, cadde her şey bozuldu. Sonra ise ABD işgali oldu. İlk olarak 12 asker gönderdi. Bunlar da bilgi sızdırdı. Reşit Dostum'u başa getirdi. Reşit Dostum ile Kuzey tarafında 12 asker bir olup Taliban'a karşı savaştı. Hiç birşey kalmadı. Hamid Karzai 2003'te başkan oldu. 10 yıl başkanlık yaptı. 2014'e kadar 104 milyar dolar yardım geldi. Ancak para Afganistan'a az harcandı. Devlette çalışanlar paraları çaldı. Karzai'nin 2. Döneminde savaş azalmıştı. Patlamalar da azdı. 2014'ten sonra patlamalar başladı ve savaş kızıştı. Karzai ve ABD arasında kavgalar çıktı. ABD'nin güvenlik anlaşmasına imza atmayınca kargaşa çoğaldı. Her gün en az 2 patlama oldu. Tarım patlamanın olduğu yerlerde kötüleşti. Eşref Gani geldi ve güvenlik anlaşmasını imzaladı. Patlamalar böylece azalmaya başladı. 2017'den sonra ABD ve Taliban arasında barış anlaşması başladı. 18 ay içinde hem savaş hem de barış görüşmeleri yaşandı. 18 ay sonunda imzalar atıldı. Şimdilerde Taliban ve Afgan Devleti barış görüşmeleri içerisinde. Ancak sonuç belli değil.

5. Hangi yolla göç ettiniz? Sınırlardan nasıl geçtiniz anlatır mısınız?

Resmi geldim. Uçakla. Ancak kaçak gelen tanıdıklarım var. Onlar Afganistan'dan İran sınırına çok zor geliyorlar. Afganistan 'da savaş, patlama olması onları durdurabiliyor. Bu nedenle Hırsızlar da herşeylerini alabiliyor. İran'dan geçince de

aynı sıkıntılar yaşanabiliyor. İran'dan Türkiye'ye geliyorlar. Türkiye'ye geçmek 5 sene önce kolaydı. Ama şimdi zorlaştı. Van sınırına duvar yapıldı ve zorlaştı. Bazıları burada yaşarken, bazıları Avrupa'da yaşıyor. Gemi ile geçiyorlar. Suyun içine atılarak ölenler de oluyor. Göç süreci zorluk içinde ilerliyor ve devam ediyor.

6. Geldiğiniz ülkede ailenizden birileri kaldı mı? Kaldıysa iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?

Evet ailem orada. Telefon ile görüşüyorum.

7. Göç ettiğiniz ülkede sosyal ya da ekonomik anlamda bir yardım alıyor musunuz?

Hayır. Çok iyi insanlarla karşılaştım. Üniversite hocalarımız çok yardımcı oluyorlar.

8. Göç ettiğiniz ülkede herhangi mesleği icra ediyor musunuz? Ailenizde çalışan var mı?

Şuan çalışmıyorum. Ama ilk geldiğimde cebimde para olmamasından dolayı inşaat işinde çalıştım. Hem TÖMER okuyup hem çalıştım. Yaklaşık 1,5 aydır çalışmıyorum.

9. Göç için ayrıldığınız ülke ile göç ettiğiniz ülke arasında hayatınızı kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler neler olmuştur?

Afganistan'da güvenli hissetmiyordum. Savaş vardı. Gazetecilik yaptığım için sıkıntılar yaşıyordum. Hem orada yaşamamı ailem de istemiyordu. Türkiye güvenli bir yer. Burada imkanlar daha fazla. Kütüphane var, internet var, herşeyi bulabiliyoruz. Afganistan zor. Afganistan'da işsizlik var ve torpil çok fazla. Para ile işe alım oluyor.

10. Ülkenizdeki karışıklık biterse dönmeyi düşünür müsünüz?

Hayır dönmeyi düşünmüyorum.

7.Mülakat

Temel sorular

- Ad Soyadı: Alissha Ahmed Ahmedziya
- Cinsiyet: Erkek
- Yaş: 49
- Medeni Hali: Evli
- Meslek: Serbest Meslek

Sorular

1. Ülkenizde iş ya da geçim kaynağınız neydi?

Meyve ve sebze satardım. Manavcılık yapardım. Pazarlarda meyve sebze satarak geçimimi sağlardım.

2. Ülkenizde kendinizi güvende hissediyor muydunuz?

Hayır. Orada güvenlik yok. Savaş var.

3. Hangi sebepler nedeniyle ülkenizden göç etme kararı almıştınız?

Savaş nedeniyle göç etme kararı aldım.

4. Sizin için ülkenizde geçmişten bugüne yaşanan savaşın, kargaşanın, terörün ülkenize bıraktığı izler nelerdir?

Savaş vardı ve hep savaş oldu. Her şeyi satıp buraya Türkiye'ye gelmek zorunda kaldım. Sokaklar güvenli değildi, terör vardı. Savaş nedeniyle evimi bile kaybettim. Oğlumun da savaş ve terör yüzünden izini kaybettim, bulamadım.

5. Hangi yolla göç ettiniz? Sınırlardan nasıl geçtiniz anlatır mısınız?

Kabil'den Nimri'ye geldim. Sonra İran'a gittim. Sonrasında ise Türkiye'ye yürüyerek geldim.

6. Geldiğiniz ülkede ailenizden birileri kaldı mı? Kaldıysa iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?

Bir kızımı evlendirdim ve oğlumun da izini kaybettim. İkisiyle de irtibatım yok. İrtibat kurmanın yollarını arıyorum.

7. Göç ettiğiniz ülkede sosyal ya da ekonomik anlamda bir yardım alıyor musunuz?

Hayır. Almıyorduk.

8. Göç ettiğiniz ülkede herhangi mesleği icra ediyor musunuz? Ailenizde çalışan var mı?

Hayır. Ailemde de çalışan yok.

9. Göç için ayrıldığınız ülke ile göç ettiğiniz ülke arasında hayatınızı kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler neler olmuştur?

Burada savaş yok. Güvendeyiz. Bu konularda çok rahatız. Bir zorluk hayatımda şuan yok. Orada ise savaş nedeniyle terör nedeniyle iş yoktu. Herşey zordu.

10. Ülkenizdeki karışıklık biterse dönmeyi düşünür müsünüz?

Evet dönerdim.

8.Mülakat

Temel sorular

- Ad Soyadı: Khan Mohammed Omari
- Cinsiyet: Erkek
- Yaş: 27
- Medeni Hali: Bekar
- Meslek: Boyacı

Sorular

1. Ülkenizde iş ya da geçim kaynağınız neydi?

Afganistan'da boyacılık yapardım. Savaş nedeniyle zor kazanırdım.

2. Ülkenizde kendinizi güvende hissediyor muydunuz?

Ülkemde kendimi güvende hissetmiyorum. Şimdi de güvenlik yok. Savaş var.

3. Hangi sebepler nedeniyle ülkenizden göç etme kararı almıştınız?

Hem işsizlik hem de savaş yüzünden göç kararı aldım.

4. Sizin için ülkenizde geçmişten bugüne yaşanan savaşın, kargaşanın, terörün ülkenize bıraktığı izler nelerdir?

Anne ve babam savaş nedeniyle öldü. Şehit oldu. Taliban devletle savaşıyor ve bizde orada kalıyoruz. Taliban savaş için halkı da zorluyor. Gelin bize katılın, bize destek olun diye. Okula bile gidemedim. Annem ile babam ölünce yetim kaldım. 7 yaşında babamı, 12 ya da 13 yaşında annemi kaybettim. Çalışmam gerekiyordu. Afganistan'da evde tek başına bile kalınamıyor. Rahat değildik. Taliban saldırı yapıp gitse bile 1 ay içerisinde tekrar geliyordu ve her yeri yine kötüleştiriyordu. Taliban her yeri yok etti. Herkes Taliban nedeniyle işsiz ve fakir durumda. Ülkede günde 2 ya da 3 kere patlama oluyor. Benim bildiğim her yerde savaş oluyor ve bomba patlıyor.

5. Hangi yolla göç ettiniz? Sınırlardan nasıl geçtiniz anlatır mısınız?

Kaçak yolla geldim. Pakistan'dan İran'a geldim. İran'dan ise buraya Türkiye'ye yürüyerek geldim.

6. Geldiğiniz ülkede ailenizden birileri kaldı mı? Kaldıysa iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?

Afganistan'da kalmadı. Pakistan'da hepsi. Savaş nedeniyle oraya göç etmişlerdi. Evet iletişim halindeyiz.

7. Göç ettiğiniz ülkede sosyal ya da ekonomik anlamda bir yardım alıyor musunuz?

Hayır. Almıyoruz.

8. Göç ettiğiniz ülkede herhangi mesleği icra ediyor musunuz? Ailenizde çalışan var mı?

Boyacılık yapıyorum. Gelirimden de memnunum.

9. Göç için ayrıldığınız ülke ile göç ettiğiniz ülke arasında hayatınızı kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler neler olmuştur?

Afganistan'dayken köyde yaşırdım. Orada yaşarken sürekli Taliban gelirdi. Karışıklık çıkarırdı. Taliban, Devlet'le savaşırdı. Bizleri de savaşa zorlardı. Türkiye'de güvenle işime gelip gidiyorum. Ülkemde gibi maddi bir sıkıntı çekmiyorum.

10. Ülkenizdeki karışıklık biterse dönmeyi düşünür müsünüz?

Evet dönerim.

9.Mülakat

Temel sorular

- Ad Soyadı: Mustafa Rasoul
- Cinsiyet: Erkek
- Yaş: 32
- Medeni Hali: Evli
- Meslek: Garsonluk

Sorular

1. Ülkenizde iş ya da geçim kaynağınız neydi?
Amerikan kamplarında kaynakçılık yapardım.
2. Ülkenizde kendinizi güvende hissediyor muydunuz?
Orada emniyetim yoktu.
3. Hangi sebepler nedeniyle ülkenizden göç etme kararı almıştınız?
Taliban bana casusluk yapmam konusunda baskı kuruyordu. Amerikan kamplarında çalıştığım için sürekli casusluk yapmam konusunda istekte bulunuyordu. Bende yapmam, yapamam dedikçe beni ölümle tehdit ettiler ve korktuğum için kaçmak zorunda kaldım.
4. Sizin için ülkenizde geçmişten bugüne yaşanan savaşın, kargaşanın, terörün ülkenize bıraktığı izler nelerdir?
Birkaç arkadaşım şehit oldu. Vaziyet çok kötü. Yakın akrabalarım da şehit oldu. Çocuklar okula giderken bomba patlatıldı ve öldüler. Taliban nedeniyle ülke çok sıkıntılı. Taliban ve DAESH her yerdeler. Kadınlar zaten dışarı hiç çıkamıyor. Korkuyorlar. Kadınlara tecavüz olayları olabiliyor ve bombalar patlıyor.
5. Hangi yolla göç ettiniz? Sınırlardan nasıl geçtiniz anlatır mısınız?
Yasal olarak uçakla geldim.
6. Geldiğiniz ülkede ailenizden birileri kaldı mı? Kaldıysa iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?
Ablam ve kız kardeşim oradalar. İnternet ile konuşuyoruz.
7. Göç ettiğiniz ülkede sosyal ya da ekonomik anlamda bir yardım alıyor musunuz?

Evet. Kızılay'dan alıyorum. Kişi başı 720 TL veriyorlar.

8. Göç ettiğiniz ülkede herhangi mesleği icra ediyor musunuz? Ailenizde çalışan var mı?

Meyve halinde çalışıyordum. Şimdi garsonluk yapıyorum. Ailede tek ben çalışıyorum.

9. Göç için ayrıldığınız ülke ile göç ettiğiniz ülke arasında hayatınızı kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler neler olmuştur?

Orada kamplarda çalıştığım için gelirim çok iyiydi. Ama burada çalışınca az maaş alıyorum. Bu çok sıkıntı. Burada en iyi şey çocuklar okula gidiyor. Bir anne ve baba çocuklarının okumasını ister. Burası çok güvenli. Afganistan'da ise kız kardeşimin çocukları okumaya giderken öldürüldü. İyi gelirim yok ama çocuklarım okuyor.

10. Ülkenizdeki karışıklık biterse dönmeyi düşünür müsünüz?

Hayır. Düşünmüyorum. Doğduğumdan beri savaş var orada.

10.Mülakat

Temel sorular

- Ad Soyadı: Dadallah Noorozi
- Cinsiyet: Erkek
- Yaş: 29
- Medeni Hali: Evli
- Meslek: Serbest Meslek

Sorular

1. Ülkenizde iş ya da geçim kaynağınız neydi?

Afganistan'da işsizdim. Savaş nedeniyle iş bulamıyordum.

2. Ülkenizde kendinizi güvende hissediyor muydunuz?

Güvencemiz Allah'tı. Savaş çok vardı.

3. Hangi sebepler nedeniyle ülkenizden göç etme kararı almıştınız?

Çalışmak için geldim. Ülkemde savaş vardı.

4. Sizin için ülkenizde geçmişten bugüne yaşanan savaşın, kargaşanın, terörün ülkenize bıraktığı izler nelerdir?

Herkesi öldürdüler. Hala devam ediyorlar. Taliban benim mahallemi Şekay-i Dervas'ı yerle bir etmiş. Askerler Tacikistan'a kaçmış ve benim mahallemi Taliban işgal etti. Taliban nedeniyle okula gitmedim. Taliban benim hanımımın babasını öldürdü. Eve baskın yapıp her yeri dağıtıp yıkıp öldürdüler. Ülke gerçekten çok kötü. Okullar kapalı. Doktorların çalışmasına bile Taliban izin vermiyor. Doktor doktorluğunu yapamıyor. Okula gidenlere Taliban tehdit mektubu yolluyor. Devam ederseniz öldürürüz diye.

5. Hangi yolla göç ettiniz? Sınırlardan nasıl geçtiniz anlatır mısınız?

İran üzerinden Türkiye'ye yürüyerek geldik.

6. Geldiğiniz ülkede ailenizden birileri kaldı mı? Kaldıysa iletişimi nasıl sağlıyorsunuz?

Sadece babam var. Görüşmüyoruz. Telefonlar Taliban'ın şebekelere verdiği zarar nedeniyle çalışmıyor. İnternet ile arada görüşebilirsek görüşüyoruz.

7. Göç ettiğiniz ülkede sosyal ya da ekonomik anlamda bir yardım alıyor musunuz?

Evet. Kızılay'dan alıyorum. Erzak yardımı alıyorum sadece.

8. Göç ettiğiniz ülkede herhangi mesleği icra ediyor musunuz? Ailenizde çalışan var mı?

Ne iş olursa yapıyorum. Şu anlık garsonluk yapıyorum.

9. Göç için ayrıldığınız ülke ile göç ettiğiniz ülke arasında hayatınızı kolaylaştıran ve zorlaştıran etmenler neler olmuştur?

Afganistan herkes biliyor ki çok kötü. Savaş, erkek, kadın, genç herkesi öldürüyorlar. Silahla vuruyorlar. Öğrencileri öldürüyorlar. Okutmuyorlar. Türkiye’de güvendedim. Tek sıkıntım sağlık konusunda belli haklar elde edememiş olmamdan dolayı sıkıntı çekiyorum.

10. Ülkenizdeki karışıklık biterse dönmeyi düşünür müsünüz?

Dönmem.

Değerlendirme

İlgili mülakatların sonucuna göre “Yeni Ekonomi Kuramı” bağlamında değerlendirildiğinde mülakat gerçekleştirdiğimiz kişilerin çoğunlukla bireysel olarak göç ettikleri toplu olarak göç etmedikleri geleceğe yönelik toplu göç edecekleri, bu kapsamda yeni ekonomi kuramının tam manasıyla süreci karşılamadığı anlaşılmıştır.

Yapılan mülakatlar neticesinde göç eden Afganların “İlişkiler Ağı” göç kuramına göre uygun oldukları anlaşılmıştır. Çünkü göç eden kitle hedef ülke hakkında bilgi sahibidir. Bu noktada toplumu içinde özentisi söz konusudur. Tüm bu sebepler düzensiz göçün ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

“Petersen Göç Tipolojisine göre Afgan göçü bünyesinde yönlendirilen ve zoraki unsurlar görüldüğünden bu yönüyle itici faktörler göçü zaruri kılmıştır.

“Göç Sistemleri Kuramına” göre ise Afgan Göçü genel anlamda yaşlı ilerlemiş olanlar için mesafenin önemli olmasından dolayı göç sürecini açıklamada yetersiz kalmaktadır ancak yaşlı genç olan Afgan göçmenleri mesafeyi önemsiz görerek ekonomik ve siyasi anlamda gelişmiş ülkelere göç etmesi durumu süreci açıklamada teoremin anlamını desteklemektedir.

Yapılan mülakatlar sonunda ise 5 değişken elde edilmiştir. Bu değişkenler, “Güvenlik, Sınır, Geçim Kaynağı, Cinsiyet Farklılığı ve Süreli-Süresiz Kalış değişkenleridir. Yapılan mülakatlarda sorulan sorulara karşı verilen cevaplarda elde edilen 5 değişken Afganistan’da yaşanan olumsuz olaylar sonucunda göç eden kişiler tarafından elde edilmiştir. Diğer yandan mülakatta yer alan göç etmiş Afganlar sorulan sorulara verdikleri cevaplardan anlaşılacağı üzere kendi ülkelerindeki terör kaynaklı güvensizlik ve yine terör kaynaklı ekonomik sıkıntıların baş göstermesi ve geçim kaynağı sıkıntısı yaşamaları sebebiyle göç etmeyi tercih etmişlerdir. Mülakatlarda dikkat çekici konulardan biri de cinsiyet farklılığının Afgan göçünde etkin olmasıdır. Mülakatlarda Afgan göçünü genel anlamda erkeklerin gerçekleştirdiği, aile olarak göç sürecinin Afgan göçünde etkin olmayarak bireysel bir göç yolu izlendiği anlaşılmıştır. Mülakat gerçekleştirme sürecinde ise kadın göçmenlerin mülakat sürecine katılmamak istememeleri ve eşlerinin mülakat gerçekleştirmesinin daha doğru olduğunu söylemeleri de dikkat çeken bir durum olarak kendini göstermiştir. Diğer

yandan gelen göçmenlerin çoğunluklu olarak göç etmiş oldukları Türkiye’de kalmak istedikleri anlaşılmıştır ve süreli süresiz değişken olarak değerlendirmeye alınmıştır.

Sınır sorunu olarak kendini gösteren değişken ise mülakat gerçekleştirilen kişilerin İran üzerinden yürüyerek Türkiye’ye geldiklerini söylemeleri ile ortaya konulmuştur. Özellikle Türkiye İran sınır hattının Afganistan’dan göç eden kişilerce yoğun olarak kullanılması ve göç eden kişilerin hayatları pahasına aç kalarak, yürüyerek bu yolu tercih etmesi sınır sorununun varlığını gözler önüne sermektedir. Nitekim sınır hattının yoğun olarak güvenleştirilmesi Türkiye’de bulunan düzensiz göçmen sayısının azalmasına katkıda bulunacaktır. Diğer yandan Afganistan’da Taliban rejiminin başa geçmesi ile göç süreci hızlanmıştır. Bazı ülkeler Afganları kabul edeceğini söylerken, bazı ülkeler ise kabul etmeyeceklerini açıkça beyan etmiştir. Bu kapsamda Afgan vatandaşlarına aşağıda yer verilecek ülkeler sırasıyla belli politikalar üretmiştir. İran, “Afganistan sınırındaki üç vilayetinde sığınmacılar için acil durum çadırları kurmuştur, ancak İran İçişleri Bakanlığından üst düzey yetkililer; İran'a geçen herhangi bir Afgan'ın şartlar düzeldiğinde ülkelerine geri gönderileceğini” söylemiştir. BM'ye göre İran halihazırda yaklaşık 3,5 milyon Afgan'a ev sahipliği yapmaktadır. Pakistan Başbakanı İmran Han, Haziran ayında yaptığı açıklamada; Taliban kontrolü ele geçirirse ülkesinin Afganistan sınırını kapatacağını ifade etmiştir. Buna rağmen binlerce Afgan Pakistan'a geçmiştir, Tacikistan ise 100 bine kadar sığınmacı almaya hazır olduğunu ifade etmiştir” (BBC, 2021). Sayıları 1500 olan Afganlar, Özbekistan sınırına kamp kurmuştur, İngiliz hükümeti "Afgan Vatandaşlarının Yeniden Yerleşim Planı" kapsamında ilk yıl için 5 bin Afganın İngiltere'ye yerleşmesine izin vermeyi öngörmüştür, ABD ise 500 milyon dolarlık bir göç ihtiyaçları bütçesi sunmuştur (BBC, 2021). Verilen ülke bilgilerinden anlaşılacağı üzere Avrupa Birliği ülkeleri Afgan göçmenlere karşı daha sert ve az sayıda Afgan göçmen alımı politikaları ile dikkat çekmektedir. Afganistan ile sınır komşusu ülkelerin de göç eden Afganlara karşı istekli olmadıkları söylemlerinden anlaşılmaktadır. Öte yandan milyonlarca Afgan'ın göç ettiği ve edeceği sıklıkla tekrar edilirken Avrupa ülkelerinin çok az sayıda Afgan'a kapısını açması göç sorunu tetikleyerek çözümsüzlüğe iten unsur olarak kendini göstermektedir.

SONUÇ

Afganistan, 1979'dan beri karışıklık içinde olan bir ülkedir. İlk olarak Rus işgali ile ülke büyük bir savaş içine çekilmiştir. Sonrasında ise 2001 yılında ABD müdahalesi ile ülke karışıklığı katlanarak artmıştır. Yönetime gelen kişi veya kişiler de ülkede belli bir huzur ortamı oluşturamadıkları için kargaşa ortamı artarak devam etmiştir. Göç olayları ilk olarak kendini 1979 yılında SSCB müdahalesi ile göstermiştir. 2001 yılında da ABD müdahalesi ile devam etmiştir.

Göç güzergahı olarak sınır komşusu olan Pakistan, Afgan halkı için ilk göç güzergahı halini almıştır. Fakat Pakistan'ın yaşanan göç olaylarına bir süre sonra sert politikalar gerçekleştirerek izin vermemesi göç güzergahının değişmesine ve farklılaşmasına neden olmuştur. Afgan halkını göçe iten nedenlere bakılacak olursa, ilk olarak Taliban örgütünün etkin şekilde ülkede karışıklığa neden olması ve karışıklık nedeniyle oluşan güvensizlik ortamı kendini göstermektedir. Taliban örgütünün ülkenin neredeyse her yerinde etkin olarak kaos ortamı oluşturması ve yaşam alanlarında patlamalara sebep olması göçe iten önemli nedenler arasındadır.

Afgan halkını göçe iten diğer nedenler arasında ise yine kaynağı terör örgütlerinin yapmış olduğu patlamalar sonucu toprağın zarar görmesi ile oluşan kuraklık ve kuraklık sonucu ülkenin neredeyse tamamında görülen işsizlik kendini göstermektedir. Taliban'ın köylere baskın düzenlemesi ve her yeri yakıp yıkması sonucu oluşan topraktaki verimsizlik, halkın ekip biçmesini olumsuz etkilemiştir. Halk Taliban saldırılarını düşünerek bir süre sonra ekip biçse de verim alamayacağını ve Taliban'ın yerle bir edeceğini düşündüğü için verimsizlik gitgide artış göstermiştir. Patlamaların da toprağa büyük oranda zarar vermesi kuraklığı ilerleterek verimsizliğin daha da çoğalmasına neden olmuştur. Özellikle tarıma dayalı olarak gelişim gösterebilecek bir ülke olan Afganistan'ın tarımda yaşanan sıkıntılar sonucu kuraklık ve verimsizlik gibi olaylarla karşılaşması ülke ekonomisini büyük oranda olumsuz etkilemiştir ve halkın ekonomi temelli de göç etmesine neden olmuştur. Hem göçe neden olan hem de ülkede istikrarsızlığın önemli bir nedeni olan bir başka olay ise ülkede birden fazla ırkın bulunması ve milli bilincin oluşmaması durumudur. Ülkede Peştun, Özbek, Türkmen vs. gibi farklı ırkların bulunması ülkede istikrarsızlığın artmasının nedenleri arasında önemli bir yer edinmektedir. Nitekim farklı ırkların kendi içinde savaş içinde bulunması halkın birlik içinde bulunmasını engellemektedir. Bu durum da halkın yakınları haricinde kimseye güvenmemesine neden olmakla birlikte göç etmesini tetikleyen

unsurlar arasında yerini almaktadır. Çünkü halkın çoğunluğu kendi ırkından olmayanlarla iç savaş ortamına çekilmektedir. Bu durumda Taliban terör örgütünden sonra ülkede güvensizlik ortamını arttıran ikinci önemli bir neden olarak kendini göstermektedir.

Ülkede eğitim durumunun kötü olması durumu da halkı göç etmeye iten bir başka önemli bir etkidir. Özellikle Taliban terör örgütünün kız çocuklarına yönelik sert politikalar uygulaması ülkede yaşanabilirliği oldukça azaltmıştır. Uygulanan sert politikalar içinde kız çocuklarının okumasına izin verilmemesi durumu ve neredeyse dışarı dahi çıkmalarının istenmemesi kadınların da göç etmesini tetiklemektedir. Taliban örgütünün patlamaları okul önlerinde ve üniversitenin bulunduğu alanlarda gerçekleştirilmesi eğitim alanının da terör kaynaklı sıkıntılar ile boğuştuğunu göstermektedir. Güvensiz bir ortamda korkarak okumak istemeyen toplumlar da çareyi göç etmekte bulmaktadır. Ailelerin çocuklarının okumasını istemesi sonucu göç olayları eğitim kaynaklı da gerçekleşmeye devam etmektedir.

Göç politikaları Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler nezdinde yoğun göç olaylarına rağmen kısıtlı ve temkinli bir şekilde yürütülmektedir. Avrupa Birliği göç politikalarında sert bir yönetimi tercih etmektedir ve göç eden kişiler arasında ilk olarak eğitilmiş kişileri tercih ederek göç sürecinde seçici davranmaktadır. Birleşmiş Milletler de göç politikalarında seçici bir davranış sergilemektedir. Buradan anlaşılacağı üzere göç süreci yönetimi büyük örgütler tarafından yük olması istenmemektedir.

Göç eden kişiler ekonomik ve sosyal anlamda kendini kanıtlamış ülkeleri tercih etmektedir. Afgan halkı da göç sürecinde ekonomik ve sosyal anlamda güvenli bölgeleri tercih etmektedir. Göç alan ülkeler ise sanayide ve hizmette kaliteyi artırmak ve gelişim sağlamak için göç politikalarını ilk olarak yumuşak bir zemine oturtmuştur. Bu anlamda en iyi örneği İsveç oluşturmaktadır. İsveç'e göç eden kişiler çalışma izinlerini almada ve uzatmada ilk zamanlar sorun yaşamazken bu durum zamanla vasıflı kişilerin sorun yaşamamasına dönüşmüştür ve göçmen olanları ayırt etmek adına parmak izi uygulamasını getirmiştir. İlk zamanlar göçmenler konusunda yumuşak bir zeminde politika yürüten İsveç, kendini ve gelişimini kanıtladıktan sonra ayrımcı bir göçmen politikası yürütmeyi tercih etmiştir.

Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği güvenlik problemi olarak gördükleri göç konusu üzerinde fazla mesai yapsalar da genel anlamda göç yükünden kaçınmayı tercih etmektedir. Kendi ülkelerine fayda sağlayabilecek, suç işleme oranı eğitim seviyesine bağlı

olarak düşük olan kişileri kendi ülkelerine kabul etmektedirler. Nitekim savaştan, kargaşa ortamından ölmek için kaçan kişilere eğitimlerine göre muamele etmeyi tercih etmektedirler.

Hem Avrupa Birliği'nin hem de Birleşmiş Milletler'in yapmış olduğu ve uygulamaya koyduğu göç politikalarına bakıldığında göç kavramlarının önemi daha da artmaktadır. Avrupa Birliği de Birleşmiş Milletler de göç politikalarında seçici davranmayı tercih ederek genel anlamda göçmenler üzerine hukuki ve sosyal politikaları hayata geçirmektedir. Mülteciler için ise çekimser politikalar ortaya konularak geri göndermenin önünü kapatmayacak çalışmalar yürütmeyi tercih etmektedirler. Buradan anlaşılacağı üzere göç eden kişilerden vasıflı/vasıfsız ayrımı yaparak seçmiş olduğu kişilere yani göçmenlere daha yumuşak politikalar yapılabilirken, mülteciler yani savaştan, şiddetten kaçarak sığınmaya muhtaç kişilere karşı daha sert ve geri gönderme ağırlıklı politikalar yapılması tercih edilmektedir.

Göç politikalarında Türkiye ise genel anlamda 2011 yılında yaşanan büyük göç akını sonrası göç politikalarına ağırlık vermiştir. Türkiye sahip olduğu coğrafi konum itibariyle ve tarih sahnesindeki göç olayları ile önem arz eden bir ülkedir. Geçmişten bugüne sürekli göç olayları ile karşılaşan ve sınırlarının hem Avrupa'ya hem Orta Doğu'ya açılması Türkiye açısından aslında göç olaylarına her daim hazırlıklı olması gerektiğini göstermektedir. Nitekim sınır komşumuz olan Suriye'de yaşanan siyasi kriz sonrası büyük göç dalgasının Türkiye'ye yönelmesi böyle olması gerektiğini kanıtlamıştır.

Göç akınlarının merkezîyetçi bir ortamda çözüleceğini inanılarak yapılan mevzuatlar Türkiye'de bir çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu durum kısa süreli çözümler üreterek, uzun dönemli çözümleri ötelemektedir. Nitekim Suriye krizi sonrası yapılan göç çalışmaları bu durumu kanıtlamaktadır.

Türkiye'de bulunan Afgan halk ise Türkiye'de düzensiz göçmen olarak değerlendirilmektedir. Çünkü İran üzerinden pasaportsuz olarak giriş yapmaktadırlar ya da pasaportla girseler bile 3 ay içinde ülkeden çıkış yapmamaktadırlar. Afganistan'da yaşanan siyasi sıkıntılar ve terör olaylarının çıkmaza girmesi Türkiye'deki Afgan göçmen sayısının ilerleyen zamanlarda artacağını göstermektedir.

Afganistan sahip olduğu coğrafya ile önemli bir bölgede yerini almaktadır. Diğer yandan sahip olduğu verimli arazileri, petrol kuyularına yakınlığı ve kenevir üretiminin olduğu bir ülkede dış güçlerin etkilerini artıran önemli nedenler arasındadır. Bölgesel

güvenlik anlamında önemli bir coğrafyada yer alan Afganistan, Çin için kıymetli bir yerdedir. Çünkü Çin'in 'Bir Kuşak Bir Yol' projesi kapsamında Orta Asya'ya hâkim olma arzusu, Afganistan'da yaşanan terör nedeniyle çıkmaza girmiştir.

ABD'nin ülkeden çekilme kararı ve Taliban'ın bu kapsamda terör olaylarına ağırlık vermesi durumu Çin'in Orta Asya'daki projelerine ulaşmasını engelleme bakımından değerlendirilebilmektedir. Diğer yandan ülkede sadece Taliban terör örgütünün bulunmaması farklı terör örgütlerinin varlığı durumu ve bunun sonucunda terör örgütleri arasında yaşanabilecek silahlı çatışmalar da bölge güvenliğinin ABD çekilmesi sonrası artabileceği bir durum olarak görülmektedir. Afganistan, ABD'nin çekilmesi ile güvenliğini kendi içinde sağlayamazsa gelecek dönemlerde ülkeden göç edenlerin sayısı katlanarak artacaktır. Kişilerin can güvenliğini sağlama amacıyla çıktıkları göç yolunda ilk durakları İran olsa da Türkiye-İran sınır kapısının ve bu sınır kapısında yaşanan güvenlik probleminin ilerleyen günlerde şiddetleneceği ve Türkiye'deki Afgan düzensiz göçmen sayısının artacağını göstermektedir. Bu nedenle Türkiye uzun soluklu bir göç politikası ortaya koyarak ve AB ve BM gibi nitelikli anlamda göçmen tercihi yapması ülke ekonomisi açısından da önemli olacaktır. 2011 yılında yaşanan göç akını sonrasında yapılan politikalar Türkiye ekonomisinde büyük sıkıntıların oluşmasına neden olmakla birlikte, ülkede bir çok farklı alanda güçlük de çıkarmıştır. Yaşanılan sıkıntılardan ders alınarak yapılabilecek göç politikası yeni dönemde oluşabilecek Afgan göçünün daha kontrollü olmasını sağlayabilecektir. Diğer yandan Türkiye-İran sınır kapısının güvenliğini özellikle Afganistan'da yaşanan terör olayları sonrası daha da güvenleştirmek, bir anda gerçekleşebilecek göç akınının oluşmasını engelleyecektir.

Yapılan anketlere bakıldığında gelen Afganların, ülkelerine dönme konusunda isteksiz olduğu ortaya çıkmaktadır. Ülkelerinden göç eden Afganların, Türkiye'den memnun olduğu, barış ortamı olduğu için gitmek istememeleri, para kazanma konusunda ülkelerindeki kadar sıkıntı yaşamadıkları ve eğitim almada özgür oldukları çıkarımı yapılabilmektedir. Gelen Afganların bu nedenleri, iletişim halinde oldukları diğer Afgan arkadaşlarına, tanıdıklarına aktararak göç sürecini sürekli hale getirebilecekleri kanaatine kolaylıkla varılabilmektedir. Artan terör olayları ve ölümler de göç sürecinde etkili olmaya devam edecektir.

Türkiye konumu itibariyle ve dini benzerliği nedeniyle Afgan göçmenlerin önemli durak noktası olacaktır. Bu nedenle 2011 yılında yaşanan düzensiz göç krizinin benzerinin

Afganlar tarafından yaşanması kaçınılmaz olarak görülmektedir. Herhangi bir göç krizinin üstesinden gelmek amacıyla Türkiye ilk olarak İran ile olan sınır kapılarındaki güvenliği üst bir seviyeye getirerek göçmenlerin ülkemizde düzensiz bir şekilde konumlanmasını engellemelidir. Bu kapsamda sınırlarda geniş güvenlik önlemleri ile gelen göçmenlerin tüm bilgileri (kimlik bilgileri, ailedeki kişi sayıları, uzman olduğu iş dalı, eğitim seviyesi vb.) alınarak geçiş izni verilmesi sağlanmalıdır. Geçiş izni sonrasında ülkede kalma sürelerinin ve kalacakları yerlerin de detaylı şekilde planlanması sağlanmalıdır. Ancak bu kapsamda alınacak göçmenler üzerinde belli bir hakimiyet kurularak, olası bir problemin önüne geçilmiş olacaktır.

Gelen göçmenlere Suriye krizi sonrasında yapılan sınırdaki kamplar gibi bir uygulamanın yanı sıra farklı illere, farklı mahallelere ülkede kalış izinleri boyunca yerleştirilme yapılmalıdır. Bu şekildeki yerleşim hem geldikleri ülke kültürüne alışmalarını kolaylaştırabileceği gibi, muhtemel bir kaos ortamının da önüne geçecektir. Türkiye göç konusu ile komşularındaki problemler nedeniyle yakın gelecekte de sıklıkla karşılaşacaktır. Bu nedenle göç alanında uzman olan ve kapsamlı çalışmayı gerektiren adımlar atmalıdır. Çözüm anlamında transit bir ülke olarak Türkiye’de, Göç Bakanlığı’nın kurulması göç alanında uzman kişilerin toplanarak olaya müdahalesini hızlandıracağı gibi, göç konusunda yaşanan karmaşıklığı da ortadan kaldıracaktır.

Bir diğer önemli ve açıklanmaya ihtiyacı olan konu ise Taliban ve Taliban yönetimidir. Taliban, Kandahar Talibanı ve Hakkani Talibanı olmak üzere 2’ye ayrılmaktadır. Genel olarak Kandahar Talibanı ABD ile sıcak teması sürdürmeye devam ederken, Hakkani Talibanı ise IŞİD ile yakın temas kurmaktadır. Ayrıca Hakkani grup daha sert bir politikada siyasi ilişkileri yürütürken Kandahar grubu ise daha yumuşak bir zeminde siyasi ilişkilerini yürütmeyi tercih etmektedir. Öte yandan Taliban 2 ayrı gruba bölünmüş olsa da temel politikada her grup İslam adı altında bir devlet hayali kurmaktadır. Kadınlara karşı sert politika her grup içerisinde kendini güçlü şekilde hissettirmektedir. Her grup da peşun ve sünni olan üyelere kendi içinde yer vermiş ve vermektedir. Günümüzde Taliban’ın Afganistan’a hakim olması ile görev paylaşımı da Hakkani ve Kandahar Taliban üyelerinden eşit şekilde yapılmıştır. Nitekim Başbakan Hakkani’den çıkarılırken, Başbakan yardımcısı ise Kandahar Taliban üyelerinden çıkarılmıştır. Afganistan’da özellikle Taliban’ın yönetimi ele geçirmesi IŞİD ile olan ilişkileri olumsuz etkilemiştir. Bilindiği üzere ülkede sadece Taliban terör örgütü bulunmamakta, 20’ye yakın terör örgütüne ev sahipliği yapmaktadır.

Bu kapsamda Afganistan'daki karışıklıkların günümüzdeki nedenini Taliban ve IŞİD arasındaki savaş ortamı oluşturmaktadır. Ülkede yakın zamanda gerçekleşen Cami Patlaması, Havaalanı Patlaması, Nigarhan Patlaması genel itibariyle IŞİD tarafından üstlenilen terör olayları olarak kendini göstermiştir. Görüleceği üzere ülkede terör örgütleri arasındaki kaos ortamı gerilimi tırmandırmakla kalmayarak, insanların ölümlerine de neden olabilmektedir. Bu kapsamda güvensizlik ortamının ülkede yaygınlık kazanması ve göç olayı kaçınılmaz bir hal almaktadır.

15 Ağustos 2021 tarihinden itibaren Taliban örgütünün başkent Kabil başta olmak üzere ülkenin birçok yerini ele geçirmiş olması ve yönetimini ele alması, Afganistan konusundaki çalışmaların artacağını düşündürmektedir. Taliban rejimi sonrasında, Afgan göçünün zaman içerisinde nasıl bir şekil alacağı araştırmacılara öneri olarak sunulmaktadır. Diğer yandan Taliban'ın iktidara gelmesinin ardından uygulamakta olduğu politika dünya kamuoyunun beklentilerini karşılamamakta, bilakis olumlu öngörülerini boşa çıkarmaktadır. Yakın bir, iki yıl içerisinde Taliban yönetimin politikaları ülke ve dünya kamuoyunda daha belirgin bir zeminde kendini gösterecektir. Bu politikaların yakında izlenmesi ve bu doğrultuda gerek uluslararası gerek ulusal politikalar geliştirilmesi önemlidir.

KAYNAKLAR

- Akarçay, P. (2019). İsveç'te Göçmen Politikaları ve Entegrasyon. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 207-222.
- Akçay, E. Y. (2019). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası: Göçün İnsanı Olmayan Gçvenikleştirilmesi. U. K. Gökhan Telatar içinde, *Uluslararası Göç ve Güvenlik* (s. 181-202). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Akdoğan E. Atalay M. (2017). Avrupa Birliği'ni Değişime Zorlayan Güç: Göç. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22, 2371-2390.
- Akkayan, T. (1979). *Göç ve Değişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Akşit, B. T. (1998). Göç Araştırmalarında Hızlı Değerlendirme Metodolojisi. *Türkiye'de Göç* (s. 67-77). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Akgül- Açıkmeşe S. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve YeniKlasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, 8(30), 43-73.
- Akıntürk, E. (2007). Birleşmiş Milletlerin Göçmen İşçilere İlişkin Sözleşmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 1- 26.
- Aktel, M., Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye'de Göç Yönetimi . *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 23 (2) , 579-604.
- Altunç, Ö. F., Uçan O., Akyıldız A., (2017). Dış Göçlerin Türkiye Ekonomisinde İşsizlik Enflasyon Ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri: Ekonometrik Bir Analiz (1985-2015). *Researcher: Social Science Studies*, 5(8), 197-212.
- Anbarlı Bozatay, D., Meriç, İ. (2013). Afganistan'da Şiddet ve Terörün Toplumsal Arka Planı. *Akademik Ortadoğu*, 7(14), 149-173.
- Aşkın, H. (2020). *Terör ve Algı Yönetimi*. İzmir: Yayın- B
- Akseer, T., Warren, Z., Rieger, J. (2017). *Afghanistan In 2017 A Survey Of The Afghan People*. Kabil: The Asia Foundation
- Aras, İ, Sağiroğlu, A. (2018). Avrupa Aşırı Sağında Göçmen Karşıtlığı: Fransa ve Macaristan Örnekleri. *Mukaddime*, 9(Özel Sayı 1), 59-77.

- Arınç, K. (2018). Doğu Sınırlarından Türkiye'ye Yaya Mülteci Akını ve Ortaya Çıkan Sorunlar. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(3), 1467-1485.
- Arslan, M. (2016). Afganistan'da İstikrarsızlık ve Temel Sebepleri. *Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi*, 1(2), 47-63.
- Aydemir S., Şahin M. C. (2017). Tek Tanrılı Dinlerde Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Göç Teorileri Açısından Bir Analiz. *Journal of Islamic Research*, 28(3), 359-371.
- Bahçeci, H. I., Uzun Ş. (2017). Türkiye'de Uluslararası Göç Ve Yerel Politika. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(Özel Sayı-4), 1-17.
- Barkın, E. (2014). 1951 Tarihli Mülteciliğin Önlenmesi Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 331-360.
- Batoor, Q. F. (2018, 08). Afganistan'da Cumhuriyetin Kuruluşu. *Anasay*, 2(5), s. 13-31.
- Baysal B., Lülecı Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 61-96.
- Bayram, S. (2019). "Gurbet Kuşları" Adlı Eserde Göç Kuramlarının İzini Sürmek. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1), 113-122.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler Ve İnsan Hakları. *Moment Dergi/Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2(1), 60-80.
- Bozkurt, K. (2018). Suriye İç Savaşı: Savaşın Yarattığı Mültecilik Akınının Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Yansımaları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 1(1), 57-70.
- Buzan, B. (2008). Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, 5(18), 107-123.
- Cankara Y., Çerez O., (2020). Tarihsel Süreç İçerisinde Afganistan'ın Göç Sorunu ve Türkiye'ye Yansımaları. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 124(245), 447-460.
- Castles, S. (2008). Understanding Global Migration: A Social Transformation. *Conference on Theories of Migration and Social Change*, s. 2-23.
- Castles, S. Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (İ. A. Bülent U. BAL, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Cornelius, W.A., Rosenblum, M. R. (2005). Immigration And Politcs. Annual Review of Political Science, Vol. 8:99-119 (Volume publication date 15 June 2005).
- Cross, R. P. (2004). *Göç Terimleri Sözlüğü*. İsviçre: IOM (Uluslararası Göç Örgütü).
- Çağlar, T. (2018). Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(17), 67-91.
- Çelebi, Ö. (2007). Güvenlik. H. Çakmak içinde, *Uluslararası ilişkiler Giriş, Kavram ve Teoriler* (s. 70-76). Ankara: Platin Basın Yayın Dağıtım.
- Çiçeksöğüt, A. (2017). Uluslararası Göç Hukuku Perspektifinde Yerinden Edilmiş Suriyeliler'in Türkiye'deki Statüsü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-20.
- Çöllü, O. (2018). Göç Olgusunun Türk Sağlık Sistemi Üzerindeki Etkileri: Suriyeli Sığınmacılar Örneği. E. E. Hasan Hüseyin AYGÜL içinde, *21. Yüzyılda Uluslararası Göç Ve Mülteciler Bir Türkiye Perspektifi* (s. 235-274). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Danış D., Bayraktar D., Çatır G., Salihi E. (2010). *Irak'tan İrağa: 2003 Sonrası Irak'tan Komşu Ülkelere ve Türkiye'ye Yönelik Göçler*. Ankara: ORSAM- Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Dalar, M. (2019). Uluslararası Hukuksal ve Kurumsal Düzenlemeler Çerçevesinde Göç Olgusu. U. K. Gökhan Telatar içinde, *Uluslararası Göç ve Güvenlik* (s. 39-60). Ankara : Nobel Akademik Yayıncılık.
- Demirci, K. (2019). Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme ve Türkiye'nin Mevzuat Bakımından Sözleşmeye Uyumu. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 6-16.
- Demirtaş, B. (2019). Mülteciler ve Güvenikleştirme. *Güvenlik Yazıları Serisi*(8), 1-9.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181), 175-204.
- Deniz, O. (2009). *Uluslararası Göçler ve Türkiye'ye Yansımaları: Sığınmacılar, Mülteciler ve Yasadışı Göçmenler*. İstanbul: Çantay Kitap Yayınevi.

- Doğan, C. (2017). Düzensiz Göçmenlerin Türkiye'ye Ekonomik Açıdan Etkileri. *Tarih Okulu Dergisi*, 10(XXXI), 315-329.
- Dulkadir, D. (2017). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacı Krizi ve Suriyelilerin İç Hukuktaki Statüleri. *Doğu Anadolu Sosyal Bilimlerde Eğilimler Dergisi*, 1(2), 21-36.
- Erdoğan, M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, T. (2019). Kavramsal ve Kuramsal Açıdan Göç Olgusu. D. Y. Alaattin Aköz içinde, *Geçmişten Güümüze Göçler* (s. 32). Konya: Konya Ticaret Odası.
- Fribergh, E., Kjaerum M. (2014). *Sığınma, sınırlar ve göç ile ilgili Avrupa hukuku el kitabı*. Lüksemburg: Avrupa Birliği Resmî Yayınlar Ofisi.
- Erman, K. (2019). Çatışma Çocukları: Afganistan'ın Kayıp Nesilleri. *TASAM*, 31-47.
- Erdem, E. İ. (2016). İnsani Güvenlik Kavramı Bağlamında Çevre Güvenliği. *Gazi Akademik Bakış*, 10(19), 255-281.
- Erol, M. V. (2014). Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 47-68.
- Ergüven N. S., Özturanlı B., (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku Ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007-1061.
- Eryurt, M. A., Koç, İ.(2017). *Türkiye'de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye'ye Geliş Sebepleri Türkiye'de Kalışları Gelecek Planları ve Amaçları*. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi.
- Gençler, A. (2005). Avrupa Birliğinin Göç Politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (49), 173-197.
- Gezgin, M. (1991). İşgücü Göçü Teorileri. *Sosyoloji Konferansları*, 31-50.
- Gök, G. O. (2016). Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 65-82.
- Görgün, M. (2018). Uluslararası Göç, Kültürlerarası İletişim ve Sinema: Aynı Otobüs'ün İnsanları. *Mukaddime*, 9(3), 115-128.

- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları Ve Türkiye'ye Yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 81-100.
- Güler, A. (2013). Uluslararası Mülteci Rejimi: Afganistan Örneği Üzerinden Bir Rejim Etkinliği Analizi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(36), 101-127.
- Güler, A. (2018). Şartlı Mülteci Statüsü: Statünün Geçiciliği ve Bir Kalıcı Çözüm Olarak Yerel Bütünleşmenin Geçerliliği. E. E. Hasan Hüseyin AYGÜL içinde, *21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler Bir Türkiye Perspektifi* (s. 73-96). Ankara: Nobel Yayınları.
- Güllüpnar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği Ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*(4), 53-85.
- Güllüpnar, F. (2014). Almanya'da Göçmen Politikaları ve Türkiyeli Göçmenlerin Trajedisi: Yurttaşlık, Haklar ve Eşitsizlikler Üzerine. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 1-16.
- Güngör, G. (2014). Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Bazı Hükümlerinin 5901 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu Üzerindeki Etkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63(3), 479-507.
- Hanson GH, Spilimbergo A. 1999. Illegal immigration, border enforcement, and relative wages: evidence from apprehensions at the U.S.-Mexico border. *Am. Econ. Rev.* 89(5):1337-57.
- Hopyar, Z. (2016). Avrupa'nın Mülteci Politikası. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 59-67.
- Hollifield J,F. 2000. The politics of international migration: How can we “bring the state back in”? See Brettel & Hollifield 2000, pp. 137- 85
- İlgıt A., Çetiner Ö. (2019). Suriye Krizi Döneminde Avrupa'ya Yönelik Göçlerin Güvenikleştirilmesi Avrupa Birliği Kurumlarının Söylemleri Kapsamında Bir İnceleme. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 18(2), 493-533.
- IOM, R. D. (2019). *Afghanistan: Survey on Drivers of Migration*. İsviçre: International Organization for Migration (IOM).
- İçduygu A., Aksel D. B., (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.

- İçduygu, A., Erder, S., Gençkaya, F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. İstanbul: MiReKoç, Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi.
- İnce, C. (2019a). Sosyal Afetler: Savaş, İç Çatışma ve Bir Mücadele Biçimi Olarak Göç. Y. A. Sevda Koç Akran içinde, 3. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Kongresi* (s. 208-220). Van: ISPEC Yayınları.
- İnce, C. (2019). Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 11(18), 2579-2615.
- Kabil Ticaret Müşavirliği. (2017). *Afganistan Ülke Raporu*. Kabul / Afghanistan: Kabil Ticaret Müşavirliği.
- Kalaycı, C. (2019). Uluslararası Göçün Ekonomi Politikası. U. K. Gökhan TELATAR içinde, *Uluslararası Göç ve Güvenlik* (s. 61-81). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kanpolat, H., Arner H. O. (2012). *Küresel Göç Ve Avrupa Birliği İle Türkiyenin Göç Politikalarının Gelişimi*. Ankara: ORSAM.
- Karadere, M. L. (2015). *Afganistan: Asya'daki Stratejik Çıkmaz*. İstanbul: İNSAMER.
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin Mültecileri Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Kılıç, S. (2017). Mülteci Krizi Bağlamında İsveç'in Göçmen Bütünleşme Politikasının Değerlendirilmesi. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 16(2), 85-120.
- Kınık, K. (2010, Temmuz). Göç, Sürgün ve İltica. *Hayat Sağlık Dergisi*(2), 36-39.
- Koçak O., Demet R. D., (2016). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 66-91.
- Kolukırık, S. (2014). Uluslararası Göç Ve Türkiye: Yerel Uygulamalar Ve Görünümler. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6(2), 37-53.
- Köçer, M. (2019). Afganistan'da Taliban Sonrası Sosyal Değişim. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 369-381.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Journal Article*, 3(1), 47-57.
- Lönback, L. J. (2002). *Ortak Bir Avrupa İltica ve Göç Politikasına Doğru*. (L. B. İdil Işıl Gül, Çev.) İstanbul: Avrupa Birliği hukuk semineri : İsveç Başkonsolosluğu.

- Manning, B. 1977. The Congress, the executive, and intermestic affairs: three proposals. *For. Aff.* 55(2):306–24
- Meyers, E. 2004. *International Immigration Policy: A Theoretical and Comparative Analysis*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan
- Memişoğlu, F., Yiğit C., (2019). Uluslararası Göç Ve Kalkınma: Teori Ve Güncel Meseleler. *Yıldız Social Science Review*, 5(1), 39-62.
- Mixed Migration Centre. (2020). *Bilinmeyen Yön Türkiye'de İlerleyen Afganlar*. Danimarka: Mixed Migration Centre, Danish Refugee.
- Muyan, G. K. (2019). Hollanda Göçmen Entegrasyonu Politikaları: Liberalizmden Neoliberalizme. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 9(1), 177-192.
- Obayd, N. (2017). 11 Eylül Saldırısı Sonrası Afganistan'daki Ekonomik Kalkınma Dönüşümü. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(9), 131-158
- Oğuz, E. (1999). *Afganistan*. İstanbul: Cep Kitapları.
- Oral B., Çetinkaya F., (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri J Public Health-Special Topics*, 3(1), 1-8.
- Önal, H. (2010). ABD'nin Afganistan Politikasının Açmazları: Bölgesel Bir Analiz. *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 6(23), 43-71.
- Öner, S. G. (2019). Mülteciler ve Göç. M. Şahin içinde, *Ortadoğu Aktörler, Unsurlar, Sistemler* (s. 357-405). İstanbul: Kopernik.
- Özerim, N. M. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 10(39), 105-130.
- Özer, S., Uysal Oğuz, C., Atvur, S (2010). NATO ve AB'nin Değişen Güvenlik Stratejilerinin Afganistan Örneğinde Değerlendirilmesi. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 19, 257-285.
- Özcan, E. E. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 183-215.
- Özsarı, F. (2020). *Ortadoğu Örgütlerin Doğuşu Yapay Terör Örgütleri ve Onlara Karşı Örgütlenenler*. İstanbul: Çınaraltı Yayın Dağıtım.

- Ravenstein, E. G. (1885). The Laws of Migration. *Journal of the Statistical Society*, 48(2), 167-235.
- Rosenblum M. R. (2004). The transnational politics of U.S. immigration policy. La Jolla, CA: Cent. Comp. Immigr. Stud., Univ. Calif., San Diego, Monogr. No. 3
- Sayın, H. (2018). *Uluslararası Göç ve Uluslararası Güvenlik*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Sezal, İ. (1992). *Şehirleşme*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık
- Semercioğlu, H. (2016). Uluslararası Terörizmde Küresel İşbirliği: Bir Ütopya. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(2), 97-114.
- Sivrioğlu T., Türkoğlu A. J. (2017). *Başlangıçtan Günümüze Afganistan Tarihi*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Smith, M. E. (2020). *Uluslararası Güvenlik*. (R. Gözen, Çev.) Ankara: Felix Kitap.
- Stouffer, A. S. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 485-867.
- Şener, B. (2017, mayıs). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu Ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1(6), 1-31 Şimşek D., İçduygu A., (2017). Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik. *Toplum ve Bilim Dergisi*(140), 6-10.
- Şimşek D., İçduygu A., (2017). Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik. *Toplum ve Bilim Dergisi*(140), 6-10.
- Telatar, G. (2019). Göç ve Güvenlik: Kavramsal ve Teorik Bir Analiz. U. K. Gökhan Telatar içinde, *Uluslararası Göç ve Güvenlik* (s. 7-34). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- T.C. Ticaret Bakanlığı Müdürlüğü Dış Tems. ve Ulusl. Etk. Genel Müd. (2020). *Afganistan Ülke Profili*. Ankara: T.C. Ticaret Bakanlığı.
- Thea, I. L. (2018). *Türkiye'de Kayıt Altına Alınmayan Afgan Mülteciler Korunma Hakkından Mahrum Kalıyo*. Washington: Refugees International.
- Toros, A. (2008). *Sorunlu Bölgelerde Göç*. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Türkeş-Kılıç, S. (2018). Avrupa Komşuluk Politikası'nda Uluslararası Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Mukaddime*, 9(Özel Sayı 1), 1-20.

- Unat Abadan, N. (2017). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- UNHCR Global Report, (2006). *South-West Asia*. Afghanistan, Islamic Republic of Iran, Pakistan: UNHCR.
- UNHCR- Turkey (2018). *UNHCR Turkey: Key Facts and Figures*. Türkiye: UNHCR.
- UNHCR. (2021). *Afganistan*. İsviçre: UNHCR.
- UNHCR, T. W. (2016). *Fragility And Population Movement In Afghanistan*. İsviçre: UNHCR, The World Bank.
- Vine D., Coffman C., Khoury K., Lovasz M., Bush H., Leduc R., Walkup J. (2020). Creating Refugess Displacement Caused by the United State' Post 9/11 Wars. *Watson Institute International Puclic Affairs Brown Universty- Costs Of War*, 1-30.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık .
- Yardım, M. (2017). Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa'da Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 100-136.
- Yazıcı, O. (2011). *Modern Afganistan'ın Kuruluşu 1834- 1922*. Malatya: Mengüceli Yayınları.
- Yegin, A. (2015). *Afganistan Siyasetini Anlama Kılavuzu*. İstanbul: SETA.
- Yesevi, Ç. G. (2019). *Kardeşilik ve Güvenlik Üzerinden Pakistan'ı Okumak: Afgan Mültecilerin Pakistan'a Siyasal ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*. Ankara: 21. Yy. Türkiye Enstitüsü.
- Yıldırım, S. G. (2018). Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.
- Yıldız, A. (2017). Göç Olgusu Ve Göçün Ekonomik Etkileri Türkiye Örneği. *Uluslararası Göç Ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü* (s. 1825-1841). Elazığ: Fırat Üniversitesi, KAYSEM.
- Yıldız, İ. (2018). *Türkiye'ye Uluslararası Göçler ve Türkiye'nin Göç Politikası*. Ankara: Kırmızı Çatı.

- Yılmaz, H. (2006). Türkiye'de Mülteci Hukuku ve Uygulaması: Sorunlar ve Çözüm Önerisi. *Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri*. İstanbul: Zeytinburnu Belediye Başkanlığı
- Yoldaş, M. A. (2007). Afganistan'ın Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yapısı ile İlgili Olarak Türk Yatırımcı Firmaları İçin Bazı Tespitler. *Akademik Bakış- Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E- Dergisi*(13), 1-11.
- YUKK. (2013, Nisan 11). Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu. 28615. T.C. Resmi Gazete.
- Zeki, İ. (2019). *Afganistan'da Hakimiyet Mücadelesi Doğu ve Batı Çatışması 1809-2019*. Ankara: Çizgi Kitabevi.
- Ziya, O. (2012). Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 229-240.

İnternet Kaynakları:

- AA. (2021). *ABD ile Taliban anlaşması Afganistan'a henüz huzur getiremedi*. Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2021 tarihinde AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-ile-taliban-anlasmasi-afganistana-henuz-huzur-getiremedi/2160716> adresinden alındı.
- A.B Hukuku. (2020). *AB sığınma politikası: Başvuruları incelemekle sorumlu AB ülkesi*. 07 Aralık 2020 tarihinde, EUR-Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CELEX:32013R0604> adresinden alındı.
- Access to European Union Law. (2018). *Refugees and stateless persons — common standards for qualification*. 07 Aralık 2020 tarihinde, EUR-Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CELEX:32011L0095> adresinden alındı.
- Access to European Union Law. (2020). *Living conditions for asylum seekers – EU rules*. 12 Temmuz 2020 tarihinde, EUR-Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CELEX:32013L0033> adresinden alındı.
- Afghanistan For Consultation (2021). *Türkiye'de İkamet ve Çalışma İzni*. 23 Şubat 2021 tarihinde, Consultation For Afghanistan: <https://www.afganistankonsoloslugu.com/turkiye-de-ikamet-izni/> adresinden alındı.

- Amnesty International. (2019). *Afghanistan's refugees: forty years of dispossession*. 19 Şubat 2021 tarihinde, Amnesty International: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/06/afghanistan-refugees-forty-years/> adresinden alındı.
- Anadolu Ajansı. (2019a). *Sovyet işgali Afganistan'da derin izler bıraktı*. 28 Ocak 2021 tarihinde, AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sovyet-ısgali-afganistanda-derin-izler-birakti/1392109> adresinden alındı.
- Anadolu Ajansı (2019). *Suriye iç savaşı 9. yılına girdi*. 19.12.2020 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriye-ic-savasi-9-yilina-girdi/1417715> adresinden alındı.
- Anadolu Ajansı (2020). *ABD: Taliban'ın Afgan halkına karşı uyguladığı şiddet kabul edilemez*. 06 Ocak 2021 tarihinde NTV: <https://www.ntv.com.tr/dunya/abd-talibanin-afgan-halkina-karsi-uyguladigi-siddet-kabul-edilemez,R7f65DwLPUej9Tf4tFIWxg> adresinden alındı.
- Appeal, U. G. (2017). *Asia and Pasific*. 19 Şubat 2021 tarihinde, Reporting UNHCR: https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/ga2017/pdf/11_Asia_Summary.pdf adresinden alındı.
- Arslan, A. G. (2011). *OPEC ve Petrol Krizi*. 29 Ocak 2021 tarihinde, TUIÇ Akademi: <http://www.tuicakademi.org/opec-ve-petrol-krizi/> adresinden alındı
- Arı, A. G. (2020). *Afganistan: Etnik Yapı Üzerine Bir Değerlendirme*. 10 Ocak 2021 tarihinde Akademik Paradigma: <https://www.akademikparadigma.com/afganistan-etnik-yapi-uzerine-bir-degerlendirme/> adresinden alındı
- Arian, A. W. (2017). *20 Terrorist Groups Fighting Against Afghan Government*. 19 Şubat 2021 tarihinde, Tolo News: <https://tolonews.com/afghanistan/20-terrorist-groups-fighting-against-afghan-government> adresinden alındı.
- Avrupa Parlamentosu. (2016). *Akdeniz'deki durum ve göç için bütüncül bir AB yaklaşımı ihtiyacına ilişkin 12 Nisan 2016 tarihli Avrupa Parlamentosu kararı*. 12 Ocak 2020 tarihinde, European Parliament: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2016-0102_EN.html?redirect adresinden alındı.

Avrupa Parlamentosu. (2020). *Parlamento Hakkında*. 01 Aralık 2020 tarihinde, Avrupa Parlamentosu: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en> adresinden alındı.

Avrupa Birliği Delegasyonu. (2020). *Göç Politikaları*. 24 Kasım 2020 tarihinde, Avrupa Birliği: <https://www.avrupa.info.tr/tr/goc-politikalari-6892> adresinden alındı.

Avrupa Konseyi. (2020). *AB göç politikası*. 01 Aralık 2020 tarihinde, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği Konseyi: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/migratory-pressures/> adresinden alındı.

Azami, D. (2015). *Taliban neden IŞİD'le savaşıyor?* 20 Şubat 2021 tarihinde BBC News Türkçe: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151222_isid_taliban_afghanistan adresinden alındı.

BBC News, (2009). *Afganistan'ın Yakın Tarihi*. 29 Ocak 2021 tarihinde, BBC News: https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2009/08/090812_afghanistan_time_line adresinden alındı.

BBC, (2021). *Taliban'dan kaçan Afgan sığınmacılar nereye gidecek?* 28 Ekim 2021 tarihinde, [Taliban'dan kaçan Afgan sığınmacılar nereye gidecek? - BBC News Türkçe](#) adresinden alındı.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Tesilciliği, (1951). *Mültecilerin Hukukî Statüsüne İlişkin Sözleşme*. 05 Aralık 2020 tarihinde, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Tesilciliği: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> adresinden alındı.

BMMYK. (1999). *Mülteci Statüsünün Sona Ermesine İlişkin Hükümler: Uygulamaları Hakkında Kılavuz*. 28 Ekim 2020 tarihinde, refworld: <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa69054> adresinden alındı.

Bookstore, I. O. (2020). *Dünya Göçünün Durumu 2020 - Bölüm 2- Dünyadaki göç ve göçmenler*. 17 Aralık 2020 tarihinde, International Organization for Migration: <https://publications.iom.int/books/etat-de-la-migration-dans-le-monde-chapitre-2> adresinden alındı.

- Bux, U. (2019). *Dış sınırların yönetimi*. 12 Ocak 2020 tarihinde, Avrupa Parlamentosu/Avrupa Birliği Hakkında Bilgi Formları: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/153/management-of-the-external-borders> adresinden alındı.
- Caritas Europa, (2020). *Afghanistan is not safe for migrants to return to Against The Prolongation Of The 'Joint Way Forward'*. 20 Şubat 2021 tarihinde, Caritas Europa: <https://www.caritas.eu/afghanistan-is-not-safe-for-migrants-to-return-to/> adresinden alındı.
- Castles, S. (2002). *International Migration at the Beginning of the Twenty-first*. 28 Ekim 2020 tarihinde, Wiley Online Library: <https://onlinelibrary.wiley.com/action/doSearch?AllField> adresinden alındı
- Cerdeira, V. H. (2015). *Göç krizi: AB Konseyi Başkanlığı, IPCC'yi etkinleştirerek üye ülkeler arasında bilgi paylaşımını hızlandırıyor*. 01 Aralık 2020 tarihinde, Avrupa Konseyi: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/10/30/migratory-crisis-activating-ipcr/> adresinden alındı.
- Cohen, R. (2002). *Afghanistan and the challenges of humanitarian action in time of war*. 02 Şubat 2021 tarihinde, Forced Migration Review: <https://www.fmreview.org/september-11th-has-anything-changed/cohen> adresinden alındı
- Çetin, Ş., Altuğ, B. (2020). *Uluslararası sözleşmeler mülteciler konusunda ülkelere nasıl zorunluluklar getiriyor*. 20 Şubat 2021 tarihinde AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/uluslararasi-sozlesmeler-multeciler-konusunda-ulkelere-nasil-zorunluluklar-getiriyor/1754073> adresinden alındı.
- Çoban, A. (2019). *Güvenikleştirme Yaklaşımı: Türkiye’de Suriyeli Göçmenler ve Göçün Güvenikleştirilmesi*. 12 Mayıs 2020 tarihinde, TÜİÇ Akademi: <http://www.tuicakademi.org/guveniklestirme-yaklasimi-turkiyede-suriyeli-gocmenler-ve-gocun-guveniklestirilmesi/> adresinden alındı.
- Demir, A. R. (2020). *Basın Açıklaması : Dünya Mülteciler Günü*. 19 Ocak 2021 tarihinde Uluslararası Mülteci Hakları Derneği: <https://www.umhd.org.tr/2020/06/basinaciklamasi-dunya-multeciler-gunu/> adresinden alındı.

- Deveci, M., Sadat, S. K. (2018). *Afganistan terör kiskacında*. 23 Şubat 2021 tarihinde AA-Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afganistan-teror-kiskacinda/1045762> adresinden alındı.
- DW. (2020, 10 08). *Trump: Afganistan'daki son askerler Noel'e kadar çekilecek*. 29 Mayıs 2021 tarihinde, DW: <https://www.dw.com/tr/trump-afganistandaki-son-askerler-noele-kadar-%C3%A7ekilecek/a-55199358> adresinden alındı
- DW. (2021). *ABD Afganistan'daki askerlerini çekmeye başladı*. 29 Mayıs 2021 tarihinde, DW: <https://www.dw.com/tr/abd-afganistandaki-askerlerini-%C3%A7ekmeye-ba%C5%9Flad%C4%B1/a-57329833> adresinden alındı.
- DW. (2021). *Afganistan'da iki kadın hâkim öldürüldü*. 01 Şubat 2021 tarihinde, DW: <https://www.dw.com/tr/afganistanda-iki-kad%C4%B1n-h%C3%A2kim-%C3%B6ld%C3%BCr%C3%BCld%C3%BC/a-56252648> adresinden alındı.
- EUR-Lex. (2020). *AB sığınma politikası: Başvuruları incelemekle sorumlu AB ülkesi*. 07 Aralık 2020 tarihinde, EUR-Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/LSU/?uri=CEL:32013R0604> adresinden alındı.
- Euro Topics. (2021). *Afganistan: ABD askerleri gidiyor, korku kalıyor*. 29 Mayıs 2021 tarihinde, Euro Topics : <https://www.eurotopics.net/tr/259580/afganistan-abd-askerleri-gidiyor-korku-kaliyor> adresinden alındı.
- Farahmand, G. D. (2014). *Afganistan ekonomisi bir yol ayrımında*. 19 Ocak 2021 tarihinde DW:<https://www.dw.com/faaf/%D8%A7%D9%82%D8%AA%D8%B5%D8%A7%D8%AF%D8%A7%D9%81%D8%BA%D8%A7%D9%86%D8%B3%D8%AA%D8%A7%D9%86-%D8%A8%D8%B1-%D8%B3%D8%B1-%DB%8C%DA%A9-%DA%86%D9%87%D8%A7%D8%B1%D8%B1%D8%A7%D9%87%DB%8C/a-17509872> adresinden alındı.
- Fredriksson, J. (2002). *Reinvigorating resettlement: changing realities demand changed approaches*. 20 Şubat 2021 tarihinde, Forced Migration: <https://www.fmreview.org/september-11th-has-anything-changed/fredriksson> adresinden alındı.
- Girit, İ. (2017). *AB Kurucu Antlaşmalarında Göç Politikası, Öncelikleri ve Temel Araçları*. 24 Kasım 2020 tarihinde, İlker Girit'in Blogu: <https://ilkeririt.com/2017/04/12/ab->

[kurucu-antlasmalarinda-goc-politikasi-ocelikleri-ve-temel-araclari/](#) adresinden alındı.

Gorzewski, A. (2015). *Afganlar terörden kaçıyor*. 19 Şubat 2021 tarihinde, DW Made For Minds: <https://www.dw.com/tr/afganlar-ter%C3%B6rden-ka%C3%A7%C4%B1yor/a-18749527> adresinden alındı.

Helvacıköylü, G. (2007). *Terör Nedir?* 19 Şubat 2021 tarihinde, TASAM (Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi): https://tasam.org/tr-TR/Icerik/515/teror_nedir adresinden alındı

Hermann, R. (2020). *Sınırdan istenmeyen Afganlar*. 02 Haziran 2021 tarihinde, DW: <https://www.dw.com/tr/s%C4%B1n%C4%B1rda-istenmeyen-afganlar/a-52669083> adresinden alındı.

İnsan Hakları Derneği. (1999). *Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü*. 12 Mayıs 2020 tarihinde, İnsan Hakları Derneği: <https://www.ihd.org.tr/mtecer-hukuk-state-k-1967-protokol/> adresinden alındı

İNSAMER. (2021). *Afganistan*. 19 Ocak 2021 tarihinde, İNSAMER: https://insamer.com/tr/afganistan_1638.html adresinden alındı

Info Migrants. (2020). *EASO warns of uptick in migration in response to COVID-19 crisis*. 20 Şubat 2021 tarihinde, Info Migrants: <https://www.infomigrants.net/en/post/24733/easo-warns-of-uptick-in-migration-in-response-to-covid-19-crisis> adresinden alındı

Koç, E. (2001). *Mülteci, Sığınmacı, Göçmen Nedir ?* 03 Kasım 2020 tarihinde, Bağımsız İletişim Ağı (BİANET): <https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/2953-multeci-siginmaci-gocmen-nedir> adresinden alındı

Lingua, F. (2015). *'Terör' kelimesinin etimolojisi*. 20 Şubat 2021 tarihinde, Formula Lingua: <https://formulalingua.com/terorunetimolojisi/#:~:text=Frans%C4%B1zca%20%E2%80%9Cterreur%E2%80%9D%20s%C3%B6zc%C3%BC%C4%9F%C3%BCnden%20T%C3%BCrk%C3%A7eye%20ge%C3%A7mi%C5%9F,%E2%80%9Ctitreme%20sebeple%20olma%E2%80%9Dd%C4%B1r> adresinden alındı

Love, C. (2018). *Afghanistan as a “safe country”: the fallacy behind deportations*. 19 Şubat 2021 tarihinde Choose Love:

https://helprefugees.org/news/afghanistanunlawfuldeportations/?gclid=Cj0KCQiAOeBBhDiARIsADyBcE6X7nq9DC3NNmgV8grHPIOxPuJCDubD8D39oSZMnCS T9Hw96mMXFcaAt0SEALw_wcB adresinden alındı.

Massey, S. D. (2003). *Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century*. 03 Kasım 2020 tarihinde, citeseerx: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.473.925&rep=rep1&type=pdf> adresinden alındı.

Mepa News. (2020). *Afganistan Etnik Grup Haritası*. 14 Ocak 2021 tarihinde, Mepa News (Media-Politics-Analysis): <https://www.mepanews.com/afganistan-etnik-grup-haritasi-21807h.htm> adresinden alındı.

Mülteciler Derneği. (2021). *Türkiyedeki Suriyeli Sayısı Ocak 2021*. 10 Şubat 2021 tarihinde Mülteciler Derneği: https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/?gclid=Cj0KCQiAvvKBBhCXARIsACTePW uenA1MRxwbZl2BXXhQole cqidwRrcwkeWeuoAia VTdfWy 87YLAaAhXREALw_wcB adresinden alındı.

OHCHR. (1990). *Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme*. 21 Aralık ,2020 tarihinde United Nations Human Rights Office Of The High Commissioner: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cmw.aspx> adresinden alındı.

Physicians for Human Rights. (1998). *Physicians For Human Rights, The Taliban's War On Women: A Health and Human Rights Crisis in Afghanistan*. 19 Şubat 2021 tarihinde, Peace Women: https://www.peacewomen.org/sites/default/files/Health_TalibanWarWomen_PHR_1998_0.pdf adresinden alındı.

Ratwate, I. (2019). *AL JAZEERA*. 20 Ocak 2021 tarihinde, Ending the Afghan exile: <https://www.aljazeera.com/opinions/2019/12/16/ending-the-afghan-exile> adresinden alındı.

Ray, J. (2019). *Inside Afghanistan: Nearly Half of Afghan Women Want to Leave*. 19 Ocak 2021 tarihinde, Gallup: <https://news.gallup.com/poll/266897/inside-afghanistan-nearly-half-afghan-women-leave.aspx> adresinden alındı.

Refugees Migrants. (2016). *New York Deklarasyonu*. 17 Aralık 2020 tarihinde Refugees Migrants: <https://refugeesmigrants.un.org/declaration> adresinden alındı.

- Resmi Gazete. (1994). *Türkiyeye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hak. Yönetmelik*. 02 Aralık 2020 tarihinde, mülteci.org.tr: <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeligi.pdf> adresinden alındı.
- Ruiz, H. A. (2002). *Afghanistan: conflict and displacement 1978 to 2001*. 02 Şubat 2021 tarihinde, Forced Migration Review: <https://www.fmreview.org/september-11th-has-anything-changed/ruiz> adresinden alındı
- Schengen.visa. (2020). *Schengen Bölgesi Ülkeleri Listesi*. 24 Kasım 2020 tarihinde, schengen visa info: <https://www.schengenvisainfo.com/tr/schengen-bolgesi-ulkeleri-listesi/> adresinden alındı
- Schmid-Drüner, M. (2020). *Göç politikası*. 02 Aralık 2020 tarihinde, Avrupa Birliği Hakkında Bilgi Formları: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/152/immigration-policy> adresinden alındı
- Selm, J. v. (2002). *Foreign policy considerations in dealing with Afghanistan's refugees: when security and protection collide*. 02 Şubat 2021 tarihinde, Forced Migration Review: <https://www.fmreview.org/september-11th-has-anything-changed/vanselm> adresinden alındı
- SGDD. (2017). *Mülteci Tanımı*. 03 Kasım 2020 tarihinde, Türkiye’de İltica Süreci: <http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Turkiye-de-İltica-Sureci.pdf> adresinden alındı.
- Shirmohammadi, R., Shokran S. T. (2017). *Afghan refugees forced to take a freezing journey back from Iran*. 20 Şubat 2021 tarihinde, DW Made for Minds: <https://www.dw.com/en/afghan-refugees-forced-to-take-a-freezing-journey-back-from-iran/g-41658481> adresinden alındı.
- Sokolska, I. (2020). *İltica politikası*. 01 Aralık 2020 tarihinde, Avrupa Birliği Hakkında Bilgi Formları: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/151/asylum-policy> adresinden alındı

- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği. (2017). *Mülteci Tanımı*. 3 Kasım 2020 tarihinde Türkiye’de İltica Süreci: <http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Turkiye-de-Iltica-Sureci.pdf> adresinden alındı
- Silahşör, H., Güler, B. (2020). *Dünya genelinde terörden en fazla etkilenen ülke Afganistan*. 22.02.2021 tarihinde AA- Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/dunya-genelinde-terorden-en-fazla-etkilenen-ulke-afganistan/2058005> adresinden alındı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu*. 18 Aralık 2020 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı: https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf adresinden alındı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2020a). *Afganistan'ın Siyasi Görünümü*. 16 Ocak 2021 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanlığı: <http://www.mfa.gov.tr/afganistan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> adresinden alındı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2020). *Afganistan Pazar Bilgileri*. 19 Ocak 2021 tarihinde T.C. Ticaret Bakanlığı - Pazar Bilgileri: <https://ticaret.gov.tr/data/5ee87d7713b87603d40acbd2/Afganistan%20Pazar%20Bilgileri.pdf> adresinden alındı.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2020). *Avrupa Birliğinin Tarihçesi*. 24.11.2020 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı: <https://ab.gov.tr/105.html> adresinden alındı.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu*. 18 Aralık 2020 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı: https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf adresinden alındı.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020a). *Şartlı Mülteci*. 28 Ekim 2020 tarihinde T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci> adresinden alındı.

- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020b). *Genel Müdürlüğün Görevleri*. 07 Aralık 2020 tarihinde, T.C İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugun-gorevleri> adresinden alındı.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020c). *Göç Tarihi*. 05 Kasım 2020 tarihinde, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> adresinden alındı.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2020d). *GFMD (Küresel Göç ve Kalkınma Forumu)*. 18 Aralık 2020 tarihinde, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/gfmd--kuresel-goc-ve-kalkinma-forumu> adresinden alındı.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2020e). *Şartlı Mülteci*. 05 Aralık 2020 tarihinde, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/sartli-multeci> adresinden alındı.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Müdürlüğü, G. İ. (2020). *GFMD (Küresel Göç ve Kalkınma Forumu)*. 18 Aralık 2020 tarihinde, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/gfmd--kuresel-goc-ve-kalkinma-forumu> adresinden alındı.
- TDK. (2015). *Güncel Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı.
- The World Bank. (2020). *Afganistan Genel Bakış*. 19 Ocak 2021 tarihinde The World Bank: <https://www.worldbank.org/en/country/afghanistan/overview> adresinden alındı.
- The World Bank (2020). *The World Bank In Afghanistan*. 06 Şubat 2021 tarihinde The World Bank/IBRD-IDA: <https://www.worldbank.org/en/country/afghanistan/overview> adresinden alındı.
- The UN Refugee Agency. (2017). *Mültecileri Korumak*. 18 Aralık 2020 tarihinde The UN Refugee Agency UNHCR: https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/05/UNHCR_Brochure_TR.pdf adresinden alındı.
- Treaty Series. (2018). *Convention Relating To The Status Of Refugees*. 04 Kasım 2020 tarihinde UN Treaty Series:

<https://treaties.un.org/doc/publication/MTDSG/Volume%20I/Chapter%20V/V-2.en.pdf> adresinden alındı.

Tunç, M. S. (2018). *Afganlar neden göçüyor?* 19 Ocak 2021 tarihinde En Politik: <https://www.enpolitik.com/guncel/afganlar-neden-gocuyor-h161673.html> adresinden alındı.

Türk Dili ve Edebiyatı, (2007). *Mülakat (Görüşme) Nedir? Türleri, Özellikleri*. 29 Ekim 2021 tarihinde, Türk Dili ve Edebiyatı: [Mülakat Nedir? Türleri Özellikleri Örnekleri \(turkedebiyati.org\)](http://turkedebiyati.org) adresinden alındı.

Uliwiki. (2018). *Kopenhag Okulu*. 21 Kasım 2020 tarihinde Uliwiki Özgür Uluslararası İlişkiler Sözlüğü: http://uliwiki.org/index.php?title=Kopenhag_Okulu#cite_note-1 adresinden alındı.

UNHCR- Türkiye. (2021). *Türkiye'deki Mülteciler ve Sığınmacılar*. 20 Şubat 2021 tarihinde UNHCR- Türkiye: <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> adresinden alındı.

UNHCR. (1997). *The State Of The World's Refugees: A Humanitarian Agenda*. 03 Kasım 2020 tarihinde, UNHCR BM Mülteciler Örgütü: <https://www.unhcr.org/3eb7bbd04.pdf> adresinden alındı.

UNHCR. (2012). *Vatansızlık Hakkında Kılavuz İlkeler*. 25 Aralık 2020 tarihinde, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa64904> adresinden alındı.

UNHCR. (2018). *Küresel Mülteciler Sözleşmesi*. 20 Aralık 2020 tarihinde The UN Refugee Agency: <https://www.unhcr.org/the-global-compact-on-refugees.html> adresinden alındı.

UNHCR. (2019). *T.C. Birleşmiş Milletler Cenevre Ofisi Nezdinde Daimi Temsilciği*. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği: <http://cenevrefisi.dt.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/353727> adresinden alındı.

Waynakh. (2009). *Mülteci Hukuku'nun Tarihsel Gelişimi*. 09 Aralık 2020 tarihinde, Çeçen Cumhuriyeti İçkerya: <http://www.waynakh.com/tr/multeci-hukuku-nun-tarihsel-gelisimi/> adresinden alındı.

Vardar, N. (2015). *Mülteci, Sığınmacı ve Göçmen Arasındaki Farklar?* 03 Kasım 2020 tarihinde Bağımsız İletişim Ağı (BIANET): <https://bianet.org/bianet/toplum/167434-multeci-gocmen-siginmaci-arasindaki-farklar> adresinden alındı.

Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme. (1954). *Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme.* 20 Aralık 2020 tarihinde diagm.adalet: https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_14.pdf adresinden alındı.

Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme, (2019). *Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme.* 21 Aralık 2020 tarihinde Hukuk Ansiklopedisi: <https://hukukbook.com/vatansizligin-azaltilmasina-dair-sozlesme/#:~:text=S%C3%B6zle%C5%9Fme%20vatanda%C5%9Fl%C4%B1k%20hakk%C4%B1n%C4%B1%20sa%C4%9Flamay%C4%B1%20ve,Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%20taraf%C4%B1ndan%20kabul%20edilmi%C5%9Fitir.> adresinden alındı.

Yılbaş, D. Z. (2021). *Afganistan'da Uyuşturucu Ekonomisi İle Mücadele: Afyonun Tarlada İmhasına Yönelik Tedbirlere Öncelik Veren Stratejilerin Sınırları.* 19 Ocak 2021 tarihinde, T.C. Dışişleri Bakanlığı: <http://www.mfa.gov.tr/afganistan-da-uyusturucu-ekonomisi-ile-mucadele-afyonun-tarlada-imhasina-yonelik-tedbirlere-ocelik-veren-stratejilerin-sinirlari.tr.mfa> adresinden alındı.

Yıldız, Z. (2018). *Afganistan'dan yürüyerek geliyorlar: Türkiye'nin göz ardı edilen Afgan göçmen gerçeği.* 01 Haziran 2021 tarihinde, euronews: <https://tr.euronews.com/2018/06/25/afganistan-dan-yuruyerek-geliyorlar-turkiye-nin-goz-ardi-edilen-afgan-gocmen-gercegi> adresinden alındı.